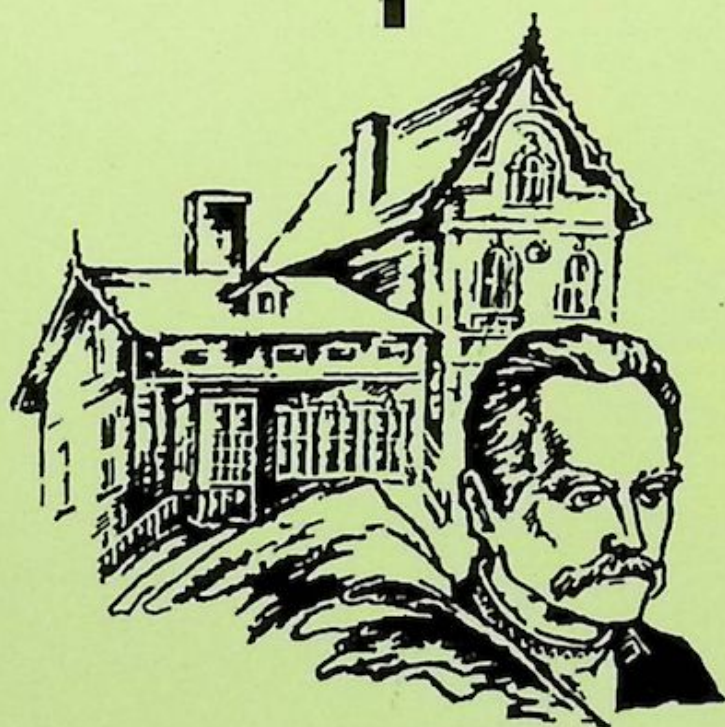

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МУЗЕЮ ІВАНА ФРАНКА
У ЛЬВОВІ

Випуск
14

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ
МУЗЕЙ ІВАНА ФРАНКА

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МУЗЕЮ ІВАНА ФРАНКА
У ЛЬВОВІ

РОКИ ВИПРОБУВАНЬ І ПРОТИСТОЯНЬ

*(Документи і матеріали
про історію музею в 1944–1950 роках)*

14
Випуск

Апріорі • Львів • 2013

УДК 069.02:929(477.83-25)"1944/1950"(082)

ББК 4744(4Ук-25/Львів)6я43+Ш5(4Ук)5/6-4Франкол61я43

Н 535

Н 535 Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові: Випуск 14. –
Львів : Апріорі, 2013. – 372 с.

ISBN 978-617-629-193-0

Книга містить документи і матеріали про діяльність музею Івана Франка в 1944–1950 роках – час, в який директорами Музею були Петро Карманський, Тарас Франко. Книга адресується науковцям, філологам, франкознавцям і всім, кого цікавить історія української культури.

*Друкується
за ухвалою Науково-методичної ради
Львівського національного літературно-
меморіального музею Івана Франка.*

Упорядники:
Роман Горак, Віра Бонь, Яким Горак

Підготовка текстів до друку:
**Віра Бонь, Марія Войціцька
Ольга Глібовицька, Яким Горак**

Відповідальний за випуск
Петро Зозуляк

ISBN 978-617-629-193-0

© Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка, 2013
© Видавництво «Апріорі», 2013

ЗМІСТ

Віра Бонь

З історії музею Івана Франка (1944–1950 рр.)	13
--	----

Документи

№ 1	1944, серпня 13. – Наказ № 1 по музею	44
№ 2	1944, серпня 15. – Наказ № 2 по музею	44
№ 3	1944, серпня 18. – Наказ № 3 по музею.....	45
№ 4	1944 р., серпня 19. – Повідомлення про господарювання фашистських окупантів у літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові та відновлення музею	45
№ 5	1944, серпня 27. – Наказ № 7 по музею.....	47
№ 6	Штатний розпис музею Івана Франка	48
№ 7	1944, вересня 21. – Постанова № 1246 Ради Народних Комісарів Української РСР	49
№ 8	1944, листопада 2. – Постанова № 604 б виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих	50
№ 9	1944, листопада 21. – Наказ № 13 по музею	51
№ 10	1944, листопада 19. – Наказ № 14 по музею	51
№ 11	1944, грудня 15. – Наказ № 17 по музею	51

№ 12	1944, грудня 30. – Лист директорів музею Петрові Карманському від начальника Управління музеїв Наркомату освіти УРСР Дмитра Косарика про надання відомостей про музей.....	52
№ 13	1945, квітня 22. – Лист Тарасові Франку від Спілки радянських художників України з рекомендацією погруддя Івана Франка роботи Г. Пивоварова для пам'ятника письменникові біля музею	53
№ 14	1945, кінець квітня. – Наказ № 28 по музею	54
№ 15	1945, травня 14. – Наказ № 32 по музею	54
№ 16	1945, травня 29. – Повідомлення про мітинг на могилі Івана Франка у Львові і виступ на ньому академіка Михайла Возняка.....	55
№ 17	1945, липня 26. – Наказ № 39 по музею	58
№ 18	1945, липня 27. – Протокол № 3 Наукової ради музею про урочисте відкриття Літературно-меморіального музею Івана Франка.....	58
№ 19	1945, серпня 24. – Наказ № 41 по музею.....	59
№ 20	1945, серпня 27. – Протокол № 5 наукової сесії до 89 роковин з дня народження Івана Франка	60
№ 21	1945, вересня 5. – Наказ № 44 по музею	65
№ 22	1945, вересня 5. – Публікація «Наукова сесія в музеї Івана Франка»	65
№ 23	1945, жовтня 12. – Наказ № 46 по музею	67
№ 24	1945, жовтня 13. – Протокол № 7 засідання працівників музею	67
№ 25	1945, листопада 29. – Наказ № 49 по музею	70
№ 26	1945, грудня 6. – Протокол № 8 засідання працівників музею	70

№ 27	1945, грудня 10. – Лист начальника управління музеїв Ю. Лесневського до директора музею	72
№ 28	1945, грудня 21. – Звіт про роботу музею за 1945 рік	73
№ 29	1945, кінець року. – Тематичний план музею	80
№ 30	1946, січень. – Лист директора музею Петра Карманського до Управління музеїв при Комітеті в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР	84
№ 31	1946, лютого 18. – Лист директора музею Петра Карманського до голови Комітету в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР М. Пащина	87
№ 32	1946, лютий. – Стаття Петра Карманського «Святкування 90-річчя з дня народження І. Франка»	101
№ 33	1946, лютий. – П. Карманський «Перші кроки підготовки до святкування 30-річчя з дня смерті Івана Франка»	103
№ 34	1946, травня 18. – Звернення «До всіх рай(міськ) ВНО Львівської області», підписане директором музею Петром Карманським	104
№ 35	1946, червня 8. – Лист директора музею Петра Карманського голові міськради П. Тарану	107
№ 36	1946, кінець червня. – Звіт про роботу музею за перше півріччя 1946 року	109
№ 37	1946, липня 10. – Наказ № 878 Комітету в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР про затвердження складу науково-методичної ради музею Івана Франка у Львові	115
№ 38	1946, вересень. – Стаття Петра Карманського «Обережніше з датами великих людей»	116
№ 39	1946, вересня 13. – Проект капіталовкладення на будівельні і відновлювальні роботи на 1947 рік	118

№ 40	1946, жовтня 8. – Лист начальника Управління музеїв Комітету в справах культосвітніх установ УРСР Ю. Лесневського директорові музею з дозволом закрити музей для проведення реекспозиційних робіт	119
№ 41	1946, початок жовтня. – Лист директора музею Петра Карманського начальнику Управління музеїв Комітету в справах культурно-освітніх установ з інструкцією про роботу музею	120
№ 42	1946, жовтня 8. – Протокол № 12 наради колективу музею Івана Франка у зв'язку з критикою роботи музею в газеті «Львовская правда»	123
№ 43	1946, жовтня 21. – Наказ № 64 по музею	126
№ 44	1946, листопада 2. – Протокол з наради, на якій перебудовано тематичний план побудови експозиції в музеї Івана Франка в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У	127
№ 45	1946, листопада 14. – Лист Тараса Франка до Комітету культурно-освітніх установ в справі сплати чиншу за будинок	130
№ 46	1946, листопада 19. – Лист директора музею Петра Карманського начальнику Управління музеїв Комітету культосвітніх установ Ю. Лесневському з інформацією про виконання його розпорядження від 22 жовтня 1946 р.	131
№ 47	1946, листопада 28. – Наказ № 68 по музею	133
№ 48	1946, грудня 1. – Наказ № 69 по музею	133
№ 49	1946, грудень. – Лист директора музею Петра Карманського голові Комітету в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР М. Пащину	134
№ 50	1946, грудень. – Лист директора музею Петра Карманського до Ради Міністрів УРСР (особисто для М. Бажана)	135

№ 51	1946, кінець року. – Пояснення до проекту кошторису видатків музею на 1947 рік.....	138
№ 52	1946, кінець року. – Звіт про роботу музею за 1946 рік	140
№ 53	1947, січня 15. – Наказ № 72 по музею про призначення директором музею Тараса Івановича Франка.....	147
№ 54	1947, лютого 28. – Наказ № 75 з подякою працівникам музею Т. Шевченка в Києві за допомогу в реекспозиції музею Івана Франка.....	147
№ 55	1947, березня 1. – Заява Ольги Федорівни Франко (дружини Петра Івановича Франка) директорові музею з проханням придбати для музею портрет Івана Франка роботи Івана Труша	148
№ 56	1947, квітня 8. – Лист директора музею Т. Шевченка в Києві Миколи Мацапури директорові музею Івана Франка у справах реекспозиції	148
№ 57	1947, квітня 14. – Справоздання директора музею Тараса Франка про реекспозицію в музеї.....	150
№ 58	1947, кінець квітня – початок травня. – Лист директора музею Т. Шевченка у Києві директорові музею Івана Франка в справах реекспозиції музею.....	153
№ 59	1947, червня 3. – Наказ № 85 по музею	155
№ 60	1947, червня 11. – Наказ № 87 по музею	156
№ 61	1947, червня 13. – Звіт музейних працівників про відрядження на Дрогобиччину	156
№ 62	1947. – Звіт про роботу бібліотеки музею для Обласного відділу культурно-освітніх установ.....	158
№ 63	1947, липня 7. – Наказ № 94 по музею про відрядження директора музею Тараса Франка до Калуша, Косова, Болехова, Криворівні та Довгополя	160
№ 64	1947, липня 20. – Наказ № 90 по музею	160

№ 65	1947, липня 31. – Наказ № 421 Комітету в справах культурно-освітніх установ про звільнення Я. П. Товстухи та призначення С. Ф. Бурлаки	161
№ 66	1947, кінець липня. – Розпорядження заступника голови Комітету в справах культурно-освітніх установ І. Кірси голові виконкому Львівської обласної ради народних депутатів про передачу будинку Михайла Грушевського музеєві Івана Франка	162
№ 67	1947, серпня 4. – Рецензія завідувача відділу дожовтневої української літератури Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві Захара Петровича Мороза на тематичний план музею Івана Франка у Львові.....	163
№ 68	1947, серпня 22. – Наказ № 98 по музею про звільнення з роботи Я. П. Товстухи і призначення С. Ф. Бурлаки	169
№ 69	1947. – Список експонатів та документів про життя і творчість Івана Франка, призначений для музейної експозиції.....	170
№ 70	1947, серпня 23. – Акт про закупівлю музеєм книжок – видань творів Івана Франка	174
№ 71	1947, вересня 1. – Наказ № 100 по музею	176
№ 72	1947, вересня 18. – Наказ № 102 по музею	176
№ 73	1947, грудня 20. – Наказ № 111 по музею	177
№ 74	1947, кінець року. – Пояснювальна записка до кошторису-проекту на 1948 р. (фрагмент).....	177
№ 75	1947, кінець року. – Звіт про роботу музею за 1947 рік	178
№ 76	1948, лютого 10. – Протокол засідання вченої методичної ради музею	185
№ 77	1948 р., березня 19. – Повідомлення про реставрацію літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові	187

№ 78	1948, квітня 22. – Наказ № 118 по музею	188
№ 79	1948, травня 20. – Наказ № 120 по музею про тимчасове закриття музею для відвідувачів у зв'язку з проведенням ремонтних робіт	189
№ 80	1948, травня 22. – Наказ № 124 по музею про звільнення з роботи Степана Бурлаки за станом здоров'я	189
№ 81	1948, травня 22. – Наказ № 125 по музею про призначення заступником директора по науковій частині Івана Кияшка	190
№ 82	1948, серпня 2. – Наказ № 131 по музею	190
№ 83	1948, серпня 26. – Стаття Івана Кияшка «Музей великого Каменяра»	191
№ 84	1948, жовтня 2. – Наказ № 139 по музею	195
№ 85	1948, жовтня 12. – Наказ № 140 по музею про прийняття на роботу Зеновії Франко	196
№ 86	1948, грудня 10. – Акт про закупівлю срібного годинника, що належав Іванові Франку	196
№ 87	1949, квітня 11. – Акт музейної комісії про купівлю музеєм книжок з архіву Михайла Воробця	197
№ 88	1949, червня 28. – Дозвіл Ради Міністрів УРСР на передачу Львівському літературно-меморіальному музеєві Івана Франка особистої бібліотеки письменника	198
№ 89	1949, липня 26. – Наказ № 14 по музею про призначення виконувачем обов'язків директора музею Івана Кияшка	199
№ 90	1949, липня 28. – Лист начальника Управління музеїв Ю. Лесневського т. в. о. директора музею Івана Франка Іванові Кияшку з проханням повідомити про передачу особистої бібліотеки Івана Франка музеєві письменника у Львові	200

№ 91	1949, серпня 2. – Постанова № 41 Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР	201
№ 92	1949, кінець серпня. – План проведення мітингу, присвяченого відкриттю пам'ятника Іванові Франку біля музею	206
№ 93	1949, серпня 26. – Наказ № 27 по музею в справах спорудження і підготовки встановлення пам'ятника Іванові Франку біля музею	208
№ 94	1949 р., серпня 28. – Повідомлення РАТАУ про мітинг біля літературно-меморіального музею Івана Франка, присвячений 93-річчю з дня народження письменника.....	209
№ 95	1949, серпня 29. – Наказ № 28 по музею з подякою працівникам за участь у підготовці мітингу у зв'язку з відкриттям пам'ятника Іванові Франку біля музею	212
№ 96	1949, вересня 24. – Рецензія заввідділу Державного музею Т. Г. Шевченка у Києві Клавдії Чумак на лекцію-екскурсію по Львівському літературно-меморіальному музею Івана Франка.....	213
№ 97	1949, листопада 13. – Допис Ф. Полякова «Відкриття пам'ятника на батьківщині Івана Франка»	219
№ 98	1949, листопада 28. – Наказ № 35 по музею про стан фондів музею і призначення К. Гавриленко завідувачем фондами	220
№ 99	1949, кінець року. – Довідка про стан експонатів і музейних цінностей музею Івана Франка станом на 1 січня 1950 року	221
№ 100	1950, січня 1. – Акт перевірки стану каси музею	221
№ 101	1950 р., впродовж року. – Тематичний план Львівського Державного Літературно-меморіального музею Івана Франка.....	222

№ 102	1950 р., впродовж року. – Розробка експозиційного розділу «Іван Франко в боротьбі з буржуазним націоналізмом»	230
№ 103	1950, жовтня 21. – Стаття заступника директора музею Івана Франка по науковій роботі М. Ходаківського «Музей Івана Франка. До десятиріччя з дня заснування»	235
№ 104	1951, лютого 15. – Наказ № 8 по музею	239
№ 105	1951, лютого 27. – Наказ № 9 по музею	239
№ 106	1951, квітня 5. – Допис Миколи Костенка з Нагуєвич «В музеї великого Каменяра»	240
№ 107	1951, червня 17. – Наказ № 19 по музею про розгляд і схвалення нового плану перебудови експозиції	244

М а т е р і а л и

№ 108	Поезії Петра Карманського періоду його директорства у музеї, присвячені Іванові Франку	245
№ 109	Стаття Петра Карманського «Будинок Івана Франка»	248
№ 110	Стаття Петра Карманського «Іван Франко і слов'яни»	250
№ 111	Праця Петра Карманського «Підеш ти у мандрівку століть з мого духа печаттю»	254
№ 112	Праця Тараса Франка «Про дитячі і юнацькі роки Івана Франка (студія бібліографічна)»	290
№ 113	Праця Тараса Франка «Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові»	304
№ 114	Чернетка Тараса Франка «Вілла І. Франка у Львові, Понінського, 4»	321

№ 115	Стаття Тараса Франка «Як виглядала бібліотека Івана Франка».....	323
№ 116	1951, квітня 27. – Стаття Тараса Франка «Особиста бібліотека Івана Франка».....	325
№ 117	Стаття Тараса Франка «Нагуєвичі»	331
№ 118	Стаття Тараса Франка «Іван Франко на селі»	334
№ 119	Стаття Тараса Франка «Франки в Калушині»	339
№ 120	Стаття Тараса Франка «Іван Франко у Криворівні»	343
№ 121	Стаття Тараса Франка «Іван Франко як гуморист».....	345
№ 122	Стаття Зеновії Франко «Франко і Закарпатська Україна»	353
	Світлини	357

ВІРА БОНЬ

З ІСТОРІЇ МУЗЕЮ ІВАНА ФРАНКА (1944–1950 рр.)

Новий етап у роботі Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка розпочався у 1944 році. Постановою виконкому Львівської обласної ради депутатів трудящих від 9 серпня 1944 року відновлено роботу Музею Івана Франка у Львові. Рада Народних Комісарів України Постановою від 21 вересня 1944 року зачислила Літературно-меморіальний музей Івана Франка до республіканських музеїв третьої категорії. Директором Музею став Петро Сильвестрович Карманський (1878–1956) – визначний поет, член літературної групи «Молода Муза», літературний критик, публіцист, перекладач, громадсько-політичний діяч, педагог, колишній приятель Івана Франка. Петро Карманський добре знав Івана Франка особисто, між ними завжди були дружні стосунки. І. Франко підтримував перші літературні починання П. Карманського, давши високу оцінку його творчості.

На посаду директора рекомендували Карманського Павло Тичина і Дмитро Косарик, який тоді був начальником Управління музеїв Народного комісаріату освіти України. Карманський погодився не зразу, розуміючи велику відповідальність. «Я не погоджувався взяти на себе цей обов'язок, бо: 1. Я поет і педагог – не мав ніколи ніякого відношення до музейництва [...]. 2. Будинок поета на 60% був знищений, обстановки не було ніякої, експонати (а їх було обмаль) були розкидані, в часі розгублені [...], братися за найголовніше діло – відбудову будинку в сучасних умовах, я не мав відва-

ги й сил»¹ – писав П. Карманський в листі голові Комітету в справах культурно-освітніх установ М. Пашину.

Під час війни Музей Івана Франка не працював. Експонати і все обладнання було передане до Національного музею і до Наукового товариства ім. Шевченка. Демонтажем експозиції і перевезенням матеріалів займалися Марія Деркач, Володимир Дорошенко і працівники музею. Директора музею Петра Франка тоді вже у Львові не було, радянська влада депортувала його на схід. Будинок Франка зайняв німецький чиновник – директор фабрики мила. Він зробив ремонт будинку ззовні і всередині, підвів газ, горище виклав плиткою, привіз сюди свої меблі. На Великодні свята 1944 року на подвір'я музею впала бомба (радянські авіатори цілили у сусідні німецькі об'єкти) – будинок був дуже пошкоджений, його до решти розтягали місцеві злодії – познімали вцілілі вікна, двері, вхідну хвіртку, залізну огорожу.

На щастя, у підвальному приміщенні будинку проживала одна з перших працівниць музею – Софія Домініківна Дутко зі своїм малим сином Володею. Вона, як могла, охороняла домівку Франка від розкрадання і нищення. Про це С. Дутко розповіла у своїх спогадах².

При передачі матеріалів з музею Франка до Національного музею і бібліотеки НТШ були складені списки, на основі яких у 1942 році оформлено інвентаризаційні акти. До Національного музею було передано 60 експонатів – більших за розміром: шафи, столи, проекти пам'ятників, погруддя, вінки. Бібліотека НТШ прийняла понад 2000 одиниць зберігання: фотографії, негативи, книжки, документи, особисті речі Франка та ін. Докладно про це розповів Тарас Різун у статті «Матеріали до історії фондів Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка (1916–1942)»³.

Керівництво музеїв України, зокрема Дмитро Косарик, запевнили П. Карманського, що йому буде надана відповідна допомога, що на посаду заступника директора по науковій частині призначать фахового франкознавця, на ремонт будин-

ку та побудову експозиції будуть виділені відповідні кошти. Петро Карманський погодився бути директором Музею Івана Франка, відмовившись від посади викладача у Львівському університеті, де він працював у 1940 році і куди його знову запрошували. Варто зазначити, що Дмитро Косарик з великою прихильністю ставився до Музею Івана Франка, був у ньому в 1940 році, добре знав Петра Франка, залишив свій запис у книзі відгуків. І тепер він хотів, щоб Музей очолила достойна людина, яка знає, любить і цінить Франка.

На початку 1945 року керівництво музеїв перейшло від НКО (Народний комісаріат освіти) до РНК (Рада народних комісарів) і начальником Управління музеїв замість Д. Косарика став Ю. Лесневський.

З перших днів роботи музею виявилась відсутність належних музейних кадрів. Обіцяних 18 осіб не було дано. 15 грудня 1944 року підписано документ, в якому вказувалось: «Державна штатна комісія при СНК СРСР затверджує штат Літературно-меморіального музею Івана Франка Наркомосвіти Української РСР в кількості 10 одиниць».

П. Карманський почав формувати штати. З давніх працівників (з 1940-го року) залишилось троє: Федір Кулечко – науковий працівник, Лідія Кедринська – секретар-друкарка (згодом бібліотекар), Софія Дутко – прибиральниця (згодом двірник, наглядач залів). Новоприйнятим науковим працівником став Денис Лукіянович.

На посаду бухгалтера був прийнятий Михайло Воробець, працював недовго, звільнився по хворобі, на його місце прийшла Мирослава Чайківська. У штаті не було господарника, тому цю роботу довелося виконувати разом з директором Федору Кулечку (юрист за освітою, у майбутньому відомий львівський тенісист). На посаду заступника директора з наукової роботи призначено (5.III.1945 р.) Товстуху Якова Павловича. За словами Карманського він «не мав ніяких до того кваліфікацій», «партійний чиновник», «завада у праці». Товстуха постійно виконував партійні доручення, був

керівником виборчої дільниці під час виборів, часто їздив у відрядження в райони області з партійними дорученнями («посівна», «косовиця»), в роботі музею участі майже не брав. Деякий час із сім'єю (приїхала з Дніпропетровська) проживав у будинку Франка.

Фінансування музею часто затримувалось, порушувалось. «Тут зазначу, – доповідав Карманський Пашину, – що перші три місяці ми не мали ніяких коштів навіть на зарплату [...]. В минулому році ми не одержали асигнувань за четвертий квартал цілковито. В цьому році досі (26.I.) не одержали ані копійки навіть на зарплату, не те, щоб на ведення праці в музею».

Першочерговим завданням керівництва музею було проведення капітального ремонту будинку Івана Франка. По цьому питанню П. Карманський і Ф. Кулечко були в міськомунгоспі і склали кошторис на ремонт будинку. З різних причин роботи не розпочинались. Карманський описує довгий шлях ходінь по установах і організаціях, називає прізвища керівників, які зволікали і провалювали справу. Осінні дощі й сніги руйнували меморіальний будинок. «Вікон в домі не було, північна стіна дому була подіравлена і не мала навіть облямування вікон, двері були повиривані і в часті подіравлені, стелі по причині довгих дощів, коли ще не було криші, почали загрожувати заваленням, у стінах появилася гриб, підлоги були вкриті румовищем і гнили» – писав П. Карманський М. Пашину.

Взявши на себе відповідальність, П. Карманський склав угоду з артілью «Промбуд» (незважаючи на заперечення львівських властей) і вже при кінці листопада 1944 року дах перекрили черепицею і це врятувало будинок від руйнування (роботи велися господарським способом). Затримкою у завершенні ремонту була трудність з діставанням скла. Тому вікна заклоєно тільки з одної сторони і то часто з кусків скла.

«Та я особисто мав уже десятки ворогів за те, що справи пильнував і в нічому не попускав[...]. Я проти волі відхилив

занавісу нашого адміністративного апарату і вжахнувся. Мимохіть я дізнався, що, наприклад, скло я бувби одержав з фабрики по державним цінам, якщо бувби пішов на компроміс, тобто заплатив за признаних нам сорок метрів, а згодився отримати двадцять метрів [...]. Ми зужили на ремонт будинку Івана Франка і впорядкування садка, що зробився місцем вільного розгулювання вулиці, бо навіть входові брама була розбита і огорожа повалена, доброго пів року – при цілковитій нестачі матеріалів і робітників і при великих труднощах в добуванні грошей [...]. Що ж дивного, що ознайомлені зі справою виявили здивування, що нам це вдалося вдіяти. Говорячи «ми», «нам», розумію три особи: тт. Кулечко, Кедринська і я, бо фактично тільки нас троє насправді працювало і працює», – доповідав П. Карманський у цьому ж листі М. Пашину.

У звіті про роботу музею за 1946 рік Карманський пояснював, що основною причиною зволікання ремонтних робіт було те, що Народний комісаріат освіти своєчасно не затвердив належних коштів. У кошторисі на 1945 рік асигновано по статті 15-й 20 000 крб. Ця сума на 10 607 крб. нижча від затвердженого раніше будівельним сектором НКО кошторисом ремонту будинку. Наполегливими стараннями Карманського необхідні кошти (30 607 крб.) були одержані, і відновлення будинку музею було, в основному, завершено. До будинку підвели газ – чотири кімнати, де працювали робітники, були газифіковані. Печі в експозиційних залах опалювались дровами і вугіллям.

У червні 1945 року, коли основні ремонтні роботи в будинку Івана Франка були закінчені, розпочалось відновлення експозиції. Федір Кулечко і Лідія Кедринська звезли матеріали з Національного музею та бібліотеки НТШ. Не всі експонати повернулись до музею, багато не вистачало, особливо книжок.

Експозиція музею була реконструйована з наявних матеріалів за планом 1940–1941 років, яку зробили Петро Франко, Марія Струтинська, Ірина Радловська і Федір Кулечко.

Але були і зміни. Карманський не подав колишньої ввідної кімнати «Сучасність», де стояли погруддя Леніна, Сталіна, експонувалась марксистська література. Тепер він подав такі теми: кімната перша – робочий кабінет Івана Франка; кімната друга – Франко і народ; кімната третя і четверта – життєвий і творчий шлях Івана Франка; кімната п'ята – смерть і похорон Івана Франка.

Урочисте відкриття Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка відбулося 27 липня 1945 року (приурочене до дня звільнення Львова від німців). На свято прийшли письменники, вчені, музейні працівники: П. Козланюк – голова Львівського відділення Спілки письменників України, А. Хижняк – головний редактор газети «Вільна Україна», Б. Дудикевич – директор Історичного музею, І. Свенціцький – директор Музею українського мистецтва, письменниця О. Дучимінська, Бандрівський – від Інституту мовознавства, Мазепа – секретар Львівського обкому КП(б)У. Відкриваючи урочисте засідання, Петро Каранський говорив про велич Івана Франка і необхідність розбудови Музею.

Про поновлену експозицію і про все в ній «на що дивились очі Івана Франка і чого він доторкався своїми руками» розповів Петро Карманський у своїй статті «Будинок Івана Франка», яка була опублікована в газеті «Вільна Україна» 21 листопада 1945 року. Ця ж газета за 5 вересня 1945 року у статті «Наукова сесія в музеї Івана Франка» подала відомості про наукову сесію, присвячену 89-річчю від дня народження Івана Франка, яка відбулася в музеї 27 серпня 1945 року.

Писалось, що «незважаючи на великі труднощі, що пережив музей після жахливої німецької окупації, музей все ж зумів підготувати наукову сесію з програмою, гідною знаменитої дати». На науковій сесії, що проходила в робочому кабінеті письменника, були прочитані для наукових працівників Львова п'ять доповідей: П. Карманський (директор музею) – «Іван Франко в очах його сучасників»; Д. Лукіянович (науковий працівник музею) – «Арешти на життєвому і творчому шля-

ху Івана Франка»; Я. Ярема (кандидат філологічних наук) – «І. Франко і Г. Гейне»; І. Романченко (кандидат філологічних наук) – «Іван Франко і російська революційно-демократична література»; Ф. Кулечко (науковий працівник музею) – «Історія літературно-меморіального музею Івана Франка». У науковій сесії взяли участь: Пархоменко, Гозенпуд, Степанів, Деркач, Галан, Дучимінська, Дудикевич, Симоненко та інші.

Цікавим був виступ Петра Карманського. Його праця «Іван Франко в очах його сучасників» була написана на основі понад 20 спогадів сучасників І. Франка, зібраних музеєм. Перше враження про доповідь П. Карманського подав музейний протоколіст Ф. Кулечко – ось вони (у скороченні): «В першій частині говориться про походження Франка, матеріальне положення його батьків і родова його назва. В другій і третій частині говориться про вдачу і характер поета, любов Франка до дітей, ігри з дітьми і розмови з ними. Любов поета до природи, риболовлі і збирання грибів. Скромність його, гуманність, фізично-полева праця, велика працездатність, громадська робота. Багато говориться про демократичність Франка, його діяння на селянських зібраннях, спосіб агітації, праця над поверненням селянської еміграції замість до Бразилії до Канади [...]. В останній частині говориться про ставлення до Франка громадськості. Влада і старша інтелігенція ганить Франка, та молодь ним завойована. Головно духівництво ненавидить Франка, хоч справжніх причин до цього немає. Франко ставиться негативно не до самої церкви, а до попів, хоч і в домах попів буває»⁴. Згаданої праці П. Карманського в музеї не виявилось. Вона збереглась в архіві письменника і була опублікована Петром Ляшкевичем у журналі «Київська старовина» (№ 1, 1998). Наукове дослідження на основі цієї праці написав М. Гнатюк «Парамемуаристика як об'єкт літературознавчого дослідження (на основі спогадів про Івана Франка)»⁵.

Тепер основним завданням музею було скласти тематико-експозиційний план і перебудувати експозицію. Петро

Карманський узявся за роботу і вже в грудні 1945 року план був представлений на обговорення працівників музею. 25 січня 1946 року (в приміщенні Інституту літератури Львівського філіалу Академії наук) відбулися другі організаційні збори Науково-методичної ради музею з порядком дня: обговорення тематико-експозиційного плану музею. В обговоренні взяли участь: І. Свенціцький – директор Музею українського мистецтва, М. Деркач – керівник бібліотеки Академії Наук у Львові, доценти Я. Ярема, І. Романченко, Т. Франко. Свої пропозиції щодо плану подали також відсутні на засіданні члени Науково-методичної ради В. Щурат, М. Пархоменко, Я. Білоштан.

У плані П.Карманського (як цього вимагали музейні правила) життєвий і творчий шлях Івана Франка на документальних матеріалах подавався в хронологічно-тематичній послідовності. Було подано одинадцять основних тем-розділів. У кожному розділі – відповідні теми. План Карманського зберігся. Можна твердити, що цей тематико-експозиційний план діючий до сьогодні. У майбутньому окремі теми додавались, доповнювались, змінювались, переставлялись, модифікувались залежно (на жаль) від політичних, ідеологічних настанов часу.

Тематико-експозиційний план Музею був детально обговорений, вчені-франкознавці визнали його задовільним і дали свої поради – «основний акцент» в експозиції зосередити на перші видання творів Івана Франка, рукописи, документальні фотографії. Ширше подати літературне оточення І. Франка, його зв'язки з зарубіжними письменниками, вченими. Висловлено думку, що в будинку письменника замало місця для широкого показу діяльності Франка, тому слід ставити питання про сусідній будинок Михайла Грушевського, в якому на той час розміщалась якась військова чистина, там проживав Тарас Франко з родиною. Цінні поради дав Іларіон Свенціцький. Він дуже прихильно ставився до П. Карманського і допомагав йому в музейних починаннях. Тематико-експозиційний

план з незначними доповненнями був рекомендований до затвердження (у погодженні з обкомом партії) в Управлінні музеїв у Києві. Проте цей план не був затверджений. Діючу експозицію музею і роботу П. Карманського критикують на усіх нарадах з ідеологічних питань. 18 лютого 1946 року Петро Карманський пише лист керівництву – «До відома Голови Комітету в справах культурно-освітніх Установ при РНК УРСР – тов. Пашина в Києві».

«Інспекція Ваша і тов. Лесневського Літературно-меморіального Музею Івана Франка у Львові – пише автор, – виявила недоліки в праці Музею і дала вислів невдоволенню на з'їзді робітників культосвітніх Установ в Києві і на нараді в Історичному музеї у Львові. Критика була така нищівна, що посторонній слухач міг віднести враження, що в названому Музеї діється щось неможливе». П. Карманський пише про складні умови праці музею з першого дня його поновлення. Тепер, коли ремонтні роботи, в основному, завершені, його особливо хвилює відсутність оригінальних експонатів для побудови експозиції. «Ми не маємо, за винятком декількох предметів, якими користувався Іван Франко, ні одного клаптика паперу, записаного його рукою, ні одної його книжки, ні одного його документу, бо все те власність Академії Наук». Карманський подає своє бачення Івана Франка в майбутній експозиції, яке розходиться з наказами офіційної влади, що хоче Франка «втиснути в рамки сьогоденної ідеології».

Карманський пише: «А тепер що до критики експозиції. Іван Франко – це така велична, а при тому така багатогранна, що вмістити його в якісь означені рамки – трудно, тай годі не робити помилок в навітленні його постаті. Він універсальний: поет, драматург, новеліст, повістяр, політик і журналіст, агітатор-пропагандист, науковець, історик, критик, економіст, виховник молоді, творець дитячої літератури, популяризатор і перекладач а врешті мовознавець. А його політичне обличчя невловиме, бо як піонер і шукач нових доріг, як творець української нації ні з чого, з мертвої брили, він схилявся в

протилегні орієнтації, йшов зигзагами, падав і підіймався, а врешті страшна хвороба замазала його духовне обличчя до того, що в ньому дуже трудно щось певне вичитати. І не скоро ми зможемо пізнати справжнього Франка, та до цього потрібно довгих інтенсивних студій. По моєму до Франка слід прикласти цю міру оцінки, яку прикладаємо до В. Белінського, Добролюбова, Салтикова-Щедріна, Чернишевського, Некрасова і їм подібних. Невже їх ціна вменшується від того, що їх не можна втиснути в рамки нашої сьогоднішньої ідеології?

До того ж на Франка мали вплив не тільки щойно названі, а й вся світова культура, починаючи з класичної філософії і літератури і старовірської релігійної поезії – через середньовіччя і візантійщину (апокрифи) романтизм аж до найновішої культури (навіть італійські поети: Дж. Кардуччі, Стекетті, Де Амічіс і ін.). І тому слушно завважив до нашого плану експозиції І. Свенціцький, що до його виконання потрібно тридцять років праці великої кількості науковців, а це зв'язане: з розбудовою приміщення Музею і з великими коштами. А він же трохи чи не найбільший музеолог і археолог на всю Україну. А якими засобами ми користувалися та ще користуємося? [...]. Я вже не раз і в Обкомі і в письмах до Києва ясував цю справу, та моє ясування зустрічається з мовчанкою мабуть тому, що мене підозрівається хто зна, в яких прихованих намірах. Забувається про те, що для справи Франка я готов на найбільшу жертву, та, що як старий громадський і культурний діяч – не тільки на європейському континенті – я маю свої амбіції і громадське сумління [...]. Кінчаю проханням: Якщо моя робота в Музею Івана Франка мало продуктивна або приносить йому шкоду, здійміть мене з роботи, бо не хочу шкодити священній справі. Як ні, так дайте змогу працювати краще, даючи допомогу у більшій кількості справжніх робітників та вистарчаючі кошти»⁶.

Відповіді з Києва не було, Карманський продовжував працювати. Питання про тематико-експозиційний план знову стало на порядку денному. 5 липня 1946 року зібралися ті ж

учені, що й попереднього разу, у кожного на руках був роздрукований тематико-експозиційний план з доповненнями попередніх зборів, його прийнято одноголосно і рекомендовано до виконання. Паралельно з тематичним планом, комплектуванням матеріалів для майбутньої експозиції, чекаючи результатів і відповідних розпоряджень з Києва, Петро Карманський узявся до іншої роботи.

У 1946 році виповнювалось 30 років з дня смерті Івана Франка (28 травня) і 90 років з дня його народження (27 серпня). Директор Музею звернувся у керівні органи, установи культури, виступив у пресі з пропозиціями, як краще організувати Франківські дати. «Годиться вже, – пише він, – найближчими днями організувати комітет по вшануванні ювілею Івана Франка, притягаючи до співучасті у ньому представників партії і влади, Будинку пропаганди, Лекційного бюро, філіалу Академії Наук, Університету, Педінституту, Музею Івана Франка, Держ. капели Трембіта, Музичної консерваторії і Філармонії, Опери, обидвох театрів, Спілки письменників, Спілки художників, а в першу чергу композиторів – щоб вони випрацювали план свята»⁷. Автор висловлює сподівання, що Українська Академія наук організує наукову сесію, присвячену Франкові, музичні установи Львова організують велику академію-концерт, а журнал «Радянський Львів» увесь один номер повністю присвятить свої сторінки поетові, що буде видана друком популярна книжечка про Івана Франка, зазвучать радіопередачі з читанням творів письменника, перед Львівським університетом закладуть пам'ятний камінь під майбутній пам'ятник І. Франкові – та ще багато думок-пропозицій як краще звеличити пам'ять про Івана Франка. «При цій нагоді, – дописує Карманський, – прохаємо тих, що знали покійного поета, щоб на адресу Музею (Львів, вул. І. Франка № 4) подали спогади про нього. Дякуємо С. Кіцюку з Одеси за прислані нам «Чорноморську комуну», «Большевицкое знамя», і «Комуніст» за 1940 р. з матеріалами про Франка».

Були й інші добрі справи, які зробив П. Карманський в ювілейному 1946 році. Одна з них – звернення «До всіх Рай(Міськ) ВНО Львівської області». Це ціла програма, наукова розробка – як краще організувати вивчення біографії і творів І.Франка учнями середніх шкіл. На прикладі діяльності «велетенських постатей», – пояснює автор, – потрібно виховувати підростаюче покоління. З нагоди Франківських ювілейних дат у всіх школах області пропонує провести святкові ранки, вечори, доповіді, бесіди, організувати виставки, екскурсії до Музею Івана Франка⁸.

Друга справа – з могилою Івана Франка. На заваді масового доступу до могили письменника на Личаківському цвинтарі було два поховання. На пропозицію П. Карманського була організована комісія, до якої входили П. Карманський, Ф. Кулечко, інженери міськради Б. Окпиш, Александров і зав. похоронного бюро Романюк. Комісія вирішила: «Перенести на інше місце із суміжних могил два надгробники, що стоять на заваді масовому відвідуванню могили поета і зробити вигіднішим доступ до неї та доповнити її озеленення влаштуванням клумб і насадженням декоративних дерев»⁹. Це рішення було виконане. В наш час, коли відбуваються панахиди на просторому місці біля могили Франка, ніхто не знає, що у цьому є заслуга Петра Карманського.

Його пропозиції, постійні нагадування сприяли тому, що в 1946 році ювілейні дати Івана Франка належно вшановувались. Так, 28 травня на могилі письменника відбувся мітинг, на якому виступив академік Михайло Возняк. У травні-червні у Львівському університеті, в Педінституті, Консерваторії були проведені святкові вечори з доповідями, виступами, концертами. 4 вересня 1946 року була видана Постанова Ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У про спорудження пам'ятників Т. Шевченкові та І. Франкові у Львові.

Ще одну добру справу було зроблено – директор Музею звернувся листом до голови міськради Тарана П. з проханням зобов'язати головного архітектора Львова до 20.IV.1946 р.

розширити територію садиби Музею Івана Франка згідно постанови Львівської міськради від 22.IV.1940 р. (за рахунок садиби М. Грушевського). Це питання було виконане.

Не байдужим Карманському було все, що появлялося друком про Івана Франка. Йдеться про плакат «Іван Франко», виданий Державним видавництвом художньої літератури (Київ, 1946) друкохромолітографією «Атлас» у Львові під редакцією О. Засенка (тиражем 30000). «Тільки повітати б таку корисну і потрібну публікацію. Та ба, скільки в цьому плакаті невірного або невдалого», пише Карманський і перелічує помилки¹⁰.

9.IX.1946 р. в газеті «Львовская правда» була опублікована стаття «Претворить музеи Львова в орудие идеологического воспитания масс». Музеєві Івана Франка зроблено ряд закидів, з якими Петро Карманський дозволив собі не погодитись. «Не можна заперечити існування в роботі музею недоліків, та не всі вони справедливі. І так: неправдою є, що музеєві був переданий рукопис Франкового вірша «В альбом папі». Такого рукопису взагалі не існує [...]. Не знаємо, які публіцистичні твори поета (головне «з резким осуждением исторических концепций М. Грушевского») автор статті мав на увазі, і яким робом ці твори в сучасній дійсності для Музею придбати. Пізнати всю публіцистичну творчість І. Франка на різних мовах і в різних країнах продовж сорок років його діяльності не так то і легко, і ледве чи такий всебічний знавець у нас знайдеться. За кожную серйозну допомогу (не таку, як допомога автора статті) в цьому напрямі Музей буде тільки вдячний¹¹. Карманський перелічує понад десять закидів, з якими він не погоджується.

Тепер на допомогу Музеєві Івана Франка прислали «шефів» – працівників Київського музею Т. Г. Шевченка – наукових працівників Глафіру Паламарчук і Єлизавету Середу, яким було дано завдання виявити недоліки в роботі Музею Івана Франка і допомогти їх усунути. Ці працівники мали досвід музейної роботи, знали вимоги, які тоді ставились до експозиції, але їх шефська допомога у користь музеєві не пішла.

Переглядаються і критикуються закрита вже експозиція та новий тематико-експозиційний план, кілька разів обговорений і схвалений вченими-франкознавцями. Скликаються наради (у приміщенні міської ради), в яких беруть участь Г. Паламарчук, Є. Середа, Т. Франко, М. Деркач, П. Козланюк, П. Карманський, Д. Лукіянович, Ф. Кулечко, К. Пелехатий (голова міськвиконкому), П. Ковенєв (завідувач обласного відділу Комітету культосвіти). Ставляться запитання (М. Пархоменко і І. Романченко) – яку ціль має нарада, чи новий тематико-експозиційний план Музею Івана Франка вважається незадовільним і чому. Відповідь була – йдеться лише про корективи і доповнення у зв'язку з партійними рішеннями з ідеологічних питань. В результаті дводенних обговорень (25 і 28 жовтня) до плану були додані теми: «Іван Франко в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом», «Боротьба Франка з реакціонерами і клерикалами», «17-те Вересня і Іван Франко» та ще кілька уточнень до попередніх тем.

На останньому (третьому) засіданні (2 листопада 1946 р.) зредагований Карманським, Яремою і Лукіяновичем план з доповненнями й уточненнями був прийнятий і рекомендований до затвердження у Києві. Протоколіст зборів (Ф. Кулечко) записав: «На цьому закінчено нараду над тим, як перебудувати тематичний план побудови експозиції Музею в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У»¹².

19 листопада новий тематико-експозиційний план був надісланий Ю. Лесневському разом з інформацією про виконання «Розпорядження» від 2 жовтня. Карманський повідомляє, що в Музеї проводиться відокремлення спецфондівських матеріалів, іде перереєстрація бібліотеки, чекають органів Облліту для перевірки книжкових фондів. Уже вкотре нагадує, що уся ця робота виконується трьома працівниками при постійній відсутності заступника директора з наукової роботи Я. Товстухи, який і в даний час знаходиться в довгостроковому партійному відрядженні. На побудову нової експозиції потрібні чималі кошти, щоб придбати першо-

видання творів І. Франка, журнали, документи, виготовити фотографії, придбати картини, зробити якісне обладнання.

Не дочекавшись відповіді з Управління музеїв, П. Карманський у грудні 1946 року звертається листом «До Ради Міністрів УРСР (на руки тов. Бажана М. П.), в якому коротко розповідає про роботу Музею з часу його відкриття у 1940 році і подає своє бачення успішної діяльності цієї установи в майбутньому. Він пише, що Музей убогий, бо не мав змоги зібрати пам'ятки по покійному. Були великі труднощі з ремонтом будинку, який в час війни був дуже зруйнований, виникли проблеми зі штатами. Зараз складений новий тематико-експозиційний план, поданий до затвердження в Управління музеїв. Перед працівниками музею стоїть невідкладне завдання – «побудувати справжню експозицію, яка б дала повний образ поета-велетня», а для цього будинок Івана Франка замалий, потрібні кошти і штати. Тому Петро Карманський пропонує:

«1. Музей включити в систему Академії, бо вона є в посіданню всієї духовної спадщини поета і не хоче ділитися з музеєм нічим з цієї спадщини.

2. Поширити площу музею, включаючи в його посідання будинок, колишню власність проф. М. Грушевського, який зараз віддано до диспозиції Академії, і в ньому між іншим живе син поета Тарас.

3. Поширити штати робітників Музею, в першу чергу дати Музеєві змогу користуватись роботою справжніх франкознавців (Ярема Я. Я., що зараз працює в Києві і Романченко І. С., що працює у Львові).

4. Врешті признати Музеєві достатні кошти на придбання експонатів»¹³.

Відповіді на цього листа П. Карманський не одержав.

Ще одною справою довелось зайнятись П. Карманському на кінець його перебування на посаді директора музею – питанням про право власності Тараса Франка на будинок його батька Івана Франка. У листопаді 1946 року Тарас Іванович

Франко звернувся до Комітету в справах культурно-освітніх установ з просьбою вирішити питання з виплатою йому оренди за будинок Івана Франка, в якому тепер є музей. «Відколи у Львові утворилася Радянська влада, – писав він у листі, – я робив заходи, щоби музей Івана Франка признав мені місячні за приміщення в будинку, що на підставі завіщання Івана Франка являється власністю синів і дочки письменника. Старший брат Андрій помер 1913 р., молодший Петро пропав безвісті, сестра Анна не живе тут, так що я єсть самотнім правним спадкоємцем [...]. Прохаю асигнувати мені титулом орендної плати за попередні місячні 4-5000 крб., а від нового року нехай музей платить по бюджету визначений через Вас або комісію місячний чинш»¹⁴.

Голова Комітету М. Пашин дав завдання П. Карманському вивчити цю справу. Збираючи документи, інформації, Карманський вивчив, що перший директор Музею Петро Франко не порушував питання про право власності і постановою НКО про організацію Музею у 1940 році в будинку Івана Франка цієї справи не вирішила. Після війни у 1944 році міська постанова від 5.IX.1944 року за № 157/1 закріпила будинок за Музеєм. «На цій основі, – пише П. Карманський, – спирається на сьогоднішній день право користування Музеєм цим будинком безкоштовно, тим більше, що міськжитлоуправління ніякої орендної плати з огляду на кошти капремонту не встановило [...] і управі Музею нічого в тій справі діяти, а тільки противна сторона цебто правні спадкоємці мають правну легітимацію, винесеною Львівською міськрадою постанову обжаловувати згідно внести на її анулювання»¹⁵. Питання про право власності на будинок Івана Франка було вирішене позитивно на користь Тараса Франка у 1953 році (про це буде далі).

П. Карманський планує провести перебудову експозиції у 1947 році. Разом з головним бухгалтером М. Чайковською він складає кошторис витрат на 1947 рік. Просить збільшити штати на 4 одиниці (старшого наукового співробітника,

екскурсовода, фотографа, завгоспа), дати асигнування на завершення ремонтних робіт (проекти вже складені проектно-кошторисним бюро). Значні кошти потрібні на перебудову експозиції (договори з виробничим комбінатом та Спілкою художників). Потрібно придбати літературу у приватних осіб (перші видання творів Франка, журнали, старі видання), виготовити фотографії, копії документів, у художників закупити картини, організувати відрядження до Нагуєвич, Дрогобича, Криворівні по збору матеріалів. Усе докладно розписане, обґрунтоване. Карманський планує влаштувати експозицію і відкрити музей для відвідувачів. «Водночас, – пише він, – я носився з сильною постановою прохати звільнення з роботи – зараз після відкриття частинної експозиції.

Комітет випередив мене і з роботи мене зняв. Що ж, спасибі, – доводиться сказати і повною груддю оддихнуть. Лиш форма мого звільнення аж надто дивовижна. Сподіваюся, що новий директор знайде в Комітеті більше зрозуміння і кращу допомогу в праці, а перш за все справжнє зацікавлення Музеєм в самому джерелі»¹⁶.

16 грудня 1946 р. П. Карманський іде у профспілкову відпустку до 14 січня 1947 р. У той час він був звільнений з роботи і наказом начальника Комітету культ-освітніх установ від 26 грудня 1946 року директором Музею був призначений Тарас Іванович Франко – середній син Івана Франка, який приступив до роботи 15 січня 1947 року.

Причина звільнення П. Карманського стала зрозумілою трохи згодом. У звіті про роботу Музею за 1947 рік повідомляється: «Роботу музею було обстежено минулого року комісією від Музейного Управління Комітету Культ-освітніх Установ на чолі тов. Мацапури. Комісія виявила шкідливу діяльність бувшого директора Музею – Карманського П. С., який нехтував більшовицький партійний принцип у вивченні Франкознавства і популяризації його через Музей [...]. Крім цього на нараді музейних працівників при Комітеті Культ-освітніх Установ було заслухано співдоповідь наукового

співробітника Музею – Чумак К. В. про стан роботи в Музеї, з приводу чого було зроблено рішення Комітетом (див. наказ Комітету Культ-освітніх Установ від 4 серпня 1947 р. ч. 427 а)».

У згаданому наказі (за підписом П. Овчаренка) «Про стан і завдання перебудови експозицій і науково-дослідної роботи літературно-меморіальних музеїв України» писалось: «У Львівському музеї Ів. Франка буржуазно-націоналістичні елементи та прихильники антинаукової «школи» Грушевського перекручували творчість Ів. Франка у ворожому капіталістичному дусі, не показували в експозиції відбиту в творчості письменника класову боротьбу та ідейно революційного впливу на письменника кращих представників російської літератури. В експозиції не показаний інтернаціоналізм Івана Франка, не показана його діяльність і боротьба проти націоналістів всіх мастей, зокрема українського націоналізму»¹⁷.

Ще недавно Петро Карманський був членом Спілки письменників України. У жовтні 1940 року на засіданні правління Львівського відділення Спілки письменників його обрали Головою Франківського ювілейного комітету по відзначенню 85-річчя від дня народження Івана Франка. До комітету входили академіки К. Студинський, М. Возняк, професор Т. Бой-Желенський, письменники О. Десняк, В. Василевська, Я. Кондра¹⁸.

У січні 1941 року в Києві у Клубі письменників відбувся літературний вечір Петра Карманського. Поет читав свої твори. О. Корнійчук назвав Карманського «полководцем української радянської поезії», «його твори нагадують зерна прекрасної добірної пшениці», а «Вступ до поеми «Його дорога» ніби вирізьблений з граніту. Як голова ювілейного комітету вживу всіх заходів, щоб поему видати у великих тиражах». М. Бажан дуже хвалив цикл ліричних поезій «Кримські сонети» П. Карманського¹⁹.

З великою шаною до Карманського завжди ставились П. Тичина, М. Рильський. Тепер же, у 1947 році, ніхто не зміг його захистити. Прозваний «ворогом народу», «запе-

клим буржуазним націоналістом», виключений зі Спілки письменників, звільнений з посади директора Музею Івана Франка, важко хворіючи, доживав останні роки.

В наш час у чисельних дослідженнях і публікаціях – П. Ляшневича, М. Ільницького, С. Яреми, В. Лучука, Т. Салиги, О. Павлюха, Л. Голомб – подано дуже багато невідомого з творчої та громадсько-політичної діяльності П. Карманського, у тому числі його творів, присвячених І. Франкові. Часточка невідомого доробку П. Карманського збереглась у Музеї. Ці твори в рукописах і машинописах досі неопубліковані. Це поезії – «Епітафії Франкові», «І. Франко до Ольги», «До відвідувачів Літературно-меморіального музею Івана Франка», «Тридцятий раз у травні золотому», статті – «Підеш ти в мандрівку століть з мого духа печаттю», «Іван Франко і слов'яни», «Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові», переклади статей І. Франка з польської мови – «Положення робітників у Бориславському Басейні», «З приводу еміграції люду», «Табулярна власність у Галичині», «Зворот в українській справі», «Українці і католицизм», «Безголов'я еміграційне», «Відчит Міріами», «Дещо про польсько-українські відносини», «Чого ми домагаємося?», «Тарас Шевченко». З опублікованих творів П. Карманського збереглись в Музеї рукописи поеми «Його дорога» та спогади «Мої взаємини з Франком».

У вересні 1991 року до музею надійшов лист від Степана Яреми (вчений, літературознавець, небіж Петра Карманського). Він писав: «Посилаю Вам з архіву П. Карманського його вірш. Думаю, що його можна було б використати в експозиції, напр., переписати на великому картуші і повісити на вході в музей». Працівники музею так і зробили. При вході в меморіальний будинок на картуші виписана поезія П. Карманського «До відвідувачів Літературно-меморіального Музею Івана Франка».

Були ще інші твори Карманського про які є згадки в документах Музею: «Щоб постать дорогого мені Івана Франка спопуляризувати ще більше, я, на основі біографії поета, його

творчості, листування і спогадів його сучасників написав цикл (27) поемок, які годилось би до ювілейних свят Франка видати книжкою вкупі з виданою напередодні війни моєю поемою про поета «Його дорога», якої увесь тираж (7000) в початках війни пропав, і яку було заплановано видати ще великим тиражем (40000) для масового поширення» (лист до Пашина).

«[...] директор Музею Карманський П. С. виготовив збірку віршів присвячених життю письменника. Збірка ця одержала прихильну рецензію т. Копиці та поки що не появилася друком. В музеї знаходяться ряд спогадів сучасників Івана Франка про нього ще дотепер нігде не публікованих» (звіт про роботу музею за 1946 р.).

Усього два з половиною роки Петро Карманський був господарем у Франковому домі. За цей короткий час він устиг зробити дуже багато – відремонтував будинок Музею, поновив експозицію Музею, підготував і провів наукову конференцію, присвячену Франкові, приєднав до Музею територію і будинок М. Грушевського, який нищився і використовувався не за призначенням, розпочав побудову нової експозиції «яка б дала повний образ поета-велетня». Йому не дали здійснити свій задум. Даремно Карманський намагався переконати керівників, доказуючи, що «Франко універсальний», він «піонер і шукач нових доріг», «творець української нації». І такого Франка потрібно подати в експозиції музейними засобами на документах і матеріалах епохи, в яку він жив і творив. Карманський не хотів створювати в експозиції Музею лицемірний культ Франка, «втискати» його «в рамки сьогоденної ідеології», за якою Франко «має нагадувати російського революціонера-демократа, попередника діячів большевицького табору» (В. Дорошенко).

Чесна праця П. Карманського у Музеї додалася до негідних звинувачень, які тоді сипались на його посивілу голову. Не скаржився, бо, як казав «Для справи Франка я готов на найбільшу жертву».

Третій директор Музею Тарас Іванович Франко розпочав свою роботу не за втішних умов. Уже на перших засіданнях з працівниками йому довелось зачитати статтю з газети «Вільна Україна» під назвою «Радянська виборча система – найдемократичніша в світі», запропонувати вивчати біографії Леніна і Сталіна, погодитись на вилучення і знищення Обллітом з фондів музею книг (у тому числі деяких видань творів Івана Франка).

Розпочалась заміна кадрів. На посаду наукового працівника (замість Д. Лукіяновича) з 1.12.1946 р. прийнято Клавдію Чумак (закінчила аспірантуру при кафедрі української літератури ЛДУ). 12 березня був звільнений з роботи Федір Кулечко. На його місце призначено Федора Бурлаку (з Києва). Пішла з роботи головний бухгалтер М. Чайківська, її замінив М. Дичковський. 10 серпня 1947 р. звільнено Якова Товстуху з посади заступника директора по науковій частині, виконуючим обов'язки заступника призначено Федора Бурлаку, а на його попередню посаду зараховано Михайла Мартинюка (закінчив Київський університет). 17 травня 1948 р. Бурлака звільнився з роботи за станом здоров'я, цього ж числа на посаду заступника директора по науковій частині призначено Омеляна Кияшка. 6 липня 1949 року він став директором Музею. На посаду заступника директора призначено Ходаківського. Основним науковим працівником Музею була К. Чумак. Вона вела фонди, їздила до Києва з важливими дорученнями директора, мала найбільший стаж роботи в Музеї – 2 роки. 15 жовтня 1948 року за власним бажанням К. Чумак звільнилась з роботи і перейшла працювати до Київського музею Т. Г. Шевченка на посаду завідувача відділу. У червні 1950 р. К. Чумак, вже як представник Комітету у справах культурно-освітніх установ, брала участь в обговоренні та затвердженні перебудованої експозиції Музею Івана Франка.

У лютому 1947 року прибула з Києва бригада музейників у складі директора Музею Т. Г. Шевченка Миколи Мацапури, наукових працівників Є. Середи і Г. Паламарчук. Їх уже

вдруге прислав Комітет культурно-освітніх установ «який звернув увагу на музей Івана Франка, підкреслюючи його політичне значення» (слова М. Мацапури). На виробничих нарадах (12.02 і 18.03) стояло питання про термінове відкриття експозиції у зміненому вигляді, як цього вимагали партійні постанови. Будинок Музею дуже сподобався М. Мацапурі, але експозицією він був незадоволений. На нараді зачитано акт обстеження експозиції, який зробили київські працівники²⁰.

Дальші настанови М. Мацапури давались в листах: «Державний музей Т. Г. Шевченка разом з цим надсилає свої побажання щодо всієї роботи підшефного музею Ів. Франка у Львові і з свого боку вважає, що їх було б потрібно запровадити в життя в самому терміновому порядку»²¹. Подається перелік пропозицій, головніші такі: забезпечити музей кваліфікованими кадрами, послати їх у відрядження до кращих музеїв Києва, Москви, переробити тематичний план і розпочати складати експозиційний, замовити картини, фотокопії, надрукувати тексти; укомплектувати бібліотеку. Усі ці пропозиції вагомі і потрібні, тільки їх уже колись висловив П. Карманський і вони постійно стояли на порядку денному роботи Музею.

Були у порадах М. Мацапури і недоречності. Він радить «зняти плиту, поставлену військовими частинами «СС» під дубом біля будинку музею». Згадана плита не має жодного відношення до «СС». Її історія така: у 1926 році до 10-річчя від дня смерті Івана Франка на площі «Сокола-Батька» у Львові українським молодіжним товариством «Сокіл» був посаджений невеликий дубок, а під ним встановлено гарну мармурову плиту з написом «Сокіл – Іванові Франкові. 1926 р.». У 1940 році площа «Сокіл-Батько» була зруйнована за вказівкою радянських властей Львова. Працівники музею Софія Дутко і Федір Кулечко за порадою Петра Франка викопали дубок, забрали плиту, привезли до музею. Дубок посадили при вході до садиби на тому місці, де колись за часів Івана Франка ріс горіх, який змерз у 1939 році. Під ду-

бом встановили пам'ятну плиту. У 1947 році за «порадою» М. Мацапури плиту знищили, дуб росте сьогодні.

У наказі по Музею (28 лютого 1947 р.) Тарас Франко висловив подяку київській бригаді музейників – М. Мацапури, Є. Середі, Г. Паламарчук «за успішну, жертовну працю по реконструкції музею».

У квітні 1947 року, після громадського огляду, поновлена експозиція була відкрита для відвідувачів. Якою вона була – краще послухати директора Музею Тараса Франка: «Реконструкція Музею Івана Франка у Львові по вул. І. Франка, 4, формально почалася ще з осені минулого року, але фактично проведена була в лютому біжучого року 1947. Тоді то з Києва приїхала бригада музейників-фахівців у складі трьох осіб тов. Мацапури, директора музею Шевченка, тов. Середи і тов. Паламарчук і взялися до праці. Всі експонати були рушені з місця: багато з них переставлені, інші інакше оформлені, деякі здані у фонди [...]. Після закінчення реекспозиції управа музею запросила 12.IV представників широких кіл громадськості: партії, уряду з обкому, журналістів, франкознавців, письменників та інших [...].

Гості з приємністю бачили, що при вході замість давнього знищеного напису є вже два: російський і український [...]. В першій кімнаті є портрети діячів комунізму і на постаментах могутні гіпсові погруддя Леніна і Сталіна. Перша з черги кімната відображує молоді роки поета [...]. Другий зал показує дальші роки життя поета 1878–1898, де особливо підкреслений вплив прогресивної російської літератури на творчість Івана Франка. В третій кімнаті охоплені роки від 1898–1916; Окрема кімната присвячена боротьбі великого демократа проти націоналізму. Четвертий зал 1916–1946 відображує останні хвилини поета, смерть (там же помер поет 28. V.1916) і увічнення його пам'яті. В п'ятій кімнаті відтворений робочий кабінет великого революціонера, де він писав свої безсмертні твори (від 1901 р.), де приймав гостей і де спав деякий час. В сходовій клітці, що веде до горішніх

кімнат, тепер канцелярії, також розміщені на стінах знімки краєвидів, що зв'язані з життям Івана Франка»²².

Відкрита експозиція Музею була тимчасовою. Продовжувалось обговорення проекту тематичного плану нової експозиції. На цей раз на нараді були присутні вчені Я. Ярема, І. Романченко, Д. Лукіянович, працівники Історичного музею Б. Дудикевич, Федішин, працівники музею Івана Франка Т. Франко, Я. Товстуха, С. Бурлака, К. Чумак. В результаті обговорень до плану додали теми: 1. Показати два напрямки ідейно-політичні в НТШ – прогресивний (Франко) і реакційний (Грушевський); 2. Боротьбу Франка з буржуазним націоналізмом подати не окремою темою, а на протязі всієї експозиції²³. Тематико-експозиційний план було дано на рецензію Степану Морозу і Володимиру Дмитруку (кандидати філологічних наук). Рецензенти дали позитивні відгуки, зробили свої доповнення.

22 червня 1950 року в Музеї відбулося засідання комісії Комітету в справах культосвітніх установ з порядком дня: обговорення і затвердження експозиції Музею. Комісія у складі: Ткаченко О. І. – інспектор Управління музеїв – голова комісії; Чумак К. В. – заввідділу Музею Т. Г. Шевченка у Києві; Мілевський І. А. – зав. сектору культури Львівського обкому КП(б)У. Члени комісії: Кияшко І. О. – директор Музею Івана Франка, М. Ходаківський – заступник директора з наукової роботи. Експозицію обговорено і затверджено одноголосно²⁵.

Результати праці багатьох людей все примножувались. З перших днів свого директорування Т. Франко наполегливо збирав матеріали до Музею. Він часто сам виїздив у рідні місцевості, відвідував знайомих свого батька, посилав у відрядження працівників. Наслідки не забарились. У 1947 році була організована експедиція до Дрогобича, Борислава і Підбужа. Зафотографовано місця, що пов'язані з життям і побутом Івана Франка, знайдено оригінальні речі бориславських робітників, досліджено по метричних книгах генеалогію батьків Франка. 10 грудня 1948 року музей закупив у громадянина

Кобрина Петра Олекійовича (м. Дрогобич, вул. Пушкіна, 7) кишеньковий срібний іменний годинник, що належав Івану Франкові (з монограмою «І. Ф.»).

За твердженням власника годинника Іван Франко і Володимир Кобрин (дід Петра) в знак дружби обмінялись годинниками. Згодом Володимир Кобрин подарував годинник своєму онукові Кобрину Петру Олексійовичу. Годинник куплено за 1000 крб.

Володимир Кобрин був добрим знайомим Івана Франка, проживав у Дрогобичі, працював адвокатом у Дрогобицько-Бориславському окрузі. В. Кобрин переклав польською мовою поему І. Франка «Мойсей», яка вийшла друком в авторизованому перекладі у 1914 році. Видання відкривається посвятою перекладача І. Франкові в сорокову річницю його літературної діяльності. Дохід з реалізації поеми Кобрин переказав на фонд Франка. У 1941 році сім'ю Володимира Кобрина розстріляло НКВД. Не міг не знати Тарас Франко про трагічну долю родини Кобрина. Купувати особисту річ Івана Франка у такої родини було небезпечно.

Тепер годинник Івана Франка лежить на робочому столі письменника поряд з польським перекладом «Mojzesz» В. Кобрина. Про родину Кобрина ширше подано у статті «Листи Володимира Кобрина до Івана Франка»²⁶.

Повільно, але наполегливо Т. Франко формував книжковий фонд музею. У січні 1949 року були закуплені у гр. Ільницької Н. цінні книги і журнали з архіву М. Воробця²⁷. Львівський музей українського мистецтва передав книги-дублети зі своєї унікальної книгозбірні – кілька перших видань творів І. Франка, журнали «Житє і слово» (три примірники), «Народ» (два номери), Записки НТШ (від 1895 до 1913 рр.), «Літературно-науковий вісник» та іншу літературу²⁸.

У звіті про роботу Музею за 1947 рік вказано, що у фондах нараховується 1050 експонатів. Довідка про стан експонатів на 1 січня 1950 року подає кількість експонатів 1620 одиниць зберігання.

Стараннями Т. Франка біля будинку музею був поставлений перший в Україні пам'ятник І. Франкові. Довідавшись про наміри музею поставити пам'ятник, голова скульптурної секції Спілки художників України професор М. Г. Лисенко писав Т. Франкові: «Нам стало відомо, що у Вас є бажання та можливості спорудити невеличкий пам'ятник Франка. Оскільки у дружини скульптора Г. Пивоварова, який загинув на фронті під час Вітчизняної війни, є погруддя І. Франка, який він створив у 1940 році, скульптурна секція Спілки РХУ рекомендує його для пам'ятника. Вищезгадане погруддя експонувалося на виставці та одержало високу оцінку художньої громадськості».

Пам'ятник було закуплено за 10 тисяч крб., постамент під погруддя виконали львівські скульптори Є. Дзиндра та В. Сколодра. Відлив у бронзі здійснив металообробний завод у Львові під керівництвом директора заводу Д. Тируся – того самого, що у 1933 році відлив у бронзі надгробник І. Франкові. Про побудову пам'ятника докладно розповіла працівник музею З. Стець у статті «Перший пам'ятник І. Франкові в Україні»²⁹.

Відкриття пам'ятника відбулося 27 серпня 1949 року у 93-ю річницю від дня народження письменника. В організації відкриття пам'ятника Тарас Франко участі не брав. На той час він уже не був директором музею.

6 липня 1949 року він був звільнений з роботи. У постанові Комітету в справах культурно-освітніх установ писалось, що в 1947–1948 рр. до Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка три рази відряджались працівники Київського музею Т. Г. Шевченка для надання практичної допомоги в перебудові експозиції. «Проте, – писалось у постанові, – директор музею Ів. Франка – Т. І. Франко став на шлях ігнорування пропозицій бригади [...]. В експозиції музею не було показано ролі революційних ідей Маркса і Енгельса в формуванні революційно-демократичного світогляду Івана Франка [...]. Плазуючи перед культурою буржуазного

Заходу в експозиції за вказівками директора Т. І. Франка на першому плані експонувались портрети – Шекспіра, Гейне, Гете, Діккенса, чим стверджувались антинаукові погляди на те, що світогляд І. Франка формувався під впливом західно-європейської культури». Директор не зібрав належних експонатів, «що характеризують розквіт української радянської культури і боротьби проти українського буржуазного націоналізму». Присуд був винесений: «За ігнорування вказівок Комітету в справі корінної перебудови експозиції літературно-меморіального музею Ів. Франка та протаскування ворожих буржуазно-націоналістичних концепцій в вивченні історії української літератури і, зокрема, творчості Івана Франка, внаслідок чого експозиція музею була побудована на низькому ідейно-політичному рівні і мала ряд політичних та ідеологічних збочень – директора музею Т. І. Франка звільнити з роботи»³⁰.

Постанову підписав той же П. Овчаренко (голова Комітету), який три роки тому такі ж «гріхи» приписав П. Карманському – його старого і хворого залишили доживати у Львові. Тараса Франка, ще повного сил і знань, разом із сім'єю у 1950 році перевезли до Києва, забезпечили роботою і непоганими умовами. Очевидно, так було потрібно для партійного керівництва.

Історія з другим сином Івана Франка – Тарасом Франком співпала з іншою подією – вивезенням зі Львова до Києва особистої бібліотеки Івана Франка. У своєму «Завіщанні», складеному 9 березня 1916 року, Іван Франко заповів особисту бібліотеку Науковому товариству ім. Шевченка «на його невідкличну власність»³¹. З приходом радянської влади у 1939 році Франкова бібліотека була передана до Львівської бібліотеки Академії наук УРСР.

28 червня 1949 року, за підписом заступника Голови Ради Міністрів УРСР М. Бажана, був даний «Дозвіл Ради Міністрів УРСР на передачу Львівському літературно-меморіальному музеєві І. Франка особистої бібліотеки І. Франка»³².

Бібліотека Івана Франка не була передана Музеєві. 28 липня 1949 року Управління музеїв просить дирекцію музею негайно повідомити, чи одержана ним бібліотека І. Франка, якщо не одержана, то чому³³.

Документа про те, чому бібліотека І.Франка не потрапила до Музею і не зайняла своє місце, де вона була при житті письменника, в Музеї не виявлено. Про розв'язку цього питання, доволі прикру, читаємо у книзі Михайла Нечитайлюка «Чесць праці!» Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях». На сторінці 94 говориться про протистояння академіків М. С. Возняка та О. І. Білецького у справі ювілейного 20-томного видання творів Івана Франка і виключення М. С. Возняка зі складу редколегії – і далі: «Другий удар з боку уряду і Президії АН був ще важчий. Щоб відірвати М. С. Возняка від науково-документальних джерел і цілком монополізувати справу видання творів Франка, Інститут літератури на чолі з О. І. Білецьким домігся постанови про вивезення зі Львова до Києва архіву письменника та його особистої бібліотеки. Це сталося у 1950 році»³⁴.

Таке вирішення питання про спадщину Івана Франка боляче відбилося не тільки на Михайлові Степановичу Возняку, але і Львівському літературно-меморіальному музеєві Івана Франка, який назавжди втратив основний найцінніший свій фонд.

Після Тараса Франка у Музеї залишилось декілька його праць, вони різного характеру – автобіографічні, краєзнавчі, музеєзнавчі: «Про дитячі і юнацькі роки Івана Франка (Студія автобіографічна)», «Іван Франко у Криворівні», «Франки на Калушині», «Нагуєвичі», «Літературно-меморіальний музей Ів. Франка у Львові», «Як виглядала бібліотека Івана Франка».

Тарас Франко і його донька Зіновія у пізніших роках підтримували добрі зв'язки з Музеєм. У 1986 році, коли організовувався Меморіал, Франки з Києва передали свої меморіальні речі. Тарас Іванович і Зіновія Тарасівна брали участь у різних святкуваннях музею, вони листувалися з пра-

цівниками, давали поради, дарували книжки. Старші працівники Музею до сьогодні добре пам'ятають Тараса Франка як людину дуже гуманну, жартівливу, з гумором. А документи Музею засвідчують, що за три роки директорування він не виніс ні однієї догани працівникам, а лише подяки «за жертовну працю в Музею».

Період праці Петра Карманського і Тараса Франка припав на кінець 1940-их років і був одним з найскладніших в історії музею Івана Франка. Тоді основним питанням установи було вижити в складних умовах випробувань і протистоянь.

ПРИМІТКИ

1. Карманський П. До відома Голови Комітету в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР – тов. Пашина в Києві. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 7. – Машинопис. Власноручний підпис П. Карманського.
2. Горак Р. Спогади Софії та Валодимира Дутків // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. – Вип. 7. – Львів: Каменяр, 2007. – С. 173–187.
3. Різун Т. Матеріали до історії фондів Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка (1916–1942) // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. – Вип. 1. – С. 36–62.
4. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 11. – С. 8. – Машинопис.
5. Гнатюк М. Франкознавчі студії / зб. наук. праць. – № 5. – Дрогобич: Коло, 2012. – С. 61–68.
6. Карманський П. До відома Голови Комітету в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР – тов. Пашина в Києві. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 7–19. – Машинопис. Власноручний підпис П. Карманського.
7. Карманський П. Святкування 90-річчя з дня народження Івана Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 22–26. – Машинопис.
8. Карманський П. До всіх Рай(Міськ) ВНО Львівської області. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 42. – Машинопис. Власноручний підпис П. Карманського.
9. Карманський П. Перші кроки підготовки до святкування 30-річчя з дня смерті Івана Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 33–34. – Машинопис.

10. Карманський П. Обережніше з датами великих людей. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 70. – Машинопис.
11. Протокол ч. 12 наради колективу робітників Літературно-меморіального музею Івана Франка у зв'язку з критикою Музею в газеті «Львовская правда» (8.X.1946). ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 17. – С. 14. – Машинопис.
12. Протокол наради, на якій перебудовано тематичний план побудови експозиції Музею Івана Франка в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 17.
13. Карманський П. До Ради Міністрів УРСР (на руки тов. Бажана М. П.). ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 97. – Машинопис. Власноручний підпис П. Карманського.
14. Франко Т. Достойний комітет. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 94. – Машинопис.
15. Карманський П. Голові Комітету в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР (Вияснення питання про право власності Т. Франка на будинок). ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 16. – С. 95–96. – Машинопис.
16. Звіт про роботу Музею за 1946 р. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 18. – С. 16–21. – Машинопис. Власноручний підпис П. Карманського.
17. Наказ по Комітету у справах культурно-освітніх установ «Про стан і завдання перебудови експозицій і науково-дослідної роботи літературно-меморіальних музеїв України». ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 21. – С. 39. – Машинопис.
18. У Львівській організації Спілки радянських письменників України. Газета «Вільна України», 23 жовтня 1940 р.
19. Газета «Більшовицька правда», 14 січня 1941 р.
20. Протокол виборчої наради працівників Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка від 12 лютого 1947 р. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 17. – С. 40.
21. Лист директора Київського Музею Т. Шевченка до дирекції музею І. Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 1. – С. 14–15. – Рукопис.
22. Франко Т. Реконструкція Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка. Львів, 14 квітня 1947 р. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 21. – Машинопис.
23. Протокол ч. 5 наради з приводу обговорення проекту тематичного плану побудови експозиції Літературно-меморіального музею Івана Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 17. – С. 44. – Машинопис.

24. Тематико-експозиційний план Музею. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 29. – С. 102. – Машинопис. Власноручний підпис Кияшка І. О.
25. Протокол ч. 7 засідання комісії Комітету в справах культурноосвітніх установ при Раді Міністрів УРСР, яка відбулася у Львівському Державному літературно-меморіальному музеї Івана Франка 22 червня 1950 р. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 35. – Машинопис.
26. Горак І. Звір О. Листи Володимира Кобрини до Івана Франка // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Вип. 7. – Львів: Каменярь, 2007. – С. 256–265.
27. Акт на придбання та вступ до Літературно-меморіального музею Івана Франка журналів та книжок. 3 січня 1949 р. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 28. – С. 19.
28. Список книг-дублетів Львівського державного музею українського мистецтва – меморіальному музеєві Івана Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 28. – С. 26.
29. Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. – Вип. 9. – Львів, 2010. – С. 50–53.
30. Постанова Комітету в справах культурно-освітніх установ про недоліки в роботі музею і звільнення з роботи директора музею Тараса Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 31. – С. 45–48. – Машинопис.
31. Заповіт І. Франка. Іван Франко. Документи і матеріали. 1856–1965. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 312.
32. Дозвіл Ради Міністрів УРСР на передачу Львівському літературно-меморіальному музеєві І. Франка особистої бібліотеки І. Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 31. – Машинопис.
33. Запит «Комітету» про бібліотеку І. Франка. ЛЛММІФ. Архів Музею. – Оп. № 1. – Спр. № 31. – Машинопис.
34. Нечиталюк М. «Чесць праці». Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях. – Львів, 2000. – С. 94.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1944, серпня 13. – Наказ № 1 по музею

Наказ № 1-ий

З днем 13-го серпня 1944 р. тов. Кулечко Федір прийнятий на роботу в Музей в характері давнішого науков. співробітника з платнею 600 карб. в місяць.

У Львові, 12 серпня 1944 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 1.

№ 2

1944, серпня 15. – Наказ № 2 по музею

Наказ № 2-гий

З днем 15-го серпня 1944 р. тов. Лукіянович Денис прийнятий на роботу в характері ст. науков. робітника з платнею 800 карб., з тим, що з огляду на його вік і здоров'я аж до часу відновлення руху трамваїв працюватиме у себе дома.

У Львові, 15 серпня 1944 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 1.

№ 3

1944, серпня 18. – Наказ № 3 по музею

Наказ № 3-тій

Тов. Кедринська Лідія вертається до праці в Музеї в колишньому характері секретаря. (Плата – 300 карб.).

У Львові, 18 серпня 1944 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 1.

№ 4

1944 р., серпня 19. – Повідомлення про господарювання фашистських окупантів у літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові та відновлення музею

Відновлення музеїв у Львові

В розмові з кореспондентом обл[асного] РАТАУ начальник Управління музеїв Нар[одного] ком[ісаріату] о[світи] УРСР тов. Д. М. Косарик сказав:

«Три музеї, підлеглі Управлінню музеїв Народного комісаріату освіти УРСР, є у Львові – історичний, етнографічний і літературно-меморіальний музей Івана Франка. Найбільшої шкоди завдали німці музеєві Ів. Франка. З першого ж дня свого приходу вони, оглянувши музей, визнали існування його непотрібним. Музей, який користувався великою популярністю серед нашого народу, вони ліквідували. А в будинку музею оселився німецький губернатор.

Після того, як цього губернатора було усунено з посади (кажуть, що він за короткий час нажив у Львові 10 мільйонів злотих), приміщення музею зайняв один німецький барон, що варив у Львові мило. Музейну кімнату, в якій жив великий поет і яка в музеї була оформлена на тему: «Друзі Івана

Франка», він перебудував собі на лазню. Тільки завдяки дбайливості львівської інтелігенції, експонати музею було зібрано і сховано, і тепер вони майже всі врятовані. Після ремонту будинку вони будуть розміщені в тому ж меморіальному музеї, де жив сам поет, будуючи його в свій час власними руками з своєю родиною.

Директором літературно-меморіального музею Ів. Франка призначено відомого українського поета, вихованця Івана Франка, Петра Карманського. Наукові робітники музею Ів. Франка готуються до дня 28 серпня, щоб відновити щорічне традиційне відвідування могили в день народження письменника.

З історичного музею німці та їх націоналістичні підлабузники-запроданці викрали незвичайної цінності експонати: бронзу, золото, срібло, килими, історичну зброю, великі археологічні колекції, зокрема – колекції з розкопок історичного міста Галича.

Зараз наукові робітники історичного музею приводять до ладу уцілілі фонди, проводячи переоблік експонатів та плануючи експозицію музею, який після проведеної роботи буде відкрито для відвідувачів у приміщенні Ринку 4-6.

Етнографічний музей також зазнав великої шкоди від німецьких злодюг, які викрали з музею цінні народні вироби.

Зараз наукові працівники цього музею, на чолі з директором музею, художницею-етнографом, т. Кульчицькою, проводять облік експонатів та готуються до відновлення експозиції. Вони також почали збирати, як і робітники інших музеїв, експонати по м. Львову до нового розділу в своїх музеях: «Вітчизняна війна на Україні».

Друк: «Вільна Україна» (Львів), 19 серпня 1944 р., № 39

№ 5

1944, серпня 27. – Наказ № 7 по музею

Наказ № 7

Не дивлячись на те, що дім музею розбитий і експонатів аж до часу переведення ремонту, не можна викласти, а в наслідок того праця музею являється проблематичною, доручаю товаришам все ж таки працю (можливу) виконувати і, головню, секретареві, завгоспові (дворникові), прибиральниці, наказую додержувати урядові години і не залишати будинку без опіки, як було досі.

Стверджую, що прибиральницю дуже важко найти дома, хвіртка від вулиці не замкнута, з вулиці заходить до огороду, хто захоче, обриває овочі і ушкоджує деревину. Цього ніяк не може бути, і в майбутньому винуватці такого занедбання обов'язків будуть притяжні до відповідальності.

У Львові, 27 серпня 1944 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 3.

№ 6

*Штатний розпис музею Івана Франка***ШТАТНОЕ РАСПИСАНИЕ МУЗЕЯ ИВ. ФРАНКО ВО ЛЬВОВЕ
III КАТЕГОРИЯ**

№ п/п	Наименование структурных подразделений и должностей	Колич. штатных едениц	Долж. оклад в м-ц	Фонд зарплаты по должностным окладам в м-ц	Прим.
1	Директор	1	1300	1300	
2	Зам. директора по науч. части	1	1000	1000	
3	Научный сотрудник	1	800	800	
4	Научный сотрудник	2	600	1200	
5	Библиотекарь	1	600	600	
6	Смотритель зала	2	150	300	
7	Ст. бухгалтер	1	600	600	
8	Секретарь- машинистка	1	300	300	
9	Зав. хозяйством- комендант	1	450	450	
11	Уборщица	1	125	125	
12	Истопник	1	150	150	
13	Сторож- пожарник	1	150	150	
14	Дворник	1	120	120	
		15		7005	

ЗАМ. НАРКОМА ПРОСВЕЩЕНИЯ
УРСР
НАЧ.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 9. – Арк. 5. – Машинопис.

№ 7

1944, вересня 21. – Постанова № 1246
Ради Народних Комісарів Української РСР

ПОСТАНОВА № 1246
РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

21 вересня 1944 року
м. Київ

Про поновлення діяльності історичного,
етнографічного та літературно-меморіального
Івана Франка музеїв у м. Львові.

Рада народних Комісарів УРСР – ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Дозволити Наркомосвіти УРСР поновити у м. Львові діяльність історичного, етнографічного та літературно-меморіального Івана Франка музеїв.

2. Відповідно до постанови Раднаркому Союзу РСР від 22 травня 1944 року № 571 «Про посадові оклади робітникам музеїв» віднести Львівські історичний та етнографічний музеї до республіканських музеїв II-ї категорії, а літературно-меморіальний Музей Івана Франка – до республіканських музеїв III-ї катег.

3. Zobov'язати Нарком УРСР передати за республіканським бюджетом відповідні асигнування на утримання та ремонти музеїв у 1944 році.

4. Zobov'язати виконком Львівської Облради депутатів трудящих відремонтувати приміщення визначених музеїв

Заступник голови Ради
Народних комісарів

Л. Корнієць

Заст. Керуючого справами
РНК УРСР

І. Д_____

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 9. – Арк. 4. – Машинопис.

№ 8

1944, листопада 2. – Постанова № 604 б виконкому
Львівської обласної Ради депутатів трудящих

ПОСТАНОВА № 604 б
Виконкому Львівської Обласної Ради
Депутатів трудящих
від 2 листопада 1944 року

«ПРО ПРОВЕДЕННЯ РЕМОНТУ
БУДИНКУ ІВАНА ФРАНКА»
(внесено ОблВНО)

Виконавчий комітет обласної Ради Депутатів трудящих
ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Zobov'язати начальника ОМСЧ_322 тов. Киріченко до 25 листопада ц.р. провести ремонт будинку Івана Франка в м. Львові.
2. Директору літературно-меморіального музею Івана Франка скласти умову з ОМСЧ_322 на ремонт будинку.
3. Zobov'язати голову Обл. Плану тов. Шеметун забезпечити необхідними будматеріалами.

Голова

райвиконкому обласної ради
депутатів трудящих

(Козирев)

Секретар

райвиконкому обласної ради
депутатів трудящих

(Томенко)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 9. – Арк. 10. – Машинопис.

№ 9

1944, листопада 21. – Наказ № 13 по музею

Наказ № 13

Т. Бараник Михайло Васильович прийнятий з д.1.XII 44 р. на посаду наукового робітника.

Львов, 21.XI

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 5.

№ 10

1944, листопада 19. – Наказ № 14 по музею

Наказ № 14

Т. Кулинич Роман Олександрович (Скнилівка, 14) запропонований на посаду гол. бухгалтера на місце Воробця Михайла, що прохає звільнення по причині недуги (туберкульоз).

Львов, 19.XI–44 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 5.

№ 11

1944, грудня 15. – Наказ № 17 по музею

Наказ № 17

Науков. робітник Бараник Мих. В. переходить згідно з штатним розписом на посаду заступника директора по

науковій частині з платнею 1.000 карб. в місяць. Важність цього рішення датується днем 15 грудня 1944 р.

Львов, 15 грудня 1944 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 6.

№ 12

*1944, грудня 30. – Лист директорів музею
Петрові Карманському від начальника Управління музеїв
Наркомату освіти УРСР Дмитра Косарика
про надання відомостей про музей*

Директору Львівського Літературно-Меморіального Музею тов. Карманському П.С.

Управління Музеїв Наркомату Освіти УРСР пропонує негайно дати відомості про загальний стан Вашого Музею:

1. В якому році засновано музей.
2. Коли (місяць і число) музей розпочав свою роботу.
3. Чи затверджений Кошторис і в якій сумі.
4. Стан приміщення музею.
5. Кількість експонатів окремо по відділах та їх списки.
6. Коли відкрито експозицію; якщо не відкрито, що заважає.
7. Чи є відділ «Вітчизняна війна» та його фонди.
8. Кількість затвердженого штату, скільки є робітників. Дати відомості про співробітників за формою: ім'я та по батькові, посада, рік народження, освіта, партійність, національність, стаж музейної роботи, відношення до військової служби. На кожного співробітника дайте характеристику.
9. Наукова робота Вашого колективу.
10. Яку масову, політосвітню роботу проводить музей.
11. Пересічна кількість відвідувачів в середньому в місяць.
12. Обов'язково надішліть акти збитків музею від німецько-фашистських загарбників (за формою).

13. Укажіть точну адресу музею.

14. Всі ці відомості необхідно надіслати не пізніше 1.XII. 1944. Сповідайте про зміни та хід роботи Вашого музею.

Начальник Управління Музеїв Н.К.О. УРСР Косарик

Відписано з машинопису в Києві 30.XII.1944.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 9. – Арк. 11.

№ 13

*1945, квітня 22. – Лист Тарасові Франку
від Спілки радянських художників України
з рекомендацією погруддя Івана Франка роботи Г. Пивоварова
для пам'ятника письменникові біля музею*

Спілка Радянських художників України

22.04.1945.

Київ, Хрещатик, 54. Тел.4-31-31

Шановний Тарасе Івановичу!

Нам стало відомо, що у Вас є бажання та можливості спорудити невеличкий пам'ятник І. Франка.

Оскільки у дружини скульптора Г. Пивоварова, який загинув на фронті під час Вітчизняної війни, є погруддя І. Франка, який він створив в 1940 році, скульптурна секція Спілки РХУ рекомендує його для пам'ятника.

Вищенаведене погруддя експонувалося на виставці та одержало високу оцінку художньої громадськості.

Голова Скульптурної Секції

Заслужений діяч мистецтв Української РСР

Дійсний член Академії архітектури УРСР

Професор

М. Г. Лисенко

Відповідальний секретар
Професор

М. І. Гельман

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 18

№ 14

1945, кінець квітня. – Наказ № 28 по музею

Наказ № 28

Бараник Михайло, виконуючий обов'язки бібліотекара, згідно з заявою з д. 23.IV – 45 р. звільнений з д. 24.IV – 45 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 10.

№ 15

1945, травня 14. – Наказ № 32 по музею

Наказ № 32

Тов. Чайковська Мирослава Богданівна назначена з д. 15 травня 1945 р. виконуючою обов'язки г[оловного] бухгалтера і подається до затвердження Наркомпросом.

Львів д. 14 травня 1945 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 12.

№ 16

1945, травня 29. – Повідомлення про мітинг
на могилі Івана Франка у Львові і виступ на ньому
академіка Михайла Возняка

**Львов'яни шанують пам'ять великого Каменяра.
Мітинг на могилі Івана Франка**

Вчора у Львові на Личаківському цвинтарі, біля могили великого українського Каменяра Івана Франка, відбувся багатолюдний мітинг трудящих Львова, присвячений 29-м роковинам з дня смерті письменника.

Мітинг відкрив секретар Львівського міськкому КП(б)У по пропаганді і агітації тов. Ломов.

Капела «Трембіта» виконує гімн Радянського Союзу.

Слово одержує друг і товариш Івана Франка академік М. Возняк. Він говорить:

«Ми зібралися на могилу людини, безперервну нитку страждань якої перервала смерть 29 років тому – о 4 годині 28 травня 1916 року. Ми зійшлися сюди, щоб вшанувати і добрим словом згадати другого після Шевченка класика української літератури, найкращого українського критика, видатного вченого і публіциста.

Своєю творчістю Франко підтвердив єдність наддністрянців з наддніпрянцями. У творах письменник показав свою велику любов до свого народу, до пригноблених, що стогнали в ярмі, – злидарів і наймитів.

В концепції Франка з 1876 року наймит це – український народ. Свій вірш «Наймит» закінчив Франко словами:

Ори, ори й співай, ти, велетню, закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде пільма й гніт, обпадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо!
Недаром ти в біді, пригноблений врагами,
Про силу духа все співав,

Недаром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідить, порве шкарлющі пересуду –
І вольний, власний лан
Ти знов оратимеш – властивець свого труда,
І в власнім краю сам свій пан!»

Власний лан оре завдяки Великій Жовтневій соціалістичній революції, як власник своєї праці і сам свій пан у власній країні, український народ. Те, що уві сні привиділося Франкові 1881 року, сталося дійсністю після визволення у вересневі дні 1939 року Наддністрянщини героїчною Червоною Армією від соціального і національного гніту польських шляхтичів і поміщиків.

У «Гадках на межі» Франко писав:

Я думав про людське братерство нове,
І думав, чи в світ воно швидко прийде?
І бачив я в думці безмежні поля:
Управлена спільним трудом та рілля
Народ годувала щасливий, свободний.
Чи се ж Україна, чи се край мій рідний,
Обдертий чужими і світом забутий?
Так, се Україна, свободна, нова!
І в моєму серці біль втишувавсь лютий».

Віковичний ворог слов'янства, німецький фашизм, що віддавна дивився зависним оком на багатства української землі, віроломно напав на нашу країну, зруйнував її. Але наша рідна, безсмертною славою оповита Червона Армія влітку 1944 року вигнала бандитські гітлерівські полчища за межі нашої Батьківщини. І знов

«...люди щасливі,
Брати мов зичливі,
На прадідній ниві
Працюють поспів...

І пісня лунає
Від краю до краю;
Тут пана немає,
Немає й рабів!»

Щиру і глибоку симпатію мав Іван Франко до братнього російського народу, зокрема до його передових прогресивних діячів літератури, мистецтва і науки. І такою симпатією відплатив йому весь радянський народ. Про творчість Франка заговорила радянська преса, з'явилися переклади його творів різними мовами народів великого Радянського Союзу, зокрема російського.

Перший вінок на могилу Івана Франка після возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною був покладений від уряду УРСР. Відтоді могилу Франка почали часто відвідувати академіки, письменники, артисти, робітники, колгоспники, представники більшовицької партії, радянської влади, Червоної Армії. Всі приходили сюди, щоб низько вклонитися найбільшому синові західноукраїнських земель і покласти на його могилу нові вінки».

Закінчуючи свій виступ, академік Возняк палко дякує великому російському народові і всім народам Радянського Союзу – за возз'єднання Західної України в братній сім'ї народів великої Країни Рад, за визволення від ярма німецької окупації.

Артистка театру ім. Марії Заньковецької Леся Кривицька прочитала поему Івана Франка «Наймит», артист І. Слива продекламував «Каменярі».

Капела «Трембіта» виконала написаний письменником «Вічний революціонер».

Мітинг, присвячений 29-м роковинам з дня смерті Івана Франка, закінчився.

Представники багаточисленних організацій міста поклали на могилу великого Каменяра вінки від трудящих Львова – робітників і службовців фабрик і заводів, бійців, сержантів, офіцерів та генералів львівського гарнізону, артистів театрів

ім. Заньковецької та ім. Горького, львівських філіалів інститутів Академії наук УРСР, наукових працівників музею ім. Івана Франка, а також вінки від студентів Державного університету ім. Івана Франка, Медінституту, Інституту радянської торгівлі та інших організацій і учбових закладів міста Львова.

Друк: «Вільна Україна» (Львів), 29 травня 1945 р., № 105.

№ 17

1945, липня 26. – Наказ № 39 по музею

Наказ № 39

Д. 27 липня відбудеться поновне відкриття Музею. Прошу всіх товаришів бути на місці точно о 12 год. до того часу все в будинку повинно бути впорядковане.

Львів 26 липня 1945 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 14.

№ 18

*1945, липня 27. – Протокол № 3 Наукової ради музею
про урочисте відкриття Літературно-меморіального
музею Івана Франка*

Протокол № 3

27.07.1945.

Дня 27.07.1945 відбулося урочисте відкриття Літературно-меморіального Музею Івана Франка.

Присутні: т. Пінчук, т. Мазепа, т. Хижняк, т. Дудикевич, т. Свенціцький, т. Мельник, т. Козланюк, працівники музею і інших культурно-освітніх установ.

Дир. Карманський П. С. відкрив урочисте засідання. В кількох словах він розказав про труднощі, які мусіли побороти працівники Музею при його відновленні. Виніс подяку т. Мазепі і т. Бойко за їх видатну допомогу при відновленні будинку Музею.

Відтак проф. Лукіянович зачитав свою працю «Будинки, в яких жив Іван Франко». До Львова Ів. Франко приїхав в 1870 р. Перший будинок, в якому мешкав Ів. Франко був на площі Галицькій, № 7, відтак на пл. Бенедиктинській 21, Кляйнівській № 4, Ліндого № 4, Зиблікевича № 10, Глибокій 7, Крижовій 12 і останній будинок, в якому помер, це будинок по вул. Ів. Франка, де зараз міститься Музей. Запропоновано на тих всіх будинках дати мемоарні таблиці.

Від Комітету Культосвітян виступив т. Дудикевич.

Від Спілки письменників т. Козланюк.

Тов. Бандрівський від Інституту Мовознавства А. Н.

На закінчення виступив секретар Обкому Партії т. Мазепа.

Директор Музею подякував всім присутнім за участь у відкритті і запропонував наук. роб. т. Кулечко опровадити всіх гостей по Музею. На цьому закінчилося урочисте засідання і відкрито Музей для громадянства.

Читав Т. Франко. 1.07.1948.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 5.

№ 19

1945, серпня 24. – Наказ № 41 по музею

Наказ № 41

Д. 27.VIII – в день 89 річниці з дня народження Івана Франка буде влаштована 1-а наукова сесія. Доручаю тов. працівникам

зготовити й рознести запрошення по місті, яку спільно зготуємо, а далі на час зготовити залю, подбавши про крісла.

Львів 24. VIII –1945 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 15.

№ 20

1945, серпня 27. – Протокол № 5 наукової сесії
до 89 роковин з дня народження Івана Франка

Протокол № 5

27.08.1945.

Наукової сесії, яка відбулася дня 27.08.1945, для відзначення 89 роковин з дня народження Івана Франка.

Порядок дня:

Карманський: Франко в очах його сучасників (на підставі неопублікованих спогадів).

проф. Лукіянович: Арешти на життєвому і творчому шляху Івана Франка.

проф. Ярема: І. Франко і Г. Гейне.

т. Романченко: Франко і російська революційно-демократична література.

Кулечко: Історія Літературно-меморіального музею Івана Франка.

Присутні: Др. Деркач, Др. Степанів, Др. Ярема, проф. Лукіянович, п. Дучимінська, т. Сімоненко, т. Дудикевич, т. Романченко, т. Пархоменко, т. Галан, т. Гозенпуд, два представники музею Українського Мистецтва і працівники Музею Ів. Франка.

Дир[ектор] Музею запропонував ввести до почесної президії Др. Деркачеву, Др. Ярему і проф. Лукіяновича. Др. Ярема запропонував т. Гозенпуда, т. Лукіянович, т. Сімоненка.

Склад президії одноголосно прийнято.

Наукову сесію відкрив дирек. Карманський П. С. і зачитав свою доповідь на тему: «Франко в очах його сучасників».

На основі записів сучасних Франкові різних його знайомих, що сходились з ним ближче, зібраних Музеєм Івана Франка для публікації.

В першій частині говориться про походження Франка, матеріальне походження його батьків і родова його назва. В другій і третій частині говориться про вдачу і характер поета, любов Франка до дітей, ігри з дітьми і розмови з ними. Любов поета до природи, риболовлі і збирання грибів. Скромність його, гуманність, фізична – полева праця, велика працездатність, громадська робота. Багато говориться про демократичність Франка, його діяння на селянських зібраннях, спосіб агітації, праця над поверненням селянської еміграції, замість до Бразилії до Канади. Франко, хоч не був здекларованим марксистом, але підходив до марксизму. Франкове ставлення до земельного питання. Популярність Франка між селянами і робітниками. В останній частині говориться про ставлення до Франка громадськості: Влада і старша інтелігенція ганить Франка та молодь ним завойована. Головно духівництво ненавидить Франка, хоч справжніх причин до цього не має. Франко ставиться негативно не до самої церкви, а до попів, хоч і в домах попів буває.

На цьому закінчує т. Карманський свою розповідь. Дискусію відкладається на кінець.

Проф. Лукіянович: Арешти на життєвому і творчому шляху Івана Франка.

Перший арешт Івана Франка був найважливішою подією в житті поета. Це зворот на його життєвому і творчому шляху. Після першого арешту Франко став «проскрибованим», втратив зв'язок з коханою (О. Рошкевич), змінив професію. До арешту був тільки симпатиком соціалізму, на судовому залі, для солідарності з О. Терлецьким і М. Павликом назвав себе прилюдно соціалістом. На судовому залі поляк Котурніцький,

О. Терлецький, М. Павлик підкреслили, що порозуміння між українцями і поляками в Галичині можливе тільки на соціалістичній основі. Це порозуміння скріпили, тиснувши руку один одному. Франко й Павлик уважали цю розмову за польсько-український договір. Франко всією душею віддав себе праці між львівськими робітниками, заснувавши інтернаціональний (укр.-польськ.-євр.) робітничий комітет і соціалістичний орган польською мовою редагований «Праца». До спілки з Павликом він редагував соціалістичний журнал «Громадський Друг». Це був орган бойового соціалізму для української інтелігенції, серед якої почав Франко працю класового освідомлення рівнобіжно з інтернаціональною працею серед робітників. Тюрма дала почин і тематику революційній праці Франка більшій кількості оповідань і нарисів, між ними «На дні», «Тюремні сонети». Тим закінчує проф. Лукіянович свою доповідь.

Др. Ярема: І. Франко і Г. Гайне. Поема Гайне «Німеччина» провісниця розгрому прусацтва, який почався на полях від Сталінграда саме в сторіччя 1844–1944 першої появи цієї поеми. Ілюстрація цього на окремих уривках поеми. Характеристика її, її проти пруський і проти клерикальний зміст і дух. Франко оцінює «Німеччину» дуже високо, ставить її на рівні з Шевченковим «Сном».

Історія праці Франка над перекладом цієї поеми та його заходів задля видання його 1879 – 1892.

Соціально-політична муза Гайне мала особливе значення для формування світогляду молодого Франка та розвитку його сатиричного таланту.

Перші сатирично-поетичні твори Франка 1876 – 1880, в яких позначився деякий вплив геніального сатирика Гайне. Ілюстрація цього на сатирах «Ужас на Русі», «Ботокуди» і ін. Ідейний зв'язок між революційним твором Франка «Рубач» і 6 та 7 главами поеми Гайне «Німеччина». Постать революціонера, незнайомого з сокирою робітника-рубача у Гайне і у Франка.

На цьому Др. Ярема закінчує свою доповідь.

Тов. Романченко: Франко і російська революційно-демократична література.

Франкова популяризація на Україні творчості Чернишевського, Добролюбова, Щедріна і інших великих російських письменників була здоровою і надзвичайно корисною основою культурного єднання розділених народів України і єднання братерне народів Росії і України. Франкова пропаганда революційно-демократичних ідей російських письменників завдала нищівного удару реакційному у всій своїй основі москвофільству галицької інтелігенції і сприяла виробленню у передової частини інтелігенції інтернаціональних поглядів. Орієнтація Франка на кращі зразки реалістичної продукції, у великих російських реалістів сприяла появі Франка як основоположника критичного реалізму в західноукраїнській літературі. Взявши в основу своїх літературно-критичних і естетичних поглядів кращі здобутки естетики Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Писарева з одного боку і Лессінга – з другого, Франко в історії укр. критики посів перше і основоположне місце як критик, що найбільше (для своєї епохи) підійшов до позиції марксівської теорії літературознавства. Вивчаючи історію української літератури чи окремих письменників, коли бажаємо глибоко їх зрозуміти і усвідомити, не можемо обійтися без керівних настановних думок і праць Івана Франка.

Тов. Кулечко: Історія Літературно-меморіального музею Івана Франка.

Доповідач розказав про роботу, яку провів Іван Франко в цьому будинку, живучи тут від 1902 р. до 1916. Відтак про відкриття Музею в 1940р., його зруйнування німцями, про ремонт будинку Музею і його роботу зараз.

Цією доповіддю вичерпано програму наукової сесії і розпочато дискусію.

Проф. Лукіянович: Відносно доповіді т. директора. Вона була досить цікава, деякі речі були відомі, а деякі невідомі.

Багато пишуть про те, що Франко був сином бідняка, а сам Франко в своїй автобіографії, що він був сином заможного селянина. Щодо шляхетського походження І. Франка це ще не вияснене.

Доповідь т. Кулечка була дуже цікава, робітники Музею дійсно положили багато праці і старання при відбудові Музею.

Т. Дудикевич: наукова сесія внесла багато нового і цінного матеріалу. Робота, яку почав Музей, має велике значення. Одначе доповідей було забагато як на один день. До кожної доповіді потрібно виготовити тези, щоби можна було з доповідями на виступі познайомитися.

Т. Сімоненко: З доповіді т. Кулечка видно, що робітники Музею вложили багато праці при відбудові музею.

Одною з кращих доповідей була доповідь т. Романченка.

Т. Боцва: з великою увагою прослухала доповідей. Пропонує частіше робити наук. сесії і запрошувати учителів середніх шкіл.

Директор: Наукову сесію Музей влаштував з нагоди 89-х роковин з дня народження І. Франка. В майбутньому буде музей частіше давати наук. доповіді. Висловлює подяку доповідачам запрошеним і музейним, а також гостям за участь і на цьому закінчує сесію.

Читав: Т. Франко.

3.07.1948.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. Спр. 11. – Арк. 7–12.

№ 21

1945, вересня 5. – Наказ № 44 по музею

Наказ № 44

Тов. Лукіянович Денис Я. виїздить д. 6.IX в Коломию-Яблунів з метою засягти відомостей про друге арештування І. Франка. Відрядження важне з д. 6-го до 20 вересня 45 р.

Львів, 5.IX – 45 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 16.

№ 22

1945, вересня 5. – Публікація «Наукова сесія
в музеї Івана Франка»

Наукова сесія в музеї Івана Франка

У літературно-меморіальному музеї Івана Франка нещодавно відбулася наукова сесія, присвячена 89-річчю з дня народження Івана Франка. Незважаючи на великі труднощі, що пережив музей у зв'язку з ремонтом зруйнованого будинку великого Каменяра та відновленням роботи в ньому після жахливої німецько-фашистської окупації, музей все ж зумів підготувати наукову сесію з програмою, гідною знаменної дати.

На науковій сесії, що проходила в робочому кабінеті письменника, були прочитані для наукових працівників п'ять доповідей.

В першій доповіді – «Іван Франко в очах його сучасників» на підставі біля 20 спогадів і вражень сучасників великого письменника доповідач вивів надзвичайно рельєфно поstatь письменника в житті особистому і як поета-громадянина, палкого демократа. Перед очима присутніх немов

ожила постать Каменяра з його ніжним і повним любові ставленням до сім'ї, з його великою любов'ю до знедоленого народу і жорстокою ненавистю до гнобителів. Згадані спогади набагато оживили постать Франка та доповнили характеристику письменника.

Цікавою була доповідь наукового працівника музею тов. Д. Я. Лук'яновича на тему: «Арешти на життєвому і творчому шляху Івана Франка».

Кандидат філологічних наук І. Романченко в доповіді – «Іван Франко і російська революційно-демократична література» розповів про вплив російської революційно-демократичної літератури на Франка, як письменника. Доповідач детально зупинився на тому, як Іван Франко глибоко і всебічно користувався культурним надбанням передової на той час революційної літератури, як він популяризував на Україні творчість Чернишевського, Некрасова, Добролюбова, Салтикова-Щедріна та інших великих російських письменників.

На закінчення сесії науковий працівник музею Ів. Франка тов. Ф. Кулечко подав хронологію музею від його заснування – 1940 року по сьогоднішній день. Особливо яскраво змалював тов. Кулечко другий етап хронології музею – роки окупації міста Львова німцями та страхіття, які довелося пережити музею в ці жорстокі часи фашистської навали. Доповідач докладно розповів про велику допомогу партії і радянського уряду у відновленні будинку Івана Франка після визволення та дальшої роботи літературно-меморіального музею.

Друк: Вільна Україна (Львів), 5 вересня 1945 р.

№ 23

1945, жовтня 12. – Наказ № 46 по музею

Наказ № 46

В суботу д. 13-го жовтня 45 р. відбудеться наша нарада відносно таких питань:

1. Обговорення зауважень щодо нашого Музею голови Комітету культ-освітних установ тов. Пашина.
2. Проведення роботи з метою оживлення відвідування Музею в першу чергу учбовими закладами.
3. Як ми будемо зустрічати 28-роковини Великої Жовтневої Революції.
4. Роковини звільнення України від німецьких загарбників (15.X) і роковини об'єднання західно-української області з Українською Соціалістичною Республікою. (27.X).

Львів, 12.X – 45 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 16–17.

№ 24

1945, жовтня 13. – Протокол № 7 засідання працівників музею

Протокол № 7

13.10.1945.

Засідання працівників Літературно-меморіального музею Івана Франка з дня 13.10.1945.

Присутні працівники Музею.

Порядок нарад:

- 1) Обговорення зауважень щодо нашого Музею голови Комітету Культ.-освітних установ тов. Пащина.
- 2) Проведення роботи з метою оживлення відвідування Музею, в першу чергу учбовими закладами.

3) Як ми будемо зустрічати 28-роковини Великої Жовтневої Революції.

4) Роковини звільнення України від німецьких загарбників (15.10.) і роковин об'єднання західно-української області з Українською Соціалістичною Республікою (27.10).

Директор: голова Комітету Культосвіти зауважив відносно нашого Музею таке: Музей не робить враження партійного, націоналісти можуть його уважати за свій, лозунги, що знаходяться в Музею, не підходять, вони характеризують тіло Франка, а не його працю для народу.

Ці зауваження треба як слід простудіювати і старатись направити. В більшій мірі це все зв'язане з грішми, яких не можна видістати з Банку.

Проф. Лукіянович: пропонує написати в цій справі до Бажана, тим більше, що Пашин обіцяв говорити з Бажаном у справі нашого Музею.

Тов. Товстуха: пропонує написати до Корнійчука – голови видавничої Комісії 25-ти томника творів Івана Франка, щоби вони виготовили для нашого Музею деякі картини, котрі будуть поміщені в 25-ти томнику (Франко перед судом, Франко риболов, Франко між селянами).

Тов. Кулечко: Все це треба виготовляти після тематичного плану, який в недовзі буде розроблений.

На експонати маємо біля 28.000 крб., тільки тяжко їх одержати з Банку. На доповідну записку, яку ми вислали ще в місяці липні до Комітету культосвіти, до сьогодні не одержали відповіді.

Директор: 12 листопада відбудеться в Києві з'їзд музейників, бібліотекарів і інших наукових робітників, крім цього буде підготований курс для музейчиків, на цей з'їзд нам необхідно поїхати. Вирішено, що поїде директор і проф. Лукіянович.

Директор: Відносно відвідування Музею пороблено деякі заходи, зв'язались ми з учбовими закладами і школами, а також дали оголошення до газети, але це все не принесло великих успіхів. Від часу відкриття Музею відвідало його понад

550 осіб. Треба в дальшому продовжувати зв'язок з учбовими закладами і школами. Дати по школах оголошення, а крім цього ще раз до газети.

Тов. Кулечко: Виготовити тексти оголошення і дати до «Вільної України», крім цього розвісити оголошення по місті, домовитися ще раз з Райвно і Облвно. Порозумітися з Райпарткомом відносно доповіді про Івана Франка одного з працівників Музею.

Директор: Відносно оплати за наукові праці робітникам Музею треба буде домовитися в Києві, наразі будеться виплачувати авансами. Правдоподібно оплата за аркуш друку виносить від 1500 – 2000. Голова Комітету тов. Пащин обіцяв прислати з Києва наукового робітника для допомоги нам у складенні тематичного плану. Обговорення тематичного плану відбудеться дня 16.10.45. о год. 4 попол.

Директор Музею подав короткий зміст засідання, яке відбулось в Райпарткомі дня 11.10.45, присвячене зустрічі 28 роковин Великої Жовтневої Революції. В кожній установі повинна бути створена комісія, в склад якої повинні входити: директор, бухгалтер, представник комсомолу і представник жіночої організації. Крім цього треба виготовити доповідь, оскільки не маємо доповідача, Райком пришле свого. Портрети і лозунги треба закупити в Союзпечаті. Участь в поході візьмемо в злучі з Музеями або з Педінститутом. Збірка о год. 10 на площі Пруса.

Товстуха: З огляду на це, що в нас дуже мала кількість робітників комісії вибирати не будемо, а приготуванням до свята займеться директор.

Директор: В зв'язку з роковинами 15.10. і 27.10. робітники Музею візьмуть участь в загально-міських засіданнях. Матеріали до доповідей брати з Мануїльського, 2-га частина.

На цьому засідання закінчено.

Читав: Т. Франко.

3.07.1948.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр.11. – Арк. 15–18.

№ 25

1945, листопада 29. – Наказ № 49 по музею

Наказ № 49

Виконуючи інструкцію Комітету в справах культосвітніх установ щодо складання річного звіту і способу переведення інвентаризації установи, пропоную комісію з цією метою у такому складі: тов. Товстуха Я. П. – голова, тов. Чайковська М. Б. і тов. Кулечко Ф. Гр. з тим, щоб вони негайно приступили до роботи.

Львів, 29.XI – 45 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 18.

№ 26

1945, грудня 6. – Протокол № 8
засідання працівників музею

Протокол № 8

6.12.1945.

Засідання працівників
Літературно-Меморіального Музею Івана Франка
дня 6 грудня 1945 року

Порядок нарад:

1). Обговорення плану шефської роботи музею Т. Г. Шевченка на четвертий квартал 1945 р.

2). Обговорення тематичного плану Музею Івана Франка.
Присутні: працівники музею Івана Франка.

Ад. 1. Музей Т. Шевченка обіцяє передати нашому музеєві експонати, зв'язані з Іваном Франком, ці експонати мусять оглянути працівники нашого Музею.

Ад. 5. Музей Т. Шевченка обіцяє допомогти у придбанні ілюстрацій до творів Івана Франка у київських художників, в зв'язку з тим підібрано теми, після яких можуть бути виготовлені картини для Музею: Франка гонить жандарм етапами, Франко в тюрмі, Франко на вічу, Бориславські робітники, Захар Беркут, Каменярі, Франко читає лекції робітникам, Борислав старий, Франко в столярні, Муляр.

Ад. 9. На запрошення музею Т. Шевченка прочитати працівниками нашого Музею доповідь на тему «Франко і Шевченко», проф. Лукіянович зобов'язується цю доповідь виготовити і зачитати в музею Т. Шевченка в Києві.

Ад.2. Твори І. Франка і інші книжки, зв'язані з Франком, які виходять у Києві, закупимо дуже радо.

Проф. Лукіянович пропонує картини, потрібні для нашого музею, замовити в Спілці Художників у Львові.

Директор пропонує якнайскоріше дати виготовити лозунги (зачитав тексти пропонованих).

Обговорення тематичного плану, зачитав т. Кулечко.

Тема 6. Іван Франко і кращі представники української літератури, оточення Івана Франка.

Тема 7. 25-ліття творчості Івана Франка змінена на вшанування Івана Франка за життя.

Тема 8. 40-літній ювілей творчої праці змінена на праця в останніх трьох роках.

Тема 9. Вшанування пам'яті і літературної спадщини Івана Франка.

Читав: Т. Франко.

3. 07. 1948.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 19.

№ 27

1945, грудня 10. – Лист начальника управління музеїв
Ю. Лесневського до директора музею

10.XII.1945

ДИРЕКТОРУ
Львівського Ів. Франка МУЗЕЮ

Трудящі Великого Радянського Союзу готуються до виборів у Верховну Раду Союзу РСР. Музеї України, як науково-дослідні і культурно-освітні установи повинні прийняти найактивнішу участь в переведенні цієї найважливішої політичної компанії. До дня виборів у Верховну Раду Союзу РСР музеї повинні прийти з кращими показниками в своїй роботі. Закінчити побудову відділів експозиції музеїв, підготувати та відкрити відділи Великої Вітчизняної війни, закінчити інвентаризацію музейних цінностей, підвищити ідейно-політичний та науковий рівень всієї науково-дослідної та масово політичної роботи музеїв.

Поруч з налагодженням експозиційної роботи музеї повинні організувати широку культосвітню роботу серед трудящих, скеровану на найкращу їх підготовку до виборів Верховної Ради СРСР, а саме:

1. Організувати при музеях виставки, присвячені виборам до Верховної Ради СРСР. Тему і план експозиції виставки погодити з місцевими партійними органами.

2. Організувати на виборчих дільницях пересувні виставки, присвячені виборам до Верховної Ради СРСР.

3. Провести виробничі наради, на яких обговорити питання якості екскурсійно-масової роботи під час виборчої кампанії.

4. Організувати в музеях вивчення «Положення про вибори до Верховної Ради СРСР», Сталінської Конституції та виділити кращих наукових співробітників музеїв для переведення агітаційно-масової роботи на виборчих дільницях.

Про хід виконання цих вказівок інформуйте Управління музеїв.

Начальник Управління музеїв

(Лєсневський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 9. – Арк. 25. – Машинопис.

№ 28

1945, грудня 21. – Звіт про роботу музею за 1945 рік

Відчит Літературно-меморіального Музею Івана Франка за 1945 рік

21.XII.1945 р.

В 1945 р. колективу робітників Музею Франка належало виконати велику роботу по капітальному ремонті будинку музею, зруйнованого німецько-фашистськими загарбниками. Для цього потрібно було діставати матеріали, тримати постійний зв'язок з різними організаціями, закуповувати меблі для обладнання будинку музею і всю цю роботу повинні були виконувати наукові робітники, бо завгоспа по штату не дали музею. А коли відкрився музей для відвідувачів, то знову ж науковим робітникам потрібно було бути екскурсоводами, бо таких по штату тепер не було. А це, відомо відбивалось на науковій роботі.

Штати по музею в 1945 р. були такі:

1) директор	1
2) заст. дирек. по наук. частині	1
3) наукові робітники	2
4) бібліотекар	1 по сполученні
5) бухгалтер	1 по сполученні
6) секретар-машиністка	1

7) доглядач	1 не обсаджений
8) сторож	1 по сполученні
9) прибиральниця	1

Вся робота музею від початку року була спрямована на проведення капітального ремонту будинку, так що науково-дослідна робота була доволі обмежена.

В тому часі науковий робітник Лукіянович Д. Я. опрацював тему «Будинки, в яких жив Івана Франко у Львові». Працю цю відчитав той же робітник в день врочистого відкриття музею, що відбулося 27.VII.1945 р. то є в першу річницю звільнення м. Львова від німецьких загарбників. Увесь колектив наукових робітників взяв участь в зреконструюванні планів експозиції музею в 1941 р. і у відбудові цієї експозиції до дня відкриття музею (27.VIII.1945 р.) Тут зайшли деякі зміни, влаштовано експозицію Франко і російська революційно-демократична література. Ще до офіційного відкриття музею заходили часто офіцери і бійці Ч. А., які переїзджали через Львів і наукові робітники познайомилися їх з тимчасовою експозицією влаштованою до 29-тої річниці з дня смерті Івана Франка в кінці місяця травня. Після закінчення ремонту і відкриття музею ці ж робітники змушені були в дальшому вести екскурсії по музею з огляду на брак штатних екскурсоводів. Науково-дослідна робота була поглиблена щойно в II-му півріччі ц.р. вже після переведення згрубша капітального ремонту будинку. В червні місяці розроблено науковими силами музею план підготовки до наукової сесії музею присвяченої 89. річниці з дня народження Івана Франка на день 27.VIII.1945 року.

У виконанні цього плану наукові робітники музею готовили доповіді до сесії, а крім цього запрошено ст. наукових робітників Філіалу Академії Наук тт. Романченка і Ярему виступити на цій же сесії з доповідями про творчість Івана Франка. До участі в науковій сесії, яка відбулася 27.VIII.1945 року запрошено багато гостей із партійних, громадських та науково-культурних установ м. Львова.

27.VIII.1945 р. при участі запрошених гостей зачитано в будинку музею в робочому кабінеті Івана Франка 5 доповідей: науковими робітниками музею:

1) Дир. музею Карманський П. С. – «Іван Франко в очах його сучасників» (на підставі неопублікованих спогадів).

2) Наук. робітн. музею Лукіянович Д. Я. – «Арешти на життєвому і творчому шляху Івана Франка».

3) Наук. робітн. музею Кулечко Ф. Г. – «Історія музею Івана Франка».

Співробітниками Академії Наук:

4) Проф. Ярема Я. Я. – «Іван Франко і Г. Гейне».

5) Доцент Романченко – «Іван-Франко і російська література».

Після зачитання відбулася дискусія, в якій взяли участь представники партійних та наукових організацій м. Львова. Присутні висловлювались за тим, щоб на будуче частійше виступати з такими доповідями, які популяризують життя і творчість Івана Франка.

Про цю доповідь писали у Вільній Україні – обласній, місцевій газеті, а також в Правді України і літературному журналі – Радянський Львів.

Науковий робітник музею Лукіянович Д. Я. по командіровці музею їздив в місяці серпні ц.р. до Коломиї для висвітлення справи другого арешту Івана Франка в 1880 р. і на основі цих матеріалів була зачитана ним доповідь у редакції «Вільної України».

Директор музею Карманський П. С. написав збірку (15 віршів) присвячених основним моментам з життя і творчості Івана Франка.

В дальшому науковий колектив музею опрацював тематичний плав музею, на підставі якого має бути перебудована експозиція музею. План на днях висилається у Київ в Комітет Культосвітних Установ на затвердження.

Облік та інвентаризація фондів

На обліку музею знаходиться 465 експонатів, 263 в експозиції, 202 в фондах, 472 книжок і 10 штук господарського обладнання. Докладну інвентаризацію і реєстрацію всіх музейних речей за спеціальною формою, що її розроблено Управлінням музеїв – було проведено і закінчено згідно з наказом Комітету Культосвітних Установ при РНК УРСР за № 147 від 16.VII.1945 р. на 1. жовтня 1945 р. Інвентарної картотеки ще не заведено з огляду на брак інвентарних бланків. Тут приобіцяна допомога наших шефів Будинку Т. Г. Шевченка в Києві і в найближчому часі ми зможемо це надробити.

Масова та політ. освітня робота

Робітники музею брали організовану участь в усіх державних святах ц. р. В музею відбувалися бесіди – читались газетні статті для відмічення певних урочистих днів (Ленінські дні, річниця Ч.А. капітуляція Німеччини і Японії, Жовтневі свята, роковини Конституції). Робітники музею брали участь в доповідях організованих філіалом Академії Наук – Етнографічним музеєм і іншими культосвітніми установами м. Львова. У зборах інтелігенції м. Львова в будинку Партпропаганди з нагоди приєднання Закарпатської України, а також на зборах інтелігенції Червоноармійського району м. Львова, де доповідалось про завдання інтелігенції були всі працівники музею. Робітниками музею було прочитано 12 доповідей на заводах і установах м. Львова про життя і творчість Івана Франка. За ініціативою і заходом музею в міс. травні ц. р. в 29 річницю з дня смерті Івана Франка було організовано вихід співробітників музею, Держ. Університету, Львівського Філіалу Академії Наук з представниками партійно-радянських організацій та громадськістю м. Львова на могилу Івана Франка з вінками. Біля могили відбувся мітинг, на якому виступали представники партійних орга-

нізацій, акад. Возняк, артисти театрів та капелла «Трембіта». Музей подавав вичерпну консультацію враз з переглядом відповідних матеріалів, що знаходяться в музею місцевому драматичному театрові ім. Заньковецької при підготовці п'єси Смілянського «Мужицький посол». В міс. вересні і жовтні ц. р. робітники музею зв'язалися через Міськ-ВНО і РайВНО з школами чотирох міських районів. Вислідом цієї акції були екскурсії старших класів деяких шкіл до нашого музею, але вважаємо недостатнім відвідування школами музею. Деякими РайВНО заплановано відвідування нашого музею підчас зимових канікул. Робітники музею доложать з весною всіх зусиль, щоб цей зв'язок ще більше зміцнів, а також підуть для налагодження такою зв'язку до вищих шкіл, по фабриках та заводах та інших організаціях м. Львова¹.

Стан приміщення музею

Справа приміщення музею, зв'язана з капітальним ремонтом будинку, який почався ще в минулому році, будинок музею, як відомо був пошкоджений німецько-фашистськими загарбниками на 65 %. В минулому році переведено капітальний ремонт криші дому. Справа дальшого ремонту ще в 1944 р. проволікалась з тієї причини, що НКО не затвердив кредитів на капітальний ремонт будинку пропонованих управою музею. В господарському кошторисі на 1945 р. НКО асигнував по статті 15 кошторису суму 20.000 крб. на позалімітний ремонт. Ця сума була одначе на 10.607 крб. нижча ніж затверджений вже раніше Буд.-сектором НКО кошторис на капремонт будинку не зважаючи на те, що затверджені НКО фонди не вистарчають на повне переведення капремонту будинку, управа музею заключила в міс. березні 1945 р. з артіллю «Промбуд» угоду на виконання ремонту за суму 30.607 крб. Тут рішало те, що будинок Івана Франка міг

¹ Від 27.VIII.1945 року Музей відвідало 1074 чол. В книзі відвідувачів записували вони свої враження і деякі з тих записів наводимо нижче.

в дальшому повністю знищитися, а крім того відволікалась справа нормальної роботи музею. Управа музею діяла в переконанні, що додаткові асигнування на капремонт можна буде виєднати в НКО. Та все-таки на зривання термінів угоди «Промбудом», як також через неакуратні відкриття кредитів на асигновану суму 20.000 крб. – Спр. капремонту будинку протягалась. Дуже важливою перешкодою у завершенні повністю ремонту це брак скла у Львові. Управа музею піднімала клопотання про виєднання додаткових кредитів на капітальний ремонт будинку перед Комітетом Культосвітних Установ при РНК УРСР в Києві двічі. Вперше персонально через тов. Товстуху Я. П. заст. дир. по наук. частині, який був командирований в Київ в міс. травні ц. р. для вияснення всяких фінансових справ музею – вдруге за посередництвом доповідної записки про потреби музею, яку передав 12.VII.1945 р. Фінансовому Управлінні Комітету т. Потшебіткін зі Львова. Всетаки нам вдалося одержати з Комітету необхідні на капремонт кредити, і відновлення будинку можна зараз на момент виготовлення звіту вважати майже закінченим. Вправді тут великою перешкодою у завершенні повного ремонту, як це вже вище згадано є брак скла. Через те лиш деякі кімнати осклено повністю, але більшість з кімнат музею осклена тільки поодинокі і то з кусків. Це як показали останні морози являється поганим в наслідки – водопроводні труби мимо забезпечення соломою потріскали і справляють зараз багато клопотів з наладнанням. Але в основному можна вважати, що капітальний ремонт, який проволікався з причин вище вказаних, а також з вини будівельної організації, що проводила відбудовчі роботи підходить до кінця.

Ще до справи приміщення слід тут згадати про вимоги родини Франків. Заяву родини Франків з вимогою платити їм орендну плату, за будинок, передали ми завідувачому Обласним Відділом Культосвітних Установ у Львові тов. Усові, але до цього часу документально цієї справи не оформлено.

Забезпечення музею паливом

Справа забезпечення музею паливом являється на сьогодні полагодженою. Чотири кімнати музею, в яких працюють робітники газифіковано, витрачаючи на це частину фондів, асигнованих на опалення по статті 3 господарського кошторису. В кімнатах, де зараз експозиція газифікації не переведено, щоби не змінити меморіального характеру цих кімнат. Ми одержали з Міськтопу м. Львова наряд на 40 см. дров, з призначенням в жовківському районі – транспорт около 40 км. Ізза браку транспорту та людей у музею, які моглиб зайнятися перевозом палива, ми змушені були відмовитися від цього наряду і закупити частково вугілля і дров. В цей спосіб розв'язано справу опалювання негазифікованих приміщень музею.

На закінчення звіту слід замітити, що вся робота невеличкого колективу робітників музею в цьому році була спрямована в першу чергу на переведення капітального ремонту будинку – для того тільки, щоб створити базу для дальшої більше цілеспрямованої роботи музею. Тим то й слід вважати, що рядки так науково-дослідної, як і масово-політичної роботи в музею були доволі обмежені. Тепер-же після закінчення капремонту та забезпечення приміщення найнеобхіднішим інвентарем-обладнанням, робітники музею мали можливість зайнятися складенням тематичного плану, а після затвердження його Комітетом Культосвіти у Києві візмуться за розробку експозиційного плану та збирання матеріалів для перебудови експозиції музею. Для цього необхідні будуть музеєві відповідні асигнування Комітету на придбання експонатів, а також допомога партійних, радянських та інших культурно-освітніх установ м. Львова.

Директор:

(Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 14. – Арк. 12–17.

№ 29

1945, кінець року. – Тематичний план музею

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**Літературно-Меморіального
Музею Івана Франка у Львові****I Доба Івана Франка (40–80 р.)**

- а) Революція 1848 року в Європі і вплив її на Україну. Скасування кріпацтва в Галичині. Поява нової «рушійної сили революції пролетаріату» (Маркс). Відсутність проводу пролет. (Сталін).
- б) реформи 1861 року в Україні.
- в) польське повстання 1863 року і вплив його на диферен. укр. буржуазії.
- г) політично-соціальні умови життя на Зах. Україні в час виступу І. Франка.
 - I. «Країна попів і жебраків» (Франко).
 - II. Класова боротьба між «москофілами», «народовцями» і прогресивною частиною інтелігенції.
 - III. Національне питання на Україні. Сталін про національне питання в Зах. Україні. Чернишевський про Галичину.
- д) Преса і літературний рух на Україні.
 - I. Віщі слова Шевченка на Україні і зокрема на в Зах. областях України.
 - II. Валуєвщина і Юзефовщина та їх вплив на український літературний процес.
 - III. «Добровільна цензура» в Галичині. «Руська Трійця».
 - IV. «Русалка Дністровая», «Зоря Галицькая», «Слово», «Галицько-руський Вістник», «Вечерниці», «Мета», «Правда», «Наука», «Київська Старина». Устиянович, В. Дідицький, Ю. Федькович.

II Дитячі і юнацькі роки Івана Франка (1856–1875)

- а) Села Нагуєвичі і Ясениця Сільна часів перебування Івана Франка.
- б) Рід Івана Франка.
- в) Шкільне навчання Івана Франка в Ясениці Сільній.
- г) Шкільне навчання Івана Франка в Дрогобичі.
- д) Лектура Івана Франка в роки шкільного навчання: Т. Шевченко, П. Мирний, М. Вовчок, С. Руданський, О. Стороженко, Діккенс, Гейне, В. Гюго, Гомер, Софокль, Тацит, Шекспір, Клопшток, Шіллер, Гете, Красіцький, Красінський, Міцкевич, Словацький, Е. Сьє (див. автобіографія Франка).

III І. Франко у Львові і початки громадсько-політичної діяльності (1875–1878)

- А) «Академический Кружок», журнал «Друг» і участь в них Івана Франка.
- Б) Початки соціалістичного руху в Європі і їх відгук в Зах. Україні («Віденські брошури») Навроцький, Терлецький, Павлик.
- В) Драгоманов і Франко. Переклад Чернишевського «Що діяти». Листи Драгоманова до «Друта». Знайомство і глибоке вивчення Франком творів російських письменників Толстого, Тургенєва, Помяловського, Успенського, Салтикова-Щедріна, Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Герцена, Лермонтова, Пушкіна, Михайлова і Некрасова.
- Г) Зміни в свідомості Івана Франка («Лисишина челядь», «Наймит»).
- Д) Перший арешт Івана Франка (1877) – «Моя стріча з Олексою» – цитата з Де Профундіс (збірник «З вершин і низин»).

IV Іван Франко революційний демократ

I. 1878–1880

- А) Студії над Марксом і Енгельсом.
- Б) Конкретна участь в робітничому русі Зах. України.
- В) Вплив російських письменників естетиків-реалістів (Белінський, Чернишевський, Пісарев, Добролюбов) на оформлення мистецького світогляду Івана Франка.
- Г) Революційно-літературно-журналістично видавнича діяльність Івана Франка («Громадський друг», «Дрібна бібліотека», поеми «Каменярі», «Товаришам з тюрми», «Моя любов».
- Д) Перші твори з робітничого життя («Бориславські оповідання»).
- Е) Перекладач світових письменників.
- Ж) Сатира Івана Франка (боротьба з галицьким рутенством та ретроградністю).
- II. 1880–1883
- З) Другий арешт і революційна лірика Франка. «Вічний революціонер», опов. «На дні».
- І) Перебування в Нагуєвичах (1882–1883) і сільська проблематика. Цитата із статті І. Коссака: «Причинки до біографії Івана Франка» див. журнал «Українка»; кн. VI за 1926 і цитата із спогадів С. Вітика в журналі «Західна Україна» за рік 1930 кн. IV.
- К) Участь у журналі «Світ» і поглиблення робітничої тематики («Борислав сміється»).
- Л) «Мисли о еволюції в історії люд скости» і перші етнографічні праці та естетично-критичні судії над Шевченком.
- М) Пропаганда ідеї громадівства («Захар Беркут»).
- Н) Перекладач Гоголя («Мертві душі») і Гете («Фауст»).
- О) Кульмінаційний пункт революційної лірики Івана Франка (Беркут).

V Франко в класовій боротьбі (1883–1896)

- А) Спроби заснування прогресивного журналу в Галичині і поїздки до Києва. Одружіння Франка.

- Б) Журналістична діяльність в польській і іншій демократичній пресі.
- В) Третій арешт І.Франка і «Тюремні сонети».
Літературна творчість і видавнича діяльність Івана Франка («З вершин і низин», «Лелюм і Полелюм», «Панські жарти», «В поті чола», «Украдене щастя», «Наукова бібліотека», «Літературно-наукова бібліотека», «Житє і слово».
- Г) Франко організатор селянських мас (основник української радикальної партії, редагування «Народу» і «Хлопської бібліотеки»).
- Е) Франка як радикала не допускають до кафедри.
- Ж) Наклепи на Франка класових ворогів (як я став казенним радикалом).
- З) Лірика («Зів'яле листя»).
- І) Друге видання «З вершин і низин» 1893.
- К) Поглиблена наукова діяльність («Варлаам і Йоасаф» «Іван Вишенський», апокрифи і легенди).

VI На вершинах творчості

1898–1908

- А) 25-літній ювілей літературної діяльності.
- Б) Праця в НТШ, ЛНВ – в Видавничій Спілці.
- В) поетична творчість («Мій Ізмарагд», «Із днів журби», «Іван Вишенський», «Мойсей», поеми).
- Г) Прозова творчість («Перехресні стежки», «Великий шум», «місія», «Чума» і ін.)
- Д) Перекладна діяльність (Данте і ін.)

VII Роки недуги Івана Франка

1908–1916

- А) Продовження перекладної діяльності івана Франка (Пушкін, Герцен, Данте, Гете, Сервантес, Менандер і інші).

- Б) Продовження наукової і етнографічно-фолклорної діяльності (Галицькі приповідки, Вертеп, Студії над українськими народними піснями, Нарис з українсько-руської літератури, Апокрифи і легенди).
- В) 40-літній ювілей творчої праці.

VIII Смерть і похорон Івана Франка

IX Увіковічення пам'яті Івана Франка

- А) В Галичині.
- Б) В Радянській Україні і в Радянському Союзі.

17 вересня 1939 року і Іван Франко

Переіменування Львів. Університету в Державний Університет ім. Івана Франка. Відкриття Л.М.Музею Івана Франка в його домі. Переіменування вул. Понінського на вул. Івана Франка. Впорядкування могили поета.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 11. – Арк. 26–29.

№ 30

1946, січень. – Лист директора музею Петра Карманського до Управління музеїв при Комітеті в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР

Комітет в справах Культурно-освітніх Установ при РНК УРСР

I.1946 р. № 179/46

Київ

Управління Музеїв.

В доповненні до попереднього звіту відносно створення науково-методичної ради в Літературно-Меморіальному

Музеї Івана Франка повідомляю: наук. метод. Рада укомплектувалася покищо в такому вигляді:

- 1) Тов. Товстуха Я. П. – голова (по думці Положення з П.ХІІ.1946 р. з титулу свого становища заст. дир. по наук. частині),
- 2) тов. Кулечко Ф. Г. – науковий робітник Музею – секретар,
- 3) др. Свенціцький Іл. директор Музею Українського Мистецтва,
- 4) др. Деркач Марія, директор Бібліотеки УАН.
- 5) др. Ярема Я. Я., стар. наук, робітник УАН і доцент Університету,
- 6) Романченко І, проф. Педінституту і кандидат наук,
- 7) Франко Т. І (син поета) старш. викладач Університету і наук, робітн. УАН

8) акад. др. Щурат В, (обіцяв свою участь, як буде здоровий).

25.І.1946 р. відбулася нарада в справі обговорення і затвердження тематичного плану побудови експозиції, який ми вже раніш вислали Комітетові, коли ще не існувала науково-методична Рада, і результатом наради були висновки:

1) Тематичний план треба основно переробити, бо в ньому немає провідної лінії, і ще раз представити його наук. метод. Раді, та після його схвалення вислати його Комітетові. (Сам тематичний план можна як слід випрацювати при існуванні справжніх наукових робітників).

2) Тематичний план залишиться тільки планом, якщо а) Музей не одержить справжнього франкознавця на заступника директора по науковій частині і на голову наук. метод. Ради та справжніх наукових робітників франкознавців, які працювали б в Музеї як такі. б) Якщо не будуть признані Музеєві поважні кошти на придбання експонатів (художніх картин, фотознімок документів, творів Франка, журналів, листів і ін.) бо Музей світить пусткою вже від своїх початків тому, що всі пам'ятки після Франка є власністю філіалу УАН. в) Музеєві повинні бути признані кошти на поїздки до Мо-

скви, Ленінграду і ін. з метою ознайомлення з меморіальними музеями в столицях.

До цього зауважу слідуюче: В минулому році ми не одержали асигнувань за четвертий квартал цілковито, В цьому році ми досі (25. І) не одержали ані копійки навіть на зарплату, не те, щоб на ведення праці в Музею.

Після схвалення плану наук. метод. Радою я приїду до Києва з метою точнішого і основнішого з'ясування всіх питань, зв'язаних з дальшою роботою Музею.

Директор:

П. Карманський

Примітка: до цього долучуємо випис з протоколу другого засідання науково-методичної Ради. У відповідь на письмо з 2.I.1946 р. Нр. IV подаю відомості про укомплектованість Музею науковими кадрами:

- 1) Товстуха Я. П., заст. дир. по наук, частині (подає, що є абсолювентом Педінституту),
- 2) Лукіянович Д. Я. один з кращих франкознавців – працює поза Музеєм,
- 3) Кулечко Ф. Г., юрист, працює науковим робітником від самих початків Музею.

Директор

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 1. – Машинопис.

№ 31

1946, лютого 18. – Лист директора музею
Петра Карманського до голови Комітету в справах
культурно-освітніх установ при РНК УРСР М. Пащина

До відома

Голови Комітету в справах Культ-освітніх
Установ при РНК УРСР – тов. Пащина

в Києві

18 лютого 1946 р.
№ 192

Інспекція Ваша і тов. Лесневського Літературно-меморіального Музею Івана Франка у Львові виявила недоліки в праці Музею і дала вислів невдоволення на з'їзді робітників Культ-освітніх Установ в Києві і на нараді в Історичному Музеї у Львові.

Критика була така нищівна, що по сторонній слухач міг віднести враження, що в названому Музеї діється щось неможливе. Я не хотів перед широкою аудиторією у Львові (нажаль, до участі в нараді в Києві я чогось не був допущений) дати ширшу відповідь на критику роботи Музею Івана Франка, і застеріг собі цю відповідь на письмі.

Ось і вона.

Констатую правду, що коли в місяці серпні 1944 року тодішній інспектор Музеїв, що підлягали НКО, Косарик Д. запропонував мені від імені т. Тичини П. Гр. директура Музею, я не погоджувався взяти на себе цей обов'язок, бо :

1. Я поет і педагог – не мав ніколи ніякого відношення до музейництва, а до того хотів зберігти за собою вільну руку до літературної (а ні до наукової) праці.

2. Будинок поета на 60% був знищений, обстановки не було ніякої, експонати (а їх було обмаль) були розкидані, в

часі розгублені. У моєму віці, і після трох років під німецькою окупацією і після страхіть боротьби за Львів, я був такий виснажений, що братися за найважливіше діло – відбудову будинку в сучасних умовах, я не мав відваги і сил. І аж через день, після заяви т. Косарика, що мені буде посланий з Києва фахівець, який поведе всю роботу, а я буду Музей тільки очолювати як давній приятель Франка, я наступного дня (7 серпня) дав мою згоду відмовляючися працювати в Університеті, куди мене завзивали. Одночасно т. Косарик впевнив мене, що по штатах робітників Музею буде 18 чоловік.

Я почав набирати робітників, та виявилось, що з давніх працівників музею залишився тільки науковий працівник Кулечко Ф. Г., секретар Кедринська Л. Л. і прибиральниця.

Кандидатів на наукових робітників не було у Львові ніяких, і я задумав покищо прийняти Лукіяновича Д., одного з кращих франкознавців. І штати представлялися в початках ось так: Лукіянович – старший науковий робітник (прийнятий 15.VIII.1944 р.), Кулечко Ф. Г. – науковий робітник (прийнятий 13.VIII.1944 р.), Кедринська Л. Л. – секретар (з дн 18.VIII.1944 р.) і прибиральниця. Зголосилася також на своє давнє місце Ольга Франко.

Я зв'язався з секретарем Обкому КП(б)У Мазепою І. І., прохаючи його допомоги в ділі ремонту дому, і почав діяти.

Годилося зачати від кошторису ремонту, і я з т. Кулечко вже 17. VIII. був в цій справі в Комуноспі, бо я хотів по змозі скоро поїхати в Київ з метою здобуття коштів на капремонт.

22.VIII.44 р. з'явився у Львові нікий Трохимчук, який заявив мені, що т. Косарик післав його на заступника директора (тоді в штатах такої посади не було намічено) – та не виказався ніякими документами. Я заявив йому, що саме зібрався їхати в Київ, і там справу виясню. Не оглядаючися на мене, він добув без порозуміння зі мною від завідуючого ОблВНО т. Турченка призначення на заступника директора Музею і став по своєму хазяйнувати: скликати наради, стягати з розбитих домів бляху тощо. А потім поїхав без мого відома до Києва

з підлими наклепами на мене. Т. Косарик покінчив з ним, відбираючи в нього наказ т. Турченка.

28.VIII.1944 р. ми влаштували на цвинтарі свято з приводу роковин народин Івана Франка.

В тому часі ми одержали від інженера кошторис і почали заходи з метою добуття печатки без якої ми мали зв'язані руки.

8.IX. я поїхав у Київ, отримав уповноваження для Держбанку, а вернувшись і добувши врешті печатку, 30.IX я зміг добитися в Банку відкриття konta.

5.X. відбулася нарада з артілью «Промбуд» і складено договір що до переведення капремонту за суму 30.000 крб. Тоді ще можна було роботу провести, бо існували і матеріали і робітники. Та коли я пішов до т. Богодіста (заст. т. Турченка), якого призначив т. Мазепа до того, щоб допомагав нам у справі ремонту дому, він заявив, що мені не вільно переводити роботи при допомозі приватної артілі і за гроші, не призначені на капремонт. При тому зазначив, що роботу він сам переводить – мені нічого в те діло встрявати. 13.XI. після оглянення зруйнованого дому т. Бажаном вкупі з секретарями Обкому Мазепою і Гапочкою, він доручив т. Мазепі виділити на капремонт суму 20.000 крб. і негайно повести діло відбудови. Та робота не починалася, і я з т. Кулечко пішов 16.XI. до т. Мазепи, щоб справу прискішити. Т. Мазепа заявив, що мені нічого безпокоїтися – відбудова дому спочиває в руках т. Богодіста.

19.XI. комісія оглянула дім, щоб скласти дефектний акт. Між тим пішли розшуки черепиці, щоб перекрити кришу дому, бо вже почалися осінні дощі. Хоч голова Облвиконкому т. Козирів дав письмову згоду на забрання найденої нами черепиці, черепиці не хотіли видати і боротьба за неї протяглася більше місяця, не дивлячись на те, що дім в уливних дощах руйнувався до решти. Вже 6.XI. я склав угоду (все таки з «Промбудом») на саму кришу з тим, що робота мала бути викінчена до 10 листопада. Та тепер на перепоні стали дощі і сніги.

Коли врешті криша була наладнана, т. Богодіст переводить постанову Облвиконкому, що дальший ремонт буде виконувати спілка інженерів ОМСЧ, а коли ми віднеслися до цієї організації, від нас зажадали доказу, що ми маємо в Банку гроні і заявили, що роботу виконають аж за три місяці (а Облвиконком зобов'язував нас, щоб робота була викінчена до 25.XI), і заявили, що вони робити не беруть за суму нижчу як 150.000. («Промбуд» погоджувався цю роботу зробити за 22.000). Чому нас хотіли вкинути в обійми цієї дорогої спілки – для мене й досі залишилося загадкою.

18.XI. Банк отримав для Музею кредити і 23.XI. відкрив їх для нас. Ми врешті добули кошторис і я вислав його до Наркомату з проханням, асигнувати кошти на дальший ремонт.

Вправді при кінці місяця листопада криша була перекрита, та дальша робота була неможлива. Вікон в домі не було, північна стіна дому була подіравлена і не мала навіть облямування вікон, двері були повиривані і в часті подіравлені, стелі по причині довгих дощів, коли ще не було криші, почали загрожувати заваленням, у стінах появилася гриб, підлоги були вкриті румовищем і гнили.

19.XII. т. Кулечко поїхав до Києва, щоб добути врешті асигнування коштів на капремонт, бо досі ми брали гроші з інших статей, та в Києві висланий мною кошторис лежав неторкненим. Подорож т. Кулечка дала тільки той результат, що нам вкоротили штати з 18 на 10 осіб. Ми не одержали ні завгоспа, хоч при відбудові головна вага праці спочивала в на ньому, ні екскурсовода, а замість старшого наукового робітника нам призначено заступника директора так, що вся наукова робота опинилась в руках т. Кулечко (який будучи наймолодшим силою факту зробився завгоспом), і т. Лукіяновича (74-річного), який заявив, що може працювати тільки дома, бо ходити до Музею кілька кілометрів дороги, та ще до того вгору, в нього сил немає. На роботу Ольги Франко в Музеї Київ не погодився.

Щоб якусь наукову роботу все таки повести, я приймив на посаду наукового робітника, колишнього директора гімназії в Дрогобичі Бараника М., який був доволі ознайомлений з Франком і був солідним робітником, а коли скасовано посаду старшого наукового робітника і створено посаду заступника директора, я перевів Бараника на цю посаду. Тим образився т. Лукіянович і почав організовувати між робітниками Музею і поза ним диверсію. Та Київ вислав на посаду заступника директора по науковій частині т. Товстуху Я. П., який не мав ніяких до того кваліфікацій. Це мав бути цей обіцяваний т. Косариком фахівець. Бараник тим самим відпав, а Лукіянович ще більше розсердився і почав відгрозуватися, що від роботи в Музеї відійде. Пізніше він почав за моїми плечима всюди, де міг, отже і в Музеї організовувати проти мене акцію, щоби з музею мене виперти. Навіть на засідання не являвся, тільки з боку все критикував. В Музеї аж до його відкриття не був ані разу.

Не хочу ясувати всіх тих інтриг і митарств, що їх приходилося мені переносити – скажу тільки коротко, що історії з капремонтам, сотні перепон, а врешті хатня [...] я розхворівся нервово і цілком втратив сон.

Згодом у справу відбудови дому Франка вмішався голова Міськради, обіцявав і грошову допомогу і допомогу в добутті шкла та в інших матеріалах, та скінчилося на обіцянках.

Тут зазначу, що перші три місяці ми не мали ніяких коштів навіть на зарплату.

8.П.45. т. Богодіст, який затримав всю роботу, забороняючи мені використовувати роботу «Промбуду», позвав мене до себе і вилаяв як смаркача, кажучи, що я роботу повинен був виконати, хоч би навіть платячи за все спекулятивні ціни, хоч би навіть коштами 200.000 (а я мав згоду за суму 30.000), і погрожував карами. Яка іронія!

Щоб прискіпити відкриття хоч двох до трьох кімнат, почали ми добиватися обіцяваного Міськкомунгоспом шкла. Ходили два чи три місяці за ним, вертаючи завжди з

порожніми руками. Врешті нам одверто сказали: шкла не дістанете. В Обкомі і Облвиконкомі не радили нам добувати його по спекуляційним цінам, все ще потішаючи нас, що шкло отримаємо.

Коли виявилось, що роботи при капремонті дому нема кому виконати, та що всі обіцянки Богодіста та інших, які перехвалювалися, що вони доконають діла самі, покінчилися повною невдачою, тоді нам доручено кінчати роботу руками «Промбуду». Та «Промбуд» вже зміркував наше безвихідне положення і тепер диктував нам.

Тому що обіцйовані наряди на матеріали виявилися в більшості нереальні, а виконати роботу матеріалами по спекулятивним цінам являлося для «Промбуду» неминучою і дій маючою стратою, артіль гралася з нами до того, що справа найшлася врешті в прокурора, нам мусіли прийти з допомогою всі три секретарі Обкому, і врешті робота рухнула з місця.

Та я особисто мав уже десятки ворогів за те, що справи пильнував і в нічому не попускав. Це був мій реальний здобуток. А другий: цілковите виснаження і гіркота в серці. Я проти волі відхилив занавісу нашого адміністративного апарату і зжахнувся. Мимохіть я дізнався, що наприклад шкло я бувби одержав з фабрики по державним цінам, якщо був би пішов на компроміс, тобто заплатив за признаних нам сорок метрів, а згодився отримати двадцять метрів та це мимоходом.

Врешті ремонт сяк – так був зроблений, хоча ми, не ждучи його кінця, вже звезли розкинуті по городі експонати і почали їх розміщувати, багато з тих, що були ушкоджені, доводячи до первісного вигляду. Нам ще вешталися по домі робітники, а ми вже почали впускати до музею відвідуючи, щоб хоч в часі виконати своє завдання. Це був місяць червень 1945 року.

Тепер прошу відкрити І-ший Збірник Музею М. Коцюбинського (Чернігів 1941) і читати.

«На протязі останніх місяців 1934 та протягом 1935 року були вжиті заходи до впорядкування садиби при будинку.

1936 і 1937 рр. відремонтовано будинок та господарчі будівлі, впорядковано садок.

Водночас з господарськими заходами провадилась робота по організації музею. Прийнято від Чернігівського історичного музею речі М.Коцюбинського, його літературний архів та бібліотеку...» (стор. 8).

Прошу перечитати ці рядки уважно. Що вони говорять? Ні менше ні більше тільки те, що тоді як на ремонт будинку М. Коцюбинського, який був замешкуваний значиться цілий, зужито трохи не чотири роки, і то в мирні часи, коли були всі можливості роботу виконати – ми зужили на ремонт будинку Івана Франка і впорядкування садка, що зробився місцем вільного розгулювання вулиці, бо навіть вхідова брама була розбита і огорожа повалена, доброго пів року – при цілковитій нестачі матеріалів і робітників і при великих труднощах в добуванні грошей.

Що ж дивного, що ознайомлені з справою виявляли здивування, що нам це вдалося вдіяти.

Говорячи «ми», «нам», розумію три особи: тт. Кулечко, Кедринська і я, бо фактично тільки нас троє насправді працювало і працює. А скільки людей працювало в музеї Коцюбинського? Кажуть, там зараз п'ять наукових робітників, а в нас?

Далі говориться, що музей Коцюбинського одержав від Чернігівського історичного музею «речі М. Коцюбинського, його літературний архів та бібліотеку» а врешті й листи.

Ми не маємо, за винятком декількох предметів, якими користувався Іван Франко, ні одного клептика паперу, записаного його рукою, ні одної його книжки, ні одного його документу, бо все те власність Академії Наук.

Далі. Музей Коцюбинського існує вже від 1934 року – Музей Івана Франка фактично від учора.

А врешті говориться, що музей Коцюбинського відвідують визначні письменники, а в будинку Т. Шевченка є часті виступи членів СРПУ. А в нас? На наукову сесію Музею дня 27 серпня 1945 р., не дивлячись на багато запрошень з'явився

не цілий десяток людей, а про те, щоб хоч один з місцевих письменників чи науковців або письменників з Києва відвідав Музей або допоміг своєю порадою, ані говорити. Чому так? – не знаю. Тут чималою перешкодою є те, що Музей положений далеко від центра, мало хто знає, де його шукати, тай доступ до нього трудний, бо трамваї все переповнені і наприклад я сам ніколи трамваєм не користуюся.

А тепер про характер Музею, за який доводиться мені найбільше переносити докорів.

Замічу, що експозиція була відновлена за зразком експозиції з 1940 року, яку влаштував по вказівкам київських фахівців, і якої ніхто не квестіонував. І, що до експозиції я не встрявав, бо мав свої клопоти з ремонтом, і тому що при ній працював консультант з Будинку Т. Шевченка, нарешті з цією метою відряджений. І врешті тому, що вже існував директор по науковій частині т. Товстуха (партійний), і його слово по цьому питанні було вирішне. Замічу ще й те, що нам був даний наказ Обкому влаштувати відкриття Музею терміново, і робота йшла гарячково, при великих перепо-нах з боку робітників, які до останньої хвилини кінчили свою роботу. А потім нам врешті була дана змога користуватись наявними грошми тоді, коли вже важко було щось купити, і нам довелося чимало заходитися, щоб добувати який предмет з обстановки, бо в нас же не було навіть трьох стільців, не кажу про інше. Ну і справа газифікації, віднова освітлення і т. д. А врешті впало на наші голови нещастя у виді впертої хвороби сторожа і прибиральниці, яка тягнеться вже третій місяць, і ми зробилися фізичними робітниками, очищуємо вулицю, садибу і мешкання, яке знов знищила нічна аварія водопроводу. Навіть я (68 річний) працював при очищуванні снігу або болота на вулиці чи Київ про це знав? А наймити по сторонніх робітників неможливо, бо один день праці зів би всю місячну зарплату нашої робітниці, яка мусить же з чого жити. А до того з вини київської адміністрації ми цілі два місяці були без копійки.

Оце ті всі приємності, яких я не передбачив, коли погоджувався прийняти на себе цю директору, яка розбила мене фізично і психічно докраю.

Не говорю того, щоб жалуватися, та беру в оборону тих двоє моїх помічників, які працюють зі мною насправді по геройськи і з самовідреченням, тільки тому, що в колективі існують трутні, та що колектив замалий.

А тепер що до критики експозиції.

Іван Франко – це така величина, а при тому така багатогранна, що вмістити його в якісь означені рамки – трудно, тай годі не робити помилок в навітленні його постаті. Він універсальний: поет, драматург, новеліст, повістяр, політик і журналіст, агітатор-пропагандист, науковець, історик, критик, економіст, виховник молоді, творець дитячої літератури, популяризатор і перекладач а врешті мовознавець, а його політичне обличчя невловне, бо як піонер і шукач нових доріг, як творець української нації ні з чого, з мертвої брили, він схилявся в протилежні орієнтації, йшов зигзагами, падав і підіймався. А врешті страшна хвороба замазала його духовне обличчя до того, що в ньому дуже трудно щось певне вичитати. І не скоро ми зможемо пізнати справжнього Франка, та до цього потрібно довгих інтенсивних студій.

По моєму до Франка слід прикласти цю міру оцінки, яку прикладаємо до В. Белінського, Добролюбова, Салтикова-Щедріна, Чернишевського, Некрасова і їм подібних. Невже їх ціна вменшується від того, що їх не можна втиснути в рамки нашої сьогоденішньої політичної ідеології?

До того ж на Франка мали вплив, не тільки щойно названі, а й вся світова культура, починаючи з класичної філософії і літератури і старосврейської релігійної поезії – через середньовіччя і візантійщину (апокрифи) романтизм аж до найновішої культури (навіть італійські поети: Дж. Кардуччі, Стекетті, Де Амічіс і ін.).

І тому слушно завважив до нашого плану експозиції І. Свенціцький, що до його виконання потрібно тридцять

років праці великої кількості науковців, а це зв'язане: з розбудовою приміщення Музею і з великими коштами. А він же трохи чи не найбільший музеолог і археолог на всю Україну.

А якими засобами ми користувалися, та ще користуємося?

Про т. Лукіяновича вже була мова. Він в одно гнівається, Музей нехтує і бойкотує його, бо вражено його амбіцію. Т. Товстуха (перешкода для праці т. Лукіяновича в Музеї) продовж одинадцяти місяців як заступник директора по науковій частині не виявив себе майже нічим, хіба що часом проведе екскурсію. Звичайно як збирається якась нарада по справі культурної роботи Музею, його нема (він виїздить як партійний в район, або до родини). Не маючи поняття про духовне обличчя Галичини в до і у Франківській добі, він одного дня не попрацював в Бібліотеці Академії, щоб хоч трохи його пізнати. Взагалі його участь у праці Музею мінімальна, бо він цілими місяцями ходив добувати квартиру і кілька місяців вів боротьбу за здобуття паспорту. Яку ж дати йому оцінку? Якби не він, то може Лукіянович хоч трохи попрацював би на його посаді, а на мало продуктивній посаді Лукіяновича мігби працювати якийсь справжній робітник.

Отже який вихід з тупику?

Я вже не раз і в Обкомі і письмах до Києва ясував цю справу, та моє ясування зустрічається з мовчанкою мабуть тому, що мене підозрівається хто зна, в яких прихованих замірах. Забувається про те, що для справи Франка я готов на найбільшу жертву, та, що як старий громадський і культурний діяч – не тільки на європейському континенті – я маю свої амбіції і громадське сумління.

І бачучи, що я під кожним оглядом маю зв'язані руки, та що я живу немов в обложеної фортеці, я в місяці серпні носив до т. Мазепи заяву з проханням на звільнення мене з посади. Та на моє прохання не звернено уваги.

Та хай говорять про музей і роботу в ньому безсторонні люди – відвідувачі:

1). Від д. 13 червня 1945 року записано:

З великою увагою і цікавістю оглянули учні 9-ох класів 21-ої СШ Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка... Учні з задоволенням відзначають, що вони розуміють значно краще життя і літературно-громадську діяльність видатного письменника ніж за підручником.

Від імені учнівського колективу виношу щиру подяку працівникам музею за створення пояснення – Учитель укр. мови (прізвище і 14 учнів).

2). 19.VI.1945 року – Незабутнє, велике враження справив на нас Будинок-Музей Івана Франка. – група красноармійців.

3). 1.VIII.1945 року – При такому невеликому штаті Музей обладнано дуже гарно, прикладено багато праці що до нього. – Вчитель Гарма.

4). 11.VIII.1945 року – Враження чудове... Будинок-Музей справляє враження саме тим, що він не перевантажений зайвими експонатами. Є те, що говорить про Франка і залишає про нього незабутню пам'ять (підпис).

5). 12.VIII.1945 року Глибоке вражіння залишається в душі після відвідин Музею. В цьому домі живе дух великого письменника. Доц. Пархоменко.

6). 20.VIII. 1945 г. ...Музей устроенный с большей тщательностью и любовной памятью к великому украинскому писателю-демократу производит самое одрадное впечатление.

Зав. Кафедрой музееведения истор. факультета московского Университета (прізвище).

7). 5.IX.1945 року... Благодарю товарищей с большой любовью собравших и хранивших все, что служит увековечению памяти И.Франка. – Заместитель Главного Хирурга Красной Армии Генерал-лейтенант М. Акулин.

8). 13.IX.1945 року. – сьогодні ми, учні 7-го класу 21-ої жіночої школи вперше відвідали Музей Ів. Франка... Музей справив на нас велике вражіння і допоможе нам у вивченні творчості Франка. Дякуємо співробітникам музею, які так гарно розказали нам життєвий шлях Великого Борця. – Учитель Л. Ванжуло і 27 учнів.

9). 3.IX.1945 року. – Ми учні 7-го класу відвідали Музей Івана Франка і це дуже вплинуло на нас. Ми дуже вдячні Радянській Владі за це, що відкрили нам цей Музей. Нам подобався виклад і ми доповнили знання. – Разом учнів 51 НСШ було 34. Козачок Ірина.

10). 23.X.1945 року – Львівська Зуболікарська Школа, 64 особи. Відвідала Музей ім. Івана Франка. В імені цілої групи складаємо щиру подяку поетові К. за точне й інтересне оповідання про життя і діяльність Великого Франка. Від студентів Крушельницька Л.

11). 3.XI.1945 року – Імпозантне вражіння з Музею Івана Франка не затреться ніколи в моїй пам'яті. – Співробітник Музею В. Стефаника (прізвище)

12). 5.XII.1945 Земле моя всеплодущая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені».

В суровые годы нашей великой войны с немецкими ордами не однажды вспоминались мне эти слова Великого Каменяра Земли Украинской. И верелось, что она снова будет свободной, эта земля, освященная делами Шевченка и Франка.

С особым волением смотрел Музей поэта, гражданина и борца. Спасибо за радушный прием и исчерпывающие объяснения сотруднику Музея т. Т. подполковник (прізвище).

13). 19.XII.1945 р. – Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка – це найкращий пам'ятник письменникові. Колектив Музею, що його очолює друг І. Франка, письменник т. К. проробив велику роботу в справі відбудови будинку, що його було зруйновано під час «фашистського хазайнування» (ідуть поради, що ще слід зробити). Директор Літературно-Меморіального Будинку-Музею Т. Г. Шевченка в Києві – К. П. Дорошенко.

14). 12.I.1946 року – ... Хочеться, щоб було більше зібрано речей зв'язаних з Ів. Франком і виставлено в такому добре відремонтованому будинку-Музею. – Г. Шевченко.

15). Сьогодні 13 січня 1946 року відвідав Музей Івана Франка. Дякуючи т. Кулечко Ф. Г. який любовно розповідав мені про життя і умови праці великого письменника, я ближче відчув ту атмосферу, в якій доводилось творити свої безсмертні твори геніальному поету-громадянину... Я. Білоштан – викл. Педінституту.

16). 14.I.1946 року – Ми студенти Музичного Училища ім. М. Лисенка в складі 20 чоловік відвідали Музей великого письменника... Ми вислухали біографію Івана Франка, а також пояснення різних предметів, котрими користувався І. Франко. ми дуже вдячні за це директорів Музея – і т. д.

17). 27.I.1946 року – Музей ім. Івана Франка я відвідую вдруге. Сказати, що огляд Музею справляє глибоке враження – мало. Після кожного відвідування глибше пізнаєш Івана Франка як борця демократа, який користується особливою пошаною серед трудящих. (підпис).

18). 3.II.1946 року – Здесь побывали ученики Художественного Училища. Этот Музей произвел на нас глубокое впечатление и дал нам урок в жизни (два підписи).

Із соток відзивів відвідувачів Музею ми вибрали лиш замітніші, які репрезентують погляд цілого загалу. Між ними є приватні люди, учні десятирічок, вчителі, червоноармійці, вищі офіцери до генерала включно, музеологи і музейні робітники, доценти і викладачі, учні Зуболікарської школи, студенти Музичного і Художнього училища, викладач педінституту і ін. Є українці і росіяни. Вони характеризують, не тільки велику популярність Івана Франка, але й роботу Музею, масову популяризацію поета екскурсоводами, а вже найбільше хвилюючими є вислови учнів про користь з відвідування ними Музею, що спричиняється до кращого пізнання ними творчості і значення поета – «борця демократа» (Нр. 16). Тут і оцінка щирої праці робітників Музею (Нр. 3, 13, 14). Нас робітників Музею ці признання невідомих нам людей сповнюють гордістю.

Щоб постать дорогого мені Івана Франка спопуляризувати ще більше, я, на основі біографії поета, його творчості, листування і спогадів його сучасників написав цикл (27 поемок), які годилось би до ювілейних свят Франка видати книжкою вкупі з виданою напередодні війни моєю поемою про поета «Його дорога», якої увесь тираж (7.000) в початках війни пропав, і яку було заплановано видати ще великим тиражем (40.000) для масового поширення. До цього додам іще те, що 27.VIII.1945 року на науковій сесії мною була зачитана доповідь, зладжена на основі неопублікованих спогадів двох десятків знайомих Франка під заголовком «Іван Франко в очах його сучасників», та що ладжу дві роботи: 1). Іван Франко і молодь та 2). Іван Франко і «Молода Муза».

Кінчаю проханням: Якщо моя робота в Музею Івана Франка мало продуктивна або приносить йому шкоду, здійміть мене з роботи, бо не хочу шкодити священній справі. Як ні, так дайте змогу працювати краще, даючи допомогу у більшій кількості справжніх робітників та вистарчаючі кошти. Бо признавати кошти такі самі, як на Музей М. Коцюбинського, тоді як наш Музей треба тільки творити, це аж ніяк не розв'язує питання нашої установи.

Директор власноручний підпис (Карманський П. С.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 7–19. – Машинопис.

№ 32

1946, лютий. – Стаття Петра Карманського
«Святкування 90-річчя з дня народження І. Франка»

Святкування 90-річчя з дня народження І. Франка

ІІ.1946 р. № 204/46

Цьогорічні Франкові свята досягнуть свій найсильніший акцент в місяці серпні (27 серпня), тобто в 90-річчя з дня народження поета, і повинні викликати активність не тільки Л.М.Музею Івана Франка (так як дні 28 травня), але й всієї громадскості м. Львова.

Годиться вже найближчими днями організувати комітет по святкуванні ювілею Івана Франка, притягаючи до співучасті у ньому представників партії і влади, Будинку партпропаганди, Лекційного бюро, Філіалу Академії Наук, Університету, Педінституту, Музею Івана Франка, Держ. Капели Трембіта, Музичної Консерваторії і Філармонії, Опери, обидвох театрів, Спілки Радянських письменників, Спілки Художників, а в першу чергу композиторів – щоб вони випрацювали план свята.

Тому, що в місяці серпні школи ще не будуть діяльні, ОблВНО повинно подбати, щоб не тільки у Львові, але і по цілій Області 28 травня у всіх школах, початковими починаючи, відбулися для учнів доповіді про Франка – письменника й громадського діяча, при співучасті учнів. Учні повинні зачитати дещо з творів поета, а головню з його автобіографічних оповідань з доби його початкової науки (Малий Мирон, Олівець, Грицева шкільна наука, Шеншрайбен тощо), при чому можна розвинути з учнями широку і цікаву дискусію про тогочасне шкільне навчання, проводячи аналогію з нашою Сталінською добою.

Л. М. Музей Івана Франка при надійній допомозі Міськ-ради намагається вже на день 28 травня довести до культур-

ного і достойного вигляду могили і на двох будинках, де жив колись І. Франко, примістити меморіальні дошки і вповні впорядкувати садибу і дім поета.

Намічений комітет по ювілейним святam Івана Франка повинен при допомозі Лекційного бюро організувати на місяць серпень лекції і доповіді про поета по Вузах і на фабриках. Музей Івана Франка в цьому місяці повинен прикласти зусиль, щоб дім поета відвідували масово всі громадяни, при чому в Музеї повинні відбуватися вичерпні доповіді екскурсоводів, щоб всі відвідувачі виносили з дому поета якнай докладніші відомості про нього.

Спілка Художників повинна зацікавити більш, як звичайно, Іваном Франком і митці повинні готувати відповідні жанрові і агітаційні художні картини, кращі з яких будуть закуплені Музеєм як експонати. Те саме відноситься до пластиків.

Не знаємо, чи вже в серпні можна буде відкрити пам'ятник Франкові перед будинком Університету, чи тільки буде покладений основний камінь під пам'ятник, та ніяк не можуть ставитися байдуже до великого моменту, композитори та музичні установи. Спільними їх силами повинна відбутися велика академія-концерт з святковою промовою, художнім читанням творів поета, спогадами його сучасників тощо.

Радіовисильня повинна цей концерт транслювати, а надто продовж днів повинна знайомити з постаттю Франка дорогою коротких доповідей і художнього читання його творів на українській та польській мовах.

Сподіватись треба, що Українською Академією Наук буде влаштована у Львові наукова сесія, що наша преса виконає як слід своє завдання, що журнал «Радянський Львів» увесь один нр. присвятить виключно поетові, та що буде видана друком популярна книжечка про Івана Франка, про його грандіозну роль в духовному і політичному пробудженні Західної України.

Нав'язуючи до вище сказаного, нагадуємо громадскості про Літ. Мем. Музей Івана Франка в домі, в якому жив, творив

і помер західноукраїнський духовний Каменяр (по вул. Івана Франка ч. 4.), який повинні відвідати найближчими часами усі громадяни, шкільною дітворою починаючи, щоб гідно підготувитись чуттєво до надходячих Франкових днів.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 22–24. – Машинопис.

№ 33

1946, лютий. – П. Карманський «Перші кроки підготовки до святкування 30-річчя з дня смерті Івана Франка»

Перші кроки підготовки до святкування 30-річчя в дня смерті Івана Франка

14. травня Личаківський цвинтар, де знаходиться могила великого Каменяра Франка, яку постійно здоблять квіти, що їх приносять звеличники- відвідувачі поета, оглянули директор Літ. Мем. Музею Івана Франка, наук, робіт. Музею Кулечко Ф. Г. і комісія Міськради у складі: інженера Окпиша Б., інженера Александрова, і зав. похор. заведення Романюка та вирішила:

Перенести на інше місце із суміжних могил два нагробники, що стоять на заваді масовому відвідуванню могили поета і зробити вигіднішим доступ до неї та доповнити її озеленення влаштуванням клумби і насадженням нових декоративних дерев.

Роботи, які взяла на свій рахунок Міськрада під проводом голови тов. Тарана П., мають бути виконані до дня 28. травня, тобто до дня 30-річчя смерті поета, в якому відбудеться традиційне свято кладення вінків на його могилі.

У зв'язку з надходячими Франківськими святами, для проведення Обком КП(б)У Львова вже затвердив комітет. Л. М. Музей Івана Франка веде акцію консультацій для відвідуючих Музей, кількість яких зростає, і по змозі поповнює експонати Музею. Днями Музей отримав дві, виконаної на його замовлення, картини: картину нар. худож. Олени Кульчицької «Малий Франко в кузні батька» (змальовано на основі Франкового оповідання «В кузні» і повісті «Основи суспільності») і картину художника А. Манастирського «Франко між селянами» (основа: оповідання мемуаристів). Крім того збагачено Музей художніми лозунгами, вийнятками з писань Франка, які характеризують поета як прогресивного ідеолога і нестомленого патріота свого народу. Їх виконав художник П. Н. Григорійчук.

А далі у зв'язку з Франківськими святами П. Карманський підготував невеличкий житєписний і творчий нарис про поета, який повинен з'явитися виданням «Вільної України» для допомоги доповідачам і для самостійного елементарного ознайомлення з життєвим і творчим шляхом Івана Франка.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 33–34. – Машинопис.

№ 34

1946, травня 18. – Звернення «До всіх рай(міськ) ВНО Львівської області», підписане директором музею Петром Карманським

До Всіх Рай/міськ/ ВНО Львівської Облaсті

18 травня 1946 року

Закріплюючи історичні перемоги над німецькими фашистами та японськими імперіалістами, радянський народ з особливим ентузіазмом приступив до виконання плану

першого року Четвертої Сталінської П'ятирічки. Радянський народ у всіх галузях народного господарства і культурного будівництва показує чудеса творчої праці. Але радянський народ завжди пам'ятає, що сучасний буйний розквіт нашої культури став можливим лише на ґрунті великих культурних надбань нашого народу на протязі багатьох віків його історії. Тому в нашій країні з такою гордістю, любовію і пошаною відмічаються славетні дати нашого великого минулого. Шевченко і Чернишевський, Суворов і Богдан Хмельницький, Франко і Горький – це великі сини нашого народу. Память про них буде вічно жити в благородних почуттях нашою народу. На прикладі цих велетенських постатей наша країна виховує підростаюче покоління.

28.V.1946 р. наш народ готується відмітити 30-ліття з дня смерті, а 27.VIII.1946 р. 90-ліття з дня народження великого сина українського народу – каменяра нового життя Івана Яковича Франка. З нагоди цього по всіх школах області провести читки, бесіди, доповіді, ранки і вечори присвячені ювілейним датам великого Франка.

Рекомендується:

1). Впершу чергу організувати і провести у вільних від іспитів днях екскурсії учнів м. Львова до Музею Івана Франка – Львів, вул. Івана Франка ч. 4. – телефон – 104-63.

2). По можливості в усіх школах області організувати виставки творчості Івана Франка (шкільні бібліотеки).

3). В урочисті дні 28.V.1946 р. т. є 30-річчя з дня смерті письменника і 90-річчя з дня народження 27.VIII.1946 р. учні старших класів продекламують уривки з поем І. Франка – «Каменярі», «Мойсей» і ін.

4). Члени літ. гуртків приготують присвячені І. Франкові – вірші, оповідання – випустять літературні альманахи, присвячені Іванові Франкові.

5). Творчість і біографія Івана Франка дає дуже вдячний матеріал для глибокої навчальної і виховної роботи на лекціях і в літ. гуртках. Зокрема біографія Івана Франка може

дати ряд цікавих тем пр[иміром] Дитинство Івана Франка. Школи за часів Івана Франка. Робітничий рух у творах Івана Франка і т. п. Інші теми можна опрацювати при вивченні загальної поетичної творчості Івана Франка. (поезія, проза, драматургія, переклади).

Залучаємо список необхідної для виконання цих завдань літератури:

I. Казки Івана Франка:

- 1) Кіця
- 2) Ріпка
- 3) Лис Микита
- 4) Коли ще звірі говорили (від 1-их до 4-их класів)
- 5) Абу Касимові Капці
- 6) Коваль Бассім
- 7) Пригоди Дон Кіхота
- 8) Захар Беркут (істор. Повість)

II.

- 1) Малий Мирон (від 5-их до 8-их класів)
- 2) Грицева шкільна наука
- 3) Оловець (Оповідання про школу, в яку ходив Іван Франко)
- 4) (Красне писання)
- 5) Отець гуморист
- 6) Гірчичне зерно
- 7) Борис Граб
- 8) У кузні (Оповідання про дитячі і хлопячі роки Івана Франка)
- 9) У столярні
- 10) На лоні природи
- 11) Микитичів дуб
- 12) Мавка, Літня казочка
- 13) Під оборогом
- 14) Мій злочин

III.

- 1) Вічний революціонер

- 2) Товаришам з тюрми
- 3) Каменярі
- 4) Тюремні сонети
- 5) На дні (тюремні оповідання)
- 6) До світла
- 7) Панталаха
- 8) Панські жарти
- 9) Мойсей
- 10) Бориславські оповідання
- 11) ...
- 12) Борислав сміється.

Директор: *Власноручний підпис* (Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 35–37. – Машинопис.

№ 35

*1946, червня 8. – Лист директора музею Петра Карманського
голови міськради П. Тарану*

Голові Міськради т. Тарану П.

У Львові.

8 червня 1946 р.

В зв'язку з відзначенням в 1946 р. 30-річчя з дня смерті і 90-річчя з дня народження великого українського поета-демократа Івана Франка – Виконком Львівської Міської ради депутатів трудящих постановою нр. 382 від 24.III.1946 зобов'язав між іншим і Управління Головного Архітектора м. Львова в строк до 20.V.1946 р. поширити територія садиби Літературно-меморіального Музею Івана Франка згідно постанови Виконкому Львівської Міської Ради Депутатів

трудящих від 22.IV1940 р. на численні інтервенції з боку Музею Управління Головного Архітектора направило в дні 24.V.1946 р. інж.-землеміра т. Петров, який того дня перевів необхідні поміри та пообіцяв в найкоротший час оформити справу і повідомити про це Музей. 30.V.1946 одержав Музей від Львівпроекту рахунок за ч. 129/19 за відведення території по вул. Франка ч. 4 пл. 2029 гектара на суму 517 крб.

Подаємо, що з витрат по бюджету то є господарському кошторису на 1946 р. Музей цієї суми ніяк сплатити не зможе – додаткових фондів з огляду на свята приурочені до днів смерті і народження Івана Франка не передбачається.

В 1940 р. Музей не платив жодних рахунків за відведення території про яку мова, а вище нагадувана постанова ч. 382 Виконкому про ніякі кошти не згадує, а чейже крім Управління Головного Архітектора там виконував її також Міськкомунгосп, який за свої чинності жодних рахунків Музею не виставляв.

Просимо Вашого розпорядження Управлінню Головного Архітектора справу вияснити та згадану в постанові територію повернути Музеєві без сплачування рахунків Управ. Головного Архітектора.

При цьому залучаємо відпис рахунку Львівпроекту ч. 129/19 від 28.V.1946 р.

Директор: *Власноручний підпис* (Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 43. – Машинопис.

№ 36

1946, кінець червня. – Звіт про роботу музею
за перше півріччя 1946 року

Відчит про роботу
Літ.-Мемор. Музею Івана Франка
за I півріччя 1946 року

Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка відновив роботу в першу річницю з дня звільнення м. Львова від німецьких загарбників, т.зн. 27.VII1945 року. Негайно після закінчення капітального ремонту будинку сюди день-в-день заходять відвідувачі (так ті, що перебувають тільки кілька днів у Львові, як і львовяни). Зокрема у місяці травні і червні того року збільшилася кількість екскурсій в Музеї письменника в зв'язку з тим, що в м. травні припадала 30 річниця смерті письменника.

В Музеї 9 кімнат – з цього п'ять під експозицією, дві заняті науковими робітниками, одна кімната для адміністрації і одна кімната під фонди музею.

Експозиція музею, реконструйована в основному на підставі планів з рр. 1940–1941 – (тут вправді додано зараз декілька тем) та розташована в п'яти кімнатах Музею у таких відділах: перша кімната, це робочий кабінет письменника а разом його прийомна з усім обладнанням так, як було за життя письменника. Тут приміщені також 2 оригінальні портрети письменника, виконані художниками Ф. Г. Красіцким і З. Павлюхом.

Другий відділ експозиції Музею: «Іван Франко і народ», займає другу кімнату. Тут показано такі теми: 1) Подорожі Івана Франка; 2) Іван Франко і Гуцульщина; 3) Іван Франко-риболов (любитель природи); 4) Батьківська хата Івана Франка.

Третій відділ експозиції музею: «Творчий і життєвий шлях письменника», займає третю і четверту кімнати музею. В третій кімнаті показані такі теми: 1) Дитячі та юнацькі

роки Івана Франка (1856–1875); 2) Початки літературної і громадсько-політичної діяльності Івана Франка у Львові (1875–1878); 3) Літературна творчість рр. 1878–1890; 4) Родина Івана Франка; 5) Приятелі і знайомі Івана Франка. В четвертій кімнаті у відділі «Творчий і життєвий шлях письменника» показано такі теми: 6) Франко і радикальна партія; 7) Твори Івана Франка для дітей; 8) Іван Франко – вчений; 9) Вшанування Івана Франка за життя – 25-річний і 40-річний ювілеї літературної діяльності письменника; 10) Іван Франко і російська прогресивна література; 11) Твори І. Франка в перекладі на російську мову; 12) І. Франко – перекладач світової літератури; 13) Твори Івана Франка на різних мовах; 14) І. Франко у музиці. 15) Роки недуги Івана Франка (1908–1916).

Четвертий відділ експозиції Музею це: «Смерть і вшанування І. Франка» займає п'яту і останню під експозицією кімнату. Тут такі теми: 1) Похорони І. Франка; 2) Вшанування пам'яті І. Франка трудящими Галичини до 1939 р.; 3) Вшанування пам'яті І. Франка в СРСР після 17 вересня 1939р.

До дня 28.V. 1946 р. т.з. в 30 річницю з дня смерті письменника влаштовано у відділі «Творчий і життєвий шлях І. Франка» у четвертій кімнаті з 10 ілюстрацій заслуженого художника УРСР О. Кульчицької – «Важливіші моменти з життя і діяльності І. Франка». Крім цього показано у експозиції ряд цитат (золотих слів) з творів І. Франка художньо оформлених та кільканадцять фотодокументів І. Франка і рукописів його творів та листів до приятелів.

На обліку Музею знаходиться 774 експонатів, в експозиції 315, в фондах 459. Книжок у бібліотеці Музею 571 – закуплених в цьому році 58.

За звітний період науковий колектив Музею провів таку роботу: Директор Музею виготовив збірку віршів, яких тематикою – життя Івана Франка. Крім цього т. Карманський П. С. виготовив популярний біографічний нарис про Івана Франка та передав його на доручення т. Йови видавництву «Вільної

України». Т. Карманський виготовив також дві праці на теми: «Молода Муза і Франко», «Франко і молодь». Науковий робітник Музею т. Лукіянович Д. Я. виготовив від Музею працю: «Іван Франко і Тарас Шевченко», працю ту відчитав на запрошення Будинку Т. Г. Шевченка у Києві дня 14.VI ц.р. а опісля з деякими робітниками Будинку Шевченка відвідав могилу Шевченка в Каневі, та був присутнім на відкритті Літерат.-Мемор. Музею Тараса Шевченка в Каневі. Я. П. Товстуха і Ф. Г. Кулечко проводили екскурсії по Музею – давали враз із директором Музею консультації викладачам та студентам львівських Вузів, при групових екскурсіях наукові робітники давали вичерпні лекції про життя і творчість Івана Франка.

Весь науковий колектив працював над остаточним складенням тематичного плану побудови експозиції Музею. План цей на днях закінчено і він буде зачитаний Науково-Методичній Раді Музею.

Крім цього робітники музею провели велику роботу в зв'язку з підготовкою святкування 30-річчя смерті Івана Франка. В Музеї було складено детальний план вшанування цієї знаменної дати. Його передано до Обкому Партії. На основі цього плану було проведено ряд заходів і міроприємств, які допомогли відсвяткувати 30 річницю з дня смерті Івана Франка.

Зокрема могила письменника діждалася врешті по стільки роках гарного оформлення. На ній переведено роботи з метою поширення і озеленення. Дальші плани, яких реалізація намічувалась до другої знаменної дати 90 років з дня народження письменника, т.зн. до дня 27.VIII. ц. р. з причини проволікаючи чинностей деяких відділів Міськради реалізуються в дуже повільному темпі.

За час звітнього періоду Музей відвідало 1640 чоловік, в тому екскурсій в групах (по 30 чоловік і більше 50).

Робітники Музею взяли участь в цьому році в підготовці до виборів у Верховну раду СРСР. В місяці січні ц.р. виготовили в Музеї експозицію присвячену виборам у Верховну Радку.

Заступник директора на 64 ділянці Червоноармійського району м. Львова. У звіті вище вже наведено, яку масову роботу перевели робітники Музею в зв'язку з виходом громадськості м. Львова на могилу Івана Франка дня 31.V. 1946 р. – т. з. до 30 річниці з дня смерті письменника.

У періодичних читаннях доповідей-лекцій, що їх влаштовує Львівський Комітет Культосвітніх Установ по виборчих ділянках беруть участь від Музею тт. Товстуха Я. П. і Кулечко Ф. Г. Вони прочитали вже в місяці травні і червні того року чотири лекції на виборчих ділянках Червоноармійського і Шевченківського районів.

За час звітнього періоду Музей придбав такі експонати: 1) художню картину (олія) на тему «Іван Франко між селянами в Нагуєвичах» роботи худ. Манастирського А.; 2) студію (олія), основану на темі оповідання І. Франка «У кузні» роботи заслуженої художниці УРСР О. Кульчицької. Крім того розширено існуючу експозицію 7 (сімома) художньо оформленими цитатами з революційних творів Івана Франка. Цитати виконав художник Грегорійчук П. Н. Дальші експонати, що їх Музей придбав і виявив у експозиції в звітньому періоді, це чотирнадцять фото із документів, що відносяться до життя Івана Франка, а також рукописів та його листів.

В першому півріччі відбулася від Музею одна тільки експедиція – а властиво наукове відрядження до Будинку Шевченка в Києві і на могилу Шевченка в Каневі. Науковий робітник Музею Лукіянович Д. Я. зачитав у Києві свою працю: «Іван Франко і Тарас Шевченко». Дальші наукові експедиції передбачені планом роботи нашого Музею в Дрогобич-Нагуєвичі – Борислав в місяцях липень-серпень ц.р.

Популяризацію нашого Музею проводили ми різного рода шляхами. А по-перше віддано ред. газети «Вільна Україна» крім короткого оголошення про Музей дві довші інформативні статті про роботу Музею. Які причини цього, що статті не появилися, нам не відомо. Крім цього вислано до канадійської преси невичерпну статтю т. Карманського П. С.

про історію і роль нашого Музею. Робітники Музею зверталися в місяці квітні і травні цього року до РайВНО а опісля до ОблВНО в справі збільшення екскурсій шкіл до Музею. Ці заходи дали невеликі успіхи. В останніх днях місяця травня ц.р. з Музею переведено авдицію по львівській трансляційній сітці – у передачі «Екскурсія по музею» взяв участь директор Музею т. Карманський. Крім цього кінохроніка УРСР виконала фільм, який зображає Музей і роботу в ньому.

При відвідуванні Музею учнями львівських шкіл робітники Музею читали вичерпні лекції про життя і творчість Івана Франка. В деяких випадках читали учням новелі-оповідання Івана Франка, в яких розказано про дитячі роки Івана Франка і про його шкільне навчання.

Найбільш інтересними експонатами Музею, біля яких довше задержуються відвідувачі, зокрема діти-молодь, це макет «Батьківська хата Івана Франка в Нагуєвичах» та макет «Річка Черемош – камінь Довбуша і лісок з грибами у Криворівні», тобто місця, які часто відвідував Іван Франко підчас своїх канікул в Карпатах. Обидва ці макети виконані художником А. Яблонським ще в 1941р. Увагу відвідувачів притягає теж синтетична карта подорожей Івана Франка, виконана ще в 1940 р. худ. Морачевською М.

Відвідувачі записують свої враження у книзі записів Музею. Наводимо деякі з них:

9.V.1946. В 1926 році я закінчив семилітню школу, яка носила ім'я великого громадянина українського народу Ів. Франка. Все своє життя я бажав побувати в місцях, де жив і творив великий каменярь. Нарешті виганяючи фашистські орди з нашої священної укр. землі я свою мрію виконав. Переповнене свщерть моє серце оглядом Музею Івана Франка. Приємно, коли знаєш, що життя людини не пропадає даремно і людство шанує його працю.

Ст. лейтенант (підпис нечіткий)

17.V.1946 р. Сьогодні мені прийшлося відвідати дім – музей українського письменника, українського «Мойсея» – Івана Франка.

Я побув у цій кімнаті, де ступав своїми ногами босими, простими, селянськими ногами, учитель Іван Франко. Прийшлося стати біля цього столу, біля якого сидів і працював він; він був невтомний борець за діло народне, за народ.

Червоноармієць М. Ф.

1.VI. 1946 р. Відвідали Музей співробітники Держ. Музею Українського Мистецтва. Оглянули музейну експозицію з великим вдоволенням і користю, багато використали із основних пояснень. Дуже вдячні музейному персоналові що знова після цілковитого знищення Музею в часі німецької окупації привів Музей Івана Франка до ладу і дав змогу суспільності знайомитися із життям і творчістю Великого Поета у його власному домі, де він працював і творив.

Підписи.

7. VI. 1946 р. Довший час мріяли побувати в Музею Великого Франка. Сьогодні з великим захопленням оглядали Музей. Славна справа Великого Каменяра запалює нас до творчої літературної роботи на благо нашої отчизни, нашого українського народу.

Студенти українського Поліграф. Інституту.

17 червня 1946 р. Учні VII класу НСШ 63 відвідали Музей під проводом завпеда Гриця Т.А. Любов до нашого геніального письменника І.Я. Франка ще більше зросла після оглядин місця його праці.

Підписи.

29.VI. 1946 р. Відвідала Музей делегат Фізіол. Зїзду – Гудіна А. Дуже вдячна організаторам Музею за розповідь.

Гудіна А.

Директор:

(Карманський).

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 5–10. – Машинопис. У верхньому лівому кутку аркуша 5 печатка музею І. Франка червоним чорнилом.

№ 37

1946, липня 10. – Наказ № 878

*Комітету в справах культурно-освітніх установ
при Раді Міністрів УРСР про затвердження складу
науково-методичної ради музею Івана Франка у Львові*

НАКАЗ № 878

**по Комітету в справах культурно-освітніх
установ при Раді Міністрів УРСР**

м. Київ

від 10 липня 1946 р.

На подання Державного Літературно-Меморіального музею Івана Франка в м. Львові затвердити науково-методичну раду в складі:

1. Карманський П. С. – Директор музею
2. Товстуха Я. П. – Заст. Директора по науков. частині
3. Кулечко Ф. Г. – Науковий співробітник музею, вчений секретар
4. Свенціцький Іл. – Директор музею Українського мистецтва
5. Деркач М. – Директор Бібліотеки АН УРСР
6. Ярема Я. Я. – Старший науковий робітник УАН і доцент Університету

7. Романченко І. – Професор Львівського Педагогічного Інституту і кандидат наук
8. Франко Т. І. – Син поета, старший викладач Університету і науковий робітник УАН

Т.в. о. Голови науково-методичної ради затвердити
Директора музею т. КАРМАНСЬКОГО П. С.

Заст. Голови Комітету

В справах культурно-освітніх установ
при Раді Міністрів УРСР

(Швайко)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 51. – Машинопис.

№ 38

*1946, вересень. – Стаття Петра Карманського
«Обережніше з датами великих людей»*

ОБЕРЕЖНІШЕ З ДАТАМИ ВЕЛИКИХ ЛЮДЕЙ

09.1946 р.

В цьому ювілейному році великий Івана Франко не має щастя до своїх біографів і в міс. травні було опубліковано не мало помилок тими, що писали про життя поета.

Наближається друга знаменна дата – 90-ть річчя з дня народження Івана Франка і гріхи перед історією літератури знов починають з'являтися.

Перед нами ПЛАКАТ ІВАНА ФРАНКА, виданий Держ. Видавком художньої літератури (Київ 1946), друкохромолітографією «Атлас» у Львові під редакцією О. Засенко (тиражем 30.000).

Тільки повітати б таку корисну і потрібну публікацію. Та ба. Скільки в цьому плакаті невірного або невдалого.

Підкреслимо лише найважливіше.

І так 1) в художній частині подано портрет поета роботи нар. художника СРСР І. Касьяна, який не є нічим іншим, тільки докладною репродукцією графічним робом олійного портрету роботи І. Труша. 2) Під фото Франка – хлопяти з 1870 року (дуже невдала репродукція) подано, що її походження «матеріали Відділу рукописів Інституту Української Літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР», коли в дійсності це фото знаходиться і є власністю Л. М. Музею Івана Франка у Львові. 3) Стіл, який стояв у робочому кабінеті і так і стоїть в Музею, подано за робочий стіл І. Франка, коли в тому самому робочому кабінеті знаходиться справжній письмовий стіл поета, при якому між іншим писав і «Мойсея». 4) Пам'ятник на могилі І. Франка подано в поганій і неестетичній репродукції.

Полишимо на боці те, що цитати з творів Івана Франка підібрано не найкращі – та подивимося на помилки в «біографічній довідці».

Отже: в довідці сказано «по смерті батька вітчим І. Франка ... віддав його до гімназії» – так, неначеб поступлення І. Франка до гімназії мало місце безпосередньо після смерті його батька. Говориться далі, що в тюрмі (1877 р.) поет написав поему «Каменярі», коли насправді «Каменярі» були написані після виходу Франка з тюрми, на волі в мешканні по вулиці Кляйнівській.

Збірники різних творів «Громад.Друг», «Дзвін», і «Молот» на плакаті названо неправильно журналами; – твір написано хибно. А далі читаємо таке: 1888 року Франко ... змушений був виїхати зі Львова в село (тоді він уже працював постійно в редакції «Курєр Львовскі» і нікуди не виїздив). По дорозі до Коломиї його заарештували і в друте увязнили. Тим часом в 1888 році Франка ніхто не арештував; його арештовано вдруте в Ясенові, коли він їхав весною 1880 року з Коломиї до Берегова. Та ще: «По трьох місяцях увязнення в Коломийській, Станіславській і Дрогобицькій тюрмах і тд. На ділі Франко був увязнений в тюрмі в Коломиї, а в двох інших названих

тюрмах він тільки переводив ночі, коли етапом гонили його до рідних Нагуєвич. А врешті сказано: «1914 року відзначено 40 років діяльності Франка. На його пошану видано великий науково-літературний збірник» і т. д. А втім, другий ювілей Франка відсвятковано в році 1913, а збірник видано аж в 1916 р.

Як на плакат, і то присвячений І. Франкові, трохи чи не за багато помилок. Адже він призначений до масового поширення пізнання життя поета. Ті помилки помітить навіть кращий учень десятого класу. І як же вішати плакат на стінах.

П. Карманський

Директор Л. М. Музею Івана Франка у Львові.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 67–68. – Машинопис.

№ 39

1946, вересня 13. – Проект капіталовкладення на будівельні і відновлювальні роботи на 1947 рік

13 вересня 1946 р.

ПРОЕКТ КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЯ

На новое, переходящее строительство
и восстановительные работы на 1947 г.

Органи- зация	Объекты работы	Сумма капиталовложений на новое строительство	В том числе		Сумма капиталов- ложений на		По каким измерите- лям расчи- тана сумма
			лимитные	внелимитные	переходящ. строительство	Востан. работы	

Літературно-меморіальний Музей Івана Франка	Реконструкція експозиції Музею	1000.000	–	100.000	–	100.000	Договори з Ізо-комбінатом та членами Львівської Спілки художників
	Поповнення бібліотеки музею	20.000	–	20.000	–	20.000	Покупка у приватних людей
	Відбудовчі роботи в будинку Музею	10.396	–	10.396	–	10.396	По кошторису робіт Проектно-кошторисного Бюро при Міськраді

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 24. – Арк. 30. – Машинопис.

№ 40

1946, жовтня 8. – Лист начальника Управління музеїв Комітету в справах культосвітніх установ УРСР Ю. Лесневського директорові музею з дозволом закрити музей для проведення реекспозиційних робіт

Директору Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка

8.10.1946 р.

Згідно надісланих Вам вказівок Комітету про глибокий перегляд ідейного напрямку експозиції музею і всієї науково-дослідної роботи та необхідність реекспозиції, Вам до-

зволяється до закінчення реекспозиційних робіт тимчасово закрити музей для відвідувачів.

Нач. Управління Музеїв Комітету
В справах культосвітних установ
УРСР

Власноручний підпис

(Лесневський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 81. – Машинопис.

№ 41

1946, початок жовтня. – Лист директора музею Петра Карманського начальнику Управління музеїв Комітету в справах культурно-освітніх установ з інструкцією про роботу музею

Комітет в Справах Культурно-освітніх Установ
(Начальнику Управління музеїв)

Київ

Інструкція про роботу Літературно-меморіального Музею Івана Франка на 10.X.1946 р.

І. Кадри: – В Музеї за штатним розписом два наукові робітники: 1) Лукіянови Д. Я., 2) Кулечко Ф. Г. Тов. Товстуха, який працює заступником директора по науковій частині, командирований з 8.IX.1946 року ЦК Партії – Київ в п'яти або шести місячне відрядження і в роботах Музею не бере участі.

II. Забезпеченість приміщення:

А) В Музеї 9 кімнат, а експозиція Музею розгорнута в п'яти кімнатах. Одна кімната призначена під фонди Музею, одна для адміністративного персоналу, в останніх двох працюють наукові робітники, заступник директора по науковій частині

і директор. При перебудові експозиції на підставі затвердженого вже тематичного плану, слід буде використати ще дві кімнати під експозицію.

Б) Приміщення Музею вимагало в цьому році докінчення ремонту, впершу чергу капремонт водосточних труб, а далі повнішого осклення 16 вікон в будинку. При ремонті в 1945 р. осклено було тільки вікна поодинокі і то з кусків скла, а то тому, що Львівський скляний завод не дає продукції ще й сьогодні, а ринкові ціни скла 250 крб. за 1².

Призначені в ц. р. Комітетом фонди не використані в сумі 6.500 крб. тому, що немає у Львові будівельних організацій, яким можна було б доручити ці роботи, а приватним особам необхідно було б виплачувати готівкою. Просимо Вашої інструкції в цій справі.

ІІІ. Науково-дослідна робота:

В місяці вересні директор Музею виготовив такі статті про Івана Франка: «Дім Івана Франка», «Музей Івана Франка», «Франко і слов'яни», які були вміщені в газетах «Львівська Правда» і канадській газеті «Українське життя».

Із затвердженого тематичного плану опрацьованого цілим науковим колективом Музею, зараз готова тема Франко в музиці, виконана композитором і видавцем музичних творів Вінцковським-Ярославенко. Робітниками Музею збираються матеріали для поповнення існуючої експозиції; фото особистих документів Івана Франка – фото а рукописів І. Франка – перекладів Маркса-Енгельса. Фото арештувань і переслідувань І. Франка як революційного демократа.

Виготовлено дотепер праць директором Музею Карманським П. С. «Іван Франко і молодь» і «Іван Франко і Молода Муза». Науковим робітником Музею Лукіяновичем Д. Я. «Арешти і переслідування Івана Франка», «Взаємини Івана Франка з Західно-українськими емансипантками» і «Іван Франко і Шевченко», крім цього у Музеї призначено ряд спогадів сучасників І. Франка, які опрацьовується. При затвердженні кошторису на 1946 рік директор Музею пропонував

асигнувати кошти на видавання наукових праць та збірника Музею, але тоді по цій статті не признано жодних фондів.

IV. Експозиційна робота: Експозиція Музею реконструйована в основному на підставі експозиції існуючої в рр. 1940–1941 (тут зараз додано декілька тем) у таких відділах 1) Робочий кабінет письменника і прийомна – побудовані з пам'яткових речей, які на сьогоднішній день залишилися. 2) Другий відділ експозиції Музею «Іван Франко і народ» займає другу кімнату. Третій відділ експозиції Музею: Творчий і життєвий шлях І. Франка займає 3 і 4 кімнати Музею. Четвертий відділ експозиції Музею «Смерть і вшанування І. Франка» займає п'яту і останню під експозицію кімнату.

Черговим відділом в експозиції Музею буде: «Іван Франко і Вітчизняна війна». Крім цього готується для шкільної дітвори виставка до твору І. Франка «Лис Микита» з ілюстрацій заслуженої художниці т. Кульчицької О.

V. Масово-політична робота: а) за минулий місяць Музей відвідало 551 осіб, в тому екскурсій 6.

VI. Використання асигнувань Музеєм за кошторисом: на 1.X.1946 р. витрачено по окремих статтях такі кошти:

Стаття	1. – 43.975
–//–	2. – 1.891
–//–	3. – 10.891
–//–	4. – 2.007
–//–	5. – 3.796
–//–	7. – 1.692
–//–	11. – 3.576
–//–	12. – 1.357
–//–	14. – 2.608
Разом	71.793

Директор:

(Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 74–76. – Машинопис.

№ 42

1946, жовтня 8. – Протокол № 12
наради колективу музею Івана Франка
у зв'язку з критикою роботи музею в газеті
«Львовская правда»

Протокол ч. 12

наради колективу робітників
Літературно-Меморіального Музею Івана Франка
у зв'язку з критикою роботи Музею
в газ[еті] «Львовская Правда»

Після прочитання статті в «Львовская Правда» з дня 29.IX. 1946 р. п. н. «Превратить музеи Львова в орудие идеологического воспитания масс», в якій було зроблено і Л. М. Музеєві Івана Франка поважні закиди, колектив Музею (чотири чол.) відбув 8.X. 1946 року нараду і на ній директор Карманський сконстатував:

Не можна заперечити існування в роботі Музею недоліків, та не всі з пороблених закидів справедливі. І так:

1. Неправдою є, що Музеєві був переданий рукопис Франкового вірша «В альбом папі». Такого рукопису взагалі не існує. Бо як пізніше директор Музею звернувся до редакції В[ільної] України, що надрукувала немов то вона передала Музеєві цей документ, з тим щоб вона дійсно його Музеєві передала, редакція аж по кількох днях передала Музеєві – не рукопис, а машинопис вірша, при чім зазначала, що і оригінал вірша писаний не рукою Франка.

2. Те саме треба сказати і про листи Івана Франка до В. Дорошенка, які у вийнятках оголосив т. Дудикевич у В[ільній] Україні (ч. 170 з дня 27 VIII. 1946). Коли ми звернулися до бібліотеки Філіалу УАН у Львові з наміром зняти з тих листів фото, нам показали тільки машинопис копій листів, бо самих листів у Львові нема і копію з копій ми вже для Музею зладили і виставили.

3. «Програму соціалістів Східної Галичини» в бібліотеці Філіалу УАН у Львові теж немає, і як тільки вона десь найдеться фотознімка з неї буде зроблена.

(Тут треба замітити, що ряд фотознімок з документів зв'язаних з життям і творчістю І. Франка вже давно було заплановано, але фотограф Філіалу УАН не мав часу замовлення виконати і фотознімки вже робляться).

4. Не знаємо, які публіцистичні твори поета головню з «резким осуждением им исторических концепций М. Грушевского...» автор статті мав на думці, і яким робом ці твори в сучасній дійсності для Музею придбати. Пізнати всю публіцистичну творчість І. Франка на різних мовах в різних країнах продовж сорок років його діяльності не так то і легко, і ледве чи такий всебічний знавець у нас найдеться. За кожен серйозну допомогу (не таку, як допомога автора статті) в цьому напрямі Музей буде тільки вдячний.

5. Що іконографічний матеріал Музею підібрано «плохо і неполно» дирекція Музею свідомо цього – одначе:

- а) по інструкціям Комітету в Справах Культосвітніх Установ ми ще дня 8. VIII. 1946 року вислали проект тематики для картин, які годилось би замовити для Музею, та відповіді досі немає, і замовлень робити не можна.
- б) Так само чекаємо вже більше двох місяців на дозвіл закупу портрету І. Франка роботи І. Труша надармо, і власник портрету вже хоче продати його кому іншому.
- в) Бюсти Івана Франка, якщо і існують, знаходяться не в руках приватних осіб і їх не купити.
- г) Фотографій І. Франка, поза ті, які Музей має покищо не найдено інших.
- д) Взагалі музеєві приходитьсь поборювати великі труднощі при набуванні нових експонатів, бо на біжучий (1946) рік йому на таку ціль було признано усього вісім тисяч крб., а за одну фотознімку документу доводиться платити від 80–150 крб. А до того нам не

вільно робити замовлень на вищі суми без дозволу Комітету, а як показує практика, відповіді з Києва приходять з великим припізненням (звичайно кілька місячним). А врешті треба мати на увазі труднощі в зарплаті, які можна робити тільки банковими переказами. А кількиж людей має банковеkonto.

6. Директор Музею веде екскурсії тільки у виняткових випадках, коли нікого іншого немає під рукою, бо вести екскурсії – це не його діло. В часі екскурсій він проводить тільки громадську і культурну роботу Франка, а про інтимні справи з життя поета оповідає тільки науковцям, які, знаючи його зв'язки з живим І. Франком, звертаються до нього за консультаціями, бо з іншого джерела таких вияснень не можуть мати. І в книзі відвідуючих можна найти записи з подякою за цю нагоду. Якщо така праця Музеєві шкодить, він охоче її припинить.

7. Щоб научні робітники так дуже не мали «представлення об опыте каково-либо советского литературного музея» і «не наладили с ними научной связи» – в цьому твердженні теж не все в порядку. – Директор музею двічі знайомився з Будинком-Музеєм Т. Шевченка і Музеєм Леніна в Києві та Музей І. Франка користується шефством Музею Шевченка. Наук. робітник Кулечко теж відвідував названий музей. Те саме треба сказати про т. Лукіяновича, який навіть їздив до нього з доповіддю «Іван Франко і Т. Шевченко» і був в Музею Шевченка в Каневі та мав там доповідь.

8. Врешті директор підкреслив ще раз брак наукових робітників в музею і покликався на те, що він раз-у-раз просить Комітет, щоб цьому зарадив – без успіху. Не без вини заступника директора по науковій частині т. Товстухи, який є відповідальний за ідеологічний нагляд Музею, в Музею є недоліки, бо він до сьогодні в цьому напрямі не зробив нічого. Про це говориться вже не раз, та наслідку немає.

Як би там не було – кінчить директор – ми свідомі того, що надзвичайних прогріхів в нашій трудній роботі Музею не так

то і багато, коли взяти на увагу скільки ми вже переробили, як нас мало до роботи і яка велетенська робота стоїть перед Музеєм, який знаходиться тільки в завязку.

Іменем власним і колективу заявляє він, що всі недоманання по змозі будуть усунені. Він врешті звертає увагу на те, що досі ніхто не старався перевірити основно експозицію Музею, і що ми ні звідки не мали поради. Коли хто звертав нашу увагу на який недолік, ми негайно користувалися зауваженнями і недолік ліквідували. Остання перевірка музею комісією, від якої вийшла критика, тривала не більше 25 хвилин, тим то й оцінка цієї комісії надто проблематична і не у всьому справедлива.

Візвавши товаришів до посиленої праці, директор конференцію оголошує закритою.

Львів, дня 8. X. 1946 року.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 17. – Арк. 14–17. В кінці протоколу дописка фіолетовим чорнилом: «Т. Франко 3 VII 1948».

№ 43

1946, жовтня 21. – Наказ № 64 по музею

Наказ № 64

З доручення делегатів Комітету в справах культосвітніх установ при Мін.Н.О. закривається музей для відвідувачів аж до відкликання – з метою реекспозиції в ньому.

Львів 21. X – 46 р.

П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 24.

№ 44

*1946, листопада 2. – Протокол з наради, на якій
перебудовано тематичний план побудови експозиції
в музеї Івана Франка в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У*

**Протокол з наради,
на якій перебудовано тематичний план
побудови експозиції в Музею Івана Франка
в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У**

Дня 2 листопада 1946 року в 3-тій год. в приміщенні Інституту Літератури львівського філіалу АН відбулася нарада, на якій присутні члени Науково Методичної Ради Літературно-Меморіального Музею Івана Франка: Карманський П. С., Ярема Я. Я., і Лукіянович Д. Я. взявши до уваги спостереження і корективи, які винесли члени комісії франкознавців і літературознавців в днях 25 і 28 жовтня ц. р. відносно існуючого тематичного плану – обговорили його ще раз і внесли такі зміни.

Першу тему згідно вказівок вище згаданої комісії рішено перебудувати зовсім, а редакцію цієї теми передати тов. Романченко І. С., який перешкоджений у сьогоднішній нараді участі не міг брати. Присутні є тієї думки, що в цю тему слід внести такі зміни:

до уступу а) після («Руська Трійця») – внести ще «Русалка Дністровая».

в уступі в) цієї теми після – Політично-соціальні умови життя на Зах. Україні додати – в час виступу І. Франка.

уступ ж) першої теми перебудувати так: Преса і літературний рух в Галичині в добі дофранківській і тут додати «Зоря Галицька», «Галичо-Руський вѣстник», «Слово», «Вечерниці», «Мета», «Правда», і «Наука», а до літератури Устиянович. Дідицький, Федькович;

В темі другій: Дитячі і юнацькі роки Івана Франка (1856–1875) слід на думку присутніх більш конкретизувати уступ д) Що читав Франко в шкільний вік, і подати після авто-

біографії Івана Франка тих письменників, що їх він читав: Шевченко, П. Мирний, М. Вовчок, Руданський, Стороженко, Діккенс, Гейне, Гюго, Гомер, Софокль, Тацит, Шекспір, Шіллер, Клопшток, Красіцький, Гете, Е. Сюе, Красінський, Міцкевич, Словацький.

В третій темі пропонують присутні оставити розділ а) без змін. Розділ в) перенести під б) в такій стилізації: Початки соціалістичного руху в Європі і відгук їх в зах. Україні (Навроцький, Терлецький, Павлик). Дотеперішня точка б) переходить в точку в) з такими змінами: після: Драгоманів і Франко – Листи Драгоманова до «Друга» слідує текст: Знайомство і глибоке вивчення Франком творів російських письменників: Толстого Л., Тургенєва, Помяловського, Успенського Г., Салтикова-Щедріна, Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Герцена, Лермонтова, Пушкіна, Михайлова і Некрасова. Уступ г) в третій темі оставити в такій редакції: Зміни в свідомості Івана Франка (Лесишина челядь, Наймит). До уступу д) в третій темі Перший арешт Івана Франка (1877) додати цитату з твору Івана Франка «Моя стріча з Олексою» і ще одну цитату з «De profundis» із збірки Івана Франка «З вершин і низин».

В четвертій темі пропонують присутні замінити назву теми «Соціаліст з переконання» на «Іван Франко революційний демократ». Уступи а) і б) цієї теми оставити безх змін. Зате уступ в) перебудувати так: Вплив (Белінський, Чернишевський, Писарев, Добролюбов) на оформлення мистецького світогляду Івана Франка. Уступ г) остає як до тепер з додатком «Моя любов» і «Дрібна Бібліотека». Уступи д) і е) остають без змін. Уступ ж) замінити замість – Початки сатири – Сатири Івана Франка (боротьба з галицьким рутенством та ретроградністю).

II. 1880–1883

Уступ з) без змін.

В уступі і) текст як до тепер і додати цитату із статті І. Косака: «Причинки до біографії Івана Франка» друковані в

журналі «Україна» кн. VI 1926, і цитату С. Вітика з його спо-
минів друкованих у журналі «Західна Україна» за 1930 р. IV кн.

Решта уступів у цій темі без змін.

Теми п'яту і шосту стягнуто в одну під назвою: Франко в
класовій боротьбі рр. 1883–1896.

Викинути уступи а), оставити уступ б), а в уступі в) дати
таку стилізацію: Журналістична діяльність в польській і іншій
демократичній пресі (вичеркнути назви журналів і газет).

Слідую: Третій арешт (Тюремні сонети).

Літературна творчість і видавнича діяльність Івана Франка
(«З вершин і низин», «Лелюм і Полелюм», «Панські жарти»,
«В поті чола», «Украдене щастя» – Наукова бібліотека, Літе-
ратурно-Наукова бібліотека. Житє і Слово).

Франко організатор селянських мас (основник української
радикальної партії, редагування «Народу» і «Хлопської бі-
бліотеки»). – Франка як радикала не допускають до кафедри.
Франко агітатор і кандидат у депутати до Сойму і парламенту
(крівавi баденівські вибори). Наклепи на Франка класових
ворогів (Як я став казенним радикалом).

Уступ к) викреслити

Уступи л) і м) відпадають, лишаються без змін уступи
н), о), п).

Слідую тема шоста без змін аж до теми «17 вересня 1939
року і Франко». Назву цієї теми поширити.

На цьому закінчено нараду над тим, як перебудувати те-
матичний план побудови експозиції в Музею в світлі рішень
ЦК ВКП(б) і ЦУК КП(б)У.

*Львівський національний літературно-меморіальний музей Іва-
на Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 17. –
Арк. 36–38. – Вкінці протоколу дописка фіолетовим чорнилом: «Читав
Т. Франко 3 VII 1948».*

№ 45

1946, листопада 14. – Лист Тараса Франка
до Комітету культурно-освітніх установ
в справі сплати чиншу за будинок

Достойний комітет

Відколи у Львові утворилася Радянська влада, я робив заходи, щоби музей Івана Франка признав мені місячний за приміщення в будинку, що на підставі завіщання Івана Франка являється власністю синів і дочки письменника. Старший брат Андрій помер 1913 р. молодший Петро пропав без вісті, сестра Анна не живе тут, так що я єсть одним правним спадкоємцем.

Справа чиншу стоїть для мене пекучо, відколи за квартиру з 3-х кімнат по вул. І. Франка № 6 в будинку А. Н. прийшлося мені платити належної квартирної плати коло 2.000 крб. відразу. Я ж заробляю як викладач на університеті ім. І. Франка у Львові (як старший викладач) 1200 крб. місячно, номінально, на руки значно менше.

Управа музею Ів. Франка у Львові платити чиншу не хоче. Мала колись у бюджеті рубрику орендної плати, тепер не має.

Прохаю асигнувати мені титулом орендної плати за попередні м-ці 4-5000 крб., а від нового року нехай музей платить по бюджету визначений через Вас або комісію місячний чинш.

Франко Тарас Іванович
Львів, 14 листопада 1946 р.
вул. Ів. Франка № 6

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 94. – Машинопис.

№ 46

1946, листопада 19. – Лист директора музею Петра Карманського начальнику Управління музеїв Комітету культосвітніх установ Ю. Лесневському з інформацією про виконання його розпорядження від 22 жовтня 1946 р.

До
Комітету Культосвітніх Установ
при Раді Міністрів УРСР
(Начальнику Управління Музеїв)
Тов. Лесневському

19.XI.1946 р.

Інформація про хід виконання Вашого розпорядження від 22.X.1946 р, за нр. 681.

На виконання цього розпорядження в нашому Музеї переведено такі заходи:

В днях 25/X. і 28/X ц. р. за порозумінням з Обкомом Партії і при участі командированих з Києва тт. Середи і Паламарчук, а також франкознавців, літературознавців і письменників м. Львова створено комісії, на яких обговорено експозицію нашого Музею та недавно складений і затверджений Науково-Методичною Радою Музею тематичний план побудови нової експозиції Музею.

Всі помилки, які виявилися при обговоренні нашого тематичного плану побудови експозиції на обох згаданих нарадах, а також ті, на які вказує акт обстеження командированих із Києва товаришів, були усунені і такими членами Науково-Методичної Ради Музею Яреми Я. Я., Лукіяновича Д. Я., Романченка І. С., Карманського П. С. був зредагований новий тематичний план, який при цій інформації надсилаємо для затвердження Вами.

До того, щоб можна було розпочати роботу над експозиційним планом та запросити для роботи над окремими темами співробітників Університету – Педінституту – франкознавців, літературознавців та істориків необхідні будуть для Музею відповідні фінансові фонди у виді зарплати нештатним робітникам. Про висоту суми і про мої наявні фонди на цю роботу я вже повідомляв Комітет раніше у письмі від 30/X.1946 за нр. 300, що його забрали тт. Середа і Паламарчук, але до сьогодні ніяких директив у цій справі не отримав.

Ще раніше при кінці м-ця вересня ц. р. відповідно до розпорядження заступника Голови Комітету Культосвітних Установ т. Швайка від 21.IX.1946 за нр. 776/1 у нашому Музеї було проведене глибоке вивчення рішення Ц.К. ВКП(б) про репертуар драматичних театрів, про журнали «Звезда» і «Ленінград», – постанову Ц.К. КП(б)У «Про перекручення і помилки в нарисах історії української літератури, а даліше доповідь тов. Жданова про журнали «Звезда» і «Ленінград», постанову Ц.К. КП(б)У від 26.IX.1946 р. про журнал сатири та гумору «Перець», постанову Ц.К. КП(б)У про журнал «Вітчизна».

Крім цього наукові робітники Музею слухали в будинку Культури доповідь Горбатюка про націоналістичну схему історії Грушевського і його послідовників.

Зараз робітники Музею беруть участь у міжобласному семінарі співробітників музеїв західних областей України в днях від 15.IX. до 20.XI.1946 р. тут читають лекції представники Комітету Культосвітних Установ з Києва тт. Вишневський Ю. В. і Красицький Д. Ф.

Побіч всіх цих заходів переводимо зараз у нашому Музеї виділення і відокремлення спецфондівських матеріалів – перереєстрацію бібліотеки в міському відділі Культосвітних Установ та дожидаємо органів Облліту для перевірки книжкових фондів.

Тут я хотів би відмітити, що всі ці заходи провадяться силами ледви трьох робітників Музею, бо тов. Товстуха, як

я вже раніше повідомляв знаходиться в командировці і речинець його повороту до Музею мені до сьогодні невідомий.

Директор: (Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 85–86. – Машинопис.

№ 47

1946, листопада 28. – Наказ № 68 по музею

Наказ № 68

Наук. робітник Музею т. Лукіянович Денис на власне бажання звільнений з д. 1 грудня 1946 р. від своїх обов'язків.

Львів, 28 листопада 1946 р. П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 26.

№ 48

1946, грудня 1. – Наказ № 69 по музею

Наказ № 69

Тов. Чумак Клавдія Василівна принята з д. 1 грудня 1946 р. на посаду науков. робітника Музею.

Львів, 1 грудня 1946 р. П. Карманський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 26.

№ 49

1946, грудень. – Лист директора музею Петра Карманського
голові Комітету в справах культурно-освітніх установ
при Раді Міністрів УРСР М. Пащину

Голові Комітету в справах Культурно-освітніх
Установ при Раді Міністрів УРСР
тов. Пащину М.

ХІІ.1946 р.

На Ваше письмо від 3 грудня за нр. 953/І в справі вияснення
права власності будинку в якому приміщений наш Музей по-
даю таке: дня 5.IX.1944 р. доручено управі Музею постанову
Міськради м. Львова за нр. 157/1 копію якої надсилаємо.

На цій основі спирається на сьогоднішній день право ко-
ристування Музею цим будинком безкоштовно тим більше,
що Міськжитлоуправління ніякої орендної плати з огляду
на кошти капремонту не встановило.

Як подає один з робітників Музею т. Кулечко Ф. Г., що
працював у ньому до війни, то попередній директор Музею
син письменника Петро Іванович Франко не полагодив
дефінітивно справи власності будинку Музею – постанова
НКО про організацію Музею в будинку І.Франка також цієї
справи не вирішила і стан такий тривав до початку війни.
Щойно після звільнення м. Львова Червоною Армією в 1944
Міськрада постановою від 5.IX.1944 р. на нр. 157/1 закріпила
будинок за Музеєм.

Негайно після одержання Вашого письма ми звернулись
до Міськжитлоуправління і тут нам вияснили, що згадана
вище постанова Міськради є правильна і Управі Музею
нічого в тій справі діяти, а тільки противна сторона цебто
правні спадкоємці мають правну легітимацію, винесеною
Львівською Міськradoю постанову обжалувати згл. внести
на її анулювання.

Тут слід ще в'яснити, що в 1944 році, коли ще згаданої постанови не було в Музеї – науковий робітник Музею тов. Кулечко, що був командирований у Київ в справах фінансових фондів на капремонт – повідомляв про стан безхазяйства тодішнього юрисконсула та НКО т. Рудницького і просив від імені Музею вирішити цю справу в НКО – справи цієї одначе тоді не вирішено.

В проєкті кошторисів на 1945–1946 роки ми передбачували то статті 3 на господарські витрати орендну плату – одначе ні НКО в 1945 ні Комітет Культосвітних Установ в 1946 році не затвердили по цьому розділі витрат жодних коштів.

Зазначимо, що в минулому році Ольга Федорівна Франко робила заходи в напрямі рекомпензати за будинок і мала обіцяне, що отримає інший дім як еквівалент будинку Франка.

Оце наші інформації дотично цієї справи.

Директор: (Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 95–96. – Машинопис.

№ 50

1946, грудень. – Лист директора музею Петра Карманського до Ради Міністрів УРСР (особисто для М. Бажана)

**До Ради Міністрів УРСР
(на руки тов. Бажана М. П.)**

ХІІ.1946 р.

Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка у Львові відкрито в домі покійного поета наказом НКО УРСР за нр. 2274 з 10 травня 1940 року в міс. жовтні 1940 року, і його існування було коротке, бо інвазія фашистської армії стала на заваді дальшого його розвитку.

Музей був убогий, бо не мав змоги зібрати пам'ятки по покійному поетові, яких залишилось обмаль. Причина того те, що поет вмирав самотній, не маючи при собі нікого навіть із своєї сім'ї, а до того вся його основна спадщина, бібліотекою починаючи аж до багатого листування включно, була ним передана на власність Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Крім вбогої обстановки його робочого кабінету, Музей не може виказатися нічим, що безпосередньо було зв'язане з життям і творчістю поета.

Після звільнення м. Львова від ворожої окупації новий колектив робітників Музею зайнявся вперш за все справою ремонту будинку поета, та в найголовнішому закінчив відбудову дому в міс. Липні 1945 року. Після того було зведено сильно здекомплектоване добро Музею, головні існуючі експонати, бо з обладнання Музею не залишилось майже нічого. І так в цьому бідному вигляді почалася праця.

На чергу прийшло питання збагачення Музею такими експонатами, з яких відвідувач мав би змогу витворити собі духовний образ І.Франка, велетня революційної думки і борця за щастя працюючих мас України. Та зараз же виринули непереможні труднощі в роботі.

Музееві, що раніш мав вісімнадцять чоловіка працівників, признано за штатами лише 10 чоловік. Йому віднято завгоспа, незважаючи на те, що в тодішній стадії головна вага роботи падала на його долю.

Віднято екскурсоводів, а з наукового персоналу залишено, крім директора і пізніше признаного заступника директора по науковій частині двох наукових робітників, хоча перед Музеем стояла велика, майже не почата наукова робота: він не мав навіть розробленого експозиційного плану. З давніх наук робітників залишився тільки один (т. Кулечко Ф. Г.), який як наймолодший віком був зневолений перебрати обов'язки завгоспа, що заповнили увесь його час, другий наук. робітник, Лукіянович Д. Я. був зайнятий роботою в Університеті та Філіалі УАН, та з огляду на вік (поверх 70 років життя) не

був у змозі Музей навіть відвідувати, а присланий з Києва на заступника директора по науковій частині т. Товстуха Я. П. до роботи цілком не був підготовлений, щаста працював в районі по іншим справам (і зараз він вже третій місяць перебував поза Львовом) так, що навіть до заготовлення експозиційного плану довелось послуговуватися науковцями споza Музею.

А до того Музеєві було вазначено дуже невеликі кошти на виготовлю і придбання експонатів і справу трудно було рухнути з місця.

Зараз перед колективом Музею стоїть невідкладне завдання влаштувати справжню експозицію. Та це завдання буде нездійснимим, якщо Музеєві не будуть признані достатні кошти і штати. Але й після того труднощів годі буде переробити, бо на влаштування справжньої експозиції, яка дала б повний образ поета – велетня, будинок поета замалий.

А по моному досвіді, щоб в домі І.Франка повстав справжній музей, гідний великого поета – революціонера, треба:

- 1) Музей включити в систему Академії, бо вона є в посіданню всієї духовної спадщини поета і не хоче ділитися з Музеєм нічим з цієї спадщини;
- 2) Поширити площу Музею, включаючи в його посідання сусідній будинок, колишню власність проф. М. Грушевського, який зараз віддано до диспозиції Академії, і в ньому між іншим живе син поета Тарас;
- 3) Поширити штати робітників Музею, в першу чергу дати Музеєві змогу користуватися роботою справжніх франкознавців (Ярема Я., що зараз працює в Києві, і Романченко І. С., що працює у Львові);
- 4) Врешті признати Музеєві достатні кошти на придбання експонатів (фотознімок, картин тощо).

Саме тепер, коли Музей хвилинно закритий і перед ним стоїть завдання влаштування експозиції, оце є невідкладні дезідерати, без реалізації яких Музей не буде Музеєм.

Справа включення Музею в систему Академії стара. Між іншим це домагання було вид вигнуте і на останній широ-

кій конференції громадськості в часі інспекції делегатів ЦК Партії з Києва. Вона рішуче повинна бути розв'язана позитивно, якщо Музей має стати справжнім джерелом культу великого поета.

На кінець підкреслю, що Музей викликає собою велике зацікавлення широких кіл громадянства, якого він на жаль не всилі задовольнити, бо звичайно відвідувачі жалуються на вбогість експозиції і повну відсутність оригінальних експонатів.

Директор:

(Карманський)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 16. – Арк. 97–98. – Машинопис.

№ 51

*1946, кінець року. – Пояснення до проекту
кошторису видатків музею на 1947 рік*

Пояснення до проекту кошторису видатків Літературно-Меморіального Музею Івана Франка на 1947 рік

Ст. 3. Канцелярські і господарські витрати.

Опалення. Кубатура будинку 950 м³ – печей 10 на опал м/с 40 по 75 крб. 1 м³ – доставка та розпиловка 1 м³ 50 крб. – всього вартість 1 м³ 125 крб. всього на опалення 5.000 крб.

Поточний ремонт. При переведеному капремонті, оскле-но лише зовнішні вікна. Решту вікон з огляду на брак скла не можна було осклити – Львівський склозавод ще не дав продукції, так що необхідні для осклення 40 м² скла треба було б закупити на ринку по 200–250 крб. за м². Крім цього конечний є ремонт печей.

Озеленення. В кошторисі на 1946 рік ми просили по цьому розділі 4.000 крб. беручи до уваги, що необхідно буде впорядкувати озеленення біля садиби Музею, а також піклуватися могилою Івана Франка на тутешньому кладовищі. В цьому

році садибу біля нашого Музею ми поширили на сусідні з нами території (згідно постанови Міськради) і слід було би впорядкувати й цю вивільнену територію. Просимо тому затвердити, пропоновану суму 2.000 крб.

Науково-дослідна робота

а) наукові відрядження та експедиції: в 1947 році передбачено ряд поїздок наукових робітників в м. Київ, Москва, Ленінград і інші для ознайомлення з роботою музеїв нашого профілю. Крім цього експедиції в місця, де часто бував Іван Франко (Криворівня в Карпатах).

б) організація виставок – експозиція. В зв'язку з перебудовою експозиції в Музею передбачено витрату більших фондів по цьому розділі.

Придбання книг для бібліотеки Музею

Просимо асигнувати на поповнення бібліотеки, пропоновану суму. Бібліотека Музею в часі німецької окупації була дуже zdeкомплектована і слід було би її поповнити. Деякі з рідкісних видань треба показати в експозиції, інші необхідно закупити для облекшення наукової роботи в Музею. В державних книжкових магазинах враз ніяких творів Івана Франка закупити не можна, а лиш деякі приватні люди мають такі рідкісні видання творів Івана Франка, а також журнали, які він редагував, або в яких друкувався, і тому то на закупно цих книжок потрібні пропоновані нами суми.

Придбання та ремонт наукового обладнання:

В Музеї слід перебудувати експозицію за свіжо розробленим і затвердженим тематичним планом побудови експозиції. Необхідно також побудувати новий відділ в експозиції: «Іван Франко і Вітчизняна війна».

Придбання та ремонт інвентаря

Обладнання, яке Музей мав до війни майже повністю знищене. Крім цього, що закупили в минулому році частину необхідних меблів машинку до писання, а частину зараз поповняємо із асигнованої в цьому році суми – слід було би придбати речі із спец-інвентаря – габлоти, стенди, рами і т. ін.

Позалімітний капремонт

Асигнованої в цьому році суми на капітальний ремонт 10.000 крб. ми досі не використали, а це тому, що зараз брак у Львові відповідних будівельних організацій і будматеріалів. Просимо тому, коли б не було можливості користати цієї суми до кінця 1946 р. – асигнувати нам таку суму на 1947 рік для переведення капремонту.

Директор

(Карманський)

Бухгалтер

(Чайковська)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 24. – Арк. 8–9. – Машинопис.

№ 52

1946, кінець року. – Звіт про роботу музею за 1946 рік

З в і т

**Про роботу Літературно-меморіального
Музею Івана Франка у Львові за 1946 рік**

І. Стан приміщення музею: знищений воєнними діями на 65 % будинок Музею був зремнтований в основному в речинці до першої річниці звільнення м. Львова Червоною Армією то є до 27 липня 1945 року. В біжучому році слід було звершити повністю ремонт, на це були відпущені кошти по бюджету по ст. 14 – 10.000 крб. Нажаль ремонту не можна було перевести, а то з браку будівельних організацій, які переводили б ремонт за переливними розрахунками, а тільки в такій формі Музей міг сплатив ці кошти. В звітному періоді в справі ремонту допомагав Музеєві тов. Меншов з Міськкому Партії, була підшукана будівельна організація – дорожно-будівельна Артіль, але і ця намагала виплати за роботу силу готівкою, а крім цього домагалась, щоб Музей

доставив необхідні будівельні матеріали скло, замаску, гвозді, цемент і ін. В банку грошей на капітальний ремонт не можна було одержати, не зважаючи навіть на домовлення тов. Меншова з директором банку, який обіцяв ці гроші видати, так що асигнована Комітетом Культосвітніх Установ Київ сума 10.000 крб. не могла бути використана для завершення капітального ремонту.

З виш згаданого слідує, що приміщення Музею вимагає забезпечення в першу чергу вікон, дотепер осклено по всіх кімнатах вікна тільки поодинокі. Одне скло ще сьогодні дефіцитний матеріал. Крім цього необхідно перевести ремонт водосточних труб і частини криші, та тут справа затримується з причин, які нище наведено.

II. Забезпечення приміщення на зиму: виданий Музееві Миськплановою комісією наряд на дрова і вугіль важко було зреалізувати, бо автотранспортна контора відмовила Музееві транспорту для перевезення цього палива. Тому необхідно було перевести в Музеї газифікацію приміщень, в яких працювали робітники тогож. Оттак розв'язано справу забезпечення Музею паливом на зиму.

III. Стан фондів, їх збереження і охорона: усі експонати, які надійшли до Музею продовж року взяті на облік і повністю інвентаризовані. Взяті також на облік і інвентаризовані предмети господарчого обладнання. В речинці до 1-го грудня 1946 року була переведена інвентаризаційною комісією перевірка фондів Музею згідно з існуючим робочим інвентарем.

Наукової обробки фондів не переведено й досі, а це з браку інвентарної картотеки, відповідно друковані бланки обіцяні були нам з Києва Комітетом Культосвіти, але до сьогодні ми їх не одержали.

Не залежно від цього, що для перебудови експозиції ми дожидаємо на затвердження новоперередаганого в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦККП (б)У тематичного плану, після якого буде строїтися новий експозиційний план нами підготовано ряд експонатів у виді: а) художньо оформлених

цитат із видатніших творів і статей Івана Франка (15), б) фото з рукописів революційних творів Івана Франка і документів його арешту (16). Велику кількість необхідних для перебудови експозиції цитатів з творів письменника замовлено в друкарні, яка їх повністю виготовила (23). При тім годиться замітити, що Музей не зміг за ці замовлені речі в 1946 році заплатити, бо банк відмовився видати гроші так готівкою, як і переляти відповідні кошти на conto художника, який виготовляв ці речі.

IV. Науково-дослідна робота: попередний тематичний план Музею був перевірений комісією złożеною з товаришів командированих Комітетом Культосвітніх Установ – Київ і франкознавцями та літераторами м. Львова в днях 25 і 23 жовтня 1946 року. Після обговорення він був на ново перередагований і надісланий в Київ ще в дні 19. листопада 1946 року. Дожидаємо надіслання його з Києва на те, щоб розробити поодинокі теми і виготовити експозиційний план, а вслід за тим перебудувати експозицію Музею.

Науково-методична Рада Музею була складена із тт: Карманський П. С. – директор Музею, Товстуха Я. П. – заступник дир. по наук. частині, Кулечко Ф. Г. – науковий робітник Музею, Свенціцький І. І. – директор музею Українського Мистецтва, Деркач М. – заступник дир. Бібліотеки АН у Львові, Ярема Я. Я. – ст. наук. робітник АН і доцент Університету, Романченко – професор ЛПІ і кандидат наук і Франко Т. І. ст. викладач ЛДУ і науковий робітник АН. Склад запропонований був Музеєм і затверджений Комітетом Культосвітніх Установ – Київ наказом 878 від 10. липня 1946 р.

V. Експозиційна робота: дня 25. жовтня 1946 року Музей був закритий для реекспозиції згідно з дозволом начальника Управління Музеїв від 18. Жовтня 1946 року.

Існуюча до нього часу експозиція Музею була побудована в основному на основі реконструйованих експозиційних планів з 1940-41 рр. До відділу «Вітчизняна війна і Іван Франко» збиралися і підготовлялися експонати. Однак в останніх

днях жовтня 1946 року після обстеження і експозиції Музею і тематичного плану Музей було закрито для реекспозиції. Тоді одночасно був передрагований тематичний план побудови нової експозиції в Музеї в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У.

VI. Масово-культурна робота: до дня закриття Музею то є до 28. Жовтня 1946 року, починаючи з 1-го січня 1946 року Музей відвідало 2.764 осіб в тому числі організованих екскурсій 48. В цьому році в міс. серпні на науковій сесії присвяченій 90-річчю з дня народження Івана Франка були зачитані дві праці: Карманського П. С. на тему «Іван Франко і молодь» і наукового робітника Музею Лукіяновича Д. Я. – «Взаємини Івана Франка з західно-українськими емансипантками». Наукові робітники Музею тт. Товстуха Я. П. і Кулечко Ф. Г. читали на доручення Міського Комітету Культосвітніх Установ на виборчих дільницях Шевченківського і Червоноармійського районів лекції про історію Львова і про культурно-освітні заклади м. Львова. Лекціями було охоплено понад 200 чоловік. Науковий робітник Музею Лукіянович Д. Я. читав лекції про життя і творчість Івана Франка в місяці травні і серпні 1946 року то є в дні присвячені 30-річчю з дня смерті Івана Франка і до 90-річчя з дня народження великого письменника на Університеті в Обласній Бібліотеці і інших установах м. Львова.

Всі наукові робітники Музею враз з директором провадили екскурсії по Музею, а крім того давали вичерпні консультації до різних питань з життя і творчості Івана Франка, таким особам: т. Година – доцент ЛДУ, т. Літвінов – журналіст, т. Гуменяк – інструктор по пропаганді, др. Ключко, т. Білоштан – викладач Педінституту, художникам тт. Вальницькій і Гринєць, т. Корецькому з газети «Радянський селянин» і т. Драпону із газети «Сталинское Племя».

При групових екскурсіях читали робітники Музею дуже вичерпні лекції про життя і творчість Івана Франка, що можна ствердити книгою відвідувачів.

Весь колектив робітників Музею взяв участь у виході громадскості м. Львова на могилу Івана Франка і тут же на могилі виступив з промовою Лукіянович Д.Я. – науковий робітник Музею. В урочистій Академії, присвяченій 90-річчю з дня народження Івана Франка, що відбулася в будинку культури, взяли участь всі робітники Музею.

VII. Що зроблено в справі вивчення конституції і положення виборчого закону: ще в лютні 1946 року робітники Музею вивчали положення про вибори до Верховної Ради СРСР і Конституцію СРСР. В одній з кімнат Музею була влаштована виставка присвячена Виборам до Верховної Ради СРСР. Заступник директора по науковій частині тов. Товстуха Я. П. працював секретарем виборчої дільниці Червоноармійського району по виборам до Верховної Ради СРСР. Зараз у Музеї зібрано і підготовлено матеріали для влаштування виставки присвяченої виборам до Верховної Ради УРСР, яка буде влаштована рівнобіжно з біжучими роботами по реекспозиції Музею. Робітники Музею вивчають зараз Конституцію УРСР і виборчий закон до Верховної Ради УРСР.

VIII. Видавнича робота: Вже в місяці травні 1946 року для вшанування 30-річчя з дня смерті поета і популяризації його директор Музею Карманський П. С. виготовив збірку віршів присвячених життю письменника. Збірка ця одержала прихильну рецензію т. Копиці та покищо не появилася друком. Йогож популярна брошура про життя і діяльність Івана Франка не одержала затвердження до друку. В Музеї знаходяться ряд спогадів сучасників Івана Франка про нього ще дотепер нігде не публікованих і такі статті Д. Я. Лукіяновича науковою робітника Музею: 1) «Арешти і переслідування Івана Франка», 2) «Взаємини Івана Франка з західно-українськими емансипантками». Крім того композитор Я. Вінцовський – Ярославенко виготовив для Музею список усіх музичних творів до слів Івана Франка, що появилися до 1941 року друком. А врешті роботи П. С. Карманського «Іван Франко і молодь» і «Молода Муза і Іван Франко». Про Музей появи-

лися в 1946 році статті директора Музею Карманського П. С. в газеті «Львовская правда», «Дім Івана Франка» і в канадській газеті «Українське життя», дві його статті Музей Івана Франка» і «Іван Франко і слов'яни».

На маргінесі замічу слідуюче:

1). Ще 18.II.1946 року великому меморандумі (ч. 192), підкресливши великі труднощі у творенні музею (причина відсутність коштів і наукових робітників), я зазначив, що охоче відійшов би від роботи в Музею, бо при існуючих умовах не вірю в можливість позитивної роботи.

2). У відчиті про роботу Музею з дня 21.XII.1945 року ч.160/45 я добивався коштів на придбання експонатів.

3). В письмі з дня 9.I.1946 року ч. 170/46 я писав: «Тов. Товстуха взагалі заморожений, тов. Лукіянович «procul a negotiis» і добивався правдивого франкознавця на посаду заступника директора по науковій частині.

4). У звідомленні про нараду Науково Методичної Ради Музею з дня 23.I.1946 року ч. 179/46 я подавав до відома висновки наради, які зводились до того, що треба на голову Н-М Ради придбати справжнього франкознавця і приділити Музеєві наукових робітників, що Музей повинен дістати кошти на придбання експонатів і на виїзд його наукових робітників до музеїв в Москві, Ленінграді і інш.

5). 8.VIII.1946 року ч. 235/46 на бажання Комітету я вислав опрацьовану тематику дня картин потрібних Музеєві і пропозицію на дозвіл закупу портрету Івана Франка роботи Івана Труша.

6). 14. VIII.1946 року ч. 261 я писав у справі поліпшення матеріального становища наукових робітників Музею, бо загрожувала цілковита їх дезерція.

7). 13.IX.1946 року я знову писав у справі признання коштів на фотознімки для експозиції.

8). 19.XI.1946 року ч. 305 я, сповіщаючи і висилаючи новий тематичний план до затвердження, знов прохав негайно коштів на заплачення науковим робітникам поза

Музею (бо Музей таких немає) за опрацювання поодиноких тем плану.

Всі ті письма залишилися без уваги і відповіді Комітету по сьогоднішній день.

І мені не залишалось ніщо інше, тільки звернутися до Ради Міністрів з проханням включити т.зв. Музей Івана Франка в систему Академії Наук, приділити Музеєві двох справжніх франкознавців, і тим робом добути реальні основи для його створення. Це зробив я в порозумінні з секретарем Міськкому КП(б)У тов. Йовою.

Між тим, не дожидаючи розв'язки, я вже заздалегідь готовив ряд фотознімок з важливих документів і частю дав до мистецького виконання, а частю до друкування кількадесять цитат, що характеризують Івана Франка в його житті і як революційного письменника та діяча, щоб влаштувати хоч би частинно експозицію і Музей відкрити для відвідувачів, бо бачив, що мої письма до комітету являються голосом «вопіючого в пустині».

Водночас я носився з сильною постановою прохати звільнення з роботи – зараз після відкриття частинної експозиції.

Комітет випередив мене і з роботи мене зняв. Що ж, спасибі – доводиться сказати і повною груддю оддихнуть.

Лиш форма мого звільнення аж надто дивовижна.

Сподіваюся, що новий директор знайде в комітеті більше зрозуміння і кращу допомогу в праці, а перш за все справжнє зацікавлення Музеєм в самому джерелі.

Директор музею власноручний підпис (Карманський П. С.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 16–21. – Машинопис з невеличкими вписаними вставками і підписом П. Карманського фіолетовим чорнилом.

№ 53

1947, січня 15. – Наказ № 72 по музею про призначення директором музею Тараса Івановича Франка

Наказ № 72

Згідно з наказом Комітету в справах Культосвітніх установ УРСР від 26 грудня 1946 за № 1157 призначений директором Львівського літературно-меморіального Музею Івана Франка перебрав агенди Музею з рук дотеперішнього директора П. С. Карманського і почав урядування.

Львів 15. I – 1947 р.

Франко Тарас

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 27.

№ 54

1947, лютого 28. – Наказ № 75 з подякою працівникам музею Т. Шевченка в Києві за допомогу в реекспозиції музею Івана Франка

Наказ № 75

За успішну, жертовну працю по реекспозиції Музею висловлюю горячу подяку Київській бригаді Музейників: Миколі Івановичу Мацапурі, директорові Музею Т. Шевченка тов. Середі Елисаветі Омелянівні, Паламарчук Глафірі Петрівні, співробітницям.

Львів, 28 лютого 1947 р.

Т. Франко
директор

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 28.

№ 55

1947, березня 1. – Заява Ольги Федорівни Франко
(дружини Петра Івановича Франка)
директорові музею з проханням придбати для музею
портрет Івана Франка роботи Івана Труша

До директора Державного Літературно-
Меморіального Музею Івана Франка
від
гр. Франко Ольги Федорівни, що мешкає
у Львові, вул. Снопківська 43/6.

ЗАЯВА

Згідно попередньої домовленості прошу придбати у мене
портрет Івана Франка роботи Івана Труша, виконаного олій-
ними фарбами на дереві в багетній золоченій рамі за суму
8.000 крб. (вісім тисяч крб.)

Львів, 1.ІІІ.1947 року

(Франко О. Ф.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана
Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 4. –
Машинопис. Власноручний підпис.

№ 56

1947, квітня 8. – Лист директора музею
Т. Шевченка в Києві Миколи Мацапури
директорові музею Івана Франка
у справах реекспозиції

До дирекції Державного Літературно-
Меморіального музею Ів. Франка
м. Львів

Листа Вашого з прикладеним описом експозиції музею,
одержали.

Переглянувши його, прийшли до висновку, що портрет Кістяківського слід зняти з експозиції.

Разом з цим надсилаємо цитату, яку вважаємо за потрібне вмістити до експозиції, але потрібно розшукати джерело, з якого саме твору Івана Франка її взято. Ми її відшукали в статті М. Возняка – «До соціалістичного світогляду І. Франка».

Крім того, просимо ті три цитати, до яких було доручено тов. Чумак розшукати джерела, надрукуйте і вмістіть до експозиції.

Портрети Некрасова, Чернишевського, С.-Щедріна та інших гадаємо, що можна придбати і м. Львові (наприклад, в крамниці біля вокзалу).

Маючи надію на нашу допомогу, просимо Вас також із свого боку турбуватися про поповнення музею потрібними матеріалами. Портрети, які ми обіцяли Вам розшукати, а також наші пропозиції щодо дальшої роботи Вашого музею надішлемо додатково.

Просимо негайно повідомити нас, чи виконана умова, складена за нашою участю з «Гіпро-торгом» відносно виготовлення цілого ряду замовлень для музею.

Також нас цікавить, які саме матеріали для обладнання експозиції музею одержано Вами з Комітету і що саме зроблено Вами для покращення і збагачення зовнішнього вигляду самої експозиції.

Чекаємо від Вас відповіді в самому недовгому часі.

Директор

Мацапура

«В тім же році під впливом белетристики великоруської, особливо Льва Толстого і Тургенєва, а також Еміля Золя почав я писати ряд дрібних ескізів і новел (галицьких образків), в котрих задумав, нев'яжучися згори ніяким планам, змалювати життя галицького народу в усіх його верствах і проявах, в міру того, як досвід життя введе мене в стичність з різними типами і моментами того життя».

(З статті М. Возняка «До соціалістичного світогляду І. Франка». «І. Франко. Збірник. Книгоспілка. Київ, 1926 р. стр. 125)

Ч: 29/8.IV.47

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 12–13. – Рукопис, власноручний підпис.

№ 57

*1947, квітня 14. – Справоздання директора музею
Тараса Франка про реекспозицію в музеї*

Реекспозиція музею Івана Франка у Львові по вул. І. Франка № 4 формально почалася ще з осені минулого року, але фактично проведена була в лютому біжучого року 1947. Тоді то з Києва приїхала бригада музейників-фанківців у складі трьох осіб: тов. Мацапури, директора музею Шевченка, тов. Середи і тов. Паламарчук і взялися до праці, згідно з тематичним планом музей мусів бути ґрунтовно перебудований. Всі експонати були рушані з місця: багато з них переставлені, інші інакше оформлені, деякі здані у фонд. Працювали і приїздили гості і члени місцевого колективу музею. За всім треба ходити, безліч разів телефонувати, просити, торгувати, двигати речі до музею, примірювати, прибивати. Серед того розгару праці приходили ще й екскурсанти чи то приїздом через Львів чи делегації з Києва, Донбасу та інших міст. Новий директор, що прийшов на місце проф. Карманського, станув на становищі, що приїзних гостей невільно відганяти від музею і мимо реекспозиції сам не раз опроваджував, показував, пояснював. Після від'їзду київської бригади, дальшу експозицію проводили місцеві співробітники музею. Працювали не тільки над експонатами, але й над упорядкуванням садиби й саду. В міжначасі відійшов з музею довголітній його співробіт-

ник і заслужений співтворець тов. Кулечко, а на його місце приїхав з Києва музейний мовознавець тов. Бурлака. Після закінченої реекспозиції управа музею запросила на суботу 12/IV представників широких кіл громадянства: партії і уряду з обкому, журналістів, франкознавців, музейників, письменників, учених. Хотілося почути їх думки про доконану працю в музею, їх апробату, чи завваги. Гості з приємністю бачили, що при вході замість давнього знищеного напису є вже два: російський і український, за склом артистично оформлені. В першій кімнаті є портрети діячів комунізму і на постаментах могутні гіпсові погруддя Леніна і Сталіна. Перша з черги кімната, як зазначує новозроблений напис на стіні, відображує молодечі роки поета. Увагу малих відвідувачів притягає спеціально макет хати, де родився Івась (рудоволосий), старші цікавляться знімками документів, цитатами, картинами тов. Кульчицької. Другий зал показує дальші роки життя поета 1878–1898, де особливо підкреслений вплив прогресивної російської літератури на творчість Івана Франка. В третій кімнаті охоплені роки від 1898–1916; окрема стінка присвячена боротьбі великого демократа проти націоналізму. Четвертий зал 1916–1946 відображує останні хвилини поета, смерть (там же помер поет 28/V-1916) і увічнення його пам'яті. В п'ятій кімнаті відтворений робочий кабінет великого революціонера, де він писав свої безсмертні твори (від 1901), де приймав гостей і де спав деякий час. В сходовій клітці, що веде до горішніх кімнат, тепер канцелярії, також розвішані на стінах знімки краєвидів, що зв'язані з життям Івана Франка. В канцелярії стіни будуть прикрашені картинами, які не знайшли місця серед експонатів.

Після перегляду нечисленні гості зайняли місця в кабінеті поета, директор привітав їх і сказав про дотеперішню працю музею, а потім проф. др. Лукінович прочитав свою працю про одну збірку молодечих творів Івана Франка, яка загинула, але список самих поезій зберігся. В дискусії

забирали голос запрошені гості і співробітники музею. На заміт, що музей усе ще дуже бідний, нема хідників (доріжок), ні килимів, ні скатертин і картин обмаль, відповідав директор музею, що сам письменник жив просто і все, що всього нараз справити не можна, бо й бюджет музею дуже скромний, а найважливіше те, що пересічний відвідувач хоче бачити дім і обстанову, де жив і працював геніальний письменник. Багато від його смерті змінилось. Колишня вулиця Понінського, тепер І. Франка (трамвай № 10), була глиниста з вибоїнами, без тротуарів і проводів, о метер вища, ніж тепер. Де тепер музей, була давно цегельня, потім сад, потім пасовисько необгороджене. З дерев, що їх садив І. Франко, чим раз менше залишається. Два з них: груша і оріх на шкарпі дуже потерпіли від бомби, інші старіються і гинуть. Треба буде засадити нові на тих самих місцях, де були старі і по змозі того самого гатунку. Слушне жадання тов. Дудикевича, щоб відобразити хронологічно добу, в якій жив і боровся І. Франко, буде сповнене. Прийдеться також замовити у місцевих художників серію образів олійних і акварельних для ілюстрації життя і творчості поета. Деякі обіцяв намалювати великий художник В. Касіян. Праці ще є багато, але колектив співробітників музею її не лякається, а труднощі, особливо бюджетні, вважає перехідним явищем.

Львів, 14 квітня 1947.

Т. Франко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 20–21. – Машинопис.

№ 58

1947, кінець квітня – початок травня. –
Лист директора музею Т. Шевченка у Києві
директорові музею Івана Франка
в справах реекспозиції музею

До дирекції Державного Літературно-
Меморіального музею Ів. Франка

м. Львів

Державний Музей Т. Г. Шевченка разом з цим надсилає свої побажання щодо всієї роботи підшефного музею Ів. Франка в Львові і з свого боку вважає, що їх було б потрібно запровадити в життя в самому терміновому порядку.

I

1. Забезпечити склад наукових робітників людьми, які б роботу в музеї вважали своєю основною, а також ґрунтовно цікавились роботою музею і всебічно підвищували свою кваліфікацію.

2. Обов'язково надіслати наукових робітників музею в командировку до м. Києва та Москви, з метою ознайомлення з принципами складання експозиційних планів та побудови експозиції в кращих літературних музеях та подібних до них, а також для всебічного вивчення музейної справи.

II

1. Переробити тематичний план музею, враховуючи ті вказівки та пропозиції, що були внесені на нараді літературних робітників та франкознавців м. Львова в жовтні м-ці 1946 року.

2. Негайно розпочати роботу над експозиційним планом, запросивши до роботи над ним людей, які б змогли вірно

відобразити в ньому життя, літературну і наукову діяльність письменника, революціонера-демократа, а також висвітлити добу за часів життя та діяльності Івана Франка в оцінці класиків марксизму-ленінізму. З авторами експозиційних планів скласти відповідні умови.

3. Приділити особливу увагу відділові увічнення пам'яті Ів. Франка, висвітлити слідуючі розділи:

- а) Франко в літературі;
- б) Франко в театрі;
- в) Франко в музиці;
- г) Франко в образотворчому мистецтві;
- д) Франко в народній творчості

Окремо виділити розділ: Франко в Великій Вітчизняній війні.

4. Тексти, підібрані авторами експозиційних планів, надрукувати в друкарні, згідно музейних вимог, виділивши при цьому провідні і другорядні.

5. Замовити фотокопії чи, відповідно до потреби, передрукувати зміст потрібних для експозиції документів та архівних матеріалів.

6. Укомплектувати бібліотеку музею книжками, потрібними в першу чергу для наповнення експозиції музею, а також творами класиків марксизму-ленінізму, які цілковито відсутні в бібліотеці.

7. Для поповнення експозиції музею необхідно придбати або замовити певну кількість малярських робіт, які б ілюстрували життя Франка та його основні твори.

Тематику робіт затвердити в Комітеті.

8. Поповнити експозицію музею портретами революційних, громадських та літературних діячів, що мали вплив на життєвий шлях, революційну та літературну діяльність Івана Франка, на формування його світогляду, як революціонера-демократа.

9. Скласти путівник для екскурсиводів музею, надіславши його для затвердження до комітету.

10. Науковим робітникам музею виявити існуючі матеріали, що стосуються життя, діяльності та творчості Ів.Франка.

11. Запровадити консультації наукових робітників музею з боку істориків та франкознавців Львова.

12. Кінцевою і основною метою колективу робітників є створення музею, який би став справжнім вогнищем культосвітньої та політ виховної роботи і дав би яскраве явлення про постать письменника революціонера-демократа, борця проти реакції, націоналізму, попівщини.

III

Остаточного закінчити ремонт будинку.

1. Полагодити двері та заскрити вікна.

2. Полагодити та заскрити вікна в даху, аби запобігти проникнення в будинок снігу, дощу та пилу.

3. Закріпити в експозиційних кімнатах читанкетки та відремонтувати подряпані гвіздками та гаками стіни.

4. Зняти плиту, поставлену військовими частинами «СС» під дубом біля будинку музею.

5. Провести альфрейні роботи в середині приміщення музею та пофарбувати його зовні.

6. Забезпечити музей опаленням.

Директор музею

(Мацапура)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 14–15. – Рукопис.

№ 59

1947, червня 3. – Наказ № 85 по музею

Наказ ч. 85

Співробітники Музею: Т. Франко, директор, Товстуха Яків, заст. дир. і науковий співробітник Бурлака Степан, науковий

співробітник Чумак Клавдія відкомандировуються з метою наукових дослідів до Дрогобича, Нагуєвич і Борислава.

Львів, 3 червня 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 34.

№ 60

1947, червня 11. – Наказ № 87 по музею

Наказ № 87

Тов. Бурлаці доручаю залишитися доки треба в Дрогобичі, дослідити архів у справі І.Франка шкільних і юнацьких років, і поїхати за матеріалами до Борислава. –

Вернувши з наукової поїздки я перебрав урядування в Музею з днем 11 червня 1947 р.

Львів, 11 червня 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 35.

№ 61

1947, червня 13. – Звіт музейних працівників
про відрядження на Дрогобиччину

Дирекція Музею Івана Франка у Львові делегувала в червні біжучого року своїх наукових співробітників у Дрогобиччину, щоби зібрати архівні й інші матеріали для збагачення експозиції Музею. Подорож тривала десять днів, і дала добрі висліди. Поїзди ідуть тепер дуже точно без запізнень, у вагонах їдеться вигідно і безпечно. Місцеві органи влади всякими способами допомагали експедиції: постаралися за нічліг, про харчування, улегшували доступ у використанні архівів, дали

засоби транспорту, порадили фотографів і уможливили поробити швидко і справно потрібні знімки. В Дрогобичі один з делегованих зарисовував старі будівлі, в яких не раз бував Іван Франко, замовлено знімки мешкань Івана Франка («станцій»), які ще збереглися і двох шкіл, до яких ходив учитися. Буде знятий дім, де Бенедьо зломив ногу, де закуплена книжка «Історія дрогобицької гімназії». В Бориславі один делегат розмовляв із старим робітником, що особисто знав Івана Франка, чув його вогнисті промови на робітничих зборах, як підготовляв славний страйк бориславських ріпників.

Громадянин Горницький у Дрогобичі замолоду не раз ловив рибу з Іваном Франком, оповідав що з нагуєвицьким «паном» небезпечно було йти по місті, бо ніякій владі не пардонував: поставився гостро до поліцая за неслужбову поведінку, як треба було висварився з комісаром поліції, або зі самим старостою, якщо завважив якусь кривду трудящих, або явне надужиття влади.

В Підбужі записано також спомини завідуючого чайнею тов. Копача, що особисто був знайомий з Іваном Франком. Він між іншим проспівав одну строфку з модної колись пісні «Червони штандар», що не раз співана в марші запалювала серця робітників. – В Загсі виявлено книги запису народин, вінчань, померших села Нагуєвич. Показалося 1) прізвище Франко подається багато разів, але в книгах з XVIII ст. його нема. Очевидно рід перейшов звідкись до Нагуєвич, мабуть із села Озимини самбірського повіту, але книг з того села не вдалося дослідити. 2) Прізвища таких Нагуєвицьких родів переважно суто українські: Лазорович, Лазорчин, Микитич, Лялюк, Комар, Чапля, Дум'як, Кахній, Сирогнізд, але є й чужі польські Зайонц, мадярське Сольвар, литовське Ягелло і дише два ніби німецькі Гайгель і Фридер. Ясно виникає з цього, що село праслав'янське і рід Франків не походить з німецьких колоністів. – Заняття Франків подане в книгах агріколя, або руріколя, хоча Яків був радше ремісником (ковалем) ніж рілником; рід смерті ордінарія (звичайна) або льокаліс

(місцева). – Були в Нагуєвичях дві родини Франків, одна на Війтовій горі (славна), друга в селі мало помітна. Нащадки першої розбрилися по світі і Союзі.

Вертаючи до Львова в день згадані делегати бачили всюди прегарний урожай збіжжя ярин, не дописала тільки декуди пшениця. Град не наробив шкоди, але гостинці інша мара пошкодила і досі не направлені.

Львів, дня 13, червня 1947 року.

В Підбужі в місцевому клубі перед численною аудиторією молодший музейник виголосив прекрасну промову про життя і твори І. Франка, старший слабшу «Проблеми І. Ф-а» про невияснені суперечні моменти в житті і творчості геніального пролетарського письменника.

Т. Ф.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 24–25. – Машинопис.

№ 62

*1947. – Звіт про роботу бібліотеки музею для
Обласного відділу культурно-освітніх установ*

*До Обласного Відділу Культурно Освітніх Установ
у Львові*

ЗВІТ

*про роботу бібліотеки Літературно-Меморіального
Музею Івана Франка у Львові.*

При Музеї Івана Франка існує бібліотека, в якій знаходяться книжки необхідні для праці наукових робітників Музею над вивченням життя і діяльності Івана Франка. Бібліотека наша доволі маленька, але з кожним днем число її збільшається.

Загальне число книжок нашої бібліотеки – 720
Творів Івана Франка – 267
Перекладів Івана Франка з чужих мов – 68
Перекладів творів Івана Франка на чужі мови – 13
Критичної літератури про Івана Франка – 57
Наукової літератури – 92
Політ. літератури – 27
Художньої літератури – 82
Журналів – 61
Газет (старих захід. Укр. до 1939 р.) – 22
Календарів (старих) – 6
Сільсько-господарської літератури – 25 книжок.

Книжками нашої бібліотеки користуються наукові робітники Музею, а також наукові робітники, франкознавці Філіалу Академії Наук і професори вищих учбових закладів м. Львова.

Культурно масова робота бібліотеки Музею проведена так:
а) виготовлена виставка в часі виборів у Верховну Раду СРСР і УРСР.

б) виготовлена сільсько-господарська виставка «За високий Сталінський урожай в 1947 році»

в) Зараз бібліотека підбирає матеріали і готується до виставки присвяченої 30 річчю Великого Жовтня.

г) Крім цього бібліотека обслуговує своїми книжками вчених і франкознавців в м. Львова.

Директор: (Франко Т. І.)

Бібліотекар: (Кедринська Л. Л.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 27–28. – Машинопис.

№ 63

1947, липня 7. – Наказ № 94 по музею про відрядження
директора музею Тараса Франка до Калуша, Косова,
Болехова, Криворівні та Довгополя

Наказ ч. 94

З доручення Обкому маю відбути наукову подорож до
Калуша (с. Підгірне), Болехова (с. Лолин), Косова (с. Криво-
рівня і Довгополе), до місцевостей, де перебував І. Франко.
Мета командировки: списати спомини від людей що бачи-
лися з І. Франком, розмовляли з письменником або чули
про нього і поробити знімки хат, де проводив час, цікаві-
ших об'єктів, околиць, гір. Час перебування коміндіровки:
28 липня – 15 серпня.

Львів, 7.VII 1947 р.

Тарас Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана
Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 38–39.

№ 64

1947, липня 20. – Наказ № 90 по музею

Наказ № 90

Заступник директора Я. П. Товстуха на підставі розпо-
рядку Облкому Партії відкомандировується на збиральну
кампанію на неозначений час з днем 20 липня 1947 р.

Львів, 20 VII 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана
Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 37.

№ 65

1947, липня 31. – Наказ № 421 Комітету
в справах культурно-освітніх установ
про звільнення Я. П. Товстухи
та призначення С. Ф. Бурлаки

НАКАЗ № 421
КОМІТЕТУ В СПРАВАХ КУЛЬТУРНО-
ОСВІТНІХ УСТАНОВ У Р С Р

м. Київ.

31 липня 1947

§ 1.

Тов. Товстуху Я. П. – Заступника директора по науковій частині Львівського Літературно-меморіального музею І. Франка, з роботи звільнити з 10 серпня 1947 року.

§ 2.

Тов. Бурлаку С. Ф. призначити на посаду в. о. заступника директора по науковій частині львівського Літературно-Меморіального музею І. Франка з 10 серпня 1947 року.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ КОМІТЕТУ
В СПРАВАХ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ УСТАНОВ У Р С Р
(І. КІРСА)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 38. – Машинопис.

№ 66

1947, кінець липня. – Розпорядження заступника голови Комітету в справах культурно-освітніх установ І. Кірси голові виконкому Львівської обласної ради народних депутатів про передачу будинку Михайла Грушевського музеєві Івана Франка

ГОЛОВІ ВИКОНКОМУ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ РАДИ ДЕПУТАТІВ ТРУДЯЩИХ
ТОВ. _____

Копія: ДИРЕКТОРУ МУЗЕЯ І. ФРАНКА

Комітет в справах культурно-освітніх установ УРСР просить відновити в силі постанову Виконкому Обласної Ради депутатів трудящих від 1 серпня 1944 року про передачу бувшого будинку Грушевського в м. Львові республіканському музею Івана Франка для розміщення бібліотеки, читальні, фондів, архіву, кімнати для наукових робітників, канцелярії та кімнати для приїжджих.

Приміщення музею Ів. Франка не дозволяє повністю розгорнути свою експозицію і вимагає поширення.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ КОМІТЕТУ
В СПРАВАХ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ УСТАНОВ У Р С Р
(І. КІРСА)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 52. – Машинопис.

№ 67

1947, серпня 4. – Рецензія завідувача
відділу дожовтневої української літератури
Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві
Захара Петровича Мороза на тематичний план
музею Івана Франка у Львові

РЕЦЕНЗІЯ

на «Тематичний план літературно-меморіального
музею Івана Франка у Львові»

Поданий на рецензію «Тематичний план...» є планом організації роботи музею в справі всебічного, наукового висвітлення і вивчення життя і діяльності І. Франка.

Велетенську роль демократа-революціонера І. Франка в розвитку передової демократичної культури і літератури на Україні, виключне значення його діяльності для розвитку культури слов'янських народів (чехів, поляків, сербів, болгарів) його глибинні зв'язки з передовою російською літературою, його велике міжнародне значіння неможливо вивчити і висвітлити повнотою і справді по науковому поза історією Галичини, Буковини і Закарпаття, але й Наддніпрянської України і цілої Росії. Історія життя і багатогранної діяльності І. Франка – це частка історії і західноукраїнських земель і Наддніпрянської України і частково Росії великого періоду – з середини ХІХ ст. до часів першої імперіалістичної війни ХХ ст. включно.

Автори «Тематичного плану» виходили саме з цього принципу і стали на правильний шлях побудувавши план таким чином, що теми життя і діяльності І. Франка тісно переплітаються з темами суспільного руху, класової боротьби, культурного і літературного процесу в Галичині на Україні і в Росії та базуються на цих темах.

А коли врахувати те, що тематичним планом передбачено освітлення і вивчення не лише періоду життя і діяльності

І. Франка) 1856–1916 рр.), а й суспільних і культурних явищ періоду «дофранківського» (з 30-х до 50-х рр. ХІХ ст.), які передували появі Франка, та явищ культурного руху зв'язаних з іменем письменника за час після його смерті до наших днів включно, і, що, крім цього, передбачено організувати окремі (поза хронологією) розділи по вивченню його спадщини (див. розділ VI плану), то можна вважати, що за даним планом враховано в основному все, що потрібно здійснити в роботі музею.

Шість основних тем з великою кількістю підтем визначені планом в принципі не викликають заперечень, проте, не можна вважати, що за цією тематикою і в такій систематизації тем і підтем як це бачимо за планом, повнотою забезпечується вивчення життя, діяльності і спадщини такої виняткової постаті в українському і всьому світовому письменстві як І. Франко. Крім того у ряді підтем є нечіткі і неправильні формулювання та визначення.

На думку рецензента «Тематичний план» варто поповнити деякими темами і підтемами, зробити перестановку окремих підтем та виправити і уточнити формулювання в окремих місцях.

Мої пропозиції:

І. Додати варто було б такі теми:

1. І. Франко і культура та література слов'янських народів. (Виділити у цій темі підтеми про зв'язки І. Франка окремо з культурою і літературою польською, чеською, словацькою, сербською, бограською). Розвиваючи цю тему слід показати благотворний вплив творчості і діяльності Франка на культуру і літературу слов'янських народів, бо в плані сказано лише про захоплення письменника творами слов'янських поетів. (див: тема II, підтема «е»).

2. І. Франко і світова література (з підтемами: «Франко і антична література», «Франко і західноєвропейські класики»). Розвиваючи цю тему слід показати не тільки увагу і пошану з боку Франка до творчості найвидатніших діячів

світової культури і літератури, як це зазначено у плані (див: тема II, підтема «е»), але й ідейну та й художню вищість Франка над багатьма його сучасниками письменниками Західної Європи.

II. Варт додати такі підтеми:

1. Королівсько-імперська Австрія – «бастилія народів» (визначення Герцена). Колоніальне становище Галичини. Подати цю підтему першою у I темі, а далі залишити підтему про селянські рухи в Галичині.
2. Про зв'язки Галичини з Росією і вплив російської культури і літератури в Галичині в період 30–60-х рр. (у «дофранківський» період). Поставити цю підтему у відповідному місці серед підтем I теми.
3. Про літературний рух на Закарпатті і Буковині у 30–60-х рр. (теж до I теми).
4. Обмеженість світогляду І. Франка в період імперіалізму порівняно з передовою марксистською теорією. Проповідь і обстоювання Франком ідей громадянства, селянського демократизму і просвітництва, як шляхів до покращання становища народних мас («Перехресні стежки», «Великий шум»).

Поставити цю тему у підтему у 5 розділі (1897–1908 рр.) теми III-тньої після теми «в», а підтему «г» викреслити.

III. Внести ряд змін щодо розташування підтем і подати окремі з них у інших формулюваннях, а саме:

1). В розділі «Тема I»:

а) Підтем «б» подати у такій формулюванні: «Революція 1848 р. в Європі та її відгуки в Росії, на Україні і зокрема в Галичині та Буковині. Поразка революції. Оцінка К. Маркса революції 1848 р. у Австрії».

б) Підтему «в» – у такій формулі «Скасування кріпацтва в Галичині в 1848 р. Кріпосницький характер реформи».

в) підтему «д» – у такій форм. «Розвиток капіталізму в Галичині. Ленінське визначення двох історичних тенденцій в національному питанні і в епоху розвитку капіталізму».

г) підтему «ж» – у так. форм. «Реформа 1861 року в Росії і відгук на неї у Галичині».

д) Підтему «к» – такій форм: «Суспільно-політичний і культурний рух в Західній Україні у 30–60 рр. Сталінське визначення... (і далі як у плані).

е) Перший пункт підтеми «л» – у так. форм.: «Творчість Шевченка і її вплив на Західній Україні».

ж) Четвертий пункт підтеми «л» – у так. форм.: «Літературний рух і преса в Галичині», «Руська тройця» (і далі як у плані). Перенести цей пункт до підтеми «к»; поставити його після першого пункту підтеми «к».

з) Фразу з підтеми «л» у так. форм.: «Два основні напрямки в класовій ідеології...» (і далі як у плані). Поставити зразу після підтеми «к».

і) Третій пункт підтеми «к» поставити першим.

2). В розділі «Тема III»:

В цьому розділі двічі говориться про вплив на Франка російських революціонерів-демократів і двічі про поглиблення революційно-демократичних ідей в творчості Франка.

Щоб цього уникнути, потрібно:

а) у підтемі «г» фразу, що починається від слів «Знайомство і глибоке вивчення...» подати у такій формулюванні: «Знайомство Франка з передовою російською літературою і глибоке вивчення її письменником...» Далі залишити прізвища тільки класиків художньої літератури. Прізвище критиків революціонерів-демократів перенести до підтеми «г» слідуєчого 2-ого (1878–1880 рр.) підрозділу.

б) Підтему «б» підрозділу 2-ого (1878–1880 рр. (третьої теми подати у такій формулюванні: «Поглиблення революційно-демократичного світогляду І. Франка і поширення ним ідей К. Маркса...» (далі так як у плані).

в) У підтемі «в» підрозділу 3-ого (1880–1883 розділу «Тема III» чіткіше сформулювати тезу про поглиблення робітничої тематики в творчості І. Франка. тут мова йде вже про «Борислав сміється», отже треба вказати на те, що Франко вперше

в українській літературі змалював перші кроки організованої боротьби робітників проти капіталістичної експлоатації.

г) Підтема «а» підрозділу 4-го (1883–1896 рр.) розділу «Тема III» софрмульована дуже плутано. за цією формуліровкою виходить, що переростає в імперіалізм не капіталізм, а колонізаційний наступ, і, що переростання в імперіалізм стається в результаті посилення колонізаційного наступу. Насправді ж посилення колонізаційного наступу є результатом того, що капіталізм переростає, або вже переріс в стадію імперіалізму.

Підтему цю треба подати в такій формуліровці: «Переростання капіталізму в свою вищу, останню стадію – в імперіалізм і далніше посилення його колонізаційного наступу».

д) Останні підтеми «н» і «о» підрозділу 4-го (1883–1896 рр.) розділу «Тема III» («Франко і сучасники російської та укр. револ.-демокр. л-ри...» і «Боротьба з бурж.-нац. занепадницькою течією...») слід перенести до підрозділу 5-го (1897–1908 рр.) цього ж розділу («Тема III») і тому, що розквіт творчості більшості перерахованих письменників, і зв'язки Франка з ними або увага до їх творчості з боку Франка припадають переважно на цей період (1897–1908 рр.).

Ці підтеми слід поставити, по-перше, в зворотньому порядку спочатку «Франко і сучасники», а потім «Боротьба з бурж.-нац. занепадницькою течією...»), бо боротьба проти занепадництва в літературі була спільною боротьбою усіх револ.-демократичних письменників, а не лише одного Франка, а по-друге, після підтеми «а» підрозділу 5-го.

е) Підтему «а» підрозділу 5-го (1897–1908 рр.) подати у такій формуліровці, щоб було відбито формування революційного марксизму в Росії, зародження більшовицької партії і вплив її ідей на розвиток революційно-демократичної літератури в Росії (Горький).

Я б пропонував таку формуліровку:

а) Робітничі страйки і селянські заворушення у 90-ті і 900-ті роки в Росії, на Україні і Галичині.

Формування революційного марксизму в Росії. Виступ Леніна і Сталіна. Відродження і оформлення партії більшовиків.

Революція 1905 року в Росії і на Україні і відгуки на неї Івана Франка.

б) Благотворний вплив ідей революційного марксизму на розвиток революційно-демократичної літератури в Росії, на Україні і в Галичині.

в) зародження пролетарської літератури в Росії. Виступ Горького в літературі і його вплив на українську передову літературу. Сприяння з боку марксистської преси і Горького, діяльності письменників Західної України (видання їх творів і зокрема творів І. Франка в Росії, переклади на російську мову, відгуки передової критики тощо).

До розділу «Тема V»:

а) підтему «а» подати у такій формулюванні: «Класова боротьба навколо культурної і літературної спадщини І. Франка».

б). підтему «з» («Радянське літературознавство про Франка») перенести до розділу «Тема VI» і поставити її останньою, після «Франко-педагог».

Рецензент З. Мороз.

VIII. 47 р.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 24–29. – Машинопис.

№ 68

1947, серпня 22. – Наказ № 98 по музею про звільнення з роботи Я. П. Товстухи і призначення С. Ф. Бурлаки

Наказ 98

Від 22.08.47 р.

м. Львів

по Львівському літературно-меморіальному
Музеї Ів. Франка

§ 1

Замісника директора по науковій частині музею тов. Товстуху Якова Павловича згідно наказу по Комітету в справах Культурноосвітніх Установ при Раді Міністрів УРСР від 31 липня 1947 р. за № 421 звільнити з роботи 22 серпня 1947 р. й здати по акту всі справи по науковій роботі новопризначеному виконуючому обов'язки заст. директора по н.ч.

§ 2

Бухгалтеру Музею тов. Чайковській провести всі розрахунки з тов. Товстухою Яковом Павловичем згідно існуючого положення.

§ 3

Згідно наказу Комітету в справах культурноосвітніх Установ при Раді Міністрів УРСР від 31 липня 1947 р. № 421 § 2 тов. Бурлаку С. Ф. призначити на посаду в.о. заступника директора по науковій частині Львівського літературно-меморіального музею І. Франка з 20 серпня 1947 р. й прийняти актом всі справи по науковій праці від тов. Товстухи.

В. о. директора

Дичковський

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 40–41.

№ 69

1947. – Список експонатів та документів
про життя і творчість Івана Франка,
призначений для музейної експозиції

СПИСОК
ЕКСПОНАТІВ ТА ДОКУМЕНТІВ
ПОВ'ЯЗАНИХ З ЖИТТЯМ І ТВОРЧІСТЮ
ІВАНА ЯКОВИЧА ФРАНКА

1. Плакат – «1917–1941. Вічно житиме в пам'яті вільних народів соціалістичної Вітчизни Іван Франко український революційно-демократичний письменник! (1917–1941)».

2. Бюст І. Я. Франко.

3. Цитата – «Бажав я для скованих волі,
Для скривджених кращої долі
і рівного права для всіх.
Це ввесь і єдиний мій гріх».

(І. Франко: «Думки в тюрмі»).

4. Цитата – «Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вільнім колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,
Покотиш Чорним Морем гомін волі,
і глянеш як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі».

(І. Франко «Мойсей»).

4. Фото – І. Я. Франко як учень 4 кл. гім. у Дрогобичі.

6. " " " у п'ятнадцятому році життя.

7. " " " по закінченні гімназії, у 19-му р.ж. 1875 р.

8. " " " у 24-му р.ж. – 1880 р.

9. " " " у 25-ому р.ж. – 1881 р.

10. " " " у 39-му р.ж. – 1895 р.

11. " " " у 40-му р.ж. – 1896 р.

12. " " " у 41-му р.ж. – 1897 р.

13. " " " у 45-му – 1910 р.

14. " " " у сорокаліття його літературної діяльності у 57-ому р.ж. – 1913 р.
15. Фото – І. Я. Франко на початку 1916 р. у 60-му р.ж.
16. " " " портрет (неозначений).
17. " " " " " "
18. " " " " " "
19. Різьба по дереву – Портрет І. Я. Франко, на тлі Борислава.
20. " " " – Хата в якій народився І. Я. Франко, в селі Нагуєвичах.
21. Фото – Майдан в Нагуєвичах на Війтівській Горі – місце, де була хата і кузня батька письменника.
22. Фото – Дрогобицька чотирикласова школа при монастирі, де Франко вчився.
23. – // – Дрогобицька середня школа № 4, колишня гімназія, де вчився І. Я. Франко (при вул. Міцкевича).
24. –//– Свідоцтво іспиту зрілості І. Я.Франка.
25. –//– Сторінка з історії Дрогобицької гімназії, відмінних учнів відмічено товстим друком, між ними І. Я. Франка.
26. Книга – Історія Дрогобицької гімназії.
27. Фото – Бувший магістрат у Дрогобичі, де був ув'язнений І. Я. Франко. (вул. Міцкевича).
28. –//– Вежа Дрогобицького ратуша з часів І. Я. Франка.
29. –//– Дім Франка у Львові.
30. –//– Робочий кабінет І. Я. Франка у його домі у Львові.
31. –//– Фрагмент робочого кабінету Франка у його домі у Львові.
32. –//– –//– –//–
33. –//– Борислав за часів І. Я. Франка.
34. –//– І. Я. Франко з дружиною.
35. –//– Діти Франка.
36. –//– Сходини українських письменників, митців, учених і культурних діячів із нагоди століття «Енеїди» Котляревського в жовтні 1898 р. у Львові.
37. –//– Борис Грінченко й Іван Франко (восені 1903 р. у Львові).

38. Фото. Франко, М. Коцюбинський, В. Гнатюк – 1909 р.
39. –//– Драгоманов.
40. –//– М. Павлик.
41. Фоторепродукції автографів І. Я. Франко: «Гімн», «Каменярі», розписка у судовому архіві.
42. –//– «Мойому читачеві».
43. –//– «Початок і теорія соціалізму» Фрідріха Енгельса.
44. –//– «Формальний і реальний націоналізм (кілька уваг про 9 і 10-й випуск «Правди»).
45. –//– Дрібна бібліотека – Карл Маркс – Початок і історичний розвиток капіталістичної продукції в Англії (з німецького переклав Іван Франко).
46. Фото. Течка з рукописами І. Я. Франко (архів).
47. –//– Стаття Франка в газеті «Громадський Голос» № 7 з 1.4.1894 р. під заголовком: «Подяка».
48. –//– «Програма Галицьких соціалістів».
49. Картина – олія. Портрет І. Я. Франка.
50. Фото. Посмертна маска І. Я. Франка.
51. –//– Фоторепродукція клепсидр та похоронів І. Я. Франка (експозиційна стінка в меморіальному музею І. Я. Франка)
52. Фото. Вінки складені на могилі І. Я. Франка.
53. –//– Похоронний похід при вул. Кохановського у Львові на Личаківське кладовище.
54. –//– Надгробник на могилі І. Я. Франка на Личаківському кладовищі у Львові.
55. –//– Плита поставлена в честь І. Я. Франка в с. Криворівня на Гуцульщині. (1916–1926), біля неї Василь Якиб'юк з онуком.
56. –//– Середня школа № 1 ім. І. Я. Франка у Дрогобичі при вул. Сніжній.
57. –//– Державний університет ім. І. Я. Франка у Львові.
58. –//– Партизанська група ім. І. Я. Франка у Вітчизняній війні. (1941–1945 рр.). (Експозиційна стінка з Меморіального музею І. Я. Франка у Львові).
59. –//– Фотомонтаж: Родина І. Я. Франка в с. Нагуєвичях: Брат і сестра Франка, дальша родина.

60. –//– Родина І. Я. Франка в с. Нагуєвичах:

Родина Франка що зараз живе в с. Нагуєвичах, Гриць Франко – теперішній директор Меморіального Музею Франка з с. Нагуєвичах, будинок Меморіального Музею Франка в с. Нагуєвичах, місце – де була хата Франка в Нагуєвичах, річка в с. Нагуєвичах – де Франко ловив рибу, архітектурні і пейзажні фото з села Нагуєвич.

61. Фотомонтаж: Відкриття Літературно-Меморіального Музею І. Яковича Франка в с. Нагуєвичах (6 шт.).

62. Твори І. Я. Франка: «Панські жарти» – (Львів-Київ 1922 р.).

63. –//– «Пісня і праця» – (Львів 1926 р.).

64. –//– «Твори» 9 (вид. Книгоспілка).

65. –//– «Твори» 5 –//–

66. –//– «Сатиричні оповідання» (Держ. Літвидав України, м. Київ, 1946).

67. –//– «Оповідання» (Львів 1929).

68. –//– «Украдене щастя» (Мистецтво, Київ, 1945).

69. –//– «Учитель» (Львів 1926).

70. –//– «Сон Князя Святослава» (Львів 1929).

71. –//– «Коваль Басім» (Львів 1924).

72. –//– «Казки» (Держвидавництво, Київ, 1946).

73. –//– «Аби-Касимові Капці» (Львів 1924).

74. –//– «Студії над народними піснями» – частина 1. (Львів 1908)

75. Переклади творів:

«Мойжеш» (переклад з українського при співпраці автора). Переклад Володимира Кобрини. Львів 1914 р. (Переклад на польську мову).

76. Иван Франко. Избранные сочинения (перевод с украинского под редакцией М. Ф. Рыльского и Б. А. Тургенева. Москва. I. 1945 год).

77. Про Франка: М. Возняк: «Титан праці» Львів, 1946 р.

78. –//– Юрій Кобилецький: «Поетична творчість Івана Франка», Київ 1946.

79. –//– Ол.Борщаговський: «Драматичні твори Івана Франка» 1946.

80. –//– Галина Паперна: «Іван Франко про народну освіту». (Львів 1946 р.).

81. Документ: Протоколи іспитів зрілості з 1868–1886 р.р. у Дрогобицькій гімназії.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 21. – Арк. 70–74. – Машинопис.

№ 70

1947, серпня 23. – Акт про закупівлю музеєм книжок – видань творів Івана Франка

АКТ

Цей складений, що Кедринська Лідія Львівна закупила для Літературно-Меморіального Музею Івана Франка слідуючі книжки:

1	Ольга Франко «Житє і Слово» р. 1906 книжок 11	крб. 110
2	Іван Франко «Учитель» р. 1911	крб. 25
3	Іван Франко. «Панщизняний хліб» р. 1913	крб. 15
4	Іван Франко «Полуйка» р. 1889	крб. 25
5	Іван Франко. «Семпер тіро», р.1917	крб. 15
6	Іван Франко «Мойсей» р. 1922	крб. 15
7	Іван Франко «Що таке поступ?» р. 1903	крб. 8
8	М. Драгоманов «Австро-угорські спомини» р. 1892	крб. 15
9	Брошурка – «Житє» р.1912	крб. 10
10	В. Ковальчук «Інсценізації вибраних творів Івана Франка» р. 1937	крб. 5
11	В. Щурат «Франків Іван Вишенський» р. 1925	крб. 5
12	Іван Франко «Апокрифічне євангеліє псевдо Матвія»	крб. 10
13	Іван Франко «Галицький Москаль Чарівник	крб. 10
14	Іван Франко «Козак Плахта»	крб. 10

15	Іван Франко «Грицьо в школі» р. 1941	крб.	5
16	Іван Франко «Старе й нове в устах народу»	крб.	7
17	Іван Франко «Вій, Шолудивий Буняка і Юда Іскаріотський»	крб.	5
18	Іван Франко «Вій, Шолудивий Буняка і Юда Іскаріотський»	крб.	5
19	Газетка для «Сільського Жіноцтва» р. 1933	крб.	5
20	Хроніка Українсько – руського Наук. Тов. ім. Шевченка	крб.	10
21	Іван Франко «Грицева шкільна наука» р. 1928	крб.	5
22	Іван Франко «Грицева шкільна наука» р. 1928	крб.	5
23	Календар «Бідний Роман» р. 1877	крб.	15
24	Іван Франко «Полуйка» р. 1932	крб.	7
25	Іван Франко «Ремісничі оповідання» р. 1930	крб.	10
26	Іван Франко «Під оборогом»	крб.	5
27	Іван Франко «Як я став казенним радикалом» р. 1897	крб.	10
28	А. Герцен «Спомини з еміграції» р. 1911	крб.	10
29	Іван Франко «Із літ моєї молодости» р. 1914	крб.	10
30	Іван Франко «Листочки до вінка на могилу Шевченка»	крб.	10
31	В. Наумович «Величина і будова звіздного світа»	крб.	12
32	Іван Франко «Сурка» р. 1890	крб.	15
33	Іван Франко «Іван Вишенський» р. 1892	крб.	15
34	Іван Франко «Галицькі образки» р. 1885	крб.	20
35	«Франківський Збірник» Рух, р. 1927	крб.	15
36	Іван Франко «Мойсей» р. 1905	крб.	30
37	Іван Франко «Маніпулянтка» р. 1906	крб.	30
38	Іван Франко «Для домашнього огнища»	крб.	30
39	Іван Франко «Галицько-руські приповідки» р. 1910	крб.	30

Разом 599 крб.

(Всього на суму п'ятьсот дев'яťдесять дев'ять крб.)

Львів, дня 23.VIII.1947 р.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 28. – Машинопис.

№ 71

1947, вересня 1. – Наказ № 100 по музею

Наказ ч. 100

З нагоди відходу тов. Товстухи з Музею з днем 22 серпня 1947 виказую йому щиру подяку за успішну і жертвську працю в Музею.

Львів, 1 вересня 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 42.

№ 72

1947, вересня 18. – Наказ № 102 по музею

Наказ ч. 102

Замість тов. Бурлаки, що перейшов на посаду заступника директора і за його дорученням на місце наукового співробітника Музею з днем 1 вересня, 1947 приймається тов. Мартинюк Михайло Олексійович, ур. 1921, закінчив Київський Універс. Відділ літературознавства, пасп. виданий Сталінським Від. Міл. Ч. 17.XII 1945 № 592.477, квартира Стефаника 11, 67. Перейняти обов'язки від тов. Бурлаки і зараз же зачати роботу

Львів, 18 вересня 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 43–44.

№ 73

1947, грудня 20. – Наказ № 111 по музею

Наказ ч. 111

Завідування Фондами Музею з днем 1 січня 1948 перебирає від тов. Бурлаки С. Ф. – за спеціальною доплатою тов. Чумак Клавдія Василівна, наук. співробітник Музею.

Львів, 20 грудня 1947 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 47.

№ 74

1947, кінець року. – Пояснювальна записка
до кошторису-проекту на 1948 р. (фрагмент)

Родина Івана Франка зголосила свої претензії щодо вирівнювання арендної плати за будинок де знаходиться Музей, вимагають вирівнювання за час від 1.VIII.1944 по 30.IX.1947 р. то є за 38 місяців по 400 крб. за місяць, що складає суму 15.200 крб. та на будуче треба сплачувати арендну плату, тому на ці витрати просимо затвердити на 1948 р. суму 21.200 крб. Цю справу вивчаю ми нашим письмом № 313 від 10.XII.1946 р.

Директор

Т. Франко

Бухгалтер

М. Чайковська

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 30. – Арк. 7. – Машинопис.

№ 75

1947, кінець року. – Звіт про роботу музею за 1947 рік

ЗВІТ

про роботу Державного Літературно-
Меморіального Музею Івана Франка у Львові
за 1947 рік

Львівський Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка був організований згідно постанови НКО від 24.I.1940 р.

Урочисте відкриття Музею відбулося 10 жовтня 1940 р.

В 1941 році під час німецько-фашистської окупації м. Львова Музей був знищений фашистсько-німецькими загарбниками. Експонати були розібрані другими музеями м. Львова, а сам будинок Музею був відданий німецько-фашистськими керівниками своїм прислужникам, які перетворили його в житловий будинок.

Після звільнення м. Львова Радянською Армією від німецько-фашистських загарбників, згідно постанови Ради Народних Комісарів УРСР від 21.IX. 1944 р. Музей відновив свою діяльність.

Музей забезпечений помешканням в кількості куб. метрів 722, з яких зараз під експозицією знаходиться 722.354.03 кв. метрів, під фондами 3524 куб. метрів, канцелярією і кабінетом для наукових робітників 176 куб. метрів.

Помешкання музею є історико-меморіальний пам'ятник (власний будинок поета, революціонера-демократа Івана Яковича Франка, який він побудував сам за частину своїх власних та позичених грошей у польському кредитному банку в 1902 р., і жив у йому до дня смерті, тобто до 28 травня 1916 р.).

Бюджет на 1947 р.

а) асигновано 184.000 крб.

б) Фактично видано і використано 184.677 крб. із них на зарплату 73.045 крб. на науково-дослідчу роботу та придбання експонатів 68.772 крб. і на обладнання.

- в) Спецкошти і їх використання 4.142 крб. і інші витрати 42.698 крб.

Штат. Штатний список робітників музею затверджений в кількості 10 осіб, а саме: директора, його заступника по науковій частині, двох наукових робітників, старшого бухгалтера, секретаря-машиніста, бібліотекаря, наглядача, двірника-сторожа і прибиральниці.

Список наявного складу робітників:

1) Франко Тарас Іванович, директор музею отримує оклад зарплати 1300 крб., освіта вища, стаж роботи в Музеї один рік.

2) Бурлака Степан Федорович, в. о. заступника директора по науковій частині з окладом зарплати 1000 крб., освіта вища, стаж роботи 9 місяців.

3) Чумак Клавдія Василівна, науковий робітник музею, оклад зарплати 600 крб., освіта вища, стаж роботи один рік.

4) Мартинюк Михайло Олексєєвич, науковий робітник, оклад зарплати 600 крб., освіта вища, стаж роботи 3,5 місяця.

Структура Музею. Музей за своєю структурою є літературно-Меморіальний. В його завдання входить збір і вивчення меморіальних та історико-літературних документів, що зв'язані з життям і літературно-громадською діяльністю поета та вивченням його творчості і популяризації через музей на основі марксо-ленінської методології і партійно-більшовицької ідейної спрямованості в літературознавстві, науковій розробці окремих проблем радянського франкознавства і популяризації їх через періодичну пресу та окремі періодичні видання наукових збірників.

Вся експозиція музею побудована за хронологією життя літературно-революційно-демократичною діяльністю Івана Франка, з виділенням окремих поза хронологічних тем: Франко як історик літератури, історик, критик, публіцист, етнограф, фольклорист і педагог. Франко в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом та псевдо патріотизмом. При Музеї окремо існує бібліотека франкознавства і кімната схоронення фондів музею.

Науково-методична Рада Музею

Склад Наукової Методичної Ради такий: голова, директор Музею Франко Тарас Іванович.

Секретар, науковий робітник музею – Чумак Клавдія Василівна.

Члени: заст. директора по наук. частині – Бурлака Степан Федорович, науковий робітник Музею – Мартинюк Михайло Олексієвич, доцент Львівського Держ. Університету – Лук'янович Д. Я., доцент Львівського Держ. Університету, кандидат філологічних наук Дмитрук, доцент Львівського Педінституту, кандидат філологічних наук Романченко І. С., кандидат філологічних наук – Деркач М. Д.

Учена методична рада музею розглянула такі питання:

а) розглянула проспект тематичного плану і затвердила його, обговорила проспект тематики художніх картин для Музею і затвердила її, обговорила проспект експозиційного плану.

План роботи музею затверджений Музейним Управлінням Комітету в Справах Культурно-освітніх Установ в червні місяці 1947 р. План роботи Музею за 1947 рік повністю не виконаний, а саме:

а) не проведено повністю ремонту і реставрації будинку Музею.

б) не виготовлений до друку науковий збірник музею.

в) Не складений путівник музею.

г) Повністю не закінчений експозиційний план поза хронологічних розділів (Франко як історик літератури, критик, історик, педагог).

Протипожежні міроприємства виконано такі: очищено дах від сміття, перевірено електросіть, придбано протипожежний інвентар (багри, сокира, лопата, гак, відро, діжу з водою).

Музей охороняє вночі нічний сторож, кімната схоронення фондів пломбується.

Науково-дослідча робота Музею

Розробка наукових питань, відповідно до профілю музею. Складено тематичний і експозиційний план музею.

Експедиції: була організована одна експедиція по місцях, що зв'язані з юнацькими роками життя поета до міст Дрогобича, Борислава і райцентру Підбужа по збору спогадів про життя і революційно-демократичну діяльність Івана Франка та збору історико-документальних речей. В експедиції брали участь: директор Музею Франко Т. І. і науковий робітник – Бурлака С. Ф. Результати експедиції такі: зібрані спогади від сучасників Франка про його участь в робітничих страйках 1902 р.; в містах Дрогобичі і Бориславі за фотографовані історико-меморіальні пам'ятники, що зв'язані з життям і побутом Івана Франка в Дрогобицький період його навчання, знайдено документальні речі Бориславських нафтових і воскових промислів часі Івана Франка, досліджена по метричних книгах запису родова генеалогія батьків Франка і зроблено фотографії з них.

Вивчення фондів. Зроблена наукова інвентаризація експонатів і документів, які знаходяться в фондах музею, і експозиції по наукових картах і допоміжних.

Науковий архів Музею. Архів Івана Франка знаходиться при філії Бібліотеки Академії Наук м. Львова. При Музеї організований архів із зібраного матеріалу спогадів про життя і діяльність Івана Франка та окремих розробок тем франкознавства.

Видавництва. Музей за звітний період не видав жодної наукової праці.

Зв'язки Музею з науково-дослідчими закладами. Музей постійний тримає зв'язок з кабінетом Франка, який знаходиться при Львівській філії Бібліотеки Академії Наук.

Експозиційна робота

Експозиція в музеї побудована за хронологічними датами життя і літературно-громадської діяльності поета револю-

ціонера-демократа Івана Франка. Крім цього окремо поза хронологією виділена тема «Франко в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом та псевдо патріотизмом».

Зараз складений експозиційний план, але ще не затверджений.

Виставки при музеї. При музеї були відкриті виставки на такі теми: «Боротьба за Сталінський урожай 1947 р.» і «Видання творів Івана Франка за 30 років радянської влади на мовах народів ССРСР».

Про цю останню виставку була вміщена хроніка в газеті «Львовская правда».

Масова робота і науково-дослідна пропаганда

Контрольної цифри відвідування екскурсантів музею не було встановлено. За звітний період музей відвідало 210 екскурсій в загальній кількості 2.700 осіб. Після побудови експозиції музею (12 квітня 1947 р.) дирекція Музею звернулася з відношенням до Обласного відділу Нар. Освіти, Міськ. Відділу НО, Обласного і міського Відділів Куль-освітніх Установ, Обкому і Міському, Політ. Управління Прикарпатського ВО, в якому запрошувала відповідних керівників організувати масові екскурсії молоді, учнів, солдатів і офіцерів Радянської Армії і трудящі маси до музею.

Позамузейна освітня робота

Науковими працівниками музею за звітний період було прочитано три доповіді на такі теми: «Франко як поет революціонер-демократ» для секретарів Райкомів комсомолу Львівської Області (Чумак К. В.), «Революційно-демократичні мотиви в творчості Ів. Франка і наша сучасність» для Підбужського районного активу і військового гарнізону (Бурлака С. Ф.)

Фонди

Для експонатів музею відведена одна кімната, в якій схороняються всі експонати. Малі речі – в шафах, великі розвішені по стінах.

Поповнення фондів

За звітний період музей придбав 339 експонатів, всього в музеї за інвентарною книгою та книгою допоміжного обліку нараховується 1050 експонатів, з кількості яких зібрано після відновлення музею, після закінчення Вітчизняної війни 711.

Облік експонатів

Інвентарну книгу (в кількості однієї) музей одержав в жовтні місяці від Комітету Культ-освітніх Установ. В книзі за звітний період про інвентаризовано 367 експонатів з ч.1 по 367. Всього в музеї знаходиться згідно запису в інвентаризаційну книгу та допоміжну 1050 експонатів, з яких натуральних зразків 367, рукописів 1, малюнків 9, фотографій 637, картин 23, скульптур 12 із загального числа використовується в експозиції 302 експонати.

Книжні фонди

Фонди бібліотеки складаються переважно з першодруків творів Івана Франка та радянських видань. Першодруків 76 книжок, творів І. Франка 229. Крім цього в музеї знаходиться власна книжка Івана Франка, з його автографом «Іліада» Гомера на польській мові, видання 1800 р. як рідкі видання музей має два томи «Українські історичні думи та пісні» Драгоманова, а також 4 томи «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» Головацкого, видання 1878 року, Москва. Крім цього бібліотека має перекладні твори Івана Франка на братні словянські мови: на чеській, польській та на мовах литовській і угорській. Загальна кількість книжок у бібліотеці нараховується за звітний період 955 томів, придбано за цей час 256 книжок. Книжним фондом бібліотеки користуються наукові працівники Музею, франкознавці міста та учителі.

Контроль над роботою Музею

Роботу Музею було обстежено минулого року комісією від Музейного Управління Комітету Культ-освітніх Установ на чолі тов. Мацапури. Комісія виявила шкідливу діяль-

ність бувшого директора Музею – Карманського П. С., який нехтував більшовицький партійний принцип у вивченні франкознавства і популяризації його через Музей. Замість нього він насаджував ворожу українську буржуазно-націоналістичну теорію «школи» Грушевського про безбуржуазність української нації, єдиний безкласовий потік розвитку історії української літератури і безкласовий принцип Франкової революційно-демократичної літературної діяльності і цим паплюжив ім'я великого поета революціонера-демократа, якого вся літературна діяльність була тісно зв'язана з інтересами трудящих мас в їх боротьбі за своє соціальне і національне визволення зпід віковичного рабського становища бувшої Австро-Угорської Імперії – «бастилії народів», за воз'єднання з трудовим народом Великої України разом з старшим братом великим російським народом, в єдину демократичну державу.

Після обстеження музею був закритий і побудовано нову реекспозицію. 12 квітня 1947 року відбувся громадський огляд нової експозиції. Музей цього дня знову було відкрито для відвідувачів. Крім цього в місяці червні на нараді музейних працівників при Комітеті Культ-освітніх Установ було заслухано співдоповідь наукового співробітника Музею – Чумак К. В. про стан роботи в Музеї, з приводу чого було зроблено рішення Комітетом (див. наказ Комітету Культ-освітніх Установ від 4 серпня 1947 р. ч. 427 а).

Директор

(Франко Т. І.)

В.о. зас. директора
по наук. частині

(Бурлака С. Ф.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 21–27. – Машинопис.

№ 76

1948, лютого 10. – Протокол засідання
вченої методичної ради музею

ПРОТОКОЛ

Засідання вченої методичної ради Літературно-Меморіального музею Івана Франка, що відбулося 10.02.48 р.

Присутні: Т. І. Франко, Д. І. Лук'янович, Ярема, Бурлака, Чумак, Мартинюк.

П о р я д о к д е н н и й:

1. Обговорення експозиційного плану музейного.
2. Затвердження проспекту наукового збірника.
3. Затвердження тем кандидатських дисертацій наукових робітників музею.
4. Біжучі справи.

С л у х а л и: письмові зауваження до експозиційного плану, подані канд. філологічних наук Пархоменком і Романченком, секретарем по пропаганді міському у т. Йови, які за браком часу не були присутні на засіданні.

Тов. Пархоменко: дав такі зауваження до експозиційного плану.

1. Не слід подавати матеріали, що стосуються реформи 1861 р. в Росії.
2. Уточнити переклади цитат Герцена («Колокол»)
3. Видання творів Гоголя подати за 1852 рік, а не за 1865.
4. Не експонувати хрестоматію, складену Собоєвим.
5. Викреслити другу частину цитати Франка (О. С. Пушкін, передмова до драматичних творів, 1914 рік, Львів.)
6. Скоротити цитату про Толстого.
7. Зняти все про Сумцова.

Романченко:

1. Не подавати програму «Братства».
2. Не експонувати фотознімку місця хати Кульчицької (Дрогобич).

Иова:

1. Уточнити переклад цитати з роботи Герцена «Дилетантизм в науці»
2. Не експонувати Сумцова і Кримського.
3. Уточнити цифрові дані з діаграми розвитку гірничої промисловості в Галичині.
4. Не експонувати пам'ятника в с. Нагуєвичах на скасування панщини в Галичині.

Усні зауваження:

Лукіянович: рекомендує зняти з експозиції роботу Франка «Лук'ян Кобилиця», як тему, що недостатньо висвітлює історію постаті Кобилиці;

не експонувати матеріали про директорів Дрогобицької гімназії, її вчителя Верхратського.

Я р е м а:

Необхідно уточнити і поставити дати в матеріалах до експозиції.

Ухвалили: Затвердити експозиційний план, складений науковими працівниками музею, врахувавши зауваження вищезгаданих товаришів при остаточній редакції, крім зауваження тов. Пархомова про реформу 1861 року

Слухали: Про затвердження проспекту наукового збірника на 1948 рік.

Ухвалили: Затвердити такі теми:

1. Франко в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом та псевдопатріотизмом.
2. Франко і братня російська література.
3. Боротьба Франка з декаденством та низькопоклонством перед Західно-Європейською культурою.
4. Боротьба Франка з пан-католицизмом і Ватиканом.
5. Видання творі Франка на Україні за 30 років рад. влади.
6. Неопубліковані статті І. Франка українською мовою. «Селянські страйки в Галичині 1902 року» і «Еміграція Галицьких селян».

7. Франко – основоположник революційно-демократичної фольклористики та етнографії.

8. Неопубліковані листи І. Франка.

Слухали: Затвердження тем кандидатських дисертацій наукових робітників музею

У х в а л и л и: Затвердити тему дисертаційної роботи наук. робітника музею Чумак К. В – До ролі Франка як організатора літературного руху в Галичині; наукового робітника музею Бурлаки С. Ф. – «Франко – критик Шевченка».

Голова наукової ради
Секретар

(Т. Франко)
(Чумак)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 27. – Арк. 4–5. – Машинопис.

№ 77

1948 р., березня 19. – Повідомлення про реставрацію літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові

Предстоящая реставрация музея великого Каменяра

Дом № 4 по улице им. Ивана Франко дорог и хорошо знаком каждому львовянину. В нем жил украинский писатель, именем которого названа теперь улица. Созданный здесь литературно-мемориальный музей писателя посетили сотни трудящихся. Они с большим интересом знакомились со всем, что относится к жизни и творческой деятельности великого Каменяра.

В апреле в музее Ивана Франко начнутся реставрационные работы. Все комнаты домика-музея приобретут такой вид, какой они имели в дни жизни писателя. Музей пополнится большим количеством новых экспонатов. Посетители смогут

увидеть известное произведение Ивана Франко «Борислав смеется», вышедшее на грузинском языке, его стихи, выпускаемые сейчас чехословацким издательством «Свобода».

Работники музея принимают меры к тому, чтобы получить из архивного отдела Академии наук СССР материалы, относящиеся к 1906 году, когда поднимался вопрос об избрании Ивана Франко действительным членом Российской Академии наук.

Эти и многие другие документы представляют большой интерес. Они покажут популярность Ивана Франко как ученого и общественного деятеля.

Друк: «Львовская правда» (Львів), 19 березня 1948 р., № 66.

№ 78

1948, квітня 22. – Наказ № 118 по музею

Наказ 118

3 дня 21 квітня 1948

Для відібрання з Дрогобицького Музею експонатів, признаних Музееві І. Франка відкомандовуються в Дрогобич тов. Дичковська і Я. Кедринська на 3 дні від 22–25 квітня 1948.

Львів, 22.IV 1948 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 52.

№ 79

*1948, травня 20. – Наказ № 120 по музею
про тимчасове закриття музею для відвідувачів
у зв'язку з проведенням ремонтних робіт*

Наказ ч. 120

З огляду на ремонт приміщення, Музей зачиняється для відвідувачів аж до закінчення перемалювання і віднови експозиції. Канцелярія працює далі.

Львів, 20 травня 1948 р.

Тарас Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 53.

№ 80

*1948, травня 22. – Наказ № 124 по музею
про звільнення з роботи Степана Бурлаки
за станом здоров'я*

Наказ ч. 124

З огляду на поганий стан здоров'я звільняється з роботи в Музею в.о. заступник директора по науковій частині тов. Бурлака Степан Федорович з днем 17 травня 1948 згідно з Наказом ч. 317 по Ком. в справах культурно-освітніх установ УРСР від 15 травня 1948.

Львів, 22.V 1948 р.

Т. Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 55.

№ 81

*1948, травня 22. – Наказ № 125 по музею
про призначення заступником директора
по науковій частині Івана Кияшка*

Наказ ч. 125

На посаду заступника директора по науковій частині в Музею призначається тов. Кияшко Іван Омелянович з днем 17 травня 1948 р. згідно з Наказом № 317 по Комітеті культурно-осв. установ УРСР за підписом І. Кірси.

Паспорт ШІП № 500242, вид. в Чернигові 27/VI 1945.

Квартира по вул. Кооперативній 7.

Львів, 22.V 1948 р.

Тарас Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 55.

№ 82

1948, серпня 2. – Наказ № 131 по музею

Наказ ч. 131

З нагоди успішного закінчення реекспозиції Музею і естетичного обладнання висловлюю гарячу подяку всім співробітникам, передусім тов. Кияшку, Чумак, Мартинюкові, Кедринській, Дичковській.

Львів, 2.VIII 1948 р.

Тарас Франко
директор

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 10. – Арк. 58.

№ 83

1948, серпня 26. – Стаття Івана Кияшка
«Музей великого Каменяра»

Музей великого Каменяра

На одній з чудових вулиць Львова, що тепер носить ім'я Івана Франка, потопає в зелені квітів і дерев будинок, в якому чотирнадцять років жив і працював великий український поет Іван Франко. В цьому ж будинку він у 1916 році помер.

Сьогодні цей будинок, що за часів Радянської влади перетворений на літературно-меморіальний музей імені поета, став святиною вільного українського радянського народу, його повсякденно відвідують трудящі не лише Львова, але й інших міст і сіл України, делегації з Москви, Ленінграда, Грузії, Сибіру й інших місць великого Радянського Союзу. Ім'я Івана Франка дороге трудящим всієї радянської Батьківщини, так само як дорогі імена Пушкіна, Шевченка, Шота Руставелі, Навої, Нізамі.

Входимо до музею. Перша кімната. В задумі схилив голову поет – таким митець втілив образ Франка у гіпсі, а внизу, в позолоченій рамі на червонім бархаті, його слова: «Я син народа, що вгору йде, хоч був запертий в льох. Мій поклик: праця, щастя і свобода, я хлопський син, пролог, не епілог».

У вступній частині експозиції розповідається, як мрія вічного революціонера і Каменяра про те, що «стане слава мати Україна, щаслива і вільна», що «щезнуть межі, що помежували чужі між собою, згорне мати до себе всі діти теплою рукою», – за часів Радянської влади волею народу, волею партії більшовиків здійснилася.

В першій кімнаті яскраво показано епоху, в яку почалася літературна діяльність Франка. Тут і зародження промисловості і виникнення бориславських нафтових промислів, і зародження революційного робітничого руху в Галичині. У виставлених малюнках, цитатах, фотографіях, книгах

розкрито стан галицького села після реформи 1848 року. Портретами, книжками, журналами і окремими статтями відбито стан літератури на Україні до Івана Франка.

Друта кімната розповідає про дитячі і юнацькі роки поета. Ось поруч з макетом хати, в якій в родині сільського коваля народився майбутній співець українського трудового народу, нова картина відомого різьбаря М. Бумби «Садиба батька Франка в Нагуєвичах», акварель художниці О. Кульчицької – «Малий Івась заслухався чудовою піснею рідної матері». Тут же показано шлях навчання Франка. Він від початку і до кінця своєї науки – в початковій школі, гімназії, університеті завжди був першим. Тут же ми бачимо, що Франко більше здобував науку не від панів професорів, а самотужки, вивчаючи класичну насамперед російську літературу. Молодий Франко з захопленням вивчає твори Пушкіна, Лермонтова, Гейне, Міцкевича і цілий ряд інших письменників.

В цьому залі зібрані його перші вірші, перші переклади, перші статті – в них уже народна самобутня сила молодого поета, в них він дає своє нове, незнане. Молодий Франко владно, як хазяїн, входить в літературу. Польські графи та українські поміщики-ліберали вбачають в ньому майбутню грізну силу, майбутнього політичного противника. Поруч з першими творами Франка ми бачимо нові документи про перший арешт, про страшну яму («На дні»), в яку поруч з злочинцями і вбивцями кинуто поета. Від Франка відвертається багато колишніх друзів, перед ним закривають двері «благопристойні» клуби, редакції газет і журналів. Та не було сили зламати поета. Франко продовжує боротьбу проти чорної реакції і ліберально-націоналістичної рутини.

В третій кімнаті розповідається, як Франко з запалом вивчає науковий соціалізм Маркса і Енгельса. Тут же рукописи Франкових перекладів з праць Маркса і Енгельса, зокрема, розділи з «Капіталу» Маркса. Франко, запалившись прикладом передових російських мислителів-демократів і революціонерів Герцена, Бєлінського, Чернишевського

і Добролюбова, організовує гуртки, в яких сам викладає суспільні науки.

Поруч – матеріали про безсмертний твір Івана Франка «Каменярі». Окремо зібрані документи, що розповідають про реалістичну епопею з життя бориславських робітників «Борислав сміється». Цей розділ нещодавно збагатився ілюстраціями до «Борислав сміється», виконаними народним художником СРСР В. Касіяном.

Цілий ряд нових фотографій і художніх полотен розповідає про зв'язки Франка з народом: Франко читає «Капітал» К. Маркса селянам; Франко записує народні пісні; дружба Франка з селянином-гуцулом в Криворівні Якібюком.

Подано нові документи, що ілюструють зв'язок Франка з рядом вчених слов'янських та інших народів.

Окремий розділ висвітлює зв'язки Франка з російською літературою. Тут розповідається про революційний вплив Максима Горького на творчість Франка, про те, як високо цінував Франко творчість Максима Горького. Подано перекладені Франком на українську мову кращі твори російської літератури. Вперше експонується нова картина художника Р. Турина «Франко і Стефаник». Досить широко висвітлено боротьбу, яку Франко вів з українським буржуазним націоналізмом.

Заходимо в кімнату зовсім не схожу на музейний зал – це реставрований робочий кабінет Івана Франка. Тут і письмовий стіл, за яким Іван Франко писав поему «Мойсей». На цьому столі чорнильниця, ручка з пером, папка для паперів, що ними користувався Франко за життя, і крісло, і диван, і шафи, картини, портрети друзів і знайомих, і старенькі «ходики», стрілки яких показують ту хвилину, коли зупинилося серце поета.

В цій кімнаті в 1905 році радо вітав свого дорогого гостя М. Коцюбинського. Коцюбинський застав Франка за писанням поеми «Мойсей». «В своїй убогій хаті ситів за столом босий і плів рибацькі сіті, як бідний апостол. Плів сіті і писав

поему «Мойсей». Не знаю, чи попалася риба в його сіті, але душу мою він полонив своєю поемою» – так згадував Коцюбинський про цю зустріч.

І ось кімната, в якій самотній, на чужих руках помер Франко. Тут зібрані експонати, що ілюструють похорон Івана Франка. Тут є його посмертна маска.

Вільний радянський народ свято шанує пам'ять свого великого поета. Осінь 1939 року. Західна Україна возз'єднана з усією Радянською Україною, і як символ єднання і здійснення одвічних мрій українського народу – на могилі Франка відбувається багатотисячний мітинг трудящих і воїнів Радянської Армії.

Скільки шкіл, вулиць, колгоспів, театрів носить ім'я Івана Франка!

Музей, хоч можливо і не в повній мірі, дає змогу відвідувачеві зрозуміти велич і значення літературної, громадсько-політичної і наукової діяльності Івана Франка, зрозуміти чому його ім'я стало одним з найпопулярніших імен класиків української літератури.

Матеріалів і документів про Івана Франка зараз зібрано дуже багато, але мале приміщення музею не дає можливості повністю їх експонувати.

Настав час поставити питання про відкриття на Україні великого літературного музею Івана Франка, який би міг набагато повніше показати постать великого Каменяра-революціонера і його літературне значення.

Іван Кияшко

Друк: Літературна газета. – 1948. – 26 серпня.

№ 84

1948, жовтня 2. – Наказ № 139 по музею

Наказ ч. 139

§ 1

Після відпустки старша наукова робітниця Музею Чумак Клавдія Василівна не приступила до праці, але просить о звільнення її від роботи з днем 15 жовтня 1948 на власне бажання. Прохання задовольняється.

§ 2

Відповідальність за збереження й інвентаризацію фондів покласти на наукового робітника тов. Мартинюка М. О. з'обов'язуючи тов. Чумак по акту передати, а тов. Мартинюка прийняти документацію, речі фонду Музею.

§ 3

Для передачі фондів іменую комісію в складі:

Голова тов. Кияшко І. О.

Члени тов. Дичковський М., Кедринська Л.

§ 4

За дотеперішню успішну сумлінну працю в Музею висловлюю тов. Чумак сердечну подяку і висловлюючи думки всього музейного колективу, з жалем прощаю.

Тарас Франко

Львів 2 жовтня 1948

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів Музею. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 4–5. – Машинопис.

№ 85

1948, жовтня 12. – Наказ № 140 по музею
про прийняття на роботу Зеновії Франко

Наказ ч. 140
від 12 жовтня 1948

З днем 15 жовтня 1948 науковим співробітником Музею
зараховується Франко Зеня. Місячний оклад 690 крб.

Львів 12 жовтня 1948

Т. Франко директор

*Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана
Франка. – Фонди музею. – Архів Музею. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 5. –
Машинопис.*

№ 86

1948, грудня 10. – Акт про закупівлю
срібного годинника, що належав Іванові Франку

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
12.XII-1948 року.
Директор – (Т. Франко)

А К Т

10 грудня 1948 року м. Львів.

Складений в тім, що Музей Івана Франка в присутності
Заст. директора по науковій частині – Кияшко І. О., Зав. фон-
дами – Мартинюка М. О. закупили від гр. Кобрини Петра
Олексієвича (м. Дрогобич, вул. Пушкіна 7) срібний годинник,
що належав Івану Франку.

(Срібний іменний годинник Іван Франко в 1896 році
обміняв з адвокатом Кобриним в знак дружби. Цей годин-

ник потім дід подарував своєму внукові Кобрину Петру Олексійовичу).

Годинник куплено за 1000 крб. (одна тисяча крб.)

Продав	(Кобрин)
Присутній	(Мартинюк)
Присутній	(Кияшко)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 28. – Арк. 11. – Машинопис.

№ 87

1949, квітня 11. – Акт музейної комісії про купівлю музеєм книжок з архіву Михайла Воробця

А К Т

на придбання та вступ до Літературно-Меморіального Музею Івана Франка книжок
м. Львів. 11 квітня 1949 р.

Ми, що нижче підписані, комісія в складі голови – заступника директора по науковій частині Музею Івана Франка – КИЯШКО І. О. та членів: наукового співробітника – Мартинюк М. О. і бібліотекаря Музею – Кедринська Л. Л. склали цей акт в цьому, що гром. Ільницька Н. М. продала Державному Літературно-Меморіальному Музею Івана Франка книжки з архіву Воробця М.

Закупочною комісією встановлена вартість книжок 110 крб. (сто десять крб.). Зазначену суму Літературно-Меморіальний Музей Івана Франка зобов'язаний виплатити тов. Ільницькій Н.

Музей Івана Франка через бібліотекаря тов. Кедринську Л. Л. прийняв книжки до бібліотеки Музею.

Акт складено в 2-х примірниках, один з який передано бухгалтеру Музею, а другий передано тов. Ільницькій Н. М.

Голова комісії	(Кияшко І. О.)
ЧЛЕНИ КОМІСІЇ	(МАРТИНЮК М. О.) (КЕДРИНСЬКА Л. Л.)
ПРИЙНЯВ КНИЖКИ	(КЕДРИНСЬКА Л. Л.)
ЗДАЛА ОДИН ПРИМІРНИК ОДЕРЖАЛА	(ІЛЬНИЦЬКА Н. М.)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 28. – Арк. 18. – Машинопис.

№ 88

1949, червня 28. – Дозвіл Ради Міністрів УРСР на передачу Львівському літературно-меморіальному музеєві Івана Франка особистої бібліотеки письменника

Українська радянська Соціалістична Республіка
Рада Міністрів

28 червня 1949 р.

Академія Наук УРСР

тов. Палладіну О. В.

На № К/2047 від 22. VI – 49 р.

Комітету в справах культурно-освітніх
Установ при Раді Міністрів УРСР

тов. Овчаренко П. М.

На № 1560 від 11.V – 49 р.

Рада Міністрів Української РСР дозволяє Академії Наук УРСР передати особисту бібліотеку Івана Франка, яка зна-

ходиться у Львівській бібліотеці АН УРСР Львівському літературно-меморіальному музеєві Івана Франка Комітету в справах культурно-освітніх Установ при Раді Міністрів УРСР.

Передачу бібліотеки провести з належним оформленням згідно існуючого законодавства.

Заступник голови
Ради Міністрів УРСР

М. Бажан

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 31. – Арк. 45–48. – Машинопис.

№ 89

*1949, липня 26. – Наказ № 14 по музею
про призначення виконувачем обов'язків
директора музею Івана Кияшка*

**Наказ № 14
по Літературно-меморіальному
музею Івана Франка
26 липня 1949 року, м. Львів**

Згідно постанови Комітету Культосвітніх Установ УРСР за № 41 від 6 липня 1949 року приступив з цього числа до виконання обов'язків директора Літературно-меморіального Музею Івана Франка.

В. о. директор музею Івана Франка

Кияшко І.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 5. – Рукопис.

№ 90

1949, липня 28. – Лист начальника Управління музеїв
Ю. Лесневського т. в. о. директора музею Івана Франка
Іванові Кияшку з проханням повідомити
про передачу особистої бібліотеки Івана Франка
музеєві письменника у Львові

Комітет в справах культурно-освітніх установ
УРСР

28.07.1949 р.

В.И.О. Директора Львовского Литературно-
Мемориального музея Ивана Франко
Тов. Кияшко И.

Просим немедленно сообщить в Управление музеев получена ли Вами, согласно письма Зам. Председателя Совета Министров УССР Н. П. Бажана – из Львовской библиотеки Академии наук УССР личная библиотека Ивана Франко. Если она Вами не получена, сообщите по каким причинам произошла задержка в передаче. –

Начальник управления музеев
Комитета
28.07.

Ю. Лесневский

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 50.

№ 91

1949, серпня 2. – Постанова № 41 Комітету
в справах культурно-освітніх установ УРСР

2.08.49.

Постанова № 41

Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР
6 липня 1949 року

Заслухавши доповідь директора Львівського Державного літературно-меморіального музею Ів. Франка – Т. І. Франка про стан науково-дослідної роботи в музеї і співдоповідь по цьому питанню начальника Управління музеїв Комітету тов. Лесневського Ю. А. Комітет відмічає:

В 1947–1948 роках Комітетом в справах культурно-освітніх установ УРСР в Львівський Державний літературно-меморіальний музей І. Франка три рази відряджалась бригада кваліфікованих наукових працівників Київського музею Т. Г. Шевченка для надання практичної допомоги музею в перебудові експозиції.

Бригада опрацювала музею тематико-експозиційні плани, розробила ряд принципів і важливих міроприємств в справі корінної перебудови експозиції, науково-дослідної і культурно-освітньої роботи відповідно до постанов ЦК КП(б) і ЦК КП(б) в питаннях ідеологічної роботи.

Проте, директор музею І. Франка – Т. І. Франко став на шлях ігнорування пропозиції бригади по перебудові експозиції, усуненню ряду принципів політичних помилок і істотних недоліків.

Внаслідок такого антидержавного ставлення до своїх обов'язків з боку директора музею Т. І. Франка – експозиція музею мала ряд буржуазно-націоналістичних помилок і в спотвореному вигляді висвітлювала літературну творчість і революційно-демократичну діяльність великого письменника, класика української літератури І. Франка. В експозиції

музею не було показано ролі революційних ідей Маркса і Енгельса в формуванні революційно-демократичного світогляду І. Франка. Матеріали і документи про великих передових діячів російської і української культури – Шевченка, Чернишевського, Герцена, Добролюбова, Белінського, які мали величезний вплив на розвиток творчого шляху письменника і формування його як революціонера-демократа, показувались в експозиції лише частково на другому плані експозиційної площі музею.

В експозиції не показувались матеріали про боротьбу Івана Франка проти шовінізму і націоналізму і, в першу чергу, проти українського буржуазного націоналізму. В експозиції були відсутні матеріали, які повинні були відбити глибокий інтернаціоналізм письменника і його любов до пригнічених народів. Матеріали і документи, що характеризують широкі наукові зв'язки Івана Франка з видатнішими вченими Росії – Шахматовим, Соболевським, Коршом, – штучно збіднювались і не показувались в експозиції. Плазуючи перед культурою буржуазного Заходу, в експозиції музею за вказівками директора Т. І. Франка на першому плані експонувались портрети – Шекспіра, Гейне, Гетте, Діккенса, чим стверджувались антинаукові погляди на те, що світогляд І. Франка формувався під впливом західноєвропейської культури.

Поруч з цим матеріали і документи, що свідчать про велику любов письменника до творчості кращих представників української і російської культури – Т. Г. Шевченка, Коцюбинського – майже не використовувались і лише в незначній мірі показувались поруч з другорядними матеріалом.

Протягом двох років директор музею Т. І. Франко не організовував виявлення і збір документів і експонатів, що характеризують розквіт української радянської культури національної за формою і соціалістичної за змістом та велику любов трудящих України і всього Радянського Союзу до літературної спадщини і революційно-демократичних ідей великого письменника.

Внаслідок цього в експозиції музею не показувались літературні видання І. Франка за час радянської влади на мовах братніх народів СРСР.

В експозиції замовчувалось величезне значення творчості І. Франка в розвитку української класичної літератури і зокрема його вплив на розвиток і дальніший розквіт української радянської літератури.

В музеї були відсутні матеріали, що відображають патріотичне значення творчості І. Франка в період Великої Вітчизняної війни і велике піклування партії і радянського уряду про увічнення пам'яті І. Франка.

Науково-дослідна робота розгорнута слабо. Існуюча науково-методична рада фактично не працювала. Музей не мав практичних наукових зв'язків з Університетом, Педінститутом, місцевою радянською громадськістю. Не дивлячись на неодноразові вказівки Комітету і велику практичну допомогу, надану музею, колектив наукових працівників не розгорнув потрібної роботи по виявленню і збиранню документів по радянському періоду і не організовував науково-дослідну роботу.

Директор музею Т. І. Франко, замість дослідження творчості І. Франка з позицій радянського літературознавства, став на шлях фальсифікації біографії письменника.

Все це привело до того, що державний літературно-меморіальний музей І. Франка не став справжнім науковим осередком по популяризації художньої спадщини письменника і пропаганди кращих революційно-демократичних традицій Івана Франка, а навпаки – в спотвореному буржуазно-націоналістичному дусі висвітлював творчість великого письменника.

Такий ненормальний стан в науково-дослідній і експозиційній діяльності музею утворився внаслідок того, що директор музею Т. І. Франко свідомо ігнорував накази і вказівки Комітету в справі перебудови науково-дослідної роботи музею та з ворожих радянському народу, буржуазно-націоналіс-

тичних позицій оцінював творчість великого письменника і революціонера-демократа.

Виходячи з вищенаведеного, Комітет в справах культурно-освітніх установ УРСР постановляє:

1. За ігнорування вказівок Комітету в справі корінної перебудови експозиції літературно-меморіального музею І. Франка та протаскування ворожих буржуазно-націоналістичних концепцій в вивченні історії української літератури і, зокрема, творчості І. Франка, внаслідок чого експозиція музею була побудована на низькому ідейно-політичному рівні і мала ряд політичних помилок та ідеологічних збочень, – директора Музею Т. І. Франка звільнити з роботи.

2. Призначити виконуючим обов'язки директора літературно-меморіального музею І. Франка – заступника директора по науковій частині тов. Кияшко І. Г.

3. Зобов'язати виконуючого обов'язки директора музею тов. Кияшко до 25.07.49 року по прийомо-здаточному акту прийняти майно і всі справи музею від колишнього директора музею І. Франка.

Копію прийомо-здаточного акту надіслати до Комітету.

4. Зобов'язати тов. Кияшко:

а) до 1.08.49р. закінчити докорінну перебудову експозиції на основі складеного акту бригадою наукових працівників Київського музею Т. Г. Шевченка;

б) до 10.08.1949 року опрацювати заходи, що забезпечують створення в музеї повноцінної експозиції по темі «Вшанування пам'яті Івана Франка за часи Радянської влади» і подати їх на розгляд і затвердження Комітету;

в) до 1.08.49 року опрацювати план комплектування музейних фондів відповідно тематичної структури експозиції;

г) до 15.08.49 року опрацювати в музеї план науково-дослідної тематики по вивченню і дослідженню творчості І. Франка. План погодити з кафедрою української літератури Львівського Державного Університету та надіслати його на розгляд Комітету;

д) до 1.08.49 року розробити міроприємства в справі популяризації музею серед трудящих м. Львова і Львівської області.

5. Зобов'язати директора державного Київського музею Т. Г. Шевченка тов. Мацапуру М. І. надавати Львівському літературно-меморіальному музею І. Франка систематичну практичну допомогу в питаннях науково-дослідної і експозиційної роботи.

6. Начальнику Управління кадрів Комітету т. Хмарі Б. Л., начальнику Управління музеїв т. Лесневському Ю. А. до 25.07.49 року укомплектувати музей кваліфікованими кадрами наукових працівників.

Голова Комітету в справах
Культурно-освітніх установ УРСР
(П. Овчаренко)

Згідно:

Розіслати всім літературно-
Меморіальним музеям.

2.08.1949 року

Тираж 22

Пп

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 45–48. – У верхньому лівому кутку перед початком тексту постанови – резолюція фіолетовим чорнилом рукою Івана Кияшка: «тов. Гавур Ознайомити всіх працівників музею Ів. Кияшко. 11 VIII 1949 року». В кінці тексту біля «Згідно» – підпис фіолетовим чорнилом і кругла сіра печатка з невизначеним текстом.

№ 92

1949, кінець серпня. – План проведення мітингу,
присвяченого відкриттю пам'ятника Іванові Франку
біля музею

Проект на затвердження
МК КП/б/у

П Л А Н
ПРОВЕДЕННЯ МІТИНГУ
ПРИСВЯЧЕНОГО ВІДКРИТТЮ ПАМ'ЯТНИКА
ІВАНУ ФРАНКУ

1. Пам'ятник встановлено біля музею Івана Франка (вул. Івана Франка 4), Бюст з бронзи роб. скульптора Пивоварова. Постамент роботи скульпторів т.т. Дзиндри Е. В. і Сколоздри В. І.

2. Відкриття пам'ятника відбудеться в день народження Івана Франка 27 серпня 1949 року о 17 год. дня.

3. Зобов'язати нач. міліції м. Львова забезпечити відповідний порядок в час мітингу. Вул. Івана Франка з 16³⁰ закрити для всіх видів транспорту.

4. Запросити на відкриття пам'ятника викладачів та студентів Львівського Університету ім. Івана Франка, студентів заочників, Педінституту, Політехнічного Інст. та інших інститутів. Працівників львівських установ АН УРСР, робітників заводів і фабрик, письменників, членів бувшої підпільної організації «Народна Гвардія ім. Івана Франка», колгоспників з колгоспу ім. Івана Франка Краснянського р-ну, колгоспників з р-ну Івано Франківського, службовців м. Львова, бійців Радянської Армії. (Всього 5.000 чол).

5. Зобов'язати Облрадіокомітет організувати трансляцію по міській радіосітці мітингу.

6. Зобов'язати редакторів газет «Вільна Україна», «Львовская Правда», «Червони Штандар» та Облрадіокомітет широко подати матеріал про мітинг в газетах та радіо.

7. Зобов'язати худ. керівника капели «Трембіта» організувати виступ капели в час мітингу.

8. Зобов'язати директора музею Івана Франка підготувати музей для масового огляду музею після відкриття пам'ятника.

9. Мітинг відкриває вступним словом Заст. Голови Облвиконкому тов. С. В. Стефаник,

З привітаннями виступають:

1) Ректор Університету.

2) Секретар Мк КП/б/У.

3) Від спілки письменників.

4) Від спілки художників.

5) Від робітників.

6) Від музею Івана Франка.

7) Від колгоспників.

8) Від близьких знайомих Франка то його родини.

9) Від студентів Університету.

10. Зобов'язати керівників установ і підприємств запрошених на мітинг виготовити вінки та покласти їх на пам'ятник після відкриття пам'ятника.

ДИРЕКТОР МУЗЕЮ

ІВАНА ФРАНКА

(І. КИЯШКО)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. № 27. – Арк. 21–22. – Машинопис.

№ 93

*1949, серпня 26. – Наказ № 27 по музею
в справах спорудження і підготовки встановлення
пам'ятника Іванові Франку біля музею*

Наказ № 27

**По Літературно-Меморіальному музею
Івана Франка 26.VIII.1949
м. Львів**

§ 1

Згідно плану Музею і Кошторису на 1949 р. затверджених Комітетом Культосвітніх Установ УРСР, до 93-х роковин з дня народження Івана Франка, біля будинку музею споруджено пам'ятник-бюст Ів. Франка. Бюст роботи київського скульптора Г. Пивоварова. Постамент роботи львівських скульпторів Дзиндри Є. В. та Сколоздри В. І. Відлив в бронзі здійснив металообробний завод у Львові під керівництвом директора з-ду т. Тируся Д. Г. Згідно актів Комісії по прийняттю бюста Івана Франка вилитого в бронзі та Комісії МК КП(б)У про прийняття всієї роботи по спорудженню пам'ятника-бюста Івана Франка – вважати роботу по спорудженню бюста-пам'ятника закінченою.

§ 2

Оголошую подяку скульпторам тт. Дзиндрі Є. В., Сколоздрі В. І. за високомайстерне виконання замовлення по спорудженню пам'ятника-бюста Івана Франка.

§ 3

Оголошую подяку майстру цвітного та художнього лиття, директору металообробного заводу тов. Тирусь Д. Г. за високомайстерне виконання замовлення музею по литтю в бронзі бюста Івана Франка.

§ 4

Просити Львівський МК КП(б)У взяти на себе обов'язок проведення мітингу по відкриттю пам'ятника-бюста Івана Франка, з цією метою на бюро МК КП(б)У ввійти з пропозицією (міроприємствами) порядку відкриття бюста Ів. Франка.

§ 5

День народження великого українського письменника революціонера-демократа Івана Франка – 27 серпня 1949 року (93 річниця з дня народження) призначити днем відкриття пам'ятника-бюста Івана Франка.

§ 6

Всі грошові видатки зв'язані з встановленням пам'ятника-бюста Івана Франка віднести за рахунок ст. 11 – експонати.

В.о. директора Музею

Ів. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів Музею. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 1–2. – Рукопис, фіолетове чорнило.

№ 94

1949 р., серпня 28. – Повідомлення РАТАУ про мітинг біля літературно-меморіального музею Івана Франка, присвячений 93-річчю з дня народження письменника

**Урочистий мітинг,
присвячений пам'яті Івана Франка**

Хвала тобі, великий син народу,
Що нас учив боротись за свободу,
Хвала тобі!

Трудящі Львова широко відзначили 93-річчя з дня народження класика української літератури, полум'яного борця

за свободу українського народу – Івана Франка. На підприємствах, в установах і учбових закладах проведено бесіди, доповіді, присвячені його творчості. Бібліотеки провели конференції читачів, організовані виставки.

Вчора у зв'язку з цією датою біля літературно-меморіального музею Ів. Франка відбувся багатотисячний мітинг трудящих міста, присвячений відкриттю пам'ятника-бюста Івана Франка. Тут зібралися робітники підприємств, службовці установ, учні шкіл, студенти вузів, діячі літератури, науки і мистецтва, представники партійних, радянських і громадських організацій.

Мітинг відкрив голова облвиконкому тов. К. М. Пелехатий.

– В час зростання нашої радянської держави, в дні, осяяні невмирущою славою, творчим піднесенням, в дні, коли наша республіка готується до радісного свята – 10-річчя воз'єднання українського народу, ми відзначаємо 93 річницю з дня народження Івана Франка – письменника, поета, борця, громадянина, – говорить тов. Пелехатий. – Іван Франко – полум'яний патріот. Але його патріотизму, як патріотизму Пушкіна, і Горького, як патріотизму Шевченка і Коцюбинського чужа національна обмеженість. Він не мав нічого спільного з тупим, сліпим шовінізмом його сучасників, буржуазних націоналістів. Іван Франко вірив у краще майбутнє, торжество розуму, в те, що земля належатиме народові, в те, що трудящі будуть вільні, щасливі. І все те, про що мріяв Іван Франко, за що боровся, здійснилося в наші дні під керівництвом великого Сталіна.

«Вічний революціонер», борець, поет, письменник, він завжди з нами, серед нас. Слава тобі, великий син народу!

Секретар міському КП(б)У тов. Н. П. Стогній говорила про величезну популярність, якою користувався Іван Франко серед трудящих не тільки України, але й усього Радянського Союзу. Його твори видані десятками мов, їх любить народ. Світле життя письменника є прикладом самовідданого служіння трудящим.

– Іван Франко, – сказав у своєму виступі дійсний член Академії наук УРСР тов. Г. М. Савін, – належав до тих діячів минулого, які без вагань віддали своє серце, розум, життя служінню трудовому народові, боротьбі за краще майбутнє, за наше чудове сьогодні. Слідом за Белінським і Чернишевським, Добролюбовим і Шевченком він підняв свій мужній голос на захист пригноблених. І готуючись до славного ювілею – 10-річчя возз'єднання, наш народ з подякою згадує одного з кращих своїх синів, який так багато сил доклав у боротьбі за возз'єднання України, – Івана Франка.

На мітингу також виступили депутат Верховної ради УРСР тов. Й. Ю. Балух, представник колгоспників Івано-Франківського району тов. М. І. Михайлюк і письменник тов. Я. О. Галан. Вони говорили про величезне виховне значення творів Іван Франка, про його громадську і літературну діяльність.

Капела «Трембіта» з великим піднесенням виконує «Вічний революціонер». Під звуки пісні тов. К. М. Пелехатий знімає покривало. На кам'яному постаменті височить бронзовий бюст письменника.

Біля підніжжя бюста були покладені численні вінки від трудящих Львова.

Друк: Вільна Україна (Львів), 1949. – № 169. – 28 серпня. Переклад цього допису російською мовою опубліковано: Львовская правда. – 1949. – № 204. – 30 серпня. У цьому перекладі відсутнє останнє речення, яке є в українському тексті. Стаття закінчується словами: «Затем под звуки гимна Советского Союза тов. К. Н. Пелехатый снимает с памятника-бюста покрывало. На большом каменном постаменте установлен бронзовый бюст писателя».

№ 95

1949, серпня 29. – Наказ № 28 по музею
з подякою працівникам за участь у підготовці мітингу
у зв'язку з відкриттям пам'ятника Іванові Франку
біля музею

Наказ № 28

**по Літературно-Меморіальному музею Івана Франка
29.VIII 1949 року, м. Львів**

За активну участь в підготовці до проведення мітингу
в зв'язку з відкриттям пам'ятника-бюста Івана Франка та в
підготовці до відзначення 93х роковин з дня народження
Ів. Франка оголошую подяку працівникам музею:

1. Дичковському М. М. – ст. бухгалтеру
2. Гавриленко К. І. – ст. наук. робітник
3. Кедринській Л. Л. зав. Бібліотекою
4. Гавур А. М. – секретарю
5. Дутко З. – ніч. сторож. двор.

Особливо відмічаю старанну роботу тов. Дутко З.

В.о. директора музею

Ів. Кияшко.

*Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана
Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 2. –
Рукопис, фіолетове чорнило.*

№ 96

1949, вересня 24. – Рецензія заввідділу
Державного музею Т. Г. Шевченка у Києві Клавдії Чумак
на лекцію-екскурсію по Львівському літературно-
меморіальному музею Івана Франка

РЕЦЕНЗІЯ

на екскурсію-лекцію по Державному літературно-
меморіальному музею І. Я. Франка
(м. Львів)

Іван Якович Франко належить до кращих діячів минулого, які віддали своє серце і розум служінню трудовому народові, боротьбі за краще майбутнє. Слідом за Белінським і Чернишевським, Добролюбовим і Шевченком він підняв свій мужній голос на захист пригноблених.

Творчість Франка багатогранна. Він був поетом, прозаїком, драматургом, публіцистом, вченим, громадсько-політичним діячем. Отже, завдання Державного літературного музею Франка показати могутню постать Франка зі всією її величністю і багатогранністю, як борця-революціонера, філософа, як письменника, що боровся за долю пригноблених. Ось чому нам здається для того, щоб повно показати життя і творчість Франка в експозиції, потрібний великий літературний музей, а завдання літературно-меморіального музею показати стисло (на скільки дозволяє площа меморіального будинку) епоху, в яку жив письменник, його життя і творчість, обстановку, в якій творив письменник.

Крім того, звертаючись до нашого часу, коли в нашій країні побудований соціалізм під керівництвом партії Леніна-Сталіна, коли радянський народ іде до комунізму, музей повинен показати з якою любов'ю і як широко вшановують народи Крани Рад пам'ять про великого революціонера-демократа, яких великих розмірів набуває праця над вивченням його життя і творчості.

Отже, виходяче саме з цих положень, слід розглядати лекцію-екскурсію по літературно-меморіальному музею.

Треба сказати, що колектив наукових робітників музею Франка сумлінно віднісся до тексту лекції-екскурсії по музею, проробивши велику і серйозну роботу, висвітлюючи в екскурсії епоху Франка, життя і творчість поета, суспільно-політичні погляди, показуючи органічний зв'язок Франка з передовою російською культурою і в першу чергу революціонерами-демократами, ідучи послідовно за експозиційним планом.

Поруч з цим слід відмітити ряд недоліків, допущених авторами лекції-екскурсії у висвітленні деяких питань життя і творчості І. Я. Франка.

І. Так, вже в вступі (стор. 1) екскурсії говориться, що «Волею партії більшовиків і всього радянського народу землі Західної України були Возз'єднані в єдиній Українській Радянській державі». Така трактовка питання возз'єднання українських земель в єдиній Радянській державі є не зовсім ясною, адже партія більшовиків виражала прагнення народу Західної України, Північної Буковини, Закарпаття; мрія про возз'єднання всіх українських земель в єдиній державі віками жила в народі. Народи цих земель вели жорстоку боротьбу за возз'єднання з однокровними братами. Радянський уряд, партія більшовиків, весь радянський народ пам'ятали і не забували про відрізані українські землі, що знаходилися в складі інших держав, тут навіть слід би було навести слова товариша Сталіна на XVI з'їзді ВКП(б), коли Йосип Віссаріонович підкреслив, що «есть Украина в составе СССР, но есть и другая Украина в составе других государств».

В обличчі комуністичної партії трудящі Західної України і Закарпаття бачили свого вождя і керівника революційною боротьбою за соціальне і національне визволення, боротьбою за возз'єднання з братами Радянської України. Таким чином, в екскурсії треба показати, що возз'єднання українських земель в єдиній Радянській соціалістичній державі здійснилося волею народів Західної України і на-

родів СРСР, волею і під керівництвом партії большевиків і особисто товариша Сталіна.

II. В розділі III коротка характеристика епохи II-ої половини XIX ст. замовчує той факт, що на Україні народ терпів гніт з боку українських поміщиків, капіталістів. Адже на Україні в II-й половині XIX ст. національний гніт тісно переплітався з соціальним з боку українських, польських, австрійських поміщиків, капіталістів. А тому необхідно в екскурсії вказати на наявність на Україні українських поміщиків, куркулів, капіталістів, які пригнічували український народ в однаковій мірі, як і польські пани, євреї-лихварі, австрійські поміщики. Інакше екскурсія в цьому питанні буде повторюватиме шкідливу буржуазно-націоналістичну «теорію» Грушевського – «теорію єдиного потоку».

III. Кінець III розділу не закінчений, обірваний, бо на цитату мало вказати указкою, її треба прочитати, або зміст передати. А тим більше, що тут, очевидно, іде мова про цитату:

... Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох,
Мій поклик, праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог, –

яку обов'язково треба зачитати відвідувачам музею.

IV. В розділі IV, коли мова іде про Садибу, в якій народився Франко, автори екскурсії вказують на малюнок худ. Кульчицької («величаючи» малюнок «картиною») та на різьбу по дереві Бумби і зовсім даремно обходять макет «Садиба батьків Франка». А між тим макет справляє більше вражіння на глядача, ніж малюнок худ. Кульчицької.

В цьому ж розділі копія худ. Бореяка з ілюстрації В. І. Касіяна до оповідання Франка «Олівець» чомусь пояснюється як картина худ. Касіяна!

V. В розділі IV, в тому місці, де іде мова про творчість Франка в студентські роки (стор. 10) необхідно вказати на характер творчості Франка цього періоду, вказавши на по-

езію «Наймит», збірку оповідань «Борислав», куди ввійшли – «Ріпник», «На роботі», «Навернений грішник», в яких Франко підіймає питання соціальної нерівності, зображає життя робітників у Бориславі на видобутку нафти і земного воску («Борислав») – в експозиції ці твори ілюструються як головні, а з екскурсії механічно випускаються, очевидно, по неважливості авторів екскурсії.

VI. В розділі V (ст. 12), коли іде мова про працю Франка після І-го арешту, сухо перераховуються назви праць Франка, зовсім не аналізується (хоч в кількох словах) їх зміст. Це не дає можливості слухачеві зрозуміти еволюцію світогляду Франка. Тут було б доцільно пояснюючи «Програму соціалістів галицьких» вставити епізод – намагання польських видавців зробити «друкарську помилку» в заголовку брошури «Program socjalistów polskich i ruskis w schodnej Galicji», що показує, як польські видавці не хотіли навіть згадати про українців на території колишньої Галичини.

VII. Мало сказати на те, що Франко видає «Дрібну бібліотеку» (стор. 13). Треба пояснити призначення цього видання, мету, яку переслідував Франко, беручись за нього.

VIII. Пояснюючи II-ий арешт Франка в 1880 р. (стор. 14), автори екскурсії дуже схематично подають причини цього арешту. Необхідно хоч би в кількох словах згадати про судовий процес в Коломиї, який відбувався над селянами Фокшеями та Ганною Павлик і чому Франка, зовсім невинного, було кинено до в'язниці в зв'язку з цим процесом. Обов'язково згадати оповідання Франка «На дні».

IX. Характеризуючи зміст журналу «Світ» (стор. 15) автори екскурсії забули згадати про те, що Франко друкує тут переклади творів російських письменників, революціонерів-демократів: «Русские женщины» Некрасова, статті про життя і творчість російських письменників (Салтиков-Шедрін), та портрети цих письменників, «Вакулу» Пом'яловського. А цим самим екскурсія не зовсім вірно пояснює значення журналу, а головне, зменшує роль Франка у поширенні

життя і творчості російських письменників серед народу Західної України (а в експозиції це питання висвітлено досить широко).

Крім того, тут треба було б додати цитату з листа Франка, здається, до Белея (ми говоримо «здається», тому що під руками немає листування), де Франко говорить про те, що він хотів би в «Світ» помістити цілий ряд статей економічних, популярно викладених, з тим, щоб з них склалася ціла система суспільної економії.

Х. Трохи дивує той факт, що характеристиці головної збірки Франка «З вершин і низин» (стор. 16) відведено так мало місця в екскурсії. Треба було б хоч одним реченням (ми враховуємо, що текст екскурсії обмежений часом) дати загальну характеристику збірки (в тексті справедливо названої «Найкращою») і потім уже це речення підтвердити прологом до збірки – «Вічний революціонер», можливо навіть скоротивши цитату, наведену в екскурсії, з цієї поезії.

XI. В розділ VII, коли мова іде про 25-тилітній ювілей літературної і громадської діяльності Франка (стор. 20) необхідно вказати на ініціаторів ювілею, адже це буде поясненням: серед яких саме верств був популярний і користувався повагою Франко.

XII. Пояснення в екскурсії змісту поеми «Мойсей» (стор. 26) вимагає цитування слів із прологу до поеми:

Та прийде час, і ти вогнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїх хаті і по своїм полі. –

які безперечно цитуються в експозиції музею.

Також мало вказати на те, що Горький дав «високу оцінку» поемі Франка, необхідно цю думку підтвердити словами Горького, або переказом змісту цих слів.

ХІІІ. Розділ ХІ дуже стислий, обмежений, але ми пояснюємо це тим, що очевидно цей розділ і в експозиції музею представлений був дуже бідно на час складання тексту екскурсії. Хочеться висловити впевненість, що на сьогодні розділ «Вшанування пам'яті Франка за радянської влади» значно повніший і послідовніший.

Але слід відмітити, що і при тому матеріалі, який був в експозиції цього розділу на час складання екскурсії, потрібно було почати текст екскурсії ХІ розділу висловлюваннями класиків марксизму-ленінізму – В. І. Леніна, Й. В. Сталіна – про те, що Велика Жовтнева Соціалістична революція створила всі умови для розвитку культури соціалістичної змістом, національної формою, умови для вшанування всіма народами СРСР кращих діячів минулого та словами Франка, в яких він висловлює надію на те, що настане час, коли «в новім великім людськім храмі» не забудуть його згадати:

А як мільонів куплений сльозами
День світла, щастя й волі засвітає,
То чень в новім великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.

(Франко, Скорбні пісні, ІІІ)

ХІV. Далі слід вказати на те, що при складанні і веденні екскурсії треба дбати за чистоту літературної мови – автори даної екскурсії трохи зневажливо поставилися до цієї вимоги. Ось чому в екскурсії можна зустріти слова і вирази: «рядом» – замість «поруч» (стор. 1), «Він започаткував революційно-демократичний напрям...» (стор. 4), «Зачинатель нової української літератури», «О 4-й годині пополудні...» (стор. 29), «переніс домовини» – замість «перенесення» (стор. 29) тощо.

ХV. Накінець, треба вказати й на той факт, що іноді не зовсім вдало наводяться цитати поезій, до деякої міри перевантаженість цитатами за рахунок чого екскурсія трохи велика по розміру.

Загальний висновок можна зробити слідуючий: текст екскурсії Державного музею Франка, поданий на рецензію, може бути цілком і повністю покладений в основу ведення екскурсії по експозиції музею з виправленням вищезазначених недоліків та після уважної коректури щодо мови й стилю екскурсії.

Зав. Відділом «Вшанування пам'яті
Шевченка за радянської влади»
Державного музею Т. Г. Шевченка
К. В. Чумак.

24 / IX – 1949 року.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 74–79. – Машинопис з підписом Клавдії Чумак.

№ 97

1949, листопада 13. – Допис Ф. Полякова
«Відкриття пам'ятника на батьківщині Івана Франка»

6 листопада – напередодні 32-их роковин Великої Жовтневої соціалістичної революції – в с. Нагуєвичах, Підбузького району, Дрогобицької області, урочисто відкрито пам'ятник великому українському письменнику, революціонеру-демократу Івану Яковлевичу Франку.

На мітинг, присвячений відкриттю пам'ятника, зібралось багато земляків письменника – робітники-нафтовики м. Борислава, селяни-колгоспники, представники партійних, радянських, комсомольських та профспілкових організацій, учні шкіл.

З палкою промовою і спогадами виступив небіж письменника, нині директор літературно-меморіального музею Івана Франка Гринь Захарович Франко.

У спорудженні постаментів активну участь взяли колгоспники місцевої сільськогосподарської артїлі ім. Івана Франка, робітники нафтобурової контори та ін.

Після урочистого мітингу в сільському клубі відбувся великий концерт художньої самодіяльності. До програми святкового концерту увійшов ряд творів Івана Франка, які були виконані гуртківцями з великим піднесенням.

Друк: «Радянська Україна». – 1949. – № 267. – 13.11.1949 р.

№ 98

*1949, листопада 28. – Наказ № 35 по музею
про стан фондів музею і призначення
К. Гавриленко завідувачем фондами*

Наказ № 35 по літературно-меморіальному музею Івана Франка 28.IX. 1949

В зв'язку з тим, що бувший Зав. фондами до крайності запустив стан збереження фондів та майже рік не заводив інвентарних карток, а до наукової обробки фондів зовсім не приступав, впов. призначену зав. фондами т. Гавриленко К. І. зобов'язую протягом місяця завести на всі експонати інвентарні картки, на меморіальні речі та цінні історичні документи завести додаткові наукові картки. Всі експонати розбити на категорії і групи згідно інструкції Комітету Культосвітніх Установ УРСР і забезпечити відповідне їх збереження.

Про виконання доповісти 1.XI. 1949 р.

В. о. директор музею Ів. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 7. – Рукопис, фіолетове чорнило.

№ 99

1949, кінець року. – Довідка про стан експонатів
і музейних цінностей музею Івана Франка
станом на 1 січня 1950 року

ДОВІДКА

Про стан експонатів і музейних цінностей
Літературно-меморіального музею Івана Франка
на 1 січня 1950 року

Кількість експонатів – 1620

Вартість експонатів – 141195 крб. 34 коп.

Зав. фондами: Кедринська Л.

Повну інвентаризацію переведено в місяці грудні 1950 року.

Директор Музею Івана Франка І. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 55. – Машинопис.

№ 100

1950, січня 1. – Акт перевірки стану каси музею

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор:

1.1.1950.

АКТ

1.01.1950 р.

м. Львів

Перевірення стану каси Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові за станом на 1 січня 1950 р.

Комісія в складі тт.: заст. директора Науменка І. Л., бібліотекаря Л. Кедринської та секретаря Гавур А. М. перевірила стан каси в музею Івана Франка при чому виявилось:

Значилось: 00 крб. 00 коп.
Виявилось 00 крб. 00 коп.
КОМІСІЯ:

І. НАУМЕНКО
Л. КЕДРИНСЬКА
А. ГАВУР

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 55. – Машинопис.

№ 101

*1950 р., впродовж року. – Тематичний план
Львівського Державного Літературно-меморіального
музею Івана Франка*

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ЛІТЕРАТУРНО- МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІВ. ФРАНКА 1950 Р.

ВСТУП

Здійснення мрії Івана Франка про возз'єднання всіх
українських земель в єдиній державі.

1. Франкові мрії про возз'єднання.
2. Визвольні події 1939 року на землях Західної України.
3. Матеріали Народних Зборів у Львові та Верховних Сесій УРСР і СРСР про возз'єднання західно-українських земель з Радянською Україною.
4. Матеріали про наділення селян землею.
5. Основні документи про остаточне возз'єднання всіх українських земель в єдиній Радянській Державі.
6. Колгоспи на західно-українських землях.
7. Й. В. Сталін – збирач українських земель.

ТЕМА І.

Доба Івана Франка (40–80 рр. ХІХ ст.)

1. Скасування кріпацтва в Галичині. Розвиток капіталізму і поява пролетаріату (Маркс). Відсутність проводу пролетаріату (Сталін).
2. Реформи 1861 року на Україні.
3. Політично-соціальні умови життя на зах. Україні в час виступу Івана Франка.
 - а) «Україна попів і жебраків» (Франко)
 - б) Класова боротьба між «москвофілами», «народовцями» і прогресивною частиною інтелігенції.
 - в) Національне питання на Україні. Сталін про національне питання в Західній Україні. Чернишевський, Герцен про Галичину. Австрія «тюрма народів» (Франко).
4. Преса і літературний рух на Україні.
 - а) Перші літературні спроби на українській мові в Галичині («Руська трійця»).
 - б) Проникнення революційної поезії Шевченка в Галичину та вплив Шевченка на розвиток літератури в Галичині.
 - в) Проникнення в Галичину творів російських письменників і зокрема творів революціонерів-демократів Герцена, Белінського, Чернишевського, Добролюбова та вплив їх творчості на дальший розвиток української літератури.
 - г) Твори Котляревського, Квітки-Основ'яненка, Гулака-Артемовського, Марка Вовчка, Степана Руданського, Ю. Федьковича в Західній Україні.
 - д) Валуєвщина і юзефовщина та їх вплив на літературний процес на Україні.
 - ж) Добровільна цензура в Галичині.
 - з) «Русалка Дністрова», «Зоря Галицька», «Мета», «Правда», «Киевская Старина», «Отечественные Записки», «Современник».

ТЕМА II.**Дитячі та юнацькі роки Івана Франка (1856–1875 рр.)**

1. Село Нагуєвичі часів дитинства Івана Франка. Соціальний і економічний стан села.
2. Батьки Івана Франка.
3. Навчання Франка в початковій школі с. Ясениці Сільній та в Дрогобичі.
4. Франко в Дрогобицькій гімназії.
5. Захоплення Франка-гімназиста народними піснями.
6. Лектура Івана Франка в роки гімназійного навчання: Шевченко, Пушкін, Грибоєдов, Лермонтов, Марко Вовчок, Панас Мирний, Шекспір, Міцкевич, Золя.
7. Перші літературні спроби Івана Франка («Народна пісня» – Джеджалик 1874 р.)

ТЕМА III.**Іван Франко у Львівському університеті та початок громадсько-політичної діяльності (1875–1877 рр.)**

1. Іван Франко студент львівського університету.
2. «Академічний кружок», журнал «Друг» і участь в них Івана Франка.
3. Франко під впливом революційних поглядів Чернишевського. Робота Франка над перекладом на українську мову роману Чернишевського «Что делать».
4. Глибоке вивчення Франком творів російських письменників: Л. Толстого, Тургенєва, Пом'яловського, Успенського, Салтикова-Щедріна, Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Герцена, Лермонтова, Пушкіна, Гоголя, Михайлова, Некрасова.
5. Перший прозовий твір «Петрії і Довбуцуки».
6. Зміни в свідомості Івана Франка. Реалістичні твори «Лешишина челядь», «Наймит», «Борислав».
7. Перший арешт Івана Франка (1877 р.). Соціалістичний процес («Моя зустріч з Олексою», автобіографія).

ТЕМА IV.

Вплив наукового соціалізму Маркса і Енгельса
та матеріалістичної філософії російських
революціонерів-демократів і Шевченка
на формування світогляду Франка

1. Поглиблення студій над Марксом і Енгельсом. Переклад творів Маркса і Енгельса на українську мову.
2. Пропаганда ідей Маркса і Енгельса серед робітників і селян. Конкретна участь Франка в робітничому русі.
3. Вивчення матеріалістичної філософії російських революціонерів-демократів.
4. Вплив російських письменників реалістів Белінського, Чернишевського, Пісарєва, Добролюбова на оформлення мистецького світогляду Франка.
5. Ідейний переклик революціонерів-демократів Чернишевського – Шевченка – Франка (Заклик до повстання «до сокири»).

ТЕМА V.

Іван Франко – революціонер-демократ (1880–1883 рр.)

1. Революційна поезія Івана Франка – «Каменярі», «Товаришам з тюрми», «Моя любов», «Беркут», поеми.
2. Літературно-видавнича і редакторська діяльність Франка («Громадський голос», «Дзвін», «Молот». Редагування польської газети «Праца»).
3. Другий арешт Івана Франка, перший твір в українській літературі про життя і боротьбу промислових робітників.
4. Сатира Івана Франка.
5. Перекладна діяльність Івана Франка.
6. Історична повість «Захар Беркут».

ТЕМА VI.

Іван Франко в класовій боротьбі з буржуазним українським націоналізмом (1883–1898 рр.)

1. Спроби заснування прогресивного журналу в Галичині і поїздка до Києва. Одруження Франка.
2. Журналістична діяльність в польській і іншій демократичній пресі.
3. Третій арешт Франка. «Тюремні сонети», оповідання «До світла».
4. Франка як соціаліста не допускають до університетської кафедри.
5. Франко про вибори в Галичині. Франко агітатор і кандидат в депутати до сейму і парламенту (криваві баденівські вибори). «Свинська конституція».
6. Боротьба Франка з буржуазним українським націоналізмом. (Критика порочної писанини М. Грушевського, поема «Ботокуди», «Декадент», «Сідоглавому», О. Люнатикові, «Україна мовить», «Доктор Бесервісер» та ін.)
7. Літературна творчість та видавнича діяльність Івана Франка в цей час. «З вершин і низин», «Лель і Полель», «Панські жарти», «В поті чола», «Життє і Слово». Редагування «Народу», «Хлопської бібліотеки».
8. Інтимна лірика. «Зів'яле листя».
9. Драматургія Івана Франка.
10. 25-ти літній ювілей літературної діяльності Івана Франка.

ТЕМА VII.

Франко і його сучасники російської та української літератури

1. Горький – Коцюбинський – Франко.
2. Франко і Панас Мирний.
3. Франко і Леся Українка.
4. Франко – Чехов – Короленко.
5. Франко – В. Стефаник, Лесь Мартович, Черемшина.
6. Франко і О. Кобилянська, Н. Кобринська.

7. Боротьба представників прогресивної революційно-демократичної російської та української літератури з загниваючою літературою буржуазного Заходу.

ТЕМА VIII.

Вплив революції 1905 року в Росії на революційні події в Галичині та вплив творчості Максима Горького цього періоду на творчість Франка

1. Історичне значення революції 1905 р. Вплив революції 1905 р. в Росії на революційні події в Європі і в Галичині зокрема.
2. Франко про революцію 1905 р.
3. Іван Франко популяризатор творів М. Горького на заході України.
4. Виступ Франка на захист М. Горького (Стаття Франка «Максим Горький» з приводу арешту М. Горького в 1905 р.).
5. Поема «Мойсей».
6. Висока оцінка, дана Горьким і Коцюбинським, поемі «Мойсей».
7. Поетичні збірки «Мій Ізмарагд», «Із днів журби», «Семпер тіро».
8. Проза: «Основи суспільности», «Перехресні стежки», «Місія», «Чума».
9. Іван Франко в боротьбі з католицькою реакцією.

ТЕМА IX.

Іван Франко – вчений

1. Зв'язок Франка з передовою російською наукою.
2. Франко і вчені слов'янського світу.
3. Присвоєння Франку почесних наукових звань.
4. Франко в боротьбі за єдність української літературної мови («Літературна мова і діалекти», «Авторові статті», «Галицькі вірші»).

5. Праця в НТШ, ЛНВ, Видавничій Спілці.
6. Наукові праці Франка в галузі суспільно-економічних наук («Панщина і її скасування», «Лукіян Кобилиця», «Що таке соціалізм» і ін.)
7. Наукові праці в галузі історії літератури («Іван Вишенський», «Нарис історії українсько-руської літератури», «Южнорусская литература», «Українсько-руський театр»).
8. Іван Франко – етнограф і фольклорист (Етнографічний Збірник – «Галицько-руські народні приповідки», «З уст народу» і ін.).

ТЕМА X.

Хвороба, смерть, похорони Івана Франка (1908–1916 рр.)

1. Франкова праця в час хвороби.
2. 40-літній ювілей творчої праці Івана Франка.
3. Смерть Івана Франка.
4. Відгуки на смерть Івана Франка на Україні та в Росії.
5. Похорони.
6. Встановлення пам'ятника на могилі Івана Франка.

ТЕМА XI.

Увіковічнення пам'яті Івана Франка за часів радянської влади

1. Вшанування пам'яті Івана Франка в Радянському Союзі до 1939 року.
2. Возз'єднання західно-українських земель в єдиній Українській Радянській Державі та заходи партії та уряду по вшануванню пам'яті Івана Франка.
3. Відкриття музею Івана Франка.
4. Постанова Уряду про 25-ти томне видання (повна збірка).
5. Підготовка до 85-ти річчя з дня народження Івана Франка.

6. Іван Франко в дні Великої Вітчизняної війни.
 - а) Народна Гвардія ім. Івана Франка.
 - б) Матеріали партизанських загонів. «Борислав сміється вдруге» – боротьба партизанських загонів Ковпака в районі Борислава.
7. Видання творів Івана Франка російською мовою та мовами народів Радянського Союзу за роки радянської влади.
8. Підприємства, колгоспи, учбові і культурні заклади імені Івана Франка в боротьбі за побудову комунізму.
9. Борислав соціалістичний.
10. Колгосп ім. Івана Франка.
11. Село Нагуєвичі сьогодні.
12. Львівський університет ім. Івана Франка.
13. Збереження і вивчення рукописної спадщини Івана Франка.
14. Франко в радянському літературознавстві.
15. Франко в радянській художній літературі.
16. Франко на радянській сцені.
17. Франко в радянській школі.
18. Сучасна українська радянська література – вищий і новий етап в історії розвитку української літератури.

Директор Львівського Державного
літературно-меморіального музею
Івана Франка

(І. Кияшко)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 112–119. – Машинопис.

№ 102

1950 р., впродовж року. – Розробка експозиційного розділу
«Іван Франко в боротьбі з буржуазним націоналізмом»

До експозиції: «Національне питання є частина загально-го питання про пролетарську революцію, частина питання про диктатуру пролетаріату»

Сталін (Питання лєнінізму, 10, вид. 1939, стр. 42)

До експозиції: «Реалісти чи кар'єристи» – «Житє і Слово», т. V, стр. 73–92.

До експозиції: «Ми далекі від того, щоб нехтувати вагу національного питання, себто розвою народності у всіх її питомих формах (мові, звичаях, одежі і т. ін.); але все таки не хочемо ніколи забувати, що розвій народності є тільки одним з проявів розвою народності, проявом рівнорядним з розвою економічним, громадським, освітнім і т.ін. Певна річ, він тісно в'яжеться з усіма тими проявами розвою, але ж власне для того не можна його вважати за щось кардинального, найважливішого і виключно міродайного».

Із статті «Формальний і реальний націоналізм»
вперше опубліков. акад. Возняком в журналі
«Назустріч» 1936, ч. 2.

До експозиції: «Є дві нації в кожній сучасній нації... Є дві національні культури в кожній національній культурі. Є великоруська культура Пуришкевичів, Гучкових і Струве, – але є також великоруська культура, яка характеризується іменами Чернишевського і Плеханова»

До експозиції: «Коли твори літератур європейських нам подобались, порушували наш смак естетичний і нашу фантазію, то твори росіян мучили нас, порушували наше

сумління, будили в нас чоловіка, будили любов до бідних і покривджених»

«Формальний і реальний націоналізм»
(Назустріч, 1936, ч. 2)

До експозиції: «Той народ московський утворив велику державу, куди так чи інакше звертаються очі усієї Слов'янщини, що та держава обіймає з двох боків галицьку Русь, що той народ московський витворив життя духове, літературне і наукове, котре також тисячними потоками ненастанно впливає і на Україну і на нас. Нащо далеко ходити. Візьміть примір Угорщини і нехай редакція докаже «Правди», скаже по совісті: нема найменшої різниці, чи русини угорські пильніше звертають увагу на мадяр, чи на Росію. А все ж доки ті русини звертали свої очі на Росію у них проявлялось хоч яке – таке народне життя, були хоч які-такі письменники, газети починався і рух народній, прокидалось і «народовство» серед молодіжі. а тепер, коли зв'язки з Росією порвалися, коли очі угорської інтелігенції звернулися до Пешту, – що там сталося».

(«Назустріч» 1936 ч. 2)

До експозиції: «Поки наша освіта і література не станеться наскрізь інтернаціональна по своєму змісту і методу, поти у нас не буде національної освіти і літератури»

(Архів Івана Франка, рукописний фонд, 438-27).

До експозиції: «Література стояча понад партіями – це тільки ваш сон, се ваша фантазія, – але на ділі такої літератури не було ніколи, а ваші вічні закони естетики, се шануючи день святий і вас яко гречних, – старе сміття, котре супокійно догниває на смітнику історії і котре перегризують тільки деякі платні осли – літератори, що пишуть на лікті повісті та фейлетони до німецьких та французьких газет. І наш єди-

ний кодекс естетичний – життя. Що воно зв'яже, то й буде зв'язане, а що воно розв'яже, – те й буде розв'язане».

(«Молот», 1878, стр. 215)

«Ми австрійські вірні діти,
Не покинем неньки свої,
Будем вірні їй до смерті,
Ні, до торби дідівської!»

(«Молот», стор. 113)

До експозиції:

«Під пнем перегнилим в болоті гнилому
Вертаються, клубляться дрібні червяки...
.....

Ті сні свої черви складали в системи
З заключенням: «Так є найліпше, як є».
Читали промови, співали поеми
Про гарне, щасливе в болоті жите».

(«Ідеалісти»

І. Франко, твори т. XX, ст. 49–50)

До експозиції:

Декадент

Я декадент? Се новина для мене!
Ти взяв один з мого життя момент,
І слово темне відшукав та вчене,
І Русі возвістив: «Ось декадент!»

Що в моїй пісні біль, і жаль, і туга –
Се лиш тому, що склалось так життя.
Та є в ній, брате мій, ще нута друга:
Надія, воля, радісне чуття.

Я не люблю безпредметно тужити,
Ні шуму в власних слухати вухах;
Поки живий, я хочу справді жити,
А боротьби життя мені не страх.

Хоч часто я гірке й квасне ковтаю,
Не раз і прів, і мерз я, і охрип,
Та ще ж оскомини хронічної не маю,
Катар кишок до мене не прилип.

Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я хлопський син, пролог, не епілог.

Я з п'ющими за пліт не виливаю,
З їдцями їм, для бійки маю бук,
На празнику життя не позіваю,
Та в бідності не опускаю рук.

Не паразит я, що дуріє з жиру,
Що в будні тільки й дума про процент,
А для пісень на «шрррум» настроїть ліру.
Який же я у біса декадент?»

(«Мій Ізмарагд», стр. 19)

До експозиції: «Доктор Бесервісер»

«Він подібний до сонця, бо ось тут сходить, а зовсім у
протинний бік заходить.

Він подібний до місяця, бо дванадцять раз до року міняє
свою фізіономію.

Він подібний до зір, бо світить, та не гріє... і т. д. до кінця.

(І. Франко. «Пісня і праця»,
вибір оповідань і поезій,
Львів, 1926, стр. 106)

До експозиції:

Сучасна пісня – не перина,
Не гошпiтальнее лежання –
Вона вся пристрасть і бажання,
І вся огонь, і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
Шукання, дослід і погоні
До мет, що мчать по небосклоні.

.....

.....Слова – полова,
Але огонь в одежі слова –
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометея.

(І. Франко «Пісня і праця» стр. 140–141)

До експозиції: «Не знаю також, чи дуже потрібно на різних языках товкти і перемелювати фалшиві історичні конструкції проф. Грушевського, яких слабість уже тепер відчуває кожний історик».

(Архів І. Франка, або газети «Радянська Україна» 1946)

До експозиції: «Його (тобто Грушевського) твори ні в чим не були для мене взірцем».

(Лист І. Франка до А. Кримського)

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 124–129. – Машинопис. – Правопис, синтаксис у цитатах (які відрізняються від оригінальних текстів) подаємо за документом.

№ 103

1950, жовтня 21. – Стаття заступника директора музею
Івана Франка по науковій роботі М. Ходаківського
«Музей Івана Франка. До десятиріччя з дня заснування»

Музей Івана Франка
До десятиріччя з дня заснування

У жовтні цього року минає 10 років з дня створення Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка. Музей організовано в 1940 році у власному будинку письменника, в якому він жив з 1902 до 1916 року.

За останні чотири роки наукові працівники музею провели чималу роботу, відновивши повністю експозицію, розграбовану і знищену гітлерівськими окупантами, придбавши багато нових експонатів, які глибше й наочніше розкривають життя і творчість Ів. Франка. Експозицію, що складається здебільшого з фотографій, поповнено фотокопіями рукописів, рідкісними оригіналами газет та журналів, в редакціях яких працював Іван Франко, ілюстраціями та картинами, які змальовують епоху письменника, відображають характерні моменти з його життя і творчості та нашу сучасність. Придбано ряд скульптурних робіт.

В новому розміщенні експозиції підкреслено великий і плідотворний вплив на молодого Франка ідей російських революціонерів-демократів, показано його як популяризатора передової російської літератури в Галичині. Львівський художник т. Соколов намалював картину «Франко читає в гуртку молоді роман Чернишевського «Що робити?». Портрети російських революційних демократів і передових письменників доповнюють експозицію, що відображає часи формування світогляду Івана Франка. У вітринах розміщено журнали і книги, в яких надруковано переклади письменника з творів російської літератури. Поруч – висловлювання Ів. Франка про російську літературу. В матеріалах музею по-

казано, як оцінювали Івана Франка передові діячі російської культури, зокрема О. М. Горький.

В розділі «Вплив наукового соціалізму Маркса і Енгельса на формування світогляду Івана Франка» експонуються сторінки рукописів з перекладами Ів. Франка на українську мову «Капіталу» Маркса і «Анти-Дюрінга» Енгельса, розділи із складеного Ів. Франком курсу політичної економії, яку він викладав у робітничих гуртках Львова. Недавно зроблено монтажі фотокопій рукописів, що показують публіцистичну діяльність письменника на сторінках робітничої газети «Праця», де він вперше надрукував свій «Гімн», і розкривають основний напрям журналів «Громадський друг», «Дзвін», «Молот» і «Світ», душею яких був Іван Франко.

В розділі «Доба Івана Франка» і «Дитячі та юнацькі роки Івана Франка» ілюстрації художника т. Сіпера показують старі Нагуєвичі: обдерта сільська школа, хлібороб на вузькій нивці за дерев'яним плугом, старі хатки присілку Війтова Гора, де стояла хата батька Ів. Франка, придорожні хрести і каплиці, як символ темноти і безвихідності селян, і всесильні корчма та церква в центрі села. Діаграма художника т. Бореяка показує соціально-економічний і культурний стан села Нагуєвичі в 60-х роках, коли там 93 проц. населення було неписьменним і 13 проц. умирало від пошесних хвороб.

Яскравою протилежністю цьому є розділ «Вшанування пам'яті Івана Франка». Художники тт. Сіпер і Бунов змалювали ті ж місцевості за наших часів. На фоні безмежних ланів і просторих колгоспних будівель колгоспу ім. Ів. Франка в селі Нагуєвичах потужний трактор тягне агрегат сівалок, здалека видно електричні мачти лінії високої напруги. Простора двоповерхова школа, пам'ятник Іванові Франку, музей Івана Франка, оточений квітником, нові нафтові вишки на краю села – ось вигляд сучасних Нагуєвичів. І тут же показаний соціалістичний Борислав: висока техніка видобування і переробки нафти, портрети робітників-стахановців – повноправних господарів своєї країни, нові житлові робітничі

квартири, навчання на виробництві, культурний відпочинок в клубі, на стадіоні, в парку.

В розділі «Іван Франко у Львівському університеті та початок його громадської політичної діяльності» експонуються, крім згаданої картини т. Соколова, картини художника т. Любчика «Франко на суді» та художника т. Борейка «Франко на етапі», що відображає момент після другого арешту Ів. Франка.

Велика картина художника т. Гуторова «Габілітація» розкриває характерний момент в боротьбі Івана Франка з польською та українською буржуазією. Ів. Франко блискуче прочитав пробну (габілітаційну) лекцію у Львівському університеті. Студенти і частина прогресивних професорів з ентузіазмом вітають нову наукову силу, але реакційний ректорат, що наперед відкинув усяку можливість для Франка-революціонера бути вихователем студентів, скептично, з іронією дивиться на овації.

В розділі «Увічнення пам'яті Івана Франка за радянської влади» картина художника т. Добронравова відображає мітинг на могилі Івана Франка у вересні 1939 року.

Тепер наукові працівники музею посилено працюють над збиранням експонатів для розширення розділу «Увічнення пам'яті Івана Франка за радянської влади». В цьому нам допомагають відвідувачі музею. Колгоспники артіль, що носять ім'я Івана Франка, прибуваючи на екскурсії до музею, приносять з собою в дар речі, які відображають їх виробничі досягнення і розвиток культури. Науковими працівниками зібрано багато нового матеріалу для широкого показу сучасного Борислава, який з гордістю робітники називають українським Баку. Збираються матеріали, що відображають матеріальний і культурний розвиток Нагуєвичів та колгоспів, що носять ім'я Івана Франка. Музей організовує окремий підрозділ «Франко в радянському літературознавстві», «Образ Франка в радянській художній літературі», «Франко в радянській школі».

Наукові відрядження в місця, де перебував Іван Франко, дали чимало матеріалів, які ввійдуть до збірки «Спогади про Івана Франка». З метою поліпшення роботи музею наукові працівники їздили цього року в кращі літературно-меморіальні музеї Москви. В свою чергу Львівський музей Івана Франка дає методичну допомогу літературно-меморіальним музеям західних областей України. Ми встановили зв'язок з музеєм Василя Стефаника в селі Русові Станіславської області, з музеєм Марка Черемшини в Снятині Станіславської області, і музеєм Івана Франка в селі Нагуєвичі Дрогобицької області.

Поряд з побудовою та доукомплектуванням експозиції, наукові працівники музею займаються розробкою таких тем: «Франко і наша сучасність», «Франко і радянська література», «Зв'язки Івана Франка з РСДРП», «Іван Франко як критик Т. Г. Шевченка», «Франко і прогресивні діячі культури в період буржуазно-демократичної революції 1905 року». Збираються матеріали до теми «Франко і передова польська література».

До десятиріччя музею Івана Франка наукові працівники приходять з багатим досвідом музейної роботи і з глибоким переконанням, що своєю скромною роботою вони допомагають радянським людям глибше пізнати минуле і сучасне, краще обізнатися з життям, творчою і громадською діяльністю видатного революціонера-демократа Івана Франка.

Друк: «Вільна Україна» (Львів), 21 жовтня 1950.

№ 104

1951, лютого 15. – Наказ № 8 по музею

Наказ № 8

по Львівському Державному Літературно-
Меморіальному Музею Івана Франка
15.II. 1951 р.

В зв'язку з тим, що у фондах виявлено ряд цінних експонатів, які не були за інвентаризовані і не проходили по бухгалтерії як матеріальні цінності музею, створити комісію в складі:

т. Стецків В. І. – голова

т. Давидович Н. Ф. – член

т. Кендринська Л. Л. – член

на яку покласти обов'язок провести оцінку кожному неоціненому експонату. Роботу комісії закінчити 20.II 51 р., оформивши все відповідним актом.

Директор Ів. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1 – Спр. 32.- Арк. 41.

№ 105

1951, лютого 27. – Наказ № 9 по музею

Наказ № 9

по Львівському Державному Літературно-
Меморіальному Музею Івана Франка
27.II. 1951 р.

За надання великої допомоги в справі перебудови експозиції Нагуєвицького Музею Івана Франка, і одноразово, відмічаючи велику роботу проведenu по обліку і упорядку-

ванні фондів та архіву н. працівнику тов. Давидович Н. Ф. оголошую подяку.

Директор Ів. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1 – Спр. 32. – Арк. 41.

№ 106

*1951, квітня 5. – Допис Миколи Костенка з Нагуєвич
«В музеї великого Каменяра»*

В передгір'ї зелених Карпат розкинулось мальовниче село Нагуєвичі – батьківщина великого співця українського народу Івана Франка. Як і в інших галицьких селах, жахливо бідували тут у минулому трудящі селяни, скривджені і розорені панським свавіллям. Горбом заробляли, потом обливали черствий шматок хліба. «Бідняк свою нивку киптариком накриває», гірко жартували знедолені трударі. Скрізь, куди не ступиш – панська земля.

В злигоднях і нужді зростав, мужнів і творив син нагуєвицького коваля Яця – Іван Франко, який пристрасно, всім своїм благородним серцем любив рідний край, свій народ:

Як я люблю тебе, мій рідний краю,
Як я люблю красу твою, твій люд,
Як гаряче молюся і бажаю
Для твого щастя свій віддати труд!

Це високе прагнення – невтомно працювати на благо рідного народу, віддати йому всі свої сили, весь свій хист – було девізом Івана Яковлевича Франка. Поет мріяв про той час, коли український народ стане вільним, а всі українські землі будуть возз'єднані в єдиній державі.

Мрія поета, мрія всього українського народу здійснилася за часів радянської влади. Сталінські чудо-богатири – сини

сім'ї вольної, нової – принесли визволення і щастя трудящих Галичини.

До невпізнання змінилися і Нагуєвичі, змінилися люди, які під зорею радянської влади знайшли свою долю в трудовій колгоспній сім'ї. День у день зростає й квітне нове, передове, радісне. Багато колгоспників переселилося в світлі просторі будинки. До послуг колгоспників – клуб, бібліотека, безплатна медична допомога, магазини. В просторах класів двоповерхової середньої школи навчаються діти селян. Колгоспний лад приніс у Нагуєвичі достаток, радість праці, високу соціалістичну культуру.

Свято шанують односельчани пам'ять свого великого земляка. Тут створено літературно-меморіальний музей Івана Франка. Спочатку музей знаходився в невеличкому будинку поетового племінника Миколи Захаровича Франка, закатованого разом з дружиною німецько-фашистськими загарбниками. Цього року музей перенесено в нове, гарно обладнане, світле і просторе приміщення, розташоване в центрі села, біля школи. Поряд з будинком музею височить пам'ятник безсмертному поетові.

Літературно-меморіальний музей значно розширився, поповнився багатьма новими експонатами, дбайливо розміщеними в п'яти кімнатах.

В першій кімнаті бачимо барельєфи В. І. Леніна та Й. В. Сталіна – творців Української радянської держави. Тут же красується бюст І. Франка, а над ним – полум'яні рядки поета, які нищівно б'ють по буржуазно-націоналістичних виродках та їх брудній писанині:

Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в лях.
Мій поклик: праця, щастя і свобода.
Я хлопський син, пролог, не епілог.

Картини художника В. Форостецького відтворюють життя і працю бориславських робітників і галицьких селян за старих

часів. Житло робітника, зруйноване внаслідок обвалу шахти. Важка підневільна праця жінок і дітей на промислі. Пожежа в місті. Виснажена шкапа тягне дерев'яну соху. Розорений селянин з торбою за плечима йде шукати заробітку. Арешт селянина за перехід через залізницю...

В другій кімнаті численні фотографії, документи розповідають про дитячі та юнацькі роки письменника. Тут експоновані також роботи заслуженого діяча мистецтв О. Кульчицької та відомого стрийського різьбяр М. Бумби.

О. Кульчицька на полотні відобразила малого Франка у батьківській кузні. Він прислухається до розмов селян про людське горе і сум. М. Бумба вирізьбив на дереві хату, в якій народився І. Франко. Представлено листи поета, номери журналів, де надруковані його ранні твори.

На одному із стендів – портрети видатних синів російського народу Пушкіна, Белінського, Герцена, Чернишевського, Добролюбова. Тут же – «Тюремні сонети» І. Франка, в яких поет засвідчує:

Колись в однім шановнім руськім домі
В дні юності, в дні щастя і любові
Читали ми «Что делают?», і розмови
Йшли про часи будущі, невідомі.

Третя кімната знайомить з революційною діяльністю поета-борця. Тут і фотокопія рукопису – уривок зробленого І. Франком перекладу на українську мову геніального твору Ф. Енгельса «Анти-Дюрінг», і картина «Іван Франко читає «Капітал» К. Маркса селянам с. Нагуєвичі», і рукопис його «Вічного революціонера», і виписка з твору «Борислав сміється»: «Буря зібралася над Бориславом – не з неба проти землі, а з землі проти неба», і розписка І. Франка про відібрання ним з карного суду «Капіталу» та інших книг.

На картинах художника С. Борецького відбито події 1902 року в Галичині на Стрілецькій площі м. Львова – кривава сутичка страйкарів з австрійськими гусарами. В одному з

будинків Дрогобича І. Франко проводить мітинг робітників. На картині художника Френдіна бачимо І. Франка, який читає М. Коцюбинському свою поему «Мойсей».

В цій же кімнаті – портрети друзів І. Франка Максима Горького, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Марка Черемшини, Ольги Кобилянської, портрети ряду інших російських та українських письменників.

Документи й матеріали, представлені в двох останніх кімнатах, яскраве свідчення всенародної любові й шани до свого вірного сина й співця. Хвилюючі написи на вінках та складені робітниками, селянами, інтелігенцією некрологи. Панорама сучасного радянського Борислава, укрупненої нагуєвицької сільськогосподарської артілі імені І. Франка. Пригадуються пророчі слова поета:

Я думав про людське братерство нове,
І думав, чи в світ воно скоро прийде?
І бачив я в думці безмежні поля:
Управлена спільним трудом, та рілля
Народ годувала щасливий, свободний.

«Людське братерство нове» торжествує. Волею більшовиків, волею рідного Сталіна оновлюється прикарпатська земля, оспівана великим Каменярем.

Біля поетового портрета, обрамленого лавровим вінцем, відвідувачі читають:

А як мільйонів куплений сльозами
День світла, щастя й волі засвітає,
То чень в новім, великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.

Радянські люди свято бережуть пам'ять про титана української класичної літератури. Його іменем названо колгоспи, навчальні заклади, театри, вулиці міст.

В книзі вражень – багато хвилюючих записів, залишених нафтовиками Борислава, передовиками сільського господар-

ства, науковими працівниками, видатними письменниками. Сповнені гордості за свою соціалістичну Вітчизну, за свій народ і його найпередовішу в світі культуру, відвідувачі, засвідчуючи свою любов до Івана Франка, пишуть про незмірну радість жити й творити в ім'я комунізму.

Друк: «Літературна газета», 5 квітня 1951 р.

№ 107

*1951, червня 17. – Наказ № 19 по музею
про розгляд і схвалення нового плану перебудови експозиції*

Наказ № 19 по Львівському Державному Літературно- Меморіальному Музею Івана Франка 17.VI. 1951 р.

Генеральний план перебудови експозиції н / музею, розроблений на матеріали музею художниками-архітекторами тт. Зеленковой Н. О., Зеленкова Г. В. та розглянутий і схвалений науково-Методичною Радою Музею та Кафедрою Української л-ри Педагогічного Інституту, затвердити.

Директор музею Ів. Кияшко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Архів музею. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 45.

МАТЕРІАЛИ

№ 108

*Поезії Петра Карманського
періоду його директорства у музеї,
присвячені Іванові Франку*

До відвідувачів Літературно-меморіального музею Івана Франка

Він в домі цьому горів і страждав,
Тут сонце для нього погасло від сліз.
Він тут себе всьому народові віддавав,
Й у творчих змаганнях себе переріс.

Розкрий тільки серце і слухай!.. Це він!
Його невсипущий банує тут дух,
І велетня слово лунає як дзвін.
Розкрий лише серце і вигостри слух!

Тут яблунька кожна розкаже тобі
Про віщі польоти Тиртея-творця,
Що сам він спопелівши в огні, в боротьбі,
До сонця справляв нам приземні серця.

Ти кажеш, що мало в музеї отім
Збережено цінних реліквій його...
Невже тобі мало, що входиш в цей дім,
В якому він духа лишив нам свого?

Розкрий тільки серце і слухай!.. Це він!
Його невсипущий банує тут дух,
І велетня слово лунає як дзвін.
Розкрий лише серце і вигостри слух!

21.XII. 1945.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Автограф. – Друковано у виданні: Бонь В. Будинок-музей Івана Франка у Львові: Ілюстрований путівник по Львівському літературно-меморіальному музею Івана Франка. – Львів: Каменяр, 2008. – С. 40.

І. Франко до Ольги

Пісня моя – підстрелена пташина –
Тужить, банує, рветься з глибини.
Хто двері серця сироті одчинить?
Супиться північ; не приходять сні,
Клятий годинник – злобно голосний.
Тямиш той вечір? Пахощі жасміну
Опієм наші п'янили серця.
Я сповідався – потім ти назміну
Плакала – тямиш? Потім...
Ні, кінця
Вечора того не забути! Ця
Ніч нам розкрила рай, чи краще пекло.
Потім... Навіщо викликати біль?
Осінь нудьгує, квіти вже поблекли,
Фавста (ти тямиш?) присідає цвіль...
Що говорити? І яка в тім ціль?
Північ минула. Цяпотить надворі,
Навіть і зорі нині наче сплять.
Чую, що рвуться нерви мої хворі.
Ну і подумать: я син коваля...

Пробі, як очі, стомлені болять!
Олю, чи справді ти найшла вже спокій?
Справді я зайвий і чужий тобі?

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «Ор», інв. № 777. – Автограф. Синє чорнило, папір в клітинку.

Епітафій І. Франкові

Затоптаний. Похований. Кінець...
Радійте ви, мізерні, кволі гноми!
Його чола не здобить вже вінець;
Обтяли кігті вовкові старому?

Втомився велет, впав. Чого ж.. топчіть!
Дарма, що совість ваша не в порядку.
Лише глядіть: мовчіте, не ячіть
В тяжку годину власного упадку.

Чого ж? Його ми віддамо в музей,
Посмертну з нього заховаєм маску,
Й напишемо: Рік. №. – Збитошник цей
Умер, і нам зробив правдиву ласку.

11. XI. 45 р.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «Ор», інв. № 779. – Автограф. – Знімок з автографа вірша відтворено у публікації: Бонь В. Петро Карманський як директор Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка (1944–1946) та його співпраця з Національним Музеєм у Львові // Збереження й дослідження історико-культурної спадщини в музейних зібраннях: історичні, мистецтвознавчі та музеологічні аспекти діяльності: доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції Львів 25–27 вересня 2013 р. – Львів: Національний Музей у Львові імені Андрея Шептицького, 2013. – С. 543.

№ 109

Стаття Петра Карманського «Будинок Івана Франка»

БУДИНОК ІВАНА ФРАНКА

В околицях м. Львова на одній із чудових вулиць (що названа тепер іменем Івана Франка), на невеликому узгір'ї міститься будинок, в якому довгий час жив, працював і помер великий український поет-громадянин Іван Франко. Будинок цей письменник збудував у 1901 році, потом свого чола, приймаючи на себе велику вагу боргу, який сплачував протягом багатьох років до казни австро-угорської влади. Чотирнадцять років прожив Іван Франко в цьому будинкові. Тут він писав «Мойсея» та багато інших поетичних і наукових творів. Михайло Коцюбинський, який в 1905 році відвідав Івана Франка в будиночку, писав так: «В своїй убогій хаті видів він за столом босий і плів рибацькі сіті, як бідний апостол. Плів сіті і писав поему «Мойсей». Не знаю, чи попалася риба в його сіті, але душу мою він полонив своєю поемою».

Сьогодні цей будинок Ів. Франка, що за часів радянської влади перетворений на меморіальний музей письменника, є святинею вільного українського народу. Він стоїть у сонячному сяйві і так весело виглядає, як і весь трудящий народ за щастя якого боровся поет.

І це стало можливим лише при радянській владі. Тільки визволення Червоною Армією Західної України від іноземного ярма дало всі можливості зберегти й упорядкувати пам'ятки, що залишилися після смерті Івана Франка, а також відкрити в будинку меморіальний музей великого поета.

Іван Франко, як нам відомо, вмирав самотній, не маючи біля себе нікого із своїх рідних: вмирав, правда, у власному будинкові та на чужих руках і чужі руки йому очі закрили на сон вічний. Тому ніхто не міг подбати про те, щоб зберегти після смерті поета всі його пам'ятки. Ось чому пам'яток в меморіальному музеї є ще не так і багато, але й ті що є глибоко хвилюють відвідувачів.

Перша і найбільша з кімнат музею – це гостинна і робочий кабінет поета. Вона збережена майже повністю в такому ж вигляді, в якому вона була ще й за життя самого Ів. Франка. Тут і письмовий стіл з чорнильним прибором, що ним користувався Франко за життя, і крісло, і диван, і шафи, навіть картини та старовинний годинник, що вже не має сили ходити, – є все те, що служило поетові, на що дивились його очі, чого він дотикався своїми руками. В цій кімнаті, в 1905 р. розмовляв Франко з своїм дорогим гостем М. Коцюбинським, який застав його тут за письмовим столом босого і зайнятого писанням поеми «Мойсей». В другій кімнаті міститься велика карта-макет, на якій можна читати весь життєвий шлях поета, а також міститься тут мініатюрний макет рідної хати Франка в с. Нагуєвичах. В цій же кімнаті багатьма фотознімками представлена краса Гуцульщини, цього найчудовішого місця Західної України, та життя І. Франка в Криворівні, куди він часто їздив відпочивати.

Решта кімнат музею обставлена фотознімками й оригінальними експонатами, які яскраво розповідають про творчий шлях поета. Тут є і журнал «Друг» за 1874 рік, в якому надруковано один з перших віршів Франка «Народна пісня», написаний ним ще в сьомому класі гімназії. Представлено також перше видання повісті «Петрії і Довбушуки», яку теж написав Франко в той час, коли був гімназистом. В музеї експоновані примірники видаваних у м. Львові Ів. Франком і М. Павликом збірників – «Громадський друг», «Дзвін» і «Молот», а також «Дрібна бібліотека» письменника, з якої Ів. Франко поширює між народом прогресивні ідеї.

В самій останній кімнаті музею зібрані всі експонати, що ілюструють похорон Івана Франка у м. Львові. Тут є і його помертня маска. Між багатьма вінками, які були положені на могилу великого Каменяра, привертає увагу вінок з тернини, покладений на могилу Франка від прогресивних студентів. Це говорить про великий вплив Франка на прогресивну галицьку молодь того часу.

Протягом двох останніх місяців, що минули з дня відновлення роботи музею Івана Франка після визволення м. Львова від німецько-фашистських загарбників, побували в музеї сотні відвідувачів. Більша частина з них – це учні середніх шкіл, студенти, бійці й офіцери Червоної Армії, вчені. Є також і гості з Москви, Ленінграда та інших міст Радянського Союзу. Всі вони після огляду музею залишають у книзі записів вражень свої хвилюючі слова, свої враження від серця, сповнені великою подякою партії й радянському урядові за піклування про пам'ять великого Какменяра людської долі й щастя, натхненного співця-демократа Івана Франка.

П. Карманський
Директор Львівського меморіального музею
Івана Франка.

Друк: Вільна Україна, 21 листопада 1945 р.

№ 110

Стаття Петра Карманського «Іван Франко і слов'яни»

ІВАН ФРАНКО І СЛОВ'ЯНИ

Не зважаючи на те, що добу, з якої Іван Франко виростав і в якій йому довелося діяти на українському ґрунті, головню в Галичині, характеризує інфантилізм, не мудрий гомінкий патріотизм, який вироджувався в національну ексклюзивність і нетерпимість, він, Франко, як ніодин галицький суспільний діяч, не піддавався ніколи загальній хворобі, і від первопочинів своєї громадської і літературної праці, іщов твердим шляхом чоловіколюбства і дружби всіх народів, а в першу чергу почувався зв'язаним з союзом свояцтва із слов'янською сім'єю. Навіть у відношенні до поляків, з якими галицьким українцям вже в добі їх пробудження (1848 рік) було важко найти спільну мову, Франко від найраншої молодості, тобто

від шкільної і університетської лавки зберігає симпатичний такт, і аж в 1887 році, в хвилину крайнього огірчення, викликаного ударами долі в його особистому й громадському, він пише свою відому статтю про А. Міцкевича (якого він поза тим завжди високо оцінював) п. н. «Поет зради». І за цей, єдиний свій гріх покутує до останнього моменту свого життя.

І треба насправді дивуватися, як Іван Франко на розбурханому морі міжнародної ворожнечі, яка характеризує 19-тий вік в історії Австро-угорської монархії, зумів так несхитно вдержати прапор всеслов'янської дружби.

Ясно, що в цьому допомогло його раннє, бо вже в перших роках його університетських студій, знайомство з філософією марксизму. Та допоміжними в тому були йому також його вроджена велика гуманність і добута широким знанням всесвітньої літератури сильна віра в перемогу принципу правди. Правда і гуманність – це дві основи, на яких він ще юнаком будучи, спер всю свою життєву філософію, і тим чеснотам він не спроневірився ніколи.

І тоді, як більшість української інтелігенції хворіла подиктованою зоологічною ненавистю боротьбою проти поляків і росіян, Франко мав сміливість не поділяти цієї психози з земляками, мав відвагу шукати дружби і співпраці з ними. І тому вже в першій його збірці віршів «Балюди і розкази» (1876 року) находимо його перерібки з Пушкіна «Шотландська пісня» і «Русалка», і переклади одного вірша А. К. Толстого, а в наступному, 1877 році, він в журналі «Правда» знайомить читача з твором Н. Г. Помяловського «Бурса і бурсаки», додаючи до перекладених вийняткових своє вступне слово. В 1881 році він оголошує переклад з того ж автора «Вакули», а також перекладає з Н. Некрасова вірші «В селі» і уривок з його поеми «Русские женщины» («Княгиня Трубецкая»). «Так само вже в 1878 році зустрічаємося в польському журналі «Тидзень літерацкі»... з його нарисами на польській мові. А далі вже постійно в польських журналах і газетах зустрічаємо перекладені або зразу писані по-польськи Франкові оповідання,

вірші та статті на найрізноманітніші теми, за що доводиться йому від рідних, затроєних націоналізмом редакторів і не-прошених опікунів випити чимало гіркоти. Він друкується в журналах і газетах «Prawda», «Przegąd tygodniowy», «Kurjer Warszawski», «Ateneum», «Głos» і з Вислоухом видає людський часопис «Przyjaciel ludu».

Рік 1887-ий заводить Івана Франка на постійну роботу до редакції польського часопису «Kurjer Lwowski», де він працює цілих десять років, аж до відомого інциденту із статтею «Поет зради». Однак і після цього інциденту поет не зриває зв'язків з прогресивними колами польського суспільства – визначний польський поет Ян Каспрович є хресним батьком його дітей, а критик і літературознавець Г. Бігеляйзен є одним з перших, що йдуть пролити сльози жалю над покійним поетом. Не згадуємо про зворушливу дружбу І. Франка з редактором Вислоухом, або з письменницею Е. Оржешковою.

Найвимовніше говорить про популярність Івана Франка в польських прогресивних колах безліч перекладів з його поетичних і прозових творів на польську мову. І навпаки – І. Франко перекладає чимало на українську мову з творчості А. Міцкевича, Себ. Кльоновича, А. Асника, А. Нємоевського, В. Гомулицького.

Те саме треба сказати про тепле ставлення Івана Франка до прогресивної частини російського народу, хоча для російського чорносотенства в Росії і для такого ж чорносотенства в Галичині в нього не було ніякого виправдання і компромісу. Він не тільки друкувався в прогресивних російських газетах і журналах, але вже з ранньої молодості знайомив галицького читача з кращими зразками російської літератури (Н. Салтиков-Шедрин, Н. Некрасов, В. Солов'єв, М. Чернишевський («Что длатъ?», «Гімн Діві неба»), Ол. Пушкін (всі його п'єси), Ф. Достоевський («Хворе серце»), Н. Гоголь («Мертві душі»), Ол. Герцен) і заохочував галицьку молодь до лектури творів тих письменників, відкриваючи перед нею всю красу і величчю літератури. Він сам, попри переклади з російського,

дає критичні нариси про кращих російських прогресивних письменників (І. С. Тургенєв, Салтиков-Шедрін, Лев Толстой), некрологи (О. Плещеев, О. Пушкін і ін.), інформує галицькою читача про політичну боротьбу російського народу з царським режимом гніту (напр. «Основи нової слов'янської політики Бакуніна»), пише про адреси земств до царя 1895 р., на польській мові публікує Відкритий лист до Миколи II, пише по-німецьки про амністію Чернишевському, інформує російського читача з громадським і культурним рухом галицьких українців, а між іншим в Енциклопедическому словарі Брокгауза і Ефрона (1904) дає точний огляд южно-руської (української) літератури.

Про з'їзд прогресивної слов'янської молоді в Празі в днях 17–19 травня 1891 р. Іван Франко пише кілька статей на польській мові – доказ його живого зацікавлення всеслов'янським рухом.

Не менше цікавиться І. Франко розбудженням рухом чеського народу. Він перекладає чимало з чеської літератури на українську (Яр. Врхліцького «Дрімаючий монах», «Бар-Кохба», Святоплюка Чеха, Яна Святоплюха Махара, «Гусова мати» і «Магдалина», Яна Неруди «З космічних пісень», «Тирольські елегії», «Цар Ларін», Карла Гавлічек-Боровського вибір поезій тощо), знайомить чехів (головно через журнал «Slovensky Prehled») з українським культурним життям, пише в 1893 році статтю про «слов'янську взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер» тощо.

Не поминає Франко і словаків та болгар.

І хоча він не мав офіційної етики слов'янофіла (етики скромпомітованої офіційними російськими політиками царської доби), однак треба сказати, що він наприкінці 19-того і на початку біжучого віку стояв у передовому загоні бійців за єднання слов'янських народів, по крайній мірі в культурному житті, якщо не в розумінні сьогоденної політики партії більшовиків. Він передбачав, що раніш чи пізніше слов'янам загрозить небезпека німецького «дрангу нах Остен», і знав,

що перед ними стоїть неминуча конечність єднання. І тому від перших років своєї громадської і культурної діяльності він своєю працею показував своїм землякам шлях, яким їм годиться йти, щоб не довелося їм знайтися в положенні вповні ізольованих і безпомічних. І хоча багато з того, що Франко робив, засліпленим шовінізмом землякам було не зрозуміле та псувало їм кров, він ішов своєю дорогою і видержав на ній до кінця свого життя.

І смерть Івана Франка, хоча вона випала на горячий час імперіалістичної війни, відчула передова частина всіх слов'ян. А доказом його популярності – велика привітна книга на його ювілей сорокріччя культурної діяльності (1913 р.), що появилася в році 1916, в якій взяли участь між іншими і такі велетні російської літератури, як Максим Горький і Вол. Короленко, попри представників інших слов'янських народів (Яр. Ягіч, Ол. Брюкнер, Жіріг Полівка, Ян Рокита, і Петко Тодоров).

П. Карманський
Директор Л.-М. Музею Івана Франка
у Львові.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «Ор», інв. № 1889. – Машинопис.

№ 111

*Праця Петра Карманського «Підеш ти
у мандрівку століть з мого духа печаттю»*

ПІДЕШ ТИ У МАНДРІВКУ СТОЛІТЬ З МОГО ДУХА ПЕЧАТТЮ

Щоб зрозуміти, чим І. Франко був не тільки для Галичини і всієї України, а навіть для всього слов'янського світу, та щоб дати йому належну оцінку, треба перш за все зазнайомитися з тим ґрунтом, з якого виросла його грандіозна постать.

А той ґрунт, це була одна «несходима» духовна пустеля. Що тогочасна галицька інтелігенція вкупі з офіційною польсько-шляхецькою школою могла Франкові дати?

Що йому могло дати «архиєрейсько-уніяцьке народовство» – як називає його М. Драгоманів в II листі до Киян (квітень 1886 р.), ця «пелешолатрія» (сатрапія чорно-жовтого перемишльського єпископа Ю. Пелеша), ці «народовецькі блевотики» (вислів того ж Драгоманова), або продукти т. зв. «русской» або «старой» або «твердой» партії, «которой вожди и знамена пахнут гнилью семинарий, консисторий і канцелярий»? (Слова Драгоманова з II листа до редакції «Друга»).

У тому, коли говориться про Франка, палкого демократа, соціаліста, поступовця, про Франка-трибуна народніх мас нам завжди доводиться мати на увазі російську прогресивну демократичну літературу і М. Драгоманова, який перекинув міст між цією літературою і І. Франком та його гуртком¹. Це ніяк не обнижує вартості колосальної роботи Франка для відродження Галичини і заслуг поета.

Не будь Франко Франком, це багато вдіяло б і те, що він одним з перших цінності російської літератури підняв і за-своїв їх галицькій інтелігенції.

І. Франко був завеликою індивідуальністю, щоб тільки сприймати і пережовувати думки інших. Ці думки давали йому тільки стимул до власного думання і власного діяння. Він аж ніяк не епігон і наслідувач. Він у всьому самотійний, творчий і піонер.

Тогочасна галицька література молодому Франкові могла дати хіба ту користь, що сказала йому чого і як треба писати. Його духа збагачувала тільки народня творчість, якою він зацікавився дуже рано і поезія Т. Шевченка та інших письменників Наддніпрянщини, з якими він ознайомився ще в

¹ Перша знайомість І. Франка з цією літературою почалася вже на його шкільній, гімназійній лавці. – Примітка П. Карманського.

гімназії. Зате вже сама молодість його так склалася, що він виростав на поета, ідеаліста і бійця.

Народився І. Франко (27 серпня 1856 р.) в підгірському присілку села Нагуєвичі к[оло] Дрогобича в сім'ї селянина-коваля, Якова (Яця), людини грамотної, розумної і гуманної, яку ціле село любило за чесність, ум і м'яку, дотепну вдачу. Матір'ю його була Марія Кульчицька, шляхтянка з Ясениці Сільної, на 30 років від нього молодша. В кузні сходилися селяни вдень і вечорами, одні за ділом, інші на балачки, і вона була першою школою малого Івася, що вдався на славу і подив – цікавий та розумний, якийсь непохожий на всіх своїх ровесників. І тому Франко-письменник часто вертається спогадами до цієї кузні в поетичних і прозових творах, не раз переповідає свої хлоп'ячі враження з неї та з захопленням і любов'ю оповідає про свого доброго батька. В ній запліднювався його хлоп'ячий ум і зароджувався пізніший поет і громадянин. Розбуджену в ній уяву мрійника малий хлопець узяв з собою до початкової школи в Ясениці Сільній, де жила його бабуня, грамотна, розумна жінка, дружина Павла Кульчицького, Людвика, споріднена з священничим родом, яка щиро піклувалася хлопчиною і мала безперечно великий вплив на формування його світогляду та вдачі. Їй треба подякувати, що малий Івась після двох років навчання в Ясеницькій школі, перейшов на дальшу науку до Дрогобича до т.зв. нормальної школи, яку вдержував монастир василіян.

З початкової науки у Франка збереглися тільки погані спогади і перші зароди протесту проти насилля, неправди та знущань над пролетарською дітворою в тогочасній шляхетській галицькій школі. Чудові, а zarazом потрясаючі картини цієї школи находимо у Франкових оповіданнях: «Грицева шкільна наука», «Борис Граб», «Олівець», «Schön-Schreiben», «Отець-гуморист» і ін.

Шкільний товариш І. Франка К. Бандрівський у своїх спогадах про нього з доби шкільної науки, про тогочасну школу і Франка-школяра пише:

«До року 1867 вільно було учителям карати учнів у школі тілесно і з того права користали оо. Василіяни і світські вчителі понад всяку міру. Били киями, тростинами, гарапниками (канчуками), куди попало, ключами від замка по долонях, кидали на землю, копали ножами. Визначалися садизмом о. Штерганін, о. Телесницький і Мелько з «Schön-Schreiben» (Франкового оповідання). Вже в другім класі товариші пізнали, що він любить незвичайно багато читати, та що шкільна наука замало давала йому знання. Читаючи на годині під лавою, не уважав на хід навчання. Раз Франкові о. Крушельницький, який винятково був лагідної вдачі, приказав повторити, про що він говорив. Франко не зміг повторити, і тоді Крушельницький звелів йому перейти до т.зв. «ослячої лавки».

«В тодішніх часах школа находилася під доглядом духівництва, і воно що-пів року переводило екзамени, на які сходилася комісія, складена з декана, бургомістра і радних міста. При тім приходили батьки учнів і інші цікаві люди. На тих пописах учнів екзаменували з релігії, рахунків, мов української, польської і німецької. Вони рецитували і співали, а завдання писані «на чисто» лежали перед членами комісії до перевірки.

«Перед кінцем другого семестру 1865 року питає учитель Крушельницький, хто хоче на екзамені деклямувати добровільно. На це встав в «ослячій» лавці Іван Франко і заявив, що він хоче деклямувати «Кіт з'їв сало». – А звідки ти це знаєш? – питає вчитель. «Я перечитав читанку з IV класу, де цей вірш находиться», – відповів хлопець. Декламація припала вчителю до вподоби, він узяв Франка за руку і перевів його з «ослячої» до першої лавки. – На екзамені зібралася комісія і гості; між ними була, впроваджена на почесне місце, мати Франка, яка находилася на естраді, званій «градусом», побіч комісії. Була вона тоді молодою жінкою – по-селянськи, святково прибрана, і мала дуже багато грубих коралів. – Франко продекламував «Кіт з'їв сало», і по скінченні екзамену дістав як нагороду книжку. Члени комісії висловлювали матері побажання».

«Франко, – пише К. Бандрівський нижче, – був у народніх школах доброго здоров'я, веселої вдачі, непосидючий, до книжок цікавий. Поведення його з товаришами було завжди приязне... З покараними учнями співчував і терпів з ними. Помагав своїм товаришам в науці, але не дуже охоче, бо це заважало йому в читанні книжок».

У Дрогобичі І. Франко жив на кватирах звичайно у ремісників, де мав нагоду пізнати злиденне життя міського пролетаріату, яке пізніше змалював у своїх автобіографічних оповіданнях.

Ще на третьому році початкової науки, коли Франкові було усього вісім років життя, помер його добрий батько (15.IV. 1865), залишаючи четверо дрібних дітей сиротами (Іван був між ними найстарший) і мати віддалася за парубка Гаврилика Гриня, що заробляв був при шахтах в Бориславі трохи грошей і перейшов не найгірше хазяйство попереднього власника Якова. Він дбав про молодого Івана і дав його на дальшу науку до Дрогобицької гімназії, де талантливий учень, хоч спочатку і вчителі і учні ставились до нього як до мужицького сина зневажливо, вибився в короткому часі на одне з передових місць у класі. Згодом і деякі вчителі зацікавилися ним більше і допомагали йому в добуванні відповідної лектури. А читав Франко дуже багато і своїм знанням дивував усіх.

Вже в нижчих класах гімназії Франко цікавився фольклором, записував, де тільки зміг, народні пісні, приказки тощо, а водночас складав власні вірші і, бувало, домашні завдання писав поетичним укладом. Писав мовою українською, польською і німецькою.

Коли був у шостому класі гімназії, тобто в 1873 р., померла його добра мати, і вітчим небавом одружився знову, та Франко залишився тепер і з вітчимом і з мачухою.

Ясно, що тепер не було кому дбати про нього, і йому доводилося бідувати, заробляючи на проживання уроками.

В 1875 р. Франко покінчив гімназійну науку і як відмінник склав іспит зрілості, і тепер йому відкрилася дорога до університетських студій.

Видавалось би, що до того часу життя Івана Франка було доволі ясне. Та воно не так було. Молодий Франко досі злиднів не зазнав; одначе вчасна смерть батька, а потім смерть матері – вітчим і мачуха в хаті, при великій кількості дітей (семеро), жорсткий шкільний режим, нехіть і несправедливе ставлення вчителів до учнів селянського походження – все те спричинювало в перечуленому серці юнака моральні терпіння і зароджувало в ньому духа протесту. Не дивиця, що хоча в його атестаті зрілості в гімназії бачимо трохи не всі оцінки на відмінно, з поведінки його оцінка погана. Це найкраще характеризує І. Франка з тієї доби його життя. Він мав уже тоді славу небезпечного і такого, що вчителям з недостатньою освітою спричинював клопоти своїм бистрим критичним умом.

Переїхавши восени 1875р. до Львова на університетські студії, І. Франко поступив до студентського товариства «Академический кружок», організованого студентами москвофілами, тому що цей гурток видавав свій місячник «Другъ», з яким Франко був зв'язаний вже в гімназії, і «Другъ» в ч. 3 за 1874 р. (коли Франко був учнем сьомого класу) напечатав його вірш «Народна пісня». Тепер Франко своїми творами заповнює всі н-ри «Друга», хоч автор і не погоджується з тим, що редакція виправляє його мову на т.зв. «язичіє», тобто на мовну мішанину слів російських, церковно-слов'янських і українських.

Вірші Франка, що появлялися в «Друзі», в 1876 р., появилися окремою книжечкою за підписом «Джеджалика» під н. «Баляди і розкази». Ці вірші виявляють ще всі недоліки молодого, невправного початківця, і судячи по них, аж ніяк не можна було догадуватися в авторі майбутнього митця. А причина того була та, що молодий Франко ще не мав чітко означеного ідеологічного обличчя – він ще блукався манівцями романтичного сприймання життя.

В 1876 р. ми вже бачимо І. Франка як одного з членів редакційної колегії журналу «Друг», і під його впливом жур-

нал значно змінює свою фізіономію: його мова вже більше народна, його зміст живіший. Вправді в ньому друкується Франкова, доволі туманна, романтична повість «Петрії і Довбуцуки» і деякі слабкі вірші, та дотеперішня мертвеччина змісту і форми вже робить місце свіжому і більш життєвому. В річнику з 1877 р. находимо в українському перекладі відомий, колись революційний роман Н. Г. Чернишевського за підписом ініціалами «Що діяти?». На Галичині другої половини 19 сторіччя це був факт справжньої революційності?

І як воно сталось?

В другій половині 1875 р. на галицьку молодь почав впливати київський публіцист і науковець Михайло Драгоманів, що вже раніш зазнайомився з галицькими студентами у Відні. Драгоманов зацікавився культурним і політичним змаганням українців, що жили в австрійській займанщині і не диво, що він звернув особливу увагу на студентський журнал «Друг», і добачаючи всі його недоліки, мовою починаючи, в 1875–76 рр. написав до редакції журналу три об'ємисті листи, виказуючи, що такої мови, якої вживає журнал, немає ніде на світі, та що його зміст – мертвий і читачеві цілком не цікавий. – Зверніться, – писав він студентам, – до прогресивної російської демократичної літератури і поверніться обличчям до простолюддя, служіть йому, тоді ви знайдете дорогу до серця і розуму читача.

Названі листи викликали переворот у світогляді частини тогочасної студентської молоді, а головню в поглядах І. Франка і його друга М. Павлика; вони повернули увагу Франка на марксизм, з яким він вже трохи цікавився, і так з'являється у Львові невеличкий гурток прогресивної молоді, якої душею є І. Франко.

М. Драгоманів, добачивши у Франкові пригожий матеріал на піонера в прогресивному русі, вже в 1877 р. починає з ним листування, яке продовжується до самої його смерті в Софії (20.VI. 1895 р.), і в цьому листуванні міститься ціла енциклопедія політичного виховання в прогресивному дусі.

І. Франко дозріває, його політичні обрії ширшають, він стає безперечно найсерйознішим письменником, публіцистом і політичним діячем тогочасної Галичини. В альманаху «Дністрянка», який був виданий вже під подихом впливу М. Драгоманова, Франкові оповідання «Лесишина челядь» і «Два приятелі» – це вповні зрілі, реалістичні твори.

Талант І. Франка розцвітає і дужчає скорим темпом. А водночас у нього родиться велика енергія і працездатність.

Однак в міс[яці] липні 1877р. на його голову паде удар: його арештують і в'язнять. Привід до того австрійсько-польська адміністрація нашла в листі Драгоманова до Франка, який попав в руки поліції при нагоді арештування польського політичного емігранта Еразма Кобилянського (М. Котурницького). В тому листі М. Драгоманів між іншим радив Франкові зробити поїздку на Закарпаття і ознайомитися з місцевими справами цієї частини української землі.

Влада побачила в листі соціалістичну змову, за яку І. Франкові (цілком невинному) довелося відпокутувати дев'ятимісячним в'язненням.

В'язниця і присуд на Франка поставили над і крапку. Він тепер вже явно заявив, що вважає себе соціалістом.

Та наслідки присуду були фатальні для нього; вони відбилися на всьому його дальшому житті, а вчасті і на його творчості.

Вже сама в'язниця була для нього незвичайно прикра. Його, як звичайного злодія (пише він) посадили в одній камері між самих злодіїв та волоцюг, яких бувало в одній камері з ним по 14–18, перекидали з камери до камери, приставали до нього за те, що він списував олівцем свої вірші та записував від арештантів пісні та приповідки. Частина в'язнів спала на тапчані, а інші спали під тапчаном. Йому, з уважливості для нього, арештанти відступили йому найкраще місце під вікном проти дверей. Вікно з браку повітря повинно було бути завжди відкрите і він кожного ранку будився, маючи на голові повно снігу, який навівало крізь вікно.

Та куди тяжчий удар постиг Франка після його виходу з тюрми. Він в очах відсталого, оклерикалізованого, опортунізмом деморалізованого галицького громадянства став трохи не уособленням самого найнебезпечнішого анархіста, що може спричинити похорони всього українського життя. І його виключено з тов. «Просвіта», якого двері були відкриті для кожного українця, а згодом спричинили його вихід з клубового товариства «Бесіда», і взагалі повели проти нього товариський бойкот, ізолювали його і не давали йому змоги заробити на вдержання себе при житті. До того долучилося ще горе в його особистому житті, батьки-попи Ольги Рошкевич, що була першою його любов'ю і з якою він серцем був зв'язаний нероздільно, залякані метушнею і криком громади, насильно розірвали його чуттєвий союз з дочкою і спродали її – своєю нагінкою проти Франка спонукали її вийти без любови за кандидата на священика Володимира Озаркевича (14 вересня 1879 р.). Як глибоко відчув І. Франко цей удар, показує його листування з Ольгою з 1878 р., а головню його лист з д[ня] 4 серпня, і пізніше ряд його ліричних віршів, що увійшли до збірника «Зів'яле листя» (1896). Ці вірші по сьогоднішній день – найкраще, що в українській літературі з любовної лірики було написано.

Та це був тільки початок тернового життєвого шляху великої людини.

Щоби добути змогу матеріального існування, І. Франко разом з М. Павликом, при допомозі М. Драгоманова, на початку 1878 р. починає видавати журнал «Громадський Друг» з метою поширювати в Галичині ідеї громадської праці і вільні, прогресивні думки. В журналі оголошено поемку Франка «Каменярі», який можна вважати за програмовий, бо в ньому поет славить громаду ідейних робітників, що, сковані одним ланцюгом, гримають молотами об гранітну скелю, незважаючи на те, що почин їх «і діло те кленуть», що відламки скелі калічать їх, що їм доведеться на гостинці, який вони мурують з власних кісток, пропасти, бо вони

захоплені однією думкою, що вони «рівняють правді путі» та що «щастя всіх» прийде «по наших аж кістках». В цьому вірші ми бачимо чітко зарисований духовний образ Франка такого, яким залишився на ціле життя – такого, неблаганного для себе самого, ідейного бійця за визволення робучого народу, жреця у храмі священної ідеї віддати все для щастя поневоленого народу.

В тому часі І. Франко звертає пильну увагу на робітничі питання в бориславському нафтовому басейні і під цим оглядом він являється новатором, піонером. Цей жанр буде довгий час наснажувати духа Франка, і він в ньому дасть українській літературі дві більші повісті і чимало прегарних оповідань. Першим з цього циклу – це недокінчене велике повістеве полотно «Boa Constrictor», в якому героєм являється експлуататор-п'явка Герман Гольдкремер, який, в погоні за золотом, приймає на своє чорне сумління сотні українських злидарів-селян, що роботою в шахтах намагалися знайти вихід із злиденного існування. Він, як жахливий удав, висмоктує їх фізичні сили, вбиває їх морально і задавлює їх на смерть.

Повість «Boa Constrictor» була надрукована в «Громадському Друзі». Вона була голосним протестом і обвинуваченням адміністративної влади, що терпіла велику неправду; вона була заповіддю, що на галицькому ґрунті з'явився небезпечний протестант, з яким боротьба буде не легка. І взагалі «Громадський Друг» виявив своє революційне обличчя, тим то не диво, що кожне його число було конфісковане. І довелося заступити журнал неперіодичними збірниками «Дзвін», а пізніше «Молот». Та воно ситуації не врятувало, видавництво довелося припинити. Не вийшло і з задуму видавати журнал «Нова основа», і І. Франко та М. Павлик взяли за видання «Дрібної бібліотеки», яка невеличкими книжечками популяризувала між народом то оригінальними Франковими працями, то перекладами, знання і поступові думки.

Між тим М. Павлик виїздить до Женеви до М. Драгоманова, який видає там журнал «Громада» і потребує помічника,

і І. Франко, позбавлений допоміжних рук і грошових засобів, бореться з непереможними труднощами трохи не самотній.

В тому часі він входить у зв'язок з польськими соціалістами, включається в роботу між робітниками, пише програму праці для польських і українських робітників, оголошує в польських газетах інформативні статті про українські справи, і робиться в очах влади і громади справді небезпечним і загрозливим.

На початку березня 1880 р. він, не маючи засобів до існування, з наміром підрядувати своє здоров'я, пускається в дорогу до села Березова в Коломийщині, куди запрошував його його приятель, семінарист К. Генік. При цій нагоді він у Коломії мав зустріч із своєю коханою, Ольгою, яка вже жила замужньою, та дорогою листування утримувала з ним далі дружні взаємини. Розлучившись з нею, він всів на підводу і рухнув у дальшу дорогу. Та в містечку Яблоніві його арештував жандарм і відвів до коломийської в'язниці.

Саме тоді йшов судовий процес проти сестер М. Павлика, і до цього процесу без причини притягли і І. Франка, К. Геніка та ще декого. Це була очевидна наруга над правом; та ніщо було подіяти. Львівське губернаторство і коломийський староста були сильніші за право.

Молодого Франка перетримали у в'язниці три місяці та звільнили як невинуватого. Однак його як волоцюгу відставили під ескортою до Нагуєвич етапами, тобто він мусив ночувати по дорозі в тюрмах. До Дрогобича він приїхав уже хворий і після ночі в ямі Дрогобицької в'язниці, його серед уливного дощу погнав жандарм до рідного села (16 кілом. дороги). Свій побут в Дрогобицькій «ямі» поет описав пізніше в своєму натуралістичному оповіданні «На дні», що його автор написав у Коломийській гостинниці, голодуючи. Бо переживши у рідному селі кілька днів, він вернувся в Коломию, щоб добитися до свого друга Геніка. Написавши оповідання «На дні», Франко вислав його за останні гроші до Львова і потім три дні жив трьома центами (двома копійками), які найшов на березі р. Прут, а коли витратив і ті копійки, замкнувся в

комнаті, де перележав півтора дня голодний і в лихоманці, очікуючи смерті. На щастя його приятель Генік послав до нього свого товариша, і цей перевів його до Березова, де він став набирати сил. Та й тут коломийський староста не випустив його з опіки і доручив жандармерії відставити його до Коломиї. А що у Франка не було грошей на підводу, його у велику жару погнали пішки, хоч він ще був виснажений хворобою. На дорозі йому повідпадали з ніг пальці. Одначе у Франка був паспорт, і лютий староста мусив його звільнити і тільки заборонив йому переїздити Коломийщину. Всі ті переживання змалював поет у названому автобіографічному оповіданні, назвавши себе Андрієм Темерою, і зв'язавши свої кошмарні переживання з історією своєї знівеченої любови.

Між тим приятелі Франка подбали про видання оповідання «На дні» друком, не лише на українській мові, але і в польському перекладі. Пізніше оповідання появилось в перекладах на інші мови і своєю жахливою правдою діяло на читачів дуже сильно і добуло йому розголос письменника-натураліста.

В 1881 р. І. Франко враз з І. Белеєм починає видавати журнал «Світ», в дусі «Громадського Друга» і до того вже фонетичним правописом. Журнал находив і читачів і співробітників (між іншими в особі О. Кониського, Б. Грінченка та І. Нечуя-Левицького з України, М. Драгоманова з Женеви). В ньому видавці уводять повість – вони дають статті про російських прогресивних письменників, їх портрети та переклади з їх творів, і тим робом нав'язують зв'язки читачів з прогресивною Росією, виховують нову галицьку поступову інтелігенцію.

Сам І. Франко в тому часі перебуває в рідному селі, бо ні з чого йому у Львові жити, бідує, працює фізично в полі, а все ж таки працює наполегливо і пише цілий ряд цінних творів, поетичних і в прозі, між іншими повість «Борислав сміється», пише чимало наукових статей, які висилає до «Світу» і до російський журналів, перекладає Гете «Фавста»,

сатиричний твір Г. Гейне «Німеччина», а надто пише повість «Захар Беркут», яку премійовано і напечатано в міс[ячнику] «Зоря» (1883 р.).

Особливо «Захар Беркут» сподобався читачам і перекинув їх симпатії на бік автора. В цій повісті Франко мистецьки намагався популяризувати ідеологію М. Драгоманова, що добачував щастя народу в єднанні у добровільні «вільні громади», незалежні від будьякої посторонньої влади.

А проте журнал «Світ» не зміг вдержатися, і при кінці другого (1882) року існування перестав виходити.

В тому часі І. Франко переживав дуже тяжке лихоліття. На основі його тогочасної переписки з І. Белеєм ми можемо витворити собі дуже чорну картину злиднів поета.

«Їду, здаєсь – пише він до І. Белея – нині до Дрогобича, хоть, правду кажучи, не знаю ще, в кого позичити чобіт, бо мої черевики рознеслися геть». А далі пише: «Одежі нема, чобіт нема, довги (борги – П. К.) стоять і гавкають... У Відні, бачиться, сеї зими мені не бути, тай чорт з ним, з Віднем тим!».

Незважаючи на своє скрутне положення, він журиться тим, чи «Світ» буде виходити в наступному році.

А в листі з дня 12.X. 1884 він пише Белеєві: «От у нас уже зима заходить – працювати б по ночі, – здалось би лямпа столова, а у мене нема. Чи не розкрутив би ти там якого гульденища (золотого римського – П. К.) поки що буде с Києва, – чи буде, чи не буде». На іншому місці: «Проси Глад(иловича) щоби прислав як мож борше решту грошей, щоб я міг справити собі деяку одежину – хотів бим, бачиш, поїхати ще трохи до Рожанського, та нема в чім».

З переписки з Белеєм ми дізнаємося, що при всьому злиденному існуванні Франко мусив іще працювати фізично, бо вітчим не знав пощади для нього. «От і я, – пише він – бог бачить, досить занятий, цілими днями то коні пасти, то коло сіна, то в ліс, вечером в нас не світиться, то й лягай спати».

Від його брата Захара І. Кобилецький записав, що коли Франка спровадили з в'язниці до Нагуєвич, його вітчим

Гаврилик часто сварив на нього, чого він вмішувався до політичних справ¹.

Не краще ставилися до І. Франка в тому часі і селяни в Нагуєвичах – як пише Кобилецький у своїх спогадах.

«Коли я, – пише він, – був з батьком в полі при оранці, надійшов селянин-сусід і в розмові спитався мого батька, чи буде мене посилати до школи. А дізнавшись, що я мабуть піду до Дрогобича, він сказав: «А дали б ви собі спокій з тими школами; а дивіться, що сталося з Франком! Від Бога відступив, панбіг наслав на нього покаяння, – з розуму зійшов. Насидівся по криміналах, тепер привели його цюпасом додому (під ескортою), і Гаврилик тепер лише має клопоти. Та вже вдурів, то вдурів, та щоби вже вдома сидів. Люди зі Слободи (Присілок Нагуєвич. – П. К.) повідають про нього, то аж волосся на голові встає. Цілими днями – кажуть – по лісах мов несамовитий волочиться, так, що люди в ліс бояться зайти. По ночах – повідають – ходить по хаті, сам до себе щось говорить, усміхається, сідає до столу, щось пише, знову встає і ходить, і так цілу ніч. Та я колись трохи не перестрашився його. Йду до Борислава, а то на Попелівській горі іде з Борислава оброслий як дід, портки (штани) по коліна підкачав, чоботята там якісь на палиці, і щось до себе говорить і сміється; то я в ноги на другий бік дороги. І пощо то діти тепер до школи посилати?».

Не зважаючи на дуже важкі життєві умовини, Франко в тому часі пише багато, і М. Павлик в листі до Драгоманова нарікає, що Фр[анк]о почав зразу писати двадцять творів, через що не міг обробити жодного як слід.

Та й годі дивуватися цьому, бо він залишив у Львові боргу на 100 золотих (сума під той час доволі поважна. – П. К.), а до того сподівався заробленими грошми підтримати «Світ» і інші видавництва². Він пише Павликові, що в цьому (1882 р.)

¹ Див. лист Фр[анк]а з 12 листопада 1882 р. до М. Павлика. – Примітка П. Карманського.

² Там само.

закінчив серію бориславських картин, а їх епілогом буде повість п.н. «Андрусь Басараб», опис життя в львівських тюрмах, та що має вже 15 дрібних нарисів з народного життя, та готує велику поему на 4000 віршів і задумує продовжувати розбори поем Шевченка – статтю «Женщина-мати в поемах Шевченка» беручи на увагу Катерину, Наймичку, Відьму, Неофіти і Марію.

В 1882 і 89 рр. І. Франко оголошує деякі статті в газеті «Діло», а в квітні 1883 переїздить із Львова до с. Вікна у Скалатському повіті, до поміщика Володислава Федоровича, з метою написати для нього життєпис його батька, який в 1848 р. був послом до австрійського парламенту. У Вікні пересидів Франко кілька місяців, а переїхавши відтіль в Нагуєвичі, узявся за студії над політичною і економічною історією Галичини за 1810–1848 рр. Восени переїхав у Львів, де продовжував свою дослідну роботу.

В міс[яці] вересні того року Франко пише Павликові, що задумує поїхати на Україну за матеріалами до історії української літератури. Очевидно з його задуму не вийшло ніщо, бо ні за що було їхати (не мав ні одєжі ні грошей).

Весною 1884 р. він хворіє; хворів уже раніше в Нагуєвичах. В тому часі він печатає у варшавському журналі «Правда» дописи і деякі новели, і друкує дещо в «Зорі» та т. зв. народовці спротивилися тому і редакцію передали Товариству Шевченка.

В тих роках Франко працював з великим палом, у нього настрій був піднесений (він же тоді переживає найкращий вік), і особливо в поетичних творах він дав багато цінного. Хоча переносить від рідної інтелігенції чимало образ, він ставиться до людей з уважливістю і вибачливістю, бо

«Не в людях зло, а в путях тих,
Котрі незримими вузлами
Скрутили сильних і слабих
З їх мукою і їх ділами».

Основна ідея його тогочасної поетичної творчості – це громадська праця і боротьба за кращі форми життя. Його лозунг «лиш боротись, значить жить».

А все ж він не може забути рани, яку завдала йому перша його любов, і поруч великої кількості віршів бойових і з громадською тематикою він пише ряд прегарних віршів з основою особистих переживань, з яких складаються поволі жмутки т. зв. «Зів'ялого листя», а врешті виростає ціла книжка, найкраща в укр. літературі книжка ліричної поезії з любовною основою (вийшла 1896 р.).

В р. 1885 І. Франко вперше їде до Києва, сподіваючись добути від Київської громади грошеву допомогу на видавання у Львові літературного журналу. Та його поїздка не дає результату. І вернувшись до Львова, він не бачить іншого виходу, хіба погодитися працювати в несимпатичній собі «Зорі», за що доводиться йому переносити докору М. Павлика і Драгоманова. Та й сама редакція «Зорі» йому не дуже рада, бо він одночасно поміщує дещо із своїх писань у варшавських польських журналах.

Хоч і не було у тодішнього Франка охоти після невдалої першої серцевої драми в'язатися з жінками (про що свідчать його листи до Ольги Рошкевич і Юлії Шнайдер (Уляни Кравченко), він все ж таки їде в 1886 р. до Києва і дружить з Ольгою Хоружинською, і маючи деяку матеріальну основу, починає (замість задуманого журналу) видавати «Літературно-Наукову Бібліотеку», в якій між іншим були опубліковані і велика його наукова праця про Івана Вишенського, Драгоманова «Австро-руські спомини», його ж «Чудацькі думки про українські справи» і ін.

В 1887 р. Франко видав на власну руку більшість досі написаних своїх віршів книжкою «З вершин і низин». В цю книжку увійшла також його гарна поема про останні часи панщини п.н. «Панські жарти». «Панськими жартами» поет завоював дорешти серця читачів, а головню молодших.

Та самою симпатією і признанням годі було жити, тим паче що тепер Франко мав уже родинні обов'язки. Не ли-

шилося ніщо іншого як тільки піти на працю до редакції польського часопису «Kurjer Lwowski», де він перепрацював десять найкращих років свого життя (1887–1897). І в тому часі польський читач мав змогу дізнатися чимало про українське питання, про українські культурні, політичні та економічні справи. Одначе українській літературі і науці в тому часі значно менше дісталось від І. Франка. Дещо із своїх оповідань перекладає Франко на польську мову, або пише зразу по-польськи і оголошує в польських галицьких або російських журналах, і його ім'я робиться між поляками популярне. Він же оголошує свої твори, не тільки у «Львівському Кур'єрі», але і в журналах «Край», «Правда», «Пржегльонд тиждєви», в часописах «Кур'єр Варшавські», «Глос», в журналі «Атенеум» і разом з Вислоухом видає польський людський часопис «Приятель люду». На українській мові видає лише «Літературно-наукову Бібліотеку», пише (в 1889 р.) оригінальну поему «Смерть Каїна», помагає при друкуванні виданні «Жіночого Альманаху» (1887 р.) і альманахів «Веселка» і «Ватра», займається редагуванням журналу «Товариш», оголошує дещо в часописі «Батьківщина» тощо, та левина частина його тогочасної праці йде на рахунок польської культури.

Працю І. Франка на певен час перериває його третій арешт 1889 р., в який він попав разом з гуртком київських студентів, що приїхали до Львова, і з деякими польськими емігрантами з Конгресової Польщі, а врешті з М. Павликом. Як причини двох перших в'язнень І. Франка являються загадкою, так і в цьому останньому його арештуванні годі дошукатися якоїсь раціональної причини. От така химера шляхетської бюрократії з нечистою совістю, чи краще охота залякувати виборців у зв'язку з надходящими виборами. Та завдяки тому І. Франко, вже тоді жонатий і сімейний, пересидів у львівській в'язниці десять тижнів.

Найкращим плодом другого ув'язнення поета було його оповідання «На дні», а в дальшому цілий цикл боєвих віршів, що відіграли велику роль у вихованні галицької молоді та

селянських мас, так третій арешт Франка дає українській літературі багатий цикл «Тюремних сонетів», віршів, що являються голосним протестом проти поневолення людини людиною, і висловлюють сильну віру, що людство діждеться свого визволення з фізичної і духовної тюрми. В тюрмі родяться також такі чудові твори, як оповідання «До світла», поема «Сурка» і інші поеми з життя єврейського пролетаріату.

При деякій допомозі М. Драгоманова, після того, як громада однодумців Франка і Павлика прибільшилася, обидва названі маючи вже доволі співробітників з кіл інтелігенції та селян, починають видавати часопис «Народ» (1890 р.), який підтримує своїми статтями М. Драгоманів із Софії і деякі інші інтелігенти. Згодом цей гурток засновує окрему «Українсько-радикальну партію», що в першу чергу програмою своєї діяльності обняла селянську масу. При тому радикальна партія повела завзятий бій з угодовцями, що під фірмою т. зв. «нової ери» шукали компромісу з польською шляхтою. Партія, якої душею був І. Франко, своїм юнацьким палом і цікавістю до пекучих реальних справ (земельної реформи, питання свободи зборів, друку, реформи виборчого права тощо) і своєю рухливістю, що виявлялася безліччю селянських віч, викликала велике порушення серед селян і інтелігентської молоді, а водночас спонукувала і своїх противників, москвофілів, угодовців і народовців до діяння.

І. Франко працює більше за всіх. Їздить по зборах, агітує, об'єднує, складає популярні брошури, тощо. Та не понехує він і літературної роботи. В названому (1890) році він видає збірник оповідань «В поті чола», цикл картин з життя, картин реалістичних, живих, емоціональних, перлин української новелістики. У збірці поміщені і його автобіографічні картини: «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Олівець», «На дні», і картини життєвого пекла селян («Добрий заробок», «Ліси і пасовиська», «Муляр», «Слимак», «Хлопська комісія», «Цигани», «Лешишина челядь», «Маніпулянтка» і ін.), а поруч них оповідання надихнені юмором як «Історія моєї січкарні»

і ін. З усіх тих творів виявляється велике, гуманне серце їх автора, що терпить вкупі із своїми персонажами і спільно з ними думає над способами рятунку. Багато з тих оповідань має виразний гумористичний тон і може вважатися політичними сатирами («Історія кожуха», «Свинська конституція», «Чума» та ін.). Усі ті оповідання, разом узяті, дають собою широку, повну, різноманітну картину злиденного, безвихідного життя робітників і селян, а в часті і інтелігентів, в стухлих нездорових політичних і економічних умовах життя в Галичині під чоботом польської шляхти і під благословенням австрійської («свинської») конституції.

І. Франко всією душею прилягає до громади і стає зразком громадського діяча. Так і здається, що громадська його праця вб'є в ньому поета-письменника. Та він виняткова постать геніальної людини, що потрапить з'єднати роль митця з ролею громадянина, роботу інтелігента з чорною роботою каторжника обов'язку.

В тому часі (1890 р.) він оголошує в дитячому журналі «Дзвінок» а потім окремою відбиткою свободну переробку Гете «Рейнеке Лиса», що стала найпопулярнішою книжкою українських дітей.

Любов Франка до дітей і знання дитячої душі велить йому подарувати дітям вільну віршовану переробку Сервантеса «Дон Кіхота» (1891 р.), а далі (1892 р.) арабську казку «Абу Касимові капці», а пізніше (1889 р.) казку «Коваль Бассім». Зладив він для дітей також збірку оригінальних байок «Коли ще звірі говорили» (1903) і ін.

Свій перший збірник поетичних творів «З вершин і низин» він поповнює новими творами в сатиричному тоні і видає його в р. 1893 вдруге, значно поширеним і вигладженим з передмовою, яка характеризує тогочасного Франка як людину, що вповні перемогла свою молодечу мрійливість і недовершеність. Тон цієї передмови наскрізь мажорний.

В роках, про які була мова, І. Франко пробує своїх сил у драмі і в повісті з життя інтелігенції.

Першою його спробою драматичного жанру була народна комедія «Рябина» (з р. 1892), в якій автор намагався змалювати нове покоління «читальників», що борються з темнотою та з експлуатацією села. П'єса якось не прийнялася в убогому під ті часи репертуарі українського театру, та й досі вона широкому загалові не відома. Зате другий драматичний твір Івана Франка «Украдене щастя» з 1893 р. мав зразу powodження і після вимушеної конкурсовою комісією незначної переробки був прем'єрований і виставлюваний театром та не сходить з української сцени й досі. Утримується на сцені теж і комедія Франкова «Учитель» (написана в 1896 р.), в якій автор з реальної особи галицького народного вчителя змалював симпатичну постать сільського педагога, громадського діяча, якого не зламав увесь апарат австрійсько-польської адміністрації, що задавлював всі прояви емансипаційних змагань тогочасної української громадськості.

Менший розголос добули інші драматичні писання Франка – «Будка ч. 27», «Кам'яна душа», «Майстер Черняк», віршована драма «Сон князя Святослава».

Починаючи 1894 роком, почав І. Франко видавати при матеріальній допомозі наддніпрянців солідний двомісячник «Життя і Слово», присвячений науці і літературі, якого зміст у значній частині виконував він сам своїми белетристичними і науковими творами. В журналі найшли приют і наддніпрянські письменники та науковці. В ньому Франко поруч багатьох власних наукових робіт, перекладів та віршів оголосив також дві повісті з життя інтелігенції, тобто «Основи суспільності» і «Задля домашнього огнища» – перша в рр. 1894–5, друга в 1897 р.

В тому часі Франко вертається до давньої своєї мрії добитися якогось впорядкованого життя роботою в університеті, і в р. 1894 добуває у Віденському університеті своєю науковою роботою про Івана Вишенського титул доктора філософії (філологічних наук). І коли у Львівському університеті в наступному році через смерть О. Огоновського спорожнилась

кафедра української літератури він піддається вимаганому іспитові, проходить його відмінно, та всупереч рішенню професорської колегії, тодішній губернатор Галичини, проф. К. Бадені в австрійського уряду добивається того, що затвердження на кафедрі він не одержує. Це був наслідок його репутації небезпечного соціаліста і революціонера. Це насилля і несправедливість зростили Франка, а водночас порушили кола інтелігенції по всій Україні.

На щастя, на Львівський університет вже роком раніше приїхав працювати історик М. Грушевський, який розвинув в Товар. ім. Т. Шевченка інтенсивну наукову роботу, і починаючи 1895 роком, І. Франко стає поруч нього до праці. Н.Т.Ш. починає видавати «Записки наукового Товариства ім. Шевченка», в яких зустрічається і з роботою Франка на кожному кроці. В тому самому часі поет працює постійно в редакції польського часопису, редагує «Житє і Слово», займається літературною роботою; дописує до різних журналів, веде коректуру видань Н.Т.Ш., а водночас не занедбує політичної діяльності. Його працездатність – феноменальна. Кирило Трильовський у своїх спогадах про поета говорить, що І. Франкові не трудно було диктувати водночас дві або й три статті на різні теми.

Ранньою весною 1897 р. він при виборах депутатів до австрійського парламенту був поставлений кандидатом з Перемишльського і Мостиського повітів. Не допомогла його наполеглива агітаційна праця, не допомогла його широка популярність в селянських і робітничих масах; злочинні митарства адміністративної влади під керівництвом його лютого ворога гр. Бадені, насилля і кража голосів спричинили провал кандидатури правдивого народного кандидата. І це захитало моральні сили стомленого важким життям поета; з нього заговорив жаль і відчуття кривди. «Не люблю Русі» (України) – пустив він у світ, ще в 1895 р. написані слова в промові до польського видання збірки оповідань «Галицькі образки», що мала наголовок: «Дещо про себе самого». Ці –

на думку офіційних «патріотів» і його ворогів – богохульні слова Франко обоснував своїм справжнім патріотизмом, пишучи нижче: «я почуваю себе до обов'язку панщиною цілого життя відробити ті шаги, котрі витратила мужицька рука на те, щоб я зміг видряпатися на височінь, де видко світло, де чути духа волі, де зріють уселюдські ідеали. Мій український патріотизм, це тяжке ярмо, що мені доля вклала на плечі... І коли що влекшує мені двигати це ярмо, так це образ того українського люду, що хоч його гнобили, хоч він темний, неповоротливий і непорадний, то проте поволеньки прокидається, у щораз ширших масах відчуває жадобу світла, правди, справедливості й шукає до них доріг. Отож і варто працювати на користь того люду й ніяка чесна праця не піде намарне».

Краще з'ясувати поняття патріотизму, як це зробив Франко, здається, годі. Тим паче, коли до вище сказаного долучити ще слова його сатиричного полемічного вірша «Сідоглавому», де сказано, що патентований патріот любить Русь «як дім, воли, корови», а він, Франко, не любить її «з надмірної любови». Одначе саме таке широке розуміння патріотизму патріотам-спекулянтам найбільше не сподобалося, бо воно загрожувало їх шкурним інтересам.

Та цькуванням Франка не було кінця, бо в допомогу українським офіційним «патріотам» прийшли такі ж патріоти польські, яких він визвав на бій проти себе статтею в німецькому віденському тижневику «Ді Цайт» (в міс. травні 1897 р.) п. н. «Поет зради» мабуть подразнений нікчемною поведінкою польської адміністрації в часі виборів. Спираючись на текст багатьох поем А. Міцкевича автор робить висновок, що поезія того поета являється прославленням зради як знаряддя до досягнення польських національних цілей, отже виходить, що її виховне значення – неморальне й пагубне. Вереск, який счинила польська преса з цього приводу, не находив аналогії. І. Франка викинуто з редакції «Кур'єра Львовського», де він перепрацював десять років на користь польського народу, а

навіть появилися на стінах Львова плакати з закликами до погромлення поета. Так впродовж короткого часу на голову Франка впало три важкі удари: невдача з університетською кафедрою, провал його кандидатури на депутата, а врешті – втрата станка праці. Єдиною розвагою для поета було видання його збірки віршів «Мій Ізмарагд» (1898 р.), де автор виклав свої філософські погляди на життя, і якою вчасті примирив українську громадськість із собою. Цю книжку видали студенти, що тепер рішуче стали пліч об пліч поета-бійця.

Після виходу з редакції «Кур'єра Льв-го» Франко зарікся працювати, сидючи «на двох загонах», і вирішив працювати виключно для рідного народу, і хоча оголошує свої писання в виданнях російських, німецьких, чеських і ін., то завжди про Україну і по українському питанні.

Матеріальне становище І. Франка було б увійшло у стадію вповні критичну, якби не те, що Н. Тов. ім. Шевченка у Львові з початком 1898 р. приступило до видавання поважного журналу «Літературно-Науковий вістник», запрошуючи поета на його редактора.

Цей рік в житті І. Франка – рішальний. Все своє багатогранне знання, увесь великий талант, увесь пал патріота і всю любов до рідної культури – все жертвує він народові, не знаючи собі пощади ні милосердя. Вісім довгих років редагування панукраїнського журналу він всеціло посвячує важкій роботі; кожную місячну книжку (приблизно 20 аркушів друку) заповнює своїми оригінальними белетристичними або науковими творами: поезіями, повістями, літературними нарисами, статтями про українське та чужоземне культурне та економічне життя, критичними оглядами та поточними рецензіями, естетичними студіями тощо, не забуваючи також про переклади. І яку ж велику роботу він тоді робив у ролі консультанта, порадника і виховника нових талантів! Ніколи перед тим ані після того початківець в літературі не мав такої доброї школи, як в тих роках життя Франка. І ніколи не появилось в українському культурному житті

стільки нових і визначних талантів. І всі вони, не виключаючи і знаменитої трійки новелістів – В. Стефаник, Л. Мартович, М. Черемшина – прислухалися до його розумного слова, рахувалися з його осудом, виносили велику користь із знайомства з ним. Він – можна сказати – був для сучасного собі покоління, не тільки найвищим ідеологічним авторитетом, але й ходячою академією; на всіх залишав «свого духу печать». Його любили, шанували, а водночас боялися, бо його негативна оцінка була звичайно моральним присудом смерті для невдачника.

В Л.Н. Вістнику І. Франко надрукував між іншим чергові свої повісті: «Перехресні стежки» (1900) і «Великий шум» (1907).

Праця редактором вклала на Франка, що вже і без того задихався від роботи, ще один важкий обов'язок: листування з усіма українськими робітниками пера. В листах вмістив автор всі фарби свого знання, великої ерудиції, здорового ума, дотепу, а що найважливіше своєї гуманності.

Взагалі доба праці І. Франка, про яку йде мова, являється золотою добою його життя, це його «вершини», доба безупинного росту, життєвої радості, доби жнива, що попереджує його життєву осінь і зиму, його справжні «дні журби».

В тому часі поет, кипучий вулкан і безкомпромісний бієць, мириться з громадськістю, чи краще громадськість мириться з ним, і він тепер – найвищий авторитет у громаді, трибун і контролер громадського сумління. Він тепер, як герой його поеми «Мойсей», оформлює духа громади «по своїй уподобі». Навіть найзавзятіші його противники спід стягу «святоюрської гори» відчують перед ним респект; що більше – між духівництвом він, не зважаючи на його вільнодумство, знаходить своїх палких друзів і звелічників. А що вже молодь, так та дослівно «боготворить» його, для неї він справжній ідол. Лише молодь скалічена гнилим русофільством, тобто царєфільством, Франка нарівні із своїми батьками не любить, бо перед його гострим, пронизуючим поглядом, як під рентгенівськими променями, стає видимою

вся духовна вбогість мерзота шкурного утилітаризму тієї частини галицької інтелігенції.

Франкові допомогло у великій мірі і те, що саме на початку його праці виключно для рідної культури (в жовтні 1898 р.) вся Україна святкувала 100-річчя свого культурного відродження, появи на світ Котляревського «Енеїди». Гарно написана і змістовна поема «Великі роковини», яку він написав для того свята, поема, що являлася своєрідною програмою і лозунгом для сучасного покоління, надрукована в ЛНВістнику і видана окремою відбиткою, зробила на громадськість велике враження і добула її авторові повне признание його покоління, в очах молоді – сам І. Франко, Франко, котрий патріот-демократ, безстрашний лицар. Це невмируща воля народу до життя, життя вільного, творчого, славного. Це символ віри самого поета і його заповіт молодому поколінню.

Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мушиш дати ти одвіт –

Ці слова поеми ставали для молодого покоління завітними словами.

Піднеслий настрій інтелігенції, що з'їхалася на свято відродження української культури, при значній участі письменників і наукових робітників, піддав М. Грушевському думку заснувати «Українсько-руську Видавничу Спілку» для видавання української книжки. При цьому видавництві І. Франко знаходить собі широке поле до праці як редактор. В ньому було видано чимало книжок белетристичного і наукового змісту, оригінальних і перекладених з інших мов. «Видавничій Спілці» завдячував і Мих. Коцюбинський появу великої кількості своїх новел і оповідань. Вона знайомила українського читача з деякими драматичними творами Шекспіра в перекладі П. Куліша.

В 1898 р. І. Франко ще раз робить спробу: з рамені радикальної партії виставляє свою кандидатуру на посла до галицького краєвого сойму. Але й тим разом митарства гр. Бадені і його прислужників дорогою кражі десятих голосів позбавляють його посольського мандату. Після того він, перевантажений літературною і науковою роботою, як політичний діяч відходить в тінь, хоч і входить у склад нової національно-демократичної партії, все ж таки його участь в ній швидко стає тільки формальною і кінчиться його виходом з неї. І. Франко прийшов до висновку, що при існуючих умовах політичного життя галицьких українців йому краще не витрачати сил і всеціло пірнути в працю культурну. Розбитість і гуртковість галицької інтелігенції, хиткість її політичних пересвідчень і безпринципність ще більше впевняли Франка, що перш за все треба зготовити твердий ґрунт під основи політики галицької громади. І цей ґрунт він узявся приготувати. Станувши на позиції безпартійності, він своєю працею обняв усе українське духовне життя, користуючись тим, що ніяка доктрина не в'яже йому рук. Так він став духовним провідником усього народу, зробився для українців тим, чим був для російського народу в першій половині ХІХ в. Чернишевський, Добролюбов і інші піонери прогресивного російського руху; чим для Італії другої половини ХІХ в. був творець «третьої Італії» Дж. Кардуччі. Так добуває він значення вождя, дарма, що значна кількість інтелігенції, головню з духівництва, не може з цим фактом примиритися і намагається його становище захитати. Молодь, робітники і селяни, а врешті вся прогресивна та ідейна інтелігентна громада – це наростаюча армія, з якою І. Франко сподівається почати бій за краще майбуття народу. Хоча ювілей 25-річчя громадської і культурної праці поета 31 жовтня 1898 р. після свята 100-річчя українського відродження ще не зібрав довкола особи поета всієї галицької громади, бо ювілей влаштувала молодь при значній участі вихованої ним свідомої частини селянства,

все ж таки це свято було значною подією в громадському житті Галичини, а частинно і Східної України.

Сприводу того свята було видано список творів І. Франка, книжку «Привіт Іванові Франку від українсько-руських письменників», де вміщено твори різних авторів, а навіть зібрано студентами гроші для допомоги поетові. З усіх усюдів надіслано привіти, окремішні і збірні письма, між іншим привітну адресу від вчителів, що з'їхались були на нараду до Києва, прегарну адресу від найвизначніших письменників і культурних діячів Східної України, і таку ж адресу від українців, що жили під ту пору в Петербурзі.

Гарні були промови представників української громади Галичини, а головно студента Гр. Гарматія, голови ювілейного комітету. Усі, і промовці, і ті, що вітали ювіляра привітними письмами, підкреслювали його заслуги в ділянці рідної культури і заслуги в ролі виховника народних мас в свідомих громадських чеснотах. Це ювілейне свято було не тільки перевіркою і оцінкою 25-річної власної праці І. Франка; воно було водночас нагородою за його подиву гідну, геройську відданість громаді і моральною допомогою на дальшу путь праці.

Відповідаючи на привітні промови в часі ювілею, поет у своїй відомій скромності заявив, що він ніколи не вважав себе надзвичайною людиною; він лише пекар, «що пече хліб для домашнього вжитку», і як син селянина, вигодований мужицьким хлібом, він вважає за свій обов'язок «віддати працю свого життя тому простому народові». «Тільки те – говорив він далі, – що здобудемо своєю працею, те буде справді нашим придбанням і тільки те, що з чужого культурного добра присвоїмо собі також власною працею, стане нашим добром». «Нехай пропаде моє ім'я, але хай росте й розвивається український народ!» – такими словами закінчив він свою відповідь, і немає сумніву, що ті слова були сказані щиро, не були лише крилатою фразою.

Цей ювілей не тільки був тріумфом дотепер зацькованого, і владою, і офіційною громадою, що національну справу

зробила своїм монополем, – великого громадянина, що приносив честь усій українській нації – він був також і початком ширшого зацікавлення східно-української інтелігенції життям Галичини і її культурною роботою. Тоді київське видавництво «Вік» видало 1903 р. двома томами оповідання І. Франка, а навіть задумувало видання збірки його творчості, та революція з 1905 р. стала перепорою виконання задуму.

І. Франко доходить до свого розквіту, він входить в п'ятий десяток років свого життя; він має за собою велетенську роботу для української культури; його ім'я не тільки загальновідоме рідному народу – воно відоме в науковому світі багатьох європейських країн. І він виступає тепер в ролі вождя свого народу, хоч такої ролі не висовує перед громадськістю, його творчість зрівноважена філософським світовідчуванням, він творить не для «домашнього вжитку», а кладе тривкі основи української культури. Такою являється його книжка «Мій Ізмарагд» (1898), а ще більше його збірка поетичних творів «Semper tigo» (1906). Вправді між ці дві книжки вкрадеться ще найбільше з усіх його книжок песимізмом і суб'єктивною лірикою насичена збірка «Із днів журби» (1900) та в цій збірці знаходиться водночас чудова й сильна поема Франка «Іван Вишенський», де висловлено думку, що для добра «мільйонна» треба знехтувати всім що нам дороге. У збірці «Semper tigo» знайдемо чимало пісень з висловом найглибшого у Франковій творчості ліризму і відчуття трохи не безнадійності (напр. «На ріках вавилонських»), та слідом того йде його поема «Мойсей» (1905) – найсильніший його поетичний твір, де автор у рамках епічного твору з глибокою філософською основою підіймається на вершини здорового ліризму, в якому не досліджується ні однієї фальшивої нотки, нічого такого, що робило б враження нещирого, не пережитого і не наболілого, в якому даремно шукав би неминучих у подібних випадках котурнів чванькуватості. Крицева постать старого пророка, вождя єврейського народу, постать глибоко трагічна тим, що при кінці життя вона зламалася, втратила віру у свою

високу місію, та й усвідомила собі свій упадок і втрату свого історичного значення, зворушує читача і зворушувати його буде завжди, бо ця постать типічна і в житті, без огляду на час і місце, тревала.

Поет у «Мойсею», якого він вважає своїм «весільним даром», рідному народові відповідає тезу, що «ніхто не є пророк у своїй батьківщині» (очевидно за свого життя) та що не може бути провідником народу той, в кого немає непохитної віри в правдивість і чистоту його місії, а що важніше, в успіх подвигу. Та хоча Франків Мойсей за гріх недовіри в цілеспрямованості і правоту свого подвигу відпокутує тим, що тільки мертвим увійде в «обітовану країну», а все ж труд життя вождя не пропащий; вислід його неминучий. Тому то і Франко в «Прологу» до поеми про свій народ говорить категорично:

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
[...]
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі!

«В народів вольних колі» – так уявляв і до того прагнув І. Франко ціле життя. Він не уявляв щасливого майбуття свого народу так, як уявляли його різномасті «державники» в ролі загарбника з нагаєм в руці в роді польської «пілсудчини», що роззявила пащу на всіх сусідів Польщі. Вільна Україна в розумінні поета повинна бути країною такою, якою бачив її Т. Шевченко і Кирило-Методіївські братчики, тобто повинна стати частиною («немежованою») братнього союзу, в першу чергу слов'янського, а потім усесвітнього так, як це сталося завдяки партії більшовиків і її невмирущих вождів Леніна – Сталіна в складі СРСР. Франко – палкий марксист, демократ, а водночас полум'яний патріот свого мужицького народу – мусив дійти до такої державницької ідеології, хоч декому і здавалося, що він мріяв про Україну мальованих отаманів, про Україну з паразитами поміщиками, яку ви-

носив під серцем панич з польського салону В. Липинський, або царський генерал Павло Скоропадський. Ні, не такою Україною він «душу тривожив», він, син соломою вкритої хатини хлібороба – коваля, «вигодований (по його власним словам) мужицьким хлібом». І тому поема «Мойсей» така нашому серцю близька, бо вона віддзеркалює тих радянських героїв, що згоріли в боротьбі за ідеал справжньої волі людини і братства та щасливого життя народів.

І самому Франкові ця поема була найближчою його серцю, бо після її написання він дав тільки підсумки свого трудящого життя в книжечці «Semper tiro», а коли чув, що наближається його остання година, коли вже його фізичні, а в часті і моральні сили доточувала страшна недуга, він їздив по містах Галичини і, плачучи, читав цю поему землякам і цією лебединою піснею, цим життя свого завіщанням востаннє добивався до громадського сумління рідних, яке він клепає впродовж цілого свого життя.

Останні роки життя І. Франка заповідалися дуже гарно. Він добув повну незалежність моральну, виборовши собі своєю наполегливою працею і широким знанням розголос і авторитет в рідному народі, він «як хазяїн домовитий» міг гордо і вдоволено подивитися на «власне поле», на засіяний лан рідної культури; він бачив в місті і на селі кадри нових робітників, що вийшли з його руки, на нього спадали почесті з боку своїх і сусідів, він навіть матеріально, бачилося, був забезпечений, бо в нього був, хоч і заборгований, але доволі вигідний і в гарному положенні збудований дім – а врешті, він розпоряджав велетенськими можливостями дальшої праці, бо його таланти находився ще в безупинному рості. – І як же він тоді працював! Здавалося, спався в роботі, і під цим оглядом робився легендарний. І усі нитки культурного і політичного життя України сходилися в його домі, що більше: половина Європи була зв'язана з Франком.

І в цей прекрасний для поета час паде на нього жахливий удар. Як злодійська рука рубача з сокирою до дужого дуба,

скрадається до нього розтворююча недуга, що цілих вісім років з перервами підгризає його сили велетня і виснажує його до краю.

Якою трагічною була в тому часі постать цілому народові дорогого провідника! З яким важким боєм дивилися на нього в ті грізні роки його друзі і недрузі, а головню молодь, що до останнього моменту не відходила від нього і спочувала йому, допомагала йому, як уміла, нагрівала його теплом свого юного серця і на власних раменах винесла його на місце вічного спочинку! Насправді зворушлива дружба, яка мало знаходить собі аналогії. Нею молодь спокутувала всі гріхи своїх батьків нерозумних, що впродовж довгих років затроювали поетові і без того вже важкі дні, «дні журби».

Жахлива була недуга І. Франка, однак він їй не корився. Він далі працював, працював більше науково, дав цілий ряд цінних студій над староукраїнським письменством, починаючи повістями та апокрифами, насвітлив діяльність багатьох письменників, писав про стару українську драму і віршову творчість, вів в НТШ секцію історії літератури і мови, зладив «Нарис історії української літератури», писав критичні нариси – коротко: не залишав ні одної цікавішої постаті ненасвітленими. Руки в нього були паралізовані, та він диктував іншим; диктував власному синові Андрієві, студентові І. Лизанівському, а згодом різним студентам, що чергували і охоче допомагали хворому своєму вчителю, диктував він навіть селянинові-гуцулові з Криворівні в Косівщині Вас. Якиб'юкові, в хаті якого рік-річно проводив літній відпочинок. Його мозок, хоч і нарушений важкою недугою, працював невгавно, пам'ять його далі була свіжа і велика працездатність не кидала його ні на хвилину.

За його наукову працю Харківський університет присвоює йому титул почесного доктора; Н. тов. ім. Шевченка іменує його почесним членом; він – член наукового чеського народознавчого товариства, почесний член Львів. Тов. «Просвіта», член-кореспондент Академії Наук в Петербурзі і ін.

В 1913 р. вся українська громадськість святкує 40-річчя Франкової літературної праці, і поет, вповні фізично розбитий буває на цих святах, влаштованих по різних містах, і пригаслими очима любовно обіймає рідних, мабуть прочуваючи, що це останній його життєвий тріумф. Він вже ворогів не має! Н. Товар. ім. Шевченка визначає йому постійну пенсію; старше громадянство збирає йому ювілейний дар – 30.000 ав. корон. Його друг, гуцул В. Якиб'юк робить фотознімку з його покрученої руки, висилає її з відповідним письмом до укр. еміграції в Америці, і звідтіля надходить поетові поважна грошова допомога. Ювілейний комітет видає поважну книгу «Привіт Іванови Фр-у», в якій взяли участь своїми працями найкращі письменники і науковці України, але й російські, польські, чеські, хорватські, шведські і ін. приятелі Франка. Поет рук не покладає, працює безперебійно, хоча життєві сили з нього тікають. Ще літом 1914 р. їде у свої улюблені гори в Криворівні, де йому так приємно живеться, де знає його і Черемош і кожна кичера, кожна хата, кожна дитина, де пастушки помагають йому гриби збирати, де він кожної днини на левадах і полонинах вітає сходяче сонце. Та зривається туча, спалахує європейська війна, і він востаннє своїми спотвореними руками пригортає до грудей свого друга Якиб'юка і вертається до Львова до своєї сім'ї. Його обидва сини вирушають на війну, його дочка у свояків матері в Києві, його дружина хвора – він паралітик. Більшість інтелігенції тікає перед навалою царської армії на захід, Львів пустіє, і його незабаром заливає потопа царських солдатів. Приходить зима, поет осамотілий знаходить приют в захисті для хворих українських жовнірів під опікою дра Овчарського, де відвідує його кілька інтелігентних українок, що залишилися у Львові. Хвороба робить швидко поступ. Всім ясно, що дні поета вже пораховані. Д[ня] 9 березня 1916 р. він робить завіщання, яким переказує хату й авторські права своїх творів дітям, а прекрасну, багату бібліотеку, листування й рукописи Н. Товариству ім. Шевченка.

В перших двох весняних місяцях він – перевезений вже до свого дому – не зводиться з ліжка. Ним піклуються його приятельки та студенти, що, головню ночами чергують біля нього.

В погідний недільний день 28 травня, о 4 год. сполудня, він навіки закрив свої зболілі, перевтомлені очі. Юнацькі руки винесли його д. 31 травня на Личаківський цвинтар на вічний спочинок. Очевидці похоронів начисляють до десяти тисяч учасних, що проводили велетня в останню дорогу – між тими багато робітників. Селян на похоронах не впустили до Львова. Боялися найсильнішої армії тихого героя.

Поховали І. Франка в позиченій збірній гробниці, яку винаймив для свого шкільного товариша і друга архітект К. Бандрівський, бо ніяк було добути пригоже для поета місце. Згодом поет одержав своє власне місце на цвинтарі, а 28 травня 1933 р. і свій надмогильний пам'ятник в постаті Каменяра, що розбиває скелю.

Щороку в неділю «зелених свят» громадськість навідувалася до покійного поета з квітами і піснями. Та справжній посмертний тріумф І. Франка почався аж з переможним приходом до Львова нашої Робітничої Червоної Армії. – Вже в половині 1940 р. Уряд України відкрив в домі поета його Літературно-Меморіальний Музей, У. Академія Наук узялася за виготовлення повного критичного видання його творів, Львівський університет, до якого шляхетська Польща не допускала Франка до праці, в початках 1940 р. отримав назву: Державного Університету ім. І. Франка, вулицю Понінського, по якій знаходиться дім, а тепер музей поета, названо вулицею І. Франка, а небавом проти будинку університету його імені стане поетів пам'ятник. – Тріумф І. Франка при радянській владі росте з дня на день. І зовсім справедливо

«Я весь вік тобі дав».

І народ цю велику пожертву найкращого сина Зах. України оцінив. Бо аж тепер йому відкрилися очі на те, ким Франко для України був, і ким він для неї назавжди залишився.

«Нехай пропаде моє ім'я – говорив поет в часі свого першого ювілею – але хай росте і розвивається український народ».

Які чудові, які великі слова!

А все ж поет помилився. Український народ росте і розвивається та разом з тим і він – І. Франко – росте і розвивається його культ і розвиватися буде з покоління в покоління. Ім'я поета не пропаде ніколи, як не пропасти ніколи високим священним ідеалам, яким він служив продовж свого життя. Ці ідеали: гуманістів, братерства людей і народів, чесне служіння громаді, ненависть до гніту і рабства проти них.

І. Франко – це постать людини під кожним оглядом незвичайної. Від перших років аж до останніх хвилин свого життя він нічим не нагадує типу людини, з яким ми освоїлися в нашому буденному житті.

Перечитуючи доволі багатий матеріал напечатаних і ще не оголошуваних спогадів сучасників поета, ми находимо невичерпне джерело духовних багатств Франкового духа, і просто заздимо тим, що мали змогу цю людину бачити зблизька.

Велика цікавість до всіх прояв природи і життя, любов природи аж до повного злиття з нею, любов руху і праці, неспокійний дух дослідника, ніжність і поведінка з дітьми і дорослими, витриманість, дисциплінованість, здатність переносити найбільші прикροщі життєві, філософська толерантність і гуманність у взаєминах з людьми, вроджена скромність, демократичність і вміння достроїтися до найпростішого оточення (на селі він ходить босо, виконує з селянами польові роботи, залюбки розмовляє з ними про їх буденні турботи), любов до дітей і знайомств їхньої душі, вирозумілість для хиб старших, відсутність бажання помсти, здоровий гумор, а де треба, могутній сарказм, прегарні здібності педагога, вміння переносити свій ентузіазм на інших – ні, всіх позитивних прикмет серця і духа І. Франка не перелічити!

Одною з багатьох заслуг І. Франка є те, що він штовхнув галицьку інтелігенцію і народні маси на шлях прогресивних ідей і розвіяв кошмар клерикального мракобісся, поширюючи

в перекладах і популярних переробках європейську, а в першу чергу російську прогресивну, демократичну літературу.

«Не вірте, молоді русофіли, своїм духовим батькам, – пише Франко в брошурі «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молодіжі» (1905 р.) у відповідь на інсинуації москвофільської преси – поперед усього в однім пункті: що ми, галицькі українці, тим тільки й дишемо й живемо, що «ненавистю ко всьому русському». Не вірте їм у тім пункті, бо се свідоме брехня. Ми всі русофіли, чуєте, повторюю ще раз: ми всі русофіли. Ми любимо великоруській народ і бажаємо йому всякого добра, любимо й виучуємо його мову і читаємо в тій мові певно не менше, а може й більше від вас». І тими словами І. Франко робив для прогресивної російської літератури і науки безперечно більшу пропаганду серед галицької молоді, як співанням царського імну, що практикувалося москвофілами. Та й узагалі своєю великою роботою в російських кращих журналах і в журналах та газетах інших слов'янських народів. Своєю ворожнечею до національної нетерпеливості І. Франко у великій мірі підготував ґрунт під сьогоднішню дружбу слов'ян, яку так велично здійснює наш Радянський Союз, його більшовицька партія. Чи дивуватися тому, що Партія і Уряд з таким теплом ставляться до питання популяризації І. Франка і його життєвого подвигу серед усіх народів нашого братнього Союзу?

Та послухаймо, що говорить про І. Франка найкращий літературознавець академік О. Білецький.

«Ось перед нами зовсім своєрідна в європейській літературі другої половини XIX віку фігура – поет, белетрист, романіст, новеліст, драматург, критик, публіцист, літературознавець, фольклорист, історик, економіст. Крім того можна було б іще знайти інші визначення. Це людина, яка розмахом своєї діяльності не знає рівного в Європі, особливо після того, як замовк засланий на каторгу Чернишевський».

А на іншому місці: «Перед незвичайною продуктивністю цієї людини сама та «мати-Природа», до якої вона зверталася

в своєму вірші, виявилася безсилою» (Міжнародне значення української літератури – На лекції академіка дійсного члена Академії наук УРСР О. Білецького. – Див. «Київська Правда» з 26 березня 1946 р.)

І скінчимо цей коротенький нарис віршом:

Тридцятий раз у травні золотому,
Коли в повітрі носить бальзам,
Стаєш між нами в ореолі свому –
Завжди величний і завжди той сам.

Ні, не той сам! Ти дужчаєш рік-річно;
Як обеліск єгипетський ростеш,
Щоб існувати межі нами вічно.
І величі твоїй немає меж.

Завжди щось нове відкриваєм в тобі –
Ніяк дійти до дна твоїх глибин.
Хоч тридцять літ лежиш уже у гробі,
Ти – найживіший України син.

Не вдержує тебе твоя могила,
Ти ще й сьогодні ходиш поміж нас.
Вогню свого смерть не загасила,
Твій творчий дух і досі не погас.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Інв. № 1893, група «Ор». – Рукопис, автограф, фіолетове і чорне чорнило.

№ 112

Праця Тараса Франка
«Про дитячі і юнацькі роки Івана Франка
(студія бібліографічна)»

**ПРО ДИТЯЧІ І ЮНАЦЬКІ РОКИ
ІВАНА ФРАНКА
(студія бібліографічна)**

Першорядне значення для пізнання життя Івана Франка, в тім його дитячих і юнацьких років мають його численні автобіографії.

І так в однім з листів до Драгоманова з 26 квітня 1890 читаємо ціле *curriculum vitae*. В нім автор стверджує: «Батько мій був доволі заможний селянин, а до того коваль». Виникає проблема чим саме Яків головню займався: господарством чи ковальством? З дальших слів: «У два місяці опісля¹ на самий великдень, він умер, покинувши господарство в розстрою і в довгах, молоду матір і четверо дрібних дітей», виникало б, що Яків займався більше ковальством. Розстрій господарства був спричинений надто частими гостинами. Господарку довів до ладу вітчим Гаврилик Гринь, що заробив був трохи грошей у Бориславі при ямах. Він же посилав посла Івася далше до школи в Дрогобичі, а саме гімназії, де від 1868 німецьку викладову мову замінено польською. Автор признається, «що науки шкільної не любив», а все ж мав одну з перших «льокацій» у всіх класах гімназії. Наймолодша сестра померла, жили два молодші від Івана брати. В 1875 І. Франко здає матуру і записується на львівський університет. Дальше автор згадує учителів, що мали вплив на вироблення у нього літературного смаку і про свої перші друковані твори. Потім пише про свою гімназійну лектуру, збірки етнографічних матеріалів, бібліотеку приватну і літературний доробок, з

¹ По екзаміні при кінці 3-ої кл. нормальної школи в Дрогобичі, на яким батько Яків був присутній. – Примітка Т. Франка.

яким приїхав до львова. Дальше згадує про мандрівку по підгір'ю, яку відбув по скінченні сьомого класу.

У Львові приятель з Павликом, але й вічні з ним суперечки. Відносини до редакції «Друга», участь у видавництвах, переклади, оповідання п.з. «Борислав» мали повний *succes de scandal* серед галицької публіки.

Перший арешт разом з цілою редакцією Друга в 1877, дев'ять місяців у тюрмі на підставі засуду за соціалізм і належання до таких товариств. Тяжкий засуд суспільности болів ще гірше І. Франка, а пригнічений настрій відбився також у видаваних спільно з М. Павликом місячниках (1878). І. Франко продовжує університетські студії, слухає м.і. курс економіки й римське право. Попри те працює як публіцист. Пише статті кількома мовами і друкує в різних видавництвах і журналах. Другий арешт 1880 підчас поїздки до Березова до К. Геника, процес і тримісячна тюрма, шупас до Нагуєвич, голодовий тиждень в готелі в Коломиї. «На дні», реконвалесценція в Березові. Потім побут у Нагуєвичах, а в осені знов на університеті у Львові. Від 1878 співробітництво в часописі «Prasa». Дальше пише автор про свою редакторську публіцистичну, письменську й перекладацьку працю від 1878 до 1886, коли оженився і скінчилися його юнацькі роки.

Від 1887 працював в редакції «*Kurjera Lwowskiego*» і рівночасно дописує до різних часописів і місячників. 1889 третій арешт і 10-тижнева тюрма з росіянами.

«Про свої новели скажу тільки одно. Що майже всі вони показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють крайобрази тих закутків нашого краю, котрі я, як то кажуть переміряв власними ногами. В такім розумінню – всі вони частини моєї біографії». –

Іван Франко, «Спомини з моїх гімназіяльних часів» в журналі «Житє» 4-тий випуск, Львів, 1912, ст. 156 і дальші.

Відносини вчителів до учнів у дрогобицькій гімназії в 70-х роках минулого століття автор зхараактеризує назагал – як

холодні. Катехит Торонський постійно обнижував І. Франкові оцінку з поведення, хоча воно і в школі і поза школою було бездоганне; очевидно не подобався йому раціоналізм гімназиста, за яким підозрівав приховану «безбожність». В гімназії було тоді мало кружків самоосвіти. Організатором одного з них був син німецького колоніста; члени гуртка були різних націй. З іншими учнями, також синами нім. колоністів І. Франко читав разом твори німецьких класиків. Будучи на квартирі у ремісника Гучинського свій побут і працю описав в оповіданні «В столярні». Екскурсії з учнями в поблизькі села і гори улаштовували учителі біології Емерик Турчинський й Іван Верхратський, спеціаліст від комах. Останній зловив раз у печері в Уричі мініатюрного лилика. В неділі виходив І. Франко часто на ловлю риб у ріці Тисьменниці або в потоках. Згадує кращих рибаків, старших учнів Паславського й Опару. Розваги учнів були гостини в пивницях як Штернбаха і співи. Дірігентами учнівських хорів були учні Стеців, Нечай, Шипайло, К. Бандрівський.

В «Передмові» до «Петріїв і Довбущуків», *впор. Рух; Харків, том X, ст. 5-7* знаходимо деякий автобіографічний матеріал.

Автор пише про свої перші літературні проби ще від четвертого гімназійного класу. Перший вір «Великдень» був присвячений пам'яті батька Якова. Другий вірш (Зима) зганив учитель Верхратський. Дальше автор згадує про свої переклади і переспіви різних авторів, передусім античних. Оповідання, комедійки, вірші ліричні посилав автор до видавництва і вони попропадали, а децю спалив сам І. Франко. Не збереглася поема в гексаметрах «Пани Туркули», основана на усній традиції нагуївської Слободи, де татари через зраду одного з панів-поміщиків здобули замок на горі. – Драма «Два князі на один престол» була виставлена аматорським гуртком студентів.

Ширше говорить автор про джерела повісті і впливи лектури фантастичних оповідань Ернста Амадея Гофмана, Лімбаха і інших польських романтиків.

В статті «*Nieco osobie samym*» в «*Obrazki galicyjskie*» (1897), в перекладі М. Возняка читаємо м.і.

«А поза тим нема нічого гідного уваги в моєму житті крім тієї сверблячки до писання, крім нахилу обсервувати людське життя в його нарізнорідніших проявах, крім тієї ніколи й нічим незаспокоєної гарячки, котра змушує мене перейматися стражданнями й радощами, думками й мріями інших людей. Але й ті всі патологічні прикмети не є нічим характерним для мене: це, здається, звичайні прикмети письменницького ремесла.

Was ist denn an dem Wicht Originell zu nemmen? На се Гетеве питання відповідає хіба те, що я Русин і підходжу правдоподібно від зукраїнщених німецьких колоністів – що мій батько був звичайний селянин і робив панщину – не жадному дідичеві, але цісарсько-королівській камері, – не вмівши читати ані писати, та не зважаючи на те, був світлою людиною й віддав мене, слабовиту й до селянської праці нездатну дитину, до школи».

В рік смерті Івана Франка зладив академік Михайло Возняк прекрасний збірник «Пам'яті Івана Франка (опис життя, діяльності і похорону)» ст. 94 + 2, 8, Відень, 1916. Збірка починається статтею «Променеві України». Біографія в 13 розділах, окремо про життя, окремо про творчість. Про дитячі і юнацькі роки сказано дуже коротко. День народин поданий 15 серпня. Про німецьке походження Івана Франка, так само про його військову службу нема ні слова згадки. Фактаж з життя згідний з автобіографіями І. Франка.

Книжка цінна для пізнання останніх днів життя великого письменника. Дуже обширно описаний похорон, промови, вінки, в кінці поданий текст завіщання.

О. Ів. Негребецький, До Родоводу Івана Франка, ЛНВ 1926, II, 232–234 приписує надто великий вплив на витворення світогляду І. Франка його бабці Людвіці з Гвоздецьких, родом з Підбужа, у якої Івась перебував на квартирі, ходячи до школи в Ясениці Сільній. Як зразок баламутного стилю автора по-

даю виписку: «Родинна любов роду Гвоздецьких, їх духовий аристократизм стереже його від матеріалістичного світогляду (sic!), будить в нім альтруїзм, відчуження «песього обов'язку» служити народови; культура тодішніх найвисших кругів наших і шляхтича, що щадить і купує землю, збувається помочи дітий, щоб їм дати змогу літнього бити наукою, дорібком на економії – священника, що навідується часто до працюючої на ріллі сестри, не голіруч, а з дарами любови і потреби – ся культура, до якої він належить по роді, якої може і несвідомо зазнав від дитинства, яка діставана спонукує менторувати шкільних товаришів з Ясениці: так не роби, се бридко – стає для нього в молодечім віку утраченим раєм: зв'язь з Ясеницею зривається, коли бабки репрезентантки сеї культури не стало, а Нагуєвичі дають йому світ, печатку сина коваля-хлопа, з розпитого села, що ні про що не хотіло думати».

В ілюстрованім популярно-науковім журналі «Життя і знання», вид. тов. «Просвіта», рік I, Львів, 1928, 4°, ст. 195–199 знаходимо статтю А. Крушельницького «Дитячий вік Івана Франка». На жаль праця більше популярна, як наукова.

Зараз на початку подає автор як дату народження Івана Франка день 15 серпня 1856, а не зазначає, що за старим стилем. Тепер прийнято загально як дату народження день 27 серпня. Сороклітній тоді Іванів батько Яків був не тільки коваль, але й рільник на 24-ох моргах дуже доброго поля. Мати Марія з Кульчицьких мала тоді 21 літ життя. Про свої дитячі роки написав І. Франко вже як доросла людина, цілий цикл оповідань під спільним заголовком «Малий Мирон». Ці твори передусім мистецькі, літературні; мають також значення для психології дитячого віку, поза тим висловлюють педагогічні погляди автора і щойно на третім ступені можуть служити як матеріал автобіографічний. Річ у тім, що І. Франко не писав їх під свіжим враженням пережитих подій, але як досить далекі ремінісценції. В тих оповіданнях на перший план висовуються мистецькі вартості, композиція, ступенування

акції, розподіл світла і тіней. В них дві групи: 1 спомини з найранших років дитинства, доки сягає пам'ять власна і додатки з оповідань старших людей і 2 початкова шкільна наука. Про першу групу пише А. Крушельницький влучно:

«Змальовує в них з одного боку вдумливого хлопчину, який починає спостерігати життя пригоди й хоче власним досвідом дійти до пізнання тих правд, що для інших (старших) зовсім зрозумілі й що не наводять їх на ніякі думки. З другого боку змальовує в цих оповіданнях найближче своє оточення, що не в силі зрозуміти саме тієї вдумливості малого Мирона (Франка), тільки насміхається з нього. Окремо ж з'ясовує нам увесь той світ сільської поезії й фантастики, але рівночасно й грубого життєвого реалізму».

Потім автор переповідає зміст оповідання «Малий Мирон» і наводить довші виписки, як хлопчина ходить і «гугорить щось сам до себе», чи числить до чотириста і за кожним разом ударяє прутком об землю, про дірку в небі, що через неї сонце світить, про синеву неба, відбиту в потічку, про страхи в хаті і хлопча розваги.

В оповіданні «Микитичів дуб» описана одна з безлічі сільських історій, «у якій краса й чар природи чергуються із здирствами людей».

Зі шкільного життя взяте оповідання «Schön schreiben». Нелюдяний учитель Валько зараз на першій годині б'є Мирона кулаком в лице.

Після смерті батька Івася посилає далі до школи його вітчим Гринь Гаврилик, від 1867 до гімназії в Дрогобичі, де здібний хлопчина здобуває першу, часом другу «льокацію».

Вакаційний побут на селі описаний в оповіданні «Під оборогом», як Івасеві здається, що відвернув від села градову тучу і спрямував на ліси. – У низчій гімназії І. Франко «вивчив на пам'ять Шевченкового «Кобзаря» і має поважну збірку етнографічних записів, коло 800 пісень. В опов. «Борис Граб» під Грабом треба «дошукуватися самого Франка з того часу». До поважної лектури заохочує його учитель Міхонський.

Скінчивши сьомий клас гімназії, І. Франко відбуває довшу прогульку по селах Підгір'я. Дня 26 липня 1875 р. здає іспит зрілості, відзначаючи з мов (п'ятьох), релігії, пропедевтики філософії і природи, а похвально з історії, географії, математики і фізики. – Дрогобицьку гімназію із темними і нечисленними додатними пиками учителів описав І. Франко в оповіданні «Гірчичне зерно». Молодь також була переважно безідейна, билися хлопці з євреями, п'ячили і не дивно, що між ними не можна було заснувати «Студентської громади», які були по інших гімназіях. Свідомі гімназисти сходилися на квартирі І. Франка, де прочитувано і дискутовано літературні твори або у К. Бандрівського, де вчилися хорового співу. З учителів літературне зацікавлення розбуджував Міхонський, а оригінальними поглядами, далекими від шаблону імпонував Лімбах. Він разом із Франком переїхав до Львова, помістив перший рецензію на оповідання «Лесишина челядь» і під впливом Франка змінив своє упередження до французької літератури. При кінці статті А. К. згадує з яким літературним доробком І. Франко приїхав на університет до Львова в осені 1875.

Як бачимо заголовкові відповідає тільки перша половина статті, в другій половині А. К. розглядає юнацькі роки І. Франка.

А. Крушельницький «Громадський Друг» у житті й творчості Ів. Франка», «Життя і знання», Л. 1928, ст. 311–314 по суті обговорює також юнацькі роки Івана Франка, а саме його видавничу й редакторську діяльність по виході з тюрми 1878. Тоді то разом з Павликом видають «Громадський друг» 2 числа, даліше під зміненою назвою «Дзвін» 3-тє число і вкінці сам І. Франко видає «Молот» як четверте число того-ж часопису. Засуджений безпідставно за соціалізм, І. Франко щойно по відсидженню кари береться з запалом до студій над марксизмом. В оповіданні «Моя стріча з Олексою» І. Франко переповідає думки з твору австрійського вченого А. Шефля «Що таке соціалізм?». Боевий тон пробивається також у віршу «Товаришам з тюрми» (1878).

Франко був тоді фактично «проскрибований», старші громадяни його цуралися, передплатники повертали назад прислані їм журнали, усунено його навіть зі студентського товариства «Дружній лихвар». Але разом з ним виписалися численні його прихильники і товариство підупало. Тоді Франко видає своїх безсмертних «Каменярів», де показує молоді правильний шлях поступу, а саме невсипущої праці. (Вперше поезія надрукована була в «Дзвоні»). В тих же журналах друкована була повість з бориславського життя п.з. «*Boa constrictor*», що являється немов продовженням «Бориславських оповідань».

В статті «Два учителі Івана Франка» («Життя і знання», Львів, 1928, ст. 277–278) подає Вол. Дорошенко в перекладі з польської мови з газети «*Kurjer Lwowski*» за р. 1896, два некрологи пера І. Франка. Про Едуарда Гінкеля, учителя біології пише І. Франко: Про нього «ще не переступивши порогу гімназії. Наслухалися ми багато оповідань як про педагога знаменитого, справжнього батька молодіжи й запального поклонника природи. Тож не дивиця, що з поміж учителів, переважно молодих і недосвідчених або недобитків старої системи, до нього відразу звернулися серця молоді. Правдивим дитячим інстинктом почули ми, що той чоловік нас любить, що не відіпхне навіть найменше здібних, що кожному порадить, покаже дорогу, за кожним вставиться».

На жаль того вчителя зараз по першій півроці влада перенесла до Перемишля. – Тоді ж 1868 р. скасовано в середніх школах Галичини німецьку викладову мову. На місце Гінкеля прийшов Емерик Турчиньскі, про якого пише м.і. І. Франко:

«Бувають учителі з уродженням педагогічним хистом, що вміють у часі лекції жити збірним життям цілої класи, забуваючи про себе, про свої власні клопоти, радощі або сподіванки. Кожна лекція такого учителя є розширенням розумового горизонту учня, є заспокоєнням його природної цікавості, розбудженої дотеперішними успіхами, є розкішю, а не мукою».

А. Крушельницький «Іван Франко в часі своїх університетських студій», там же, ст. 245–247 – описує знов же юнацькі роки в житті Івана Франка.

І. Франко приїхав 1875 до Львова вже як молодий письменник, що ще як учень восьмого гімназійного класу друкував свої твори під псевдонімом «Джеджалик» у двотижневику «Друг». Студентська молодь (русофіли) мала «Академіческий Кружок» з більшими підмогами, власним приміщенням і газетою, народовці «Дружний лихвар» заповомого. В «Ак[адемічному] Кр[ужку]» була група угодовців з Антоном Дольницьким, М. Павликом, В. Левицьким (Василем Лукичем) і група «нерішених», до яких належав І. Франко. Редакція «Друга» змінювала фонетичний правопис його творів на етимологію, а мову на язичіє. Перелом у його й інших молодців світогляді викликають три листи М. Драгоманова, звернені до редакції «Друга». В першій великий емігрант радить писати народною мовою, в двох дальших докоряє галицьким українцям їхньою заскорузлістю і відсталістю, поручає читати твори російських класиків, поступових критиків, вивчати зах. європейські мови й літератури і пізнавати модерні течії: раціоналізм, лібералізм, поступ, жіноче питання, суспільні справи. Дальше наполягає М. Д. щоби дбати про культурне піднесення селян, і передусім про бібліотеки по читальнях.

На весну 1876 народовці беруть верх в «Ак. Кружку» і м.і. змінюють мову і напямок в журналі «Друг». Видають також альманах «Днѣстрянку», в якому Франко помістив два свої оповідання: «Два приятелі» і «Лесишина челядь» і поему «Хрест Чигиринський». В літі того-ж року студенти відбули довшу прогульку в стрийські гори, що знайшла відгомін в оповіданні І. Франка «Сам собі винен». В селі Лолин закохався І. Ф. в дочці священника Рошкевича Ользі і дав цьому нещасливому кохання пізніше поетичний вислів у ліричній драмі «Зів'яле листя». В тім же селі зібрав багаті етнографічні матеріали. А дочок священника заохотив пробувати своїх сил на літературній ниві.

В «Друзі» за 1874 надруковані були поезії І. Франка «Моя пісня», «Народні пісні», «Аскольд і Дир», «Князь Олег», 1875–76 повість «Петрії і Добошуки» – все в романтичному дусі, і прекрасна поезія «Наймит» в реалістичнім, так само опов. «Лешишина челядь». Тоді-ж пише оповідання з життя бориславських робітників.

1876 емісар з Женеви Котурницький спричинює арешт цілого гуртка студентів львівських і віденських. По довшій слідчій тюрмі деяких випущено на волю, інших, між ними Франка, позасуджувано на різні кари. Тим самим його учительська кар'єра була зломана, а старше громадянство його відцуралося. Його усунено з «Просвіти», заборонено приходити на «Руську Бесіду». Іван Франко не покидає студій на університеті, хоче поглибити і заокруглити своє знання, але рівночасно посвячується публіцистичній праці для заробітку. До нього на квартиру при вул. Кляйнівській сходяться студенти, позичають і обговорюють книжки. Франко заохочує їх збирати на вакаціях етнографічні матеріали і всяку старовину.

Про арешти серед молоді написав І. Франко статтю «Др. Остап Терлецький». Про ті ж часи пишуть у своїх споминах др. Андрій Чайковський, др. Іван Куровець «Іван Франко в моїх споминах» і інші.

Ярослав Гординський, «Сучасне Франкознавство (1916–1932)», Львів 1933, відбитка ст. 83–97, вел. 8° опер свою працю на дослідях В. Дорошенка, автора «Спис-у творів Івана Франка», 1918 р. Число франкіянів подає він яких 12000 чисел, з того до бібліографії відноситься мінімальне число. Підставовою працею уважає Др. Гординський С. Ефремова біографію І. Франка з нагоди його смерті (1-е вид. в Петрограді, 1916, друге і третє в Києві 1919 і 1926). Були там 4 розділи: I. З-під сільської стріхи на верхів'я творчості. II Співець боротьби і праці. III З собою самим на війні. IV. Пролог – не епілог. З наголовків видно, що автора цікавила більше творчість поета, ніж його життя. На цій праці спирається також В. Сімович (В. Верниволя) у вступі

ні до видання Франкових поезій 1922 р. і почасти П. Кияниця, *Життя й діяльність Івана Франка* (Книгосп., Київ, 1926).

Тоді ж вийшли цінні праці А. Музички, *Життєва путь Івана Франка* (*Життя й революція*, 1926, ч. 3, ст. 165–204) і «Шляхи поетичної творчості Івана Франка, Одеса, 1927», де показано тісний зв'язок тієї творчості з поетовим життям на тлі життя українського народу загалом; автор пробував дати образ внутрішнього поетового розвитку та звертає пильну увагу на його середовище, лектуру, політично-суспільну працю.

Інші біографи (як на пр. Кияниця й под.) дають, що правда, відомості про зверхнє Франкове життя, але вони не визначаються ані глибиною, ані критичним відношенням до справи (з виїмком Сімовича). Часто ліричний і публіцистичний тон заступає бідність фактичних даних, упередження заступає шлях об'єктивності й видно відразу схильність до легендарності. Досить буде сказати, що біографи використовують сміло белетристичні писання Франкові, забувши деколи на конечну в таких випадках обережність, хоч відомо, що мистецький твір складається у великій частині з уявних понять.

Багато матеріалів до життєпису І. Франка містить зібране акад. Мих. Возняком «Листування І. Франка і М. Драгоманова» вид. ВУАН у Києві, 1928 р., далі дві автобіографії І. Франка в кн. *За сто літ*, 1927 р., ч. I, ст. 166–186, листи до Вол. Левицького в Україні (Київській) 1927, ч. 5, ст. 99–105, Перша любов І. Франка в Календарі Укр. Нар. Союзу, 1927, *Jerzeydiŭ*, ст. 35–55, «Іван Франко в добу радикалізму», Україна, 1926.

Та може д-ра Студинського Іван Франко і товариші в соціалістичнім процесі 1878 р.

Зі споминів різних людей (числом поперх 60) найважливіша є стаття Мих. Грушевського *Апостолові праці*, Україна 1926, де автор пише про Франка як дорослого чоловіка.

Др. Василь Сімович, *Іван Франко його життя й діяльність з нагоди двадцятьліття смерти поета (1916–1936)* з 26 образками, Львів, 1936, ст. 5–64, примітки 65–68. 8° про дитячі іюнацькі роки поета пише на ст. 8–26, до моменту, коли поет одру-

жився в Києві 1886 р. Праця одна з ліпших хоч популярна, але оперта на підставах наукових і написана тепло з великим піетизмом до великого Каменяра.

З дрібних помилок зверну увагу на дві: на ст. 8 дату народження поета подає Сімович день 15 серпня 1856, не зазначаючи, що це по старому стилю. Там же пише: Батько Яків із поукраїнщених німців... Ця гіпотеза в світлі наукових дослідів показується зовсім нестійною. Початок дав їй сам І. Франко в своїй полемічній статті, немов автобіографії «Niесо o sobie samut» «Дещо про себе самого». Рід Франків прийшов до Нагуєвич мабуть із села Озимини, Самбірського району. Метрикальні книги гр.-кат. парохії мають записи про численних предків І. Франка. Всі вони були селяни і безсумніву родовиті українці зі словянськими іменнями. Прізвище звучало Франков, Франків і Франко. Колись може наголос стояв на «а» (під впливом польщини), тепер у селі і на Слободі селяни наголошують на «о» як і вся Україна. Мати Марія з Кульчицьких була родом з Підбужа і походила з дрібної (ходачкової) шляхти. І. Франко у своїх споминах з гімназійних часів згадує, що сини німецьких колоністів вирізняли його, проходили з ним твори німецьких класиків. Приймали до напівтайного гуртка, хоч він очевидно не був німцем. Але зате вчився дуже добре і в прізвищу був Франконський корінь слова.

У вступі автор пише про заслуги І. Франка м.і.: «А як відійшов від нас, на всьому, до чого він своїх рук прикладав, полишилася печать його духа». Дальше є характеристика національних і суспільних відносин у Галичині в 60-их і 70-их роках, у яких формувався світогляд І. Франка.

Рід Франка, початки шк. науки, спомини Івася про батька Якова, «що за громаду все, як міг, стояв». Дбайливість вітчима Гаврилика за освіту Івася, що в школі народній, у оо. Василян і в гімназії осягає визначні успіхи. Чулість на кривду знаходить у Франка вплив в оповіданнях зі шкільного життя. В часі вакацій залюбки перебуває в батьківській кузні, в місті

Дрогобичі сходиться часто з ремісниками і пізнає їх життя, сам малює скрині, а в літі помагає при господарці дома. Вже в нижчій гімназії пише трьома мовами і то довші твори як домашні задачі. Збирає власну бібліотеку й читає твори укр. класиків, дописує до «Друга», куди і вступає (до редакції) після переїзду у Львів. Друкує під псевдонімом Джеджалик.

Три листи М. Драгоманова до ред. «Друга» (1875–76) викликають переворот (ст. 12). Франко ступає на шлях реалізму в «Бориславських оповіданнях», «Наймиті», альманаху «Дністрянка». Тепер прибирає псевдонім «Мирон».

1877 – перший арешт, 9 міс[яців] тюрми, бойкот старшого громадянства, «Каменярі».

1878 – місячник «Громадський Друг», потім «Дзвін», «Молот», перекладає, видає «Дрібну бібліотеку», дописує до польських журналів.

1880 другий арешт у Яблоніві 3 міс[яці] в тюрмі в ямі в Дрогобичі («На дні»), в Коломії. Голодівка в готелю, побут у Березові. Укр[аїнське] громадянство починає ладнати з Франком. З Белеєм видає місячник «Світ», але потім вертає знов на село, звідки дописує до різних журналів.

«Фавст» 1882, «Захар Беркут» – 1883 (?), 1883 тут в «Ділі» (що вих. від 1879).

У Вікні коло Скалату, студії панщизняних часів, і художні твори «Панські жарти» 1887, «Різуни» 1903, «Гриць та панич» (1898). «Вел. шум» (1907), наук[ова] «Панщина і її скасоване» (1898).

Праця в Ділі (до 1885), Зорі, Зеркалі, «Prawd-i».

Видання «Просвіти» Франкових оповідань. Молодечі, бойові твори: Веснянки, Думи пролетарія, Україна, перевага громадських мотивів.

Але рівночасно тут жмутки «Зівялого листя» (1882–1897), що відбивають особисте горе.

1885 – перший виїзд до Києва.

1886 – другий і одруження. Видавництва «Поеми».

1887–1897 – в наймах у сусідів.

1889 – третій арешт 9 міс[яців] вязниці, тюремні сонети, до світла.

Теми з життя жидівського народу, праця в радикальній партії, її органі.

Від 1890 «Народ», «В поті чола», гумористичні оповідання. Твори для дітей і молоді.

1893 3 вершин і низин, Укр[адене] щастя й інші драми 1896 і повісті в «Життю і Слові», Осн[ови] сусп[ільності] 1894–5, Для дом[ашнього] огн[ища] (1897).

Докторат філософії на від[енським] універс. 1894, фальшиво габілітація на львівським 1895.

Від 1895 праця в Н.Т. і Ш. і його виданнях, 1897 кандидат на посла від пов. Перемишль-Мостиська. Шум ізза «Дещо про себе самого» в «Obrazka-x galic.» (1897), втихає після видання кн. «Мій Ізмарагд» 1898.

1897 з початком травня в Zeit «Der Dichter des Verrates». Від 1898 праця в ЛНВ. Ювілей «Енеїди». «Вел. роковини». Другий раз кандид. на посла.

1899 Укр[аїнська] Вид[авнича] Сп[ілка] 1898 Ювілей 25л[ітній] праці. «Хата», «Вік». 1900 «Із днів журби», 1901 власна хата, «Semper tiro» 1906. Мойсей 1905, Ювіл[ей] сокаліт[тя] творч[ої діяльності] 1913. 1908 Недуга і смерть Андрія 22/12/ IV1913.

28 V.16 смерть, 30. V. Похорон. Значіння І. Франка. Пам. табл. в Криворівні. Примітки числом 36 про діячів і мало зрозумілі слова.

В численних мемуарах знайомі і прихильники Івана Франка подають звичайно свої вражіння при першій зустрічі з духовним провідником галицької України, описують обстановку його мешкання і рідні, переповідають зміст розмов. Інші переказують важні моменти з його побуту у Відні, подають опис його публічних виступів на вічах. Є дещо і про численні подорожі, як дійшло до женячки в Києві.

Про дитячі і юнацькі роки І. Франка є цілий ряд часописних статей, написаних переважно з нагоди дня наро-

дин або смерті. Вони подають відомий матеріал на підставі авторських автобіографій або згаданих повище наукових чи науково-популярних праць і на загал не представляють наукового інтересу. В споминах членів рідні з Нагуєвич переважає легендарний матеріал, натомість спогади силою факту відносяться до старших років батька.

Оригінально (і великим пієтизмом до каменяра з Східної України) написана повна біографія Івана Франка директором музею П. Карманським, на жаль вона досі не вийшла друком.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «ор», інв. № 792.

№ 113

Праця Тараса Франка «Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові»

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІВ. ФРАНКА У ЛЬВОВІ

Історія будинку і садиби

Під кінець минулого століття Іван Франко постановив збудувати у Львові власний дім. Назбиралося у нього дещо грошей і дружина мала державні облігації з купонами. Почав Франко розглядатися за відповідною площею. А що в центрі міста вільних земель було небагато і дуже дорогі, прийшлося шукати на пригородах. І тут письменникові порадили купити добрий шмат землі на стрийській ділянці при вулиці Понінського нр. 2-8. Ту землю знав Франко ще з 1894 р. Давно колись була там цегельня, потім старий запущений сад, де паслися корови. Земелька виглядала нерівна зі стрімким спадом вулиці, що була ще тоді глиниста, з вибоїнами. Замість тротуарів були стежки. Напроти до півдня були грядки і пасовисько. Тоді на Софіївці проживала бід-

нота: цегольняні і будівельні робітники, перекупки. Не було ні наводних, ні електричних проводів, вулиці неосвітлені, по воду треба було ходити далеко з коновками. Дружина злякалась такого безлюддя і що земля некуплена, хоч пропонована була за дуже дешеві гроші. Франки шукали далше де інде місця під будову. Мешкали тоді т.з. Кастелівці при вул. Крижовій (Хрестовій) 12 тепер Пушкіна 14. На очах забудовувалися площі перед вікнами дому, закуто в бетони і замуровано один з допливів Полтви, щезали один по однім числені стави. Їх засипувано сміттям і румовищами і будовано доми. Землі ставали чимраз дорожчі. Будівельна гарячка захопила і стрийську діляницю. І зараз знайомий Франка директор банку запропонував йому купно землі при тій же вул. Понінського, 4. Та земля дісталася банкові мабуть за довги властителя і він хотів її конче позбутися, щоб одержати назад готівку. Батько вже не гаявся, тим більше, що знайшовся спільник проф. М. Грушевський, який закупив дві земельні ділянки, коло 5000 м. кв. під ч. 4 і 6 і з того відпродав Франко 1/5 зі зиском. Умову купна-продажі складено 1900 р., а вже 1901 р. зачалася будова рівночасно у Грушевського і Франка, якого земля була гірша, без доїзду: на город від вулиці провадило 15 східців (тепер 17). Прийшлося будувати ще й мур від вулиці, довгий на 31 метрів і високий від одного до півтора метра, широкий на 60 см.

До будови Грушевський згодив чомусь польського архітекта Заходнього, що будував оба доми. Головним майстром був Цеслевіч із Софіївки, там же проживали переважно інші робітники і робітниці. План дому показався пізніше дуже непрактичний. Поверхове крило спинювало вітри, що творили вир над партером і під час легкої зміни температури завертали дим з коминів і не давали ogrівати кімнат. Так само вхід від вулиці був жахливий: прямовісні високі мури робили враження гробівця. Рівно ж каналізація не була як слід проведена і все це пізніше прийшлося направляти великими грошевими накладками. Будова вілли почалася 1901 року.

Франко з дружиною і дітьми весь час слідували за ходом праць і самі нераз рук прикладали, щоб зменшити кошти і прискіпити викінчення. Наперед робітники викорчували старі яблуні і груші (пізніше діти Франка багато ще дерев спустили). Фундамент закладали після слоти і каменюки в багно спускали, з чого дружина Франка була дуже незадоволена. Будовано дім недбайливо так, що пізніше плями на стінах виступали і комини димили, вода в канавах не спливала. Дах затікав. Архітект не додержував умови, вимагав додаткових заплат так, що І. Франко мусів затягнути позичку на високі проценти в банку Господарства краєвого. Письменник за життя так і не встиг виплатити довгу, аж син Тарас після війни 1923 р. очистив будинок від довгів.

В 1902 дім був готовий. Головною окрасою сьоми кімнат, п'ятох на долині і двох на поверсі, були кахльові печі кольору червоного чотири, зеленого дві й одна з золотим тоном. В добудованій з північного боку в подвір'ю кухні піч була також червона. Меблів на старій квартирі з 4-ох кімнат і кухні було мало так, що Франки ледво обладнали всі покої. Ліжка були залізні, столи прості, крісла тверді, гнуті, букові. На стінах висіли переважно в чорних рамках під склом знимки риб у природних красках. Це був подарунок від управи Краєвої вистави в 1894 р. Стіни були помальовані в моднім тоді стилію сецесийнім: тло примінене до кольору печі, на нім ромбові взори різної величини, в середині ромбів окраси і білі колісцятка, горою йшов на 80 см широкий фриз у кількох барвах, на стелі в деяких кімнатах були розгалужені ніби водні лілеї. Вітальня була помальована на кольор голубий з білим, стіни великі прямокутні, внизу, як і [далі друк кількох слів затерся. – Упоряд.]. Вікна були полаковані на бронзово (коричнево), як загально тоді у Львові водилося. Білий колір уважали шпитальним, але Франкова дружина таки хотіла помалювати вікна і двері на біло. Ніяких килимів, фіранок не було. Франки жалували грошей на такі витребеньки, бо й так ледви обганяли бюджетні конечності. Пізніше Ольга

привезла з Гуцульщини жовтаві хідники (доріжки) і вони лежали часом перед ліжками. Портрет І. Франка, роботи художника Панькевича, в позі як пише за столом, був обрамований вишиваним рушником, так само портрет Шевченка. В робітні висів стінний годинник, якого важки І. Франко підносив угору особисто щоранку. Вітальню прикрашували ще чотири картини І. Труша, а значення надавали їй тільки шафи з книжками. Бібліотека містилася в наріжній кімнаті від півночі, кілька шаф було й на горі, в кімнатах, призначених для квартирантів і гостей.

Спальні були дві: з вікнами на південь для мами, сестри і молодшого брата, від півночі для письменника і старшого брата. В такому приміщенні писав Іван Франко безсмертного «Мойсея», «Семпер тіро» і багато інших творів. Будинок був забезпечений від огню. В садку довкола хати на місці старих викорчованих фруктових дерев були посаджені молоді щепи різних гатунків. З них збереглося ще п'ять, які садив Франко. Де тепер дубок ріс колись волоський орех, інші, що є, вирости самі (вивірка затигнула в землю горіх і він пустив коріння). Були ще засаджені порічки, агрус, малини, але брак сонця не давав їм розвиватися. Не було місця і на квітники, а Іван Франко так любив квіти, рожі, сільські гатунки, настурцію, з вазонкових туберозу і пеларгонію.

В цій оселі будинку прожив Іван Франко 14 (з перервами) років свого трудового життя, тут і занедужав, склав завіщання і помер в теперішній похоронній кімнаті 28.5.1916 р. За труною йшов з рідні молодший син Петро, дочка була за кордоном, жінка за домом. Прожила потім удовою у горішніх кімнатах і померла 17 липня 1941 року.

Дім винаймали різні люди, деякі з кімнат займала рідня. Стіни багато разів перемальовані. З давніх узорів не лишилось ні сліду, годі відшукати й давні трафарети. Тож дві війни прошуміли над містом.

Коли східна Галичина, проти волі більшості населення, увійшла в склад польської республіки, управа міста Львова

горячково взялася до будівництва, поширювано трамвайну сітку, впорядковано вулиці. Між іншим узялись і до вулиці Понінського. Щоб можна по Понінського пустити трамвай, треба було цілий метр обнизити рівень дороги і тим способом зменшити спад. Сотки фур вивозили глину і землю, інші доставляли камінь на брук і бетонні плити для тротуарів. Місто власним коштом (в р. 1924) виконало кам'яні підмурівки під огорожами цегляними, зроблено де треба східці до будинку, верх підмурівки покрито бетонним карнизом з окапом.

Очевидно, що за часів панської Польщі про ніякий музей Івана Франка у Львові не доводилось мріяти. Коли польський буржуазний уряд замотався у війну з Німеччиною (1.IX. 1939) і польська армія розбита в боях розбіглася у Львів...

В західній Україні були проведені вибори депутатів до Верховної ради і на урочистім зібранні у Львові ухвалили просити Уряд УРСР прийняти Галичину і Волинь у склад Радянської України. Уряд УРСР прихильно поставився до бажання всього населення Галичини і Волині, прийняв просьбу зібрання і 14 листопада 1939 р. було проголошено Воз'єднання українських земель. Вікова мрія Галичини здійснилася.

Історія музею

1) До війни

У Львів війшли в жовтні 1939 р. відділи Союзної Червоної Армії, витані оваційно з захопленням трудовим населенням міста, без різниці національності. В місті швидко встановилася народня Радянська влада, згодом і по всьому краю.

Ухвалою міської ради Депутатів трудящих будинок Івана Франка, спадщино його дітей, передано під музей Івана Франка. Постановою Президії міської ради м. Львова від 22.4.1940 р. садиба Музею була поширена, а саме прилучено до неї частину території б[увшого] власника Грушевського шириною 10 м. і частину території б[увшого] власника фірми

Поташ шириною до 40 м. так, що вся музейна площа склала коло 2000 м. кв. Докладно ті виміри представлялись ось як¹:

Первісна площа І. Франка	992 м.кв.
Прирізано від Грушевського	522 м.кв.
Прирізано від ф. Поташ	368 м.кв.
Разом	1882 м. кв.

Першим директором став син покійного письменника Петро Іванович Франко, інженер хімії. Він відшукав меблі, картини, придбав різні вітрини і експонати і музей був офіційно відкритий. Штат співробітників з 3-х згодом збільшився до числа 18 осіб. Через часописі почато збірку матеріалів про Івана Франка. Розроблювано творчість великого каменяра поступу і революціонера, були численні наукові екскурсії, відчити, вечірки, зростала кількість відвідувачів. Книжок мав музей при кінці січня 1941 року всіх 2.340, з того 883 власних і 1457 у депозиті; знімок було 641, картин 38.

Бюджет за 1941 рік був 74.796 крб. Була проведена велика і серйозна праця, яку вложив колектив музею, щоб поставити дорогу кожному українцеві установу на належній висоті.

З книги приказів. Багато заходів пішло на те, щоб позбутися квартирантів з домівок музею. З дальших заходів музейників варто відзначити поїздку до Черновець 21–28.XII.1940 р. звідки привезено великий портрет Івана

¹ У рукописному варіанті дані про метраж музейної ділянки виписані на окремих картках аж в кінці статті і виглядають трохи інкаше: «Постановою президії Міської Ради м. Львова від 22 IV 1940 садиба музею була поширена, а саме прилучено до неї частину території б. власника Грушевського, шириною 10 метрів і частину території б. власника фірми Поташ, шириною до 40 метрів так, що вся музейна площа склала коло 2000 м². Докладно ті виміри представляються ось як: Первісна парцеля І. Ф-а 992 м²; Прирізано від Грушевського 552 м²; Прирізано від ф. Поташ 368 м²; Разом 1882 м² [На долученій до рукопису окремій картці:] Парцеля І. Франка мала 992 м²; Парцеля від б. Грушевського 522 м²; Парцеля від фірми Поташ 368 м²; Має тепер 1882 м²; З того під будинком 216 м²; Парцеля Грушевського мала 3476 м²; Займає тепер 2954 м²». – Упоряд.

Франка, закуплений від Гузаревої Ольги Захарівної. Інша експедиція (23.XII.1940 р. – 1.1.1941 р.) привезла з Нагуєвич і околичних сіл багато знімків.

Дня 22.6.1941 р. німці напали на Радянський Союз. Від 25.6.1941 р. заведено в музею нічну службу.

Наукова праця. Почалася з початком червня 1940 року після закінчення ремонту будинку зверху і всередині. Цікаво буде згадати тодішнє призначення кімнат: 1) Іван Франко і сучасність, 2) Робочий кабінет, 3) Приятелі і знакомі Івана Франка, 4) Подорожі, 5) Бібліотека, 6) Жалібна кімната. Тільки ж головних точок мав теж перший експозиційний план, складений тов. Радловською. Для шкіл виготовлено реферати:

- 1) Подорожі Івана Франка.
- 2) Франко на тлі своєї епохи.
- 3) Чотири розділи з повісті «Іван Франко», напис. П. Франко.
- 4) Дитячі твори Івана Франка.
- 5) Як Іван Франко зайшов в осяячу лавку.

В дискусії з дня 25.X.1941 р. ученим здавалося, що тих тем мало і додано ще 53. З того обраного плану виконано лиш незначну частину. Намічено до друку I-ий Збірник музею з такими статтями:

- 1) Як повстав музей Івана Франка – Кулечко
- 2) Святочне відкриття музею. – Радловська
- 3) Організація праці Музею
- 4) Уривок роману «Іван Франко» – П. Франко

І ще десять точок споминів, розмов з Іваном Франком, анекдот, уривків з книг відвідувачів, ілюстрацій.

Культурно-освітня діяльність Музею була значно видатніша.

Вже 10.I. 1941 відбулася нарада ювілейного Комітету в справі вшанування 85 річниці з дня народження І. Франка. Завдання Комітету намітив директор дуже широкі в 11 точках, переважно збирання всяких матеріалів до Франкознавства, м. ін. також ілюстрування творів І. Франка, написання монографії, видання художнього альбому місцевин, де бував

І. Ф. Зачеплено також справу масової роботи і популяризації творчості І.Ф. На нараді з 8.ІІ підписано соцзмагання з іншими музеями. Цікава була вечірка в 23річчя Червоної Армії дня 22.ІІ, що зібрала 35 гостей. Декламовано тоді вірші, тов. Ельзнер грав на фортепіані, директор прочитав свою драму «Основи суспільності», була й дискусія. На нараді 25.ІІ ухвалено замовити спомини про І. Фр. у 22 осіб.

На вечірці з дня 15 ІІІ було м.і. 25 бійців РФЧА і Колектив Музею. На зас. 17 ІV намічено видати збірник зі спогадами про І. Ф., записами, листами, фотознімками поета, його приятелів і знайомих. На вечірці 10 V 1941 визначний композитор Ярославенко заявив, що написав працю «І. Ф. в музиці», де зібрав усі музичні твори до слів І. Ф-а.

Пам'ять І. Ф-а з нагоди 25-річчя з дня смерті вшановано урочистою академією для 60 осіб. Співав університетський хор, були промовці, декламації. Проф. Лукіянович прочитав свій реферат «Заложення Видавничої Спілки і праця І. Ф-а в ній».

З цінних надбань Музею згадаю тут виконаний художником Яблонським макет-хату, де народився і жив Іван Франко. Цей експонат притягає спеціально увагу юних відвідувачів, дітей, школярів. На вечірці 19 VI викладач харківського університету Блохін відчитав свій реферат «Проблема романтизму в естетиці і творчому методі І. Ф-а»¹. Подавши генезу головних творів І. Ф-а, добачує в них деякий вплив романтиків німецьких, англійських і французьких. З рос. письменників на його погляд Франко цінив найвище Толстого і Щедрина. Проф. Коструба ствердив що на творчість І. Фр. – як що взагалі можна говорити про якийсь вплив – найбільше впливали польські романтики: Міцкевич, Словацький. П. Франко добачує найбільший і найсильніший вплив фольклору, який

¹ Фрагмент тексту звідси і до кінця абзацу є лише в рукопису, у машинописній версії його вилучено. Додаємо його за рукописом. – Упоряд.

І. Франко знав від дитини, був усе життя пильним його збирачем і дослідником¹.

Коли німецькі полчища наближалися до Львова, директор Музею, як депутат Верх. Ради і великий прихильник Радянської влади, мусів тікати з Червоною Армією на схід.

Німецька окупація якийсь час толерувала Музеї, але змінено їх організацію. Комісаркою Музею І. Франка була іменована від 4 VII 1941 Ольга Франко. Для відвідувачів музеї були закриті, за те ограблені. З музею І. Франка забрано м.і. олійну картину Азовського, ілюстрацію до «Панських жартів». Нім. нарід, що видав стільки славних прізвищ, під руками чи чоботом божевільного Гітлера змінився в купу варварів, розбишак і садистів і став співвідповідальний за злочини не лише супроти гуманності, але й проти здорового глузду.

¹ Наступні 6 абзаців (до слів «Дня 1 травня 1944 р. ...») подаємо за рукописом, у машинописній версії перебіг подій передано коротше, а саме: «Влітку 1941 р. (22 VI) німці віроломно напали на західні границі Радянського Союзу. Фашистські полчища вже в серпні серед завзятих боїв ввійшли у Львів і почали по своєму господарювати. Для відвідувачів музеї були закриті, а потім ограблені. З музею І. Франка забрано м.і. прегарну олійну картину Азовського, ілюстрацію до «Панських жартів». Німецький губернатор, що мешкав при тій же вулиці, що й музей, під Нр 2, забажав мати музейний будинок як приміщення для своєї прислуги. Зарозумілий вандал не пошанував будинку, яким дорожить весь український народ і дав наказ до 24-ох годин випорожнити всі кімнати. Музейні речі перевезено частину до музею мистецтва по вул. Мохнацького (тепер Драгоманова Нр 42), решту до Етнографічного музею, Радянська, 24 і до бібліотеки там же. Але прислуга німецького посіпаки в музейнім будинку чомусь не замешкала. Захопив його інший німецький зайда і поробив численні зміни, ніби адаптації на німецький спосіб і внутрі і в садку. Кімнати музею казав перемалювати на один кольор, в деяких пивницях (підвалах) доручив майстрам встановити дерев'яні підлоги, запровадив газ, у садку зрубано грушу і перекопано насип з травинками. І цей посіпака по варварськи віднісся до святині українського народу». — *Упоряд.*

Німецький губернатор Галичини, що мешкав при тій же вулиці, що й музей під № 2 забажав мати музейний будинок як приміщення для своєї прислуги. Дано наказ до 24 годин випорожнити будинок.

З ласки прислано два вантажні самоходи, що перевезли музейні речі, часть до музею Мистецтва при вулиці Мохнацького 42 і решта до Етнографічного музею, Радянська 24 (колись Чарнецького). Але обслуга німецького посіпаки в музейнім будинку не замешкала. Винаймив його інший німецький зайда і поробив численні зміни, ніби адаптації і внутрі і в садку. Кімнати наказав перемалювати на один кольор, в деяких пивницях доручив майстрам вставити дерев'яні підлоги, запровадив газ, у садку зрубано грушу і змінено вигляд шкарпу.

Але користі з того німець і так не мав. Різонаціональні полчища були вже відкинені з-під Москви, по сталінградській катастрофі прийшов загальний відворот, всепростування, скорочення фронту, перенесення на лінію Збруча і далше на захід.

Брутальний режим дискримінації і привілеїв із ославленим «Nur für Deutsche» (навіть на виходках і цвинтарях) із файданами (Volks-deutsche) і райхсдойчами, що через гетта і крематорії, по тризнах дітей, жінок і голодом морених воєнних бранців ішов на завоювання Європи і світа – такий лад мусів ганебно провалитися.

Дня 1 травня 1944 летунська бомба, мірена на дім губернатора, влучила в подвіря музею, ушкодила дах і кімнати, поранила фруктові дерева. Але та шкода була нічим у порівнянні з радістю, коли виперли німоту, до Львова війшли дня 27 липня 1944 відділи IV-ого Українського Фронту. Постановою львівського Облвиконкому від 1 VIII 1944 передано Музеєві сусідній будинок і садибу Грушевського по вулиці І. Франка № 6.

Точка 5 тієї постанови звучить: «В одній садибі з Музеєм Івана Франка міститься будинок Грушевського, що був у віданні АН УРСР (потребує капремонту), який зручно

використати для бібліотеки музейного архіву, а також для адміністративно-технічного персоналу Музею. Тимчасово будинок займає Н-ська Червоно-армійська частина. Передати згаданий будинок у відання Музею Івана Франка». Підписані Голова: Козирев, секретар Томсак.

Постановою Виконкому Льв. Міської Ради депутатів трудящих, № 157/І від 5 ІХ 1944, за підписом Голови П. Бойка і секретаря Н. Молчанової закріплено за Мемор. Музеєм І. Франка приміщення по вул. Понінського № 4, яке йому належало в 1941 р.

Рада Нар. Ком. Укр. РСР постановою № 1246 від 21 вересня 1944 за підписом заступника Голови ради Нар. Комісарів Л. Корнійця в пункті 2 зачислила літ. Мем. Музей І. Ф. до республіканських музеїв ІІІ-ої категорії¹.

2. В історії Музею настав другий, повоєнний етап²

Директором музею був іменований³ Карманський Петро Сильвестрович, визначний поет, представник колишньої літературної групи «Молода муза», учитель середніх шкіл і викладач університету. З давнього колективу співробітників Франківського Музею залишився адміністратор і науковець Кулечко, секретарка Кедринська Лідія. Будинок музею був у жалюгіднім стані: через порозбиваний дах затікав дощ до

¹ Ця постанова через різні причини досі вповні не виконана. Все таки приміщення для директора музею там найшлося (3 кімнати і кухня) – Примітка Т. Франка.

² У машинописі це заголовок: «2) Після війни». Початок його трохи інакший: «В історії музею настав другий повоєнний етап. З давнього колективу співробітників франківського музею залишилося дуже мало. Будинок музею був у жалюгіднім стані: через порозбиваний дах затікав дощ до кімнат, стіни зверху були подірані кулями і відломками стрілен, навіть одна кафлева піч була пошкоджена». Далі за текстом. – Упоряд.

³ Перше протокольоване засідання має дату 4.Х.1944. – Примітка Т. Франка.

кімнат, стіни з верха подіравлені були кулями і відломками стрілен, навіть одна кафлева піч була пошкоджена.

І тут на допомогу Музеєві прийшли партійні і громадські організації: НКО, що асигнував суми потрібні для капітального ремонту, Львівський Обком партії (представник тов. Мазепа Іван Ільїч), ОблВНО (тов. Богодіст), Міськрада. З тяжким трудом роздобуто будівельні матеріали. Роботи по ремонту фасади дому, даху і нутра виконувала кооператива «Промбуд», давніша Кооператива Інженерних Робіт або КІР. Вже з початком 1945 р. музей мав по штату 10 співробітників. Враз з іншими музеями перейшов він від НКОсвіти у відання Раднаркому України (від 1.І. 1945).

Урочисте відкриття Музею відбулося 27 липня 1945 р. у присутності представників Партії, громадських організацій і запрошених гостей. Після привітань, промов, подяк, проф. Лукіянович зачитав працю про «Будинки, в яких жив у Львові Іван Франко». Пропозиція зібраних щоб на всіх тих будинках помістити мемуарні таблиці, досі вповні не здійснена.

Дня 27 серпня вшанував Музей 89 роковини з дня народження І. Фр-а. Директор Карманський прочитав свій реферат: Франко в очах його сучасників, на підставі неопублікованих спогадів.

Проф. Лукіянович: Арешти на життєвому і творчому шляху І-а Ф-а.

Проф. Ярема в «І. Франко і Гейне» розповів про переклад «Німеччини», і виказав вплив Гейнівської манери на таких творах І. Ф-а як «Ужас на Русі», Ботокуди, Рубач.

Проф. Романченко читав: Франко і рос. революційно-демократична література.

Врешті Кулечко подав коротку історію Літ.-мем. Музею І. Ф-а. Опісля була дискусія над рефератами.

На засіданню музейного колективу з 5 ІХ 1945 виникла гарна думка піти по школах з епідіаскопом і показати молоді образки з життя великого поета й художні ілюстрації до його творів. – Тоді ж рішено закупити машину до писання для

Музею і завести газову інсталяцію для опалювання печей. Дня 13 X обговорено вказівки, подані Головою Комітету Культ.-осв. установ Пащином для підвищення праці Музею. На зас. 6 XII 1945 намічено теми картин: Фр. в тюрмі, на вічу, бориславські робітники, Захар Беркут, Каменярі, Франко читає лекції робітникам, Старий Борислав, Ф. в столярні, Муляр.

Тоді обговорено дальші точки тематичного плану:

VI Літературне оточення І. Ф-а

VII Вшанування І. Ф. за життя

VIII Праця в останніх трьох роках

IX Вшанування пам'яті І. Ф-а.

В 1946

З усіх музейних справ на перше місце висунувся тематичний і в тіснім зв'язку з ним експозиційний план музею. На численних засіданнях Методичної Ради обговорювано точку за точкою обох планів, доповнювано, змінювано, диспутовано, полемізовано, узгоднювано; перечитувала це все кільканадцять разів невтомна машиністка.

Члени колективу відвідали столичні музеї, помічали, порівнювали, а набутий досвід старалися приложити в Музею Франка. Порівнювано також аналогічні плани інших музеїв того часу. Київський Комітет КОУ призначив двох делегатів тов. Середу і Паламарчук, що провели дві ширші наради з львівськими музейниками і франкознавцями (у днях 25 і 28 жовтня 1946 р.) та допомогли устійнити ідеологічні та методичні підстави побудови експозиції. У великій пригоді стали історичні рішення ЦК Партії щодо правильної лінії в культурно-освітній праці радянських установ та організацій. Ті рішення були всебічно обговорені на засіданні 25 X 1946 і згідно з ними змінено і тематичний і експозиційний плани. Постановою № 593 Виконкому Льв[івської] М[іської] Ради від 12 VI 1946 встановлено давну з 1940 р. територію Музею і приведено йому границі, порушені німецькими окупантами.

Рівночасно з'обов'язано Дирекцію Музею провести дротяну огорожу, що й було згодом виконано.

На засіданні 5 VII 1946, відбутім у Музею Українського Мистецтва оглянемо дві картини місцевих малярів, а саме художниці Ол. Кульчицької «Івась Франко в кузні» і А. Манастирського «І. Ф. між селянами». Перший образ признано мало реальним, невдатним і запропоновано художниці намалювати інший на підставі оповідання І. Франка «В кузні» і на відтворення дійсної кузні. Тому, що артистка категорично відмовилася поправити свій твір або малювати інший, заплачений образ прийшлося зняти з експозиції. Художникові А. Манастирському запропоновано також малі зміни, але образ у цілому схвалено. [Дальші зміни і поправки в картині поробив художник аж у 1948 за вказівками директора Музею Т. Ф-а.] Засідання з 29 IX 1946 ціле було посвячене обговоренню статті у «Львівській Правді» з дня 29.IX п.з. «Превратим музеи Львова в орудие идеологического воспитания масс», в якій було зроблено і ЛМ Музеєві І. Франка поважні закиди. В дискусії одні докази відкинено, інші признано зовсім слушними і недоліки були згодом ліквідовані. На зас. з 25 XI відчитано доповідь тов. Жданова про журнали «Звезда» і «Ленинград» про ідеологічні ухили письменників М. Зощенка і Ахматової. Після довшої дискусії вирішено строго придержуватися постанов ЦК Партії в роботі Музею. – При цій нагоді обговорено також злочинну наукову діяльність М. Грушевського.

1947-8

Згідно з наказом Комітету в справах Культ-осв. Установ УРСР від 26 грудня 1946 за № 1157 Т. І. Франко був призначений директором Літ. Мемор. Музею І. Ф-а, 14 I 1947 перебрав агенти з рук дотеперішнього директора Карманського П. С. і почав урядування.

В лютім приїхала з Києва бригада музейників у складі тов. Мацапури М. І., директора музею Шевченка, Середи Е. О. і Паламарчук Г. П. і допомогла виданню в реекспозиції Музею,

за що дирекція наказом ч. 75 висловили їм щиру подяку. Наказом Ком[ісаріату] КОУ № VIII 17 8/I від 12.III.1947 звільнений був з роботи в Музею Кулечко Ф. Г., а на того місце як наук. співробітник призначений Бурлака Ф. Ф., інвалід Вітчизняної війни. На весну 1947 впорядковано садибу Музею силами співробітників і найнятих людей. І так передусім треба було усунути з-під яблуні у північно-східнім закутку музею роками нагромаджену купу сміття, щербня і всяких відпадків, засипано ними почасти ями і винесено коло 10 лютого в заглибини сусідньої парцелі. Пивничка під верандою була вщерть набита кусками цегли і їх винесено на вулицю і вивезено дві фури. З городу стягнуто в пивницю два складометри дров – стовпів дубових і березових, що залишилися від огорожі. Викорчовано стару зісохлу яблуню й акацію, що нависала над вулицею і розсаджувала залізні штахети. Вкінці вирівняно шкапи, поправлено довкола будинку бетонний хідник, яких 60 біжучих метрів і відремонтовано водостічну трубу.

В травні була широка нарада франкознавців з приводу обговорення тематичного плану експозиції Л.-М. музею І. Ф.-а. Річеві і при тім незвичайно цінні пропозиції внесли тов. Ярема, Дудикевич, дир. істор. музею у Львові, Лукіянович, Федчишин, Романченко, Товстуха, Деркач. В червні дир[ектор] Музею і тов. Бурлака їздили до Дрогобича на Підбужя і Борислава, привезли звідтам цінні матеріяли і замовили фотознімки об'єктів важних для пізнання побуту і життя І. Фр.

На конференції директорів Музеїв України у Києві ч. 3–17 VI заступала Л.М. Музей тов. Клавдія Васил[івна] Чумак, наукова співробітниця. Вона ж виконала замовлення для Музею.

В експозиції звільнено з під макету (з хатою І. Франка і двором) – робочий стіл І. Франка і встановлено натомість підставку, виконану по проекту директора. Сам макет був перероблений: з чорного перемальовано на зелено, замість чорних куліс дано ясно-зелене, салатного кольору обрамування, зверху вставлено скло. Так само на зелено перемальовано макет скелі над Черемошем, дано скляний клош і підставку.

З села Миклашова під Львовом був привезений пам'ятний стіл, за яким І. Франко працював вкупі з О. Рошкевич над перекладом творів Маркса і Золі. Закуплено портрети українських і російських письменників, яких твори читав І. Франко.

В Музею заведено радіо і електричний дзвінок для вигоди відвідувачів. Тому, що скляні вивіски музею від вулиці кілька разів були побиті, справлено вивіски на блясі. Кооператива «Нове життя» у Львові виконала для Музею 200 нових рамок, різного розміру, з Києва від Культскату одержано скло (3 ящики). Інвентаризацію експонатів і фондів і знімок провела Чумак К. В. і науковий співробітник Музею тов. Мартинюк М.

Від 17 травня 1948 директор Музею почав із співробітниками вивчати біографію Леніна, а потім Сталіна. Читали всі по черзі, докладні пояснення давали тов. Товстуха і Бурлака.

На засіданнях відчитувано також і дискутовано Накази Ком. Культ.-осв. Установ, що приходять з Києва. Директор читав частину своєї наукової праці: Бенкет у творах І. Франка, Чумак: Видання творів І. Ф. за 30 років Рад. Влади, тов. Бурлака ознайомлював присутніх з матеріалами Збірника.

Зміни персоналу

В липні 1947 відійшла з музею довголітня секретарка і машиністка Крилошанська І. М. Наказом Комітету КОУ № 421 звільнено з роботи тов. Товстуху Я. П. з днем 22 серпня, а на його місце тим же наказом заст. дир. по наук. частині був іменований тов. Бурлака С. Ф. Науковим співробітником був прийнятий по наказу ч. 102 від 18 IX 47 тов. Мартинюк М. О. Бухгалтерка Чайківська Мирослава здала свої обов'язки новопринятому бухгалтеру Дичковському Миколі Михайловичу (наказ ч. 104 від 9 X 47). На доглядачку заль була прийнята тов. Дичковська Осипа Ів. по наказу ч. 106 від 3 X 1947. Досить змінюлася секретарки (-і) і нічні сторожі. До Києва їздили по командировці в урядових справах тов. Чумак, Мартинюк, Бурлака, а в лютому 1948 директор і бухгалтер для затвердження бюджету екпозиц. плану і ремонтного кошторису.

В квітні 1948 відійшов у протезну лічницю тов. Бурлака на його місце поступила тов. Чумак. По наказу Ком. № 317 від 15 V 1948 тов. Бурлака з огляду на тяжкий стан здоров'я був звільнений з роботи в музею, а на його місце тим же наказом був призначений тов. Кияшко Іван Омелянович.

Ремонт і Експозиція

В травні і червні будинок музейний був ремонтований. Артіль Районного (Черв. Арм.) Соцзабезу після довгих заходів і перттракцій взялася за ту роботу, від якої інші будинкові контори і майстерні – підприємці, з огляду на малі бюджетні запити, відмовлялися. Спочатку була направлена підмурівка від вулиці і стеля в одній з кімнат. Всі кімнати на горі і в підвалі були перемальовані, кабінет у стилю, як виглядав за життя І. Ф-а, інші в кольорах, відповідних до печей. Помальовані були залізні штапти на темно-зелено, головки на червоно, веранда в кремовий колір, вікна і двері (деякі) на біло. Направлено кришу і підлоги, полаковано пожежне приладдя, лавочку, уборну. З весною засаджено в садибі музею багато фруктових щеп і ягідних кущів.

Експозиція

Після кількох нарад музейники взялися до експозиції. Підтекстовки і лозунги виконували два художники, співробітники оправили рами картин, знимки, текст. Потім, придержуючись строго експозиційного плану, завішували експонати на штангетках. Мотузки придбано прозорі з дротом, так що рамки під склом, завішені симетрично роблять дуже гарне враження. Обличчя музею на очах змінюється, обновлюється, стає без порівняння кращим і змістовнішим, ніж було попереду. Мебльова фабрика АН виготовляє для Музею нові два прекрасні стенди-вітрини, тумби та інші речі. Закуплений глинянський килим 9 м², пошиті гардіни. Дружнім зусиллям музейного колективу Музей до дня народження свого патрона 27 VIII повинен бути відкритий для відвідувачів.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Інв. № 788 «ор». – Автограф. Рукопис фіолетовим чорнилом на розрізнених пошарпаних картках (в клітинку, в лінійку, чистих). На деяких картках підкреслення червоним олівцем (пастеллю). Таким же червоним олівцем (пастеллю) у верхньому правому куті проставлено пагінацію, яка починається 17-ою сторінкою і завершується 44-ою. Остання картка, заповнена текстом, не нумерована. Збереглися також 3 примірники машинопису: один з них на цупкішому папері за проставленою автором фоліацією нараховує 15 аркушів; другий друкований на тонкому (папіросному) пошарпаному з країв папері, який нараховує лише 12 аркушів, є тим самим текстом, але обірваний після історії функціонування музею в 1946 році; найменший за обсягом (5 аркушів) третій примірник охоплює лише початковий розділ тексту про історію будинку та садиби Франка у Львові. Перших два друковані варіанти найбільше оснащені авторськими правками фіолетовим чорнилом. Рукописний і машинописний тексти мають певні відмінності. За основу даної публікації беремо рукописний текст. Істотні відмінності у машинописному тексті подаємо у підтекстових виносках як примітки від упорядників.

№ 114

Чернетка Тараса Франка

«Вілла І. Франка у Львові, Понінського, 4»

ВІЛЛА І. ФРАНКА У ЛЬВОВІ, ПОНІНСЬКОГО, 4

Вілла І. Франка у Львові, Понінського, 4 була збудована в рр. 1901–1902. Родина перепроваджувалася з мешкання вул. Крижова, 12 (Пушкіна, 14) 4-кімнатного. Занято 7 кімнат + кухня і передпокій.

1. Передпокій: була шафа з книжками.

2. Наріжний pokій: бібліотека, книжки в шафах, різного стилю, оправлені в чорну палітурку і з золотими написами на спинках. Пізніше стеляжі: стояло теж бюрко між вікнами до півночі і широке дерев'яне крісло, яке тепер у вітальні. Двері до спальні були пробиті пізніше.

3. В спальні були три ліжка для Тата, Андрія, Тараса і тут крісла «віденські» на одяг.

4. Робоча кімната. В ній чотирикутний, подовгастий стіл і 6 крісел.

5. Друга спальня з вікнами на південь: Мама, Гандзя і Петро. Крісла. В кутку ікона. Стіл менший, нахтаслик. Білизнярка.

6. Вітальня-світлиця. Круглий стіл з рогом. Софа чорна, цератою крита. Кілька крісел. Дві шафи з книжками. По стінах Трушові пейзажі. Портрет роботи генерала Павлюха з Відня, другий портрет: І. Ф. сидить, пише – Панькевича. Доріжки гуцульські і шматяні. Фіранок не було.

7-8. На поверсі 2 кімнати на літо для гостей. По одній шафі спершу з книжками. Потім в одній з них хемікалії Петра, в другій книжки мої, латинські і грецькі, кілька першодруків творів Івана Франка.

9. В кухні ліжко для прислуги. Кухонний стіл. Креденс. 2 крісла. Всі ліжка – залізні.

В садку дерева фруктові і кущі порічок і агрусу садили ми з мамою.

Не вважаю доцільним перемальовувати кімнати, відновляти меблі. Радше обложити мур.

Мур від фронту був роблений крайно недбало: заправа недоброякісна, [1 слово – нрзб.] недостатні, залізні штахети погано впущені в мур дрантиво. Під напором землі і підскірних вод, мур почав хилитися до хідника із стежкою. Тато хотів обложити мур білими, привітними кафлями або плитками.

В садку старезні дерева ми позрізували, викорчували, порізали, спалили. Те саме б зробити і тепер. В садибу впущено більше сонця.

При житі І. Ф. в будинку не було електр. світла. Водні труби і каналізацію я давав нові, так само дерев'яну долівку в західній пивниці (підвалі).

Печі кафлеві, мальовила стінні ми змінювали двічі, внизу.

Т. Ф.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «запр», № 359. – Автограф. Текст писаний синьою кульковою ручкою на спарених листках шкільного зошита і охоплює два листки шкільного зошита, списані з обох сторін (4 сторінки тексту).

№ 115

Стаття Тараса Франка
«Як виглядала бібліотека Івана Франка»

ЯК ВИГЛЯДАЛА БІБЛІОТЕКА ІВАНА ФРАНКА

Памятаю її ще з вулиці Кжижової (потім перезваної А. Потоцького), де ми під ч. 12 проживали (на кастелівці) до 1902 р. Франко з ріднею займав чотири покої з кухнею, спершу на партері, потім на поверсі. Всі покої і кухня, положені в одній лінії, вікнами були звернені до полудня. Мешкання мало два входи: один від сходової клітки, парадний, другий від кухні, на ганок. Бібліотека, себто шафи з книжками, були розміщені в кількох покоях, але переважно в крайнім покою з двома фронтами і покойом, де був татовий кабінет. Той покій ми винаймали пізніше Юрієви Тобілевичови студентіві політехніки.

В той час я ще був в такій стадії розвитку, що змістом книжок мало цікавився. Памятаю лише, що шафи були за склом, менші і більші, всі нумеровані, книжки мав тато списані в підручнім каталогі. Часто сам шукав за книжками чи то до читання, чи щоби позичити приятелям і знайомим, яких багато приходило до нас.

Нас дітей цікавили передовсім книжки гарно оправлені і з образками. Мабуть від одного з хресних батьків ми дістали прегарну німецьку книжку «[Назву не вписано в оригіналі. – Упоряд.]», формату quarto з різнокольоровими малюнками. Ту

книжку ми безліч разів оглядали самі і другим діткам, що приходили до нас, показували так довго, аж книжка цілком розлетілася і картки погубилися. – З іншої російської книжки мало читали нам оповідань, з яких пам'ятаю одно про панську дитину Макса і недоброго Вовчка. Книжка була ілюстрована. Смерть Макса дуже мене бентежила і довго спати не давала. З іще більшим захопленням слухали ми Лиса Микиту і інші казки, які Батько з 90-х років мовби нарочно для нас писав і з ілюстраціями видавав. – Переглядали ми також ілюстровані німецькі книжки Бремса з зоології. Велике враження зробила на мене книжка «[Назву не вписано в оригіналі. – Упоряд.]» з представленням рафінованих мук, якими ще за життя Свята інквізиція піддавала непоправних грішників. – Час від часу з переплетні привозили візком маси свіжо правлених книжок у чорних окладинках з золоченими написами на стінках. Ті книжки Тато дуже старанно укладав на поличках шаф. – На новім мешканню при Понінського 4, де тепер Музей, шафи з книжками стояли рівно ж, у кількох покоях на долині, і в обох горішних, але переважно містилися в крайнім, північному покою і передпокою. Там уже тато упорядковував їх групами після величини і змісту. Були там оправлені річники місячників як Друг, Молот, Життя і Слово, Світ, Зоря, були книжки німецькі, українські, польські, російські, французькі, англійські. Окрему полицю займали книжки грецькі й латинські.

В одній шафі періодики й брошури, м. и. «радікальної бібліотеки» книжки для молоді й інші, призначені на продаж. Були книжки белетристичні й наукові, між останніми, передусім етнографічні збірники в різних мовах, історії літератур, критичні твори, філософічні, словники, підручники й інші.

Десь у 1904 Батько купив дві чи три величезні шафи без скла і в них знов переложив на ново упорядкував свої книжки. Одна з менших шаф опорожнилася і в ній брат Петро почав громадити різні причандали, фляшки з плинами й слоїки, потрібні для хемічних досвідів. В іншій шафі я з братом Ан-

дрієм вміщали грецькі й латинські книжки з обсягу класичної філософії. Нові шафи стояли в горішніх покоях, в татовій бібліотеці було ще бюрко з різними книжками й архівами. В літі Тато працював у найбільшій, сонячній кімнаті, в зимі у входовій від сходів, разом з нами, бо ми опалювали тільки два покої, крім кухні.

На стінах бібліотеки висіли сакраментські риби, що їх вистарчало ще й на оздоблення стін і до всіх прочих кімнат. Рибками були ми достатньо забезпечені, книжок було доволі, хемікаліїв не брало, інших харчів було менше, але голоду не терпів.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – № 1037 «Ор». – Машинопис з рукописними правками і літературним редагуванням. – В кінці тексту допис чорною кулькою від руки: «дня 5.VI. 1941 р., переписала Копистянська С. М.».

№ 116

1951, квітня 27. – Стаття Тараса Франка
«Особиста бібліотека Івана Франка»

ОСОБИСТА БІБЛІОТЕКА ІВАНА ФРАНКА

Свою особисту бібліотеку, яка при кінці життя письменника налічувала понад 6000 томів. Іван Якович Франко відписав у березні 1916 року Науковому товариству ім. Шевченка у Львові, фонди якого після возз'єднання західних земель України в єдиній радянській соціалістичній державі були передані Академії наук УРСР. Торік бібліотека разом з архівом письменника була перевезена в Київ, у рукописний відділ Інституту української літератури ім. Шевченка при Академії наук УРСР. Даруючи свою бібліотеку Науковому товариству, Іван Якович мав на увазі зробити її надбанням широких мас народу і полегшити працю майбутнім дослідникам його творчості. Але справжнє наукове вивчення спадщини письменника стало можливим тільки за радянської влади.

Особиста бібліотека Івана Яковича має велике значення для вивчення творчості письменника. Книжки з різних галузей науки вказують на широке коло інтересів поета. Збережені твори російських демократично-революційних письменників свідчать про його інтерес до російської культури. Не менш цікавила Франка соціальна та економічна література, чимало якої зібрав він у своїй бібліотеці. Свою любов до книжки Франко висловив у прекрасному афоризмі (в збірці «Мій Ізмарагд»):

Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той хоч і труду мав досить,
Дивнії перла виносить.

Помітки на книжках свідчать про однакове ставлення Франка до письменників демократичного та буржуазно-націоналістичного табору. Вони вказують також на те, що книжка у письменника не була просто прикрасою на полицях шаф, але часто використовувалась. Письменник постійно поповнював свою бібліотеку новими книжками, опрацьовував їх, заводив у каталоги.

Збирати свою власну бібліотеку почав І. Франко досить рано, ще будучи учнем Дрогобицької гімназії. На думку почати збирання власної бібліотеки наштотхнув Франка той факт, що в гімназійній бібліотеці було мало книжок, причому всі вони були пропущені крізь сито суворої цензури, яка допускала для молоді книжки насичені релігійним та вірнопідданчим духом. Розуміється, така бібліотека не могла задовольнити Франка. В одному із своїх автобіографічних оповідань поет признається:

«Почитавши випадком драми Шекспіра та Шіллера, я набрав замилювання до книжок, і почав збирати свою бібліотеку, яка до кінця моїх гімназійних часів виросла до числа 500 книжок».

Гроші на купівлю улюблених книжок малий Франко заробляв, даючи уроки неуспіваючим учням.

В університеті Франко зближається із студентським гуртком «Академічний кружок». На зборах цього гуртка часто читались і обговорювалися твори класиків. Тут Франко довідувався про багато цікавих книжок, які пізніше старався придбати для себе. На цих зборах Франко читав уголос роман Чернишевського «Что делать?». Захопившись ним, почав перекладати його на українську мову і друкувати в студентському журналі «Друг». В одному із своїх «Тюремних сонетів» Франко згадує, що колись у домі Михайла Рошкевича разом з усіма домашніми захоплювався романом «Что делать?»

Колись в однім шановнім руськім домі,
В дні юності, в дні щастя і любові
Читали ми «Что делать?» і розмови
Йшли про часи будущі, невідомі.

В одному з листів Франко пише, що він почав «знайомитися з сучасними письменниками, і кинувсь читати Золя, Флобера, Шпільгагена так, як перед тим уже з запалом читав Л. Толстого, Тургенєва та Помяловського, а далі Чернишевського, Герцена і інших».

В тюрмі книжки стали в пригоді поетові: вони проганяли нестерпну нудність в'язничого побуту і давали змогу записувати думки, що тиснулися до голови. За ґратами писати було заборонено, І. Франко писав потай, використовуючи обкладинки і білі поля на книзі. На полях однієї книги збереглися написані Франком у тюрмі вірші, афоризми і дрібні твори.

Після виходу з тюрми Франко стає свідомим революціонером і завзятим пропагандистом ідей соціалізму. Він читає, перекладає і популяризує твори Маркса, Енгельса, Герцена.

Франко не любив, щоб книжки в його бібліотеці дармували. Спочатку читав сам, а потім позичав іншим, щоб при нагоді поділитися враженнями і обмінятися думками.

В 1879 році Франко для робітничих гуртків самоосвіти, як пише він сам, «зладив був невеличкий елементарний підручник економії суспільної по Міллю, Чернишевському

і Марксу». Для робітничих гуртків Франко перекладав окремі розділи «Капіталу» Маркса та «Анти-Дюрінга» Енгельса.

Щоб зберегти твори Маркса і Енгельса від рук поліції, яка часто робила обшуки на квартирі поета, Франко опрацював їх в обкладинки дозволених цензурою книжок.

Діапазон інтересів І. Франка був надзвичайно широкий. В його бібліотеці знаходимо книжки різних авторів, з різних галузей знання, багатьма мовами. Звернімося до цифр: з 6035 книг художня література і літературознавство налічують 1300 книжок (в тому числі значне місце належить творам української і російської літератури), соціально-економічна – 212 (серед них твори Маркса і Енгельса), історія – 1200, етнографія і фольклор – 750.

На полях «Капіталу» Маркса є багато поміток, велика кількість яких належить Івану Яковичу. Помітки, зроблені іншою рукою, свідчать про те, що книга користалася широкою популярністю, що її не тільки читали, але й сумлінно вивчали.

Серед так званої «україніки», тобто книжок, писаних українською та іншими мовами, які стосуються України, її історії, літератури, фольклору є твори класиків української літератури, рідкісні видання журналів, староруські рукописи, наукові праці визначних російських та західноєвропейських філологів, істориків.

Франко був надзвичайно вимогливим критиком. Так, збірка поезій галицького поета Володимира Масляка, яка збереглася в бібліотеці, рясніє Франковими помітками і підкресленнями. На полях кількома мовами зроблені численні критичні зауваження: «тьфу!», «безглуздя!», «пустословіє», «парафраза пісень народних», поставлені питання до підкреслених слів або фраз: «хто?», «у кого?», вигуки: «роса має силу смуток проганяти!». Іван Франко осуджує невдалі неологізми, наприклад «плать» замість «хустина». Ці зауваження свідчать про негативну оцінку Франком ідейної і художньої вартості бездарної націоналістичної писанини Масляка.

В архіві І. Франка збереглося його листування, яке для дослідника творчості письменника має величезне значення. В листах Іван Якович, зокрема, висловлював свої думки про твори націоналістичних писак, вміщені в журналах «Правда», «Зоря» та інших. В листі до М. Павлика читаємо: «Про якого чорта ви прислали мені статтю про гетьманів? Хіба гадаєте неправду, що ту(т) немає що ліпшого друкувати, як таке свинство, котре нікого не обходить крім Барвінського et comr... Нам треба подавати важніші річи – у нас і так така нещасна, лихо понята історія (Франко мав на увазі націоналістичні перекручення історії України М. Грушевським. – Т. Ф.) довела до того безглуздового націоналізму, до самотійництва, котрим «Правда» так величається, як поросля орчиком».

Наведений уривок листа характеризує ставлення поета-демократа до писань реакційних письменників і поетів, які живились отруйними соками «фальшивих історичних конструкцій» (як назвав сам Франко) свого ідейного натхненника, вождя буржуазних націоналістів М. Грушевського. На творах Грушевського, що збереглися в бібліотеці І. Франка, бачимо численні підкреслення, зауваження, знаки оклику і запитання в тих місцях, де Франко не погоджувався із змістом твору.

Зате надзвичайно високо цінив Франко твори письменників-демократів, передовсім твори російської літератури. Відзначаючи її ідейність та гуманність, він пише: «Коли твори літератур європейських нам подобались, порушували наш смак естетичний і нашу фантазію, то твори росіян мучили нас, порушували наше сумління, будили в нас чоловіка, будили любов до бідних і покривджених».

В бібліотеці І. Франка російська журналістика, художня і наукова література представлена комплектами, хоч і не зовсім повними, «Современника» з 1856 р., «Отечественных записок» з 1874 р., «Вестника Европы», «Русского слова» і багатьох інших періодичних видань, творами Белінського, Чернишевського, Некрасова, Тургенєва, Гл. Успенського та інших.

Цікаво відзначити, що на книжках Белінського, Гл. Успенського, Чернишевського, Добролюбова є підкреслення, знаки оклику, запитання, а іноді зауваження, писані рукою письменника. на деяких книжках, як наприклад, на творах Некрасова, є цілі автографи Франка, досі зовсім невідомі переклади поезій Некрасова «Нежатая полоса», «Селянин». у творчості Некрасова приваблювала Франка політична і громадська поезія з її високогуманними ідеями та глибоким соціальним змістом.

Франко перекладав твори Некрасова з загостреною революційною проблематикою, які відповідали галицьким умовам. В журналі «Світ» 1881 р. І. Франко вміщує в перекладі ряд віршів Некрасова, а також переклад розділу з поеми «Русские женщины». Заслужують також уваги неопубліковані автографи, записані Франком на одному з томів Некрасова.

Той факт, що в бібліотеці Івана Яковича величезне місце посідають твори російських письменників, красномовно свідчать про надзвичайну приязнь і симпатію Франка до російської літератури.

Помітки на полях книжок Франкової бібліотеки зустрічаються порівняно рідко. Без ніяких підкреслень збереглися журнали, редактором, співробітником або дописувачем яких був сам письменник, а саме: «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», «Народ», «Життя і Слово», «Літературно-науковий вісник», а також повне видання «Записок Наукового товариства ім. Шевченка у Львові».

Каталоги бібліотеки складав сам Франко з 1880 до 1908 р. з 1908 року каталогізацію книжок продовжував син поета Тарас, а також особисті секретарі, як Лизанівський, знайомі – Ася Шехович, В. Дорошенко. Останній каталог закінчується номером 6035. Не вся бібліотека Франка збереглася в цілості. Після смерті письменника її перевезено з його квартири в Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Але для зберігання бібліотеки тут не було відповідних умов, в результаті деякі книжки пропали.

І тільки в 1939 році, коли не стало кордону на Збручі, радянська влада вжила заходів, щоб зберегти цінну спадщину великого поета-революціонера: його архів та особисту бібліотеку. При філіалі Академії наук УРСР у Львові створено Кабінет Івана Франка.

Радянська влада відкрила у Львові літературно-меморіальний музей у власному будиночку поета по вулиці І. Франка № 154, а другий, менший, організовано у Нагуєвичях, рідному селі поета.

Зараз бібліотека і архів поета знаходяться в рукописному відділі Інституту української літератури ім. Шевченка при Академії наук УРСР у Києві. Наукові працівники інституту впорядкували бібліотеку й архів і проводять точну реєстрацію, причому стараються на основі каталогів відшукати книжки, які пропали через недогляд або несумлінність. Найближчим часом будуть заведені повні каталоги бібліотеки і архіву.

Спадщина Франка є предметом вивчення численних наукових працівників. Ми часто звертаємося до могутньої Франкової поезії, цього «вогню в одежі слова», до Франкової публіцистики та наукових праць, які донині не втратили своєї наукової цінності. Спадщина поета, письменника, вченого і публіциста належать до золотого фонду не тільки української, але й всієї радянської літератури.

Друковано: Радянська Україна. – 1951. – 27 квітня.

№ 117

Стаття Тараса Франка «Нагуєвичі»

НАГУЄВИЧІ

Село Дрогобицької області, де народився Іван Франко. Коли йти по шосе з міста, минається наперед село Лішню, потім Унятичі, третя і єсть Війтівська гора, присілок, де поміщається скромненький музей Івана Франка, близько його

рідної хати, що тепер не існує. Дорогою буде коло двох миль з Дрогобича до Нагуєвич, стежкою попід ліс дещо ближче і на всякий випадок пішки йти куди приємніше. Етимоголоїя назви села – неясна. Положене воно здовж потоку Звіра, що впливає з могутнього галицького хребта, званого Діл і далеко за селом вливається до Дрогобицької Тисьмениці. Орні поля тягнуться переважно по горбках. До села належать два ліси Панчужна і радичів, у яких Франко любив збирати гриби. Рибу ловив у потоці й охабах. На лісного звіря не полював, як це залюбки робили його брати Захарій (Михайло) і Онофер. У селі багато соляних джерел. Є також закопи нафтової ропи (вишки). Присілок гора або Нагуєвицька Слобода відділений від громади обширним пасовищем по оба боки гостинця. Подібну в Нагуєвичі подовгасту форму мають також сусідні села, рівнож положені здовж потоків: Озимина самбірського повіту, звідки мабуть вийшов рід Франків, Медвежа, Ясениця Сільна, Губичі, Попелі, Баня, Борислав, Східниця, Тустаневичі, Трускавець. Великий шмат рідного Підгір'я сходив власними ногами Івась чи то збираючи фольклорні матеріали, чи то за рибами чи як турист з гуртками товаришів, щоб пізнати наочно красу рідного краю. І ні одному з сусідніх сел Нагуєвичі красою положення не уступають місця. Мальовничі рідного села околиці, цікаві типи і соціальні конфлікти описав І. Франко у численних своїх творах прозою і віршами. Переважно нагуєвицький побут відбиває повість «Великий шум» з часів скасування панщини в Галичині 1848–1849.

В Нагуєвичах проживав І. Франко всього п'ять років, потім за шкільних часів приїздив сюди на свята і літні ферії і то не завжди. В 70-их роках був відставлений урядово етапом до місця народження, але будучи непосидющої вдачі не посидів у ній довго. Все-таки фізична праця на селі дуже скріпляла його здоров'я, додатно впливала теж туристика, риболовля натомість вела до частих простуд і нічного катару. В 90-х роках кілька літніх канікул провів І. Франко у Нагуєвичах з ріднею, себто жінкою і четверо дітьми. Одного дітвака, якраз

підписаного, вирятував батько з води, коли той за прикладом сільських хлопчаків легкодушно і сміло перебігав кладку над схвильованим потоком, посовгнувся в середині кладки і енергійно впав у глибінь. Іван Франко по переказу не вагавшись в одягу скочив у воду і витягнув неfortunного купельщика на берег. Годинник при тім замок і від того часу почав саботаж, показуючи фальшиво час або взагалі відмовляючись від ходу.

Востаннє був І. Франко в Нагуєвичах у 1909 уже хворий. Запрошено на весілля одного члена родини а саме Гриня. Вибрався з сином, знов же автором статті, до Дрогобича. Звідтам оба поїхавши фіакром поза Лішню, висіли під лісом і стежками подалися в сторону Нагуєвич. Іван Франко знав кожний лісок і полянку. Пригадував хлоп'ячі роки... Там бігав за грибами, тут бувало рибу ловив, туди йшов до школи і тамта стежка вела до сусіднього села... Великий письменник прощався з рідними сторонами... На весіллі не висидів довго за столом... Вийшов на подвір'я і ходив знаними з дитинства стежками, оглядав любі місця. Фруктові дерева, сусідські будинки, рибні заглибини в потічку... Вглиблювався в душу, для якої незадовго цілий світ мав стати отвором...

В Нагуєвичах від 1936 існує музей Івана Франка. Підлягає він Обласному культурно-освітньому відділові при Облвиконкомі в Дрогобичі. Річний бюджет музею 40000 крб. Експонатів має 177. Директором музею є Франко Гринь Захарієвич, якому тепер поперх 60 років. Село Нагуєвичі в сучасний мент культурно значно виросло в порівнанні з часами І. Франка. Радянська влада зліквідувала експлуатацію людини людиною і неграмотність між селянами. В селі єсть одне колективне господарство.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. — Фонди. — Авторизований машинопис з підписом Тараса Франка олівцем. Друковано на тонкому (цигарковому), пошарпаному з країв, папері на друкарській машинці з фіолетовою стрічкою, тільки останній абзац друкований на чорній стрічці. У тексті — авторські правки фіолетовим чорнилом.

№ 118

Стаття Тараса Франка «Іван Франко на селі»

ІВАН ФРАНКО НА СЕЛІ

Іван Франко приготувався до учительської праці, був учителем молоді, ба й цілого народу, але в школі ніколи не вчив і тому не мав у старших роках правильних відпусток і правельного відпочинку. Це саме, і зв'язана з цим надмірна, безпереривна праця, в неمالій мірі причинилися до вкорочення життя великого письменника.

Дитячі літа Івась Франко провів у рідному селі Нагуєвичах, а радше в його присілку – Війтівська гора. З молодих років хіба деякі і то найсильніші вражіння задержалися в його пам'яті, хоч яка вона була сильна, точна й обемиста. Своїх батьків тямив, хоч вони, знеможені важкою працею, молоді його відомерли. Довго памятав оповідання свого батька панщизняних часів і матері сумовиті співанки, колискові, обрядові й принагідні – побутові. На дві обставини що мали великий вплив на дальший розвиток Івася, зверну тут увагу. А саме перші його свідомі і сильні вражіння зв'язані з батьківською кузнею, з життям ремісника, не селянина, з молотом, не з серпом. Звідсі взяло початок його замилювання до праці робітника. В своїх творах він залюбки раз у раз описує побут робітників: либаків, ріпників, шахтарів у копальні воску, ремісників. Тай уся його рідня, всі Франки, вказують радше ремісничу жилку, ніж прив'язання до чисто сільської, рільничої роботи. Всі три брати: Іван, Захарій, Онофер були завзятущими рибалками, а також любили майструвати, чи то коло дерева, чи коло заліза. Це саме замилювання дістали і їх сини по батьках. Розуміється, що і селянську працю Івась знав і помагав батькам при польових роботах. Працювати ж було на чому. Яків по смерті залишив синам двадцять чотири моргів доброї орної землі. Але ж цієї праці Франки не цінили вже так високо. Вони бачили, що господарка в умовах капіталістичного ладу надмірно ви-

значає селянина, а дохід дає малий. Пізніше з творів Маркса І. Франко довідався, що старосвітський спосіб господарки так мало виданий, мусить уступити місце більш поступовій, механізованій і колективній управі землі. Але це мало здійснитися значно пізніше.

Поки-що Івась гуляв з іншими сільськими хлопцями і дівчатами і була в нього особливість, що він не був подібний до інших дітей так, як малий Тарас Шевченко. Він часто задумувався над чимсь, раз-ураз допитувався старших про всякі явища з оточення, завжди хотів знати причину явищ в природі. Та не тільки природи. Його цікавило чому одні люди багаті, а інші бідні, чому одні їздять каретами а інші ходять босо, а в зимі мерзнуть і їсти не мають що. На такі питання батьки не завжди могли дати вичерпну відповідь, а Яків помітивши у сина надзвичайні здібності, рішив дати його до шкіл і навіть післав до сусіднього села Ясениці Сільної, де Івась пробуваючи у свого вуйка Павла Кульчицького, скінчив два початкові класи. Дальші класи початкової школи і школу середню скінчив у Дрогобичі, у василіян. На вакації, що тоді тревали всього шість тижнів, від 15 липня до кінця серпня, приїздив у молодих літах завжди до Нагуєвич, у вищих класах гостив також у шкільних товаришів по інших селах. Саме я довідався від журналіста Сафріна що Іван Якович одні вакації провів як студент вищої гімназії у містечку Монастириськах, де тепер є фабрика тютюну. Там ніби-то вчив німецької мови якогось там дідичівського тумана.

В рідному селі підчас літніх канікул помагав батькові у всяких працях по полі, що на них прекрасно розумівся і любив виконувати. Крім того ходив ловити рибу в потоці Збір, в ставках і річці Тисьмениці, сновигався в лісах Радичев, панчужна і Ділі за грибами. На тих прогуляках впивався красою рідної землі, вслухувався в гамір птаства і шум потічків. Уже в пізніших класах пише вірші, потім списує скарби народної усної словесності, розкошується мелодіями народних пісень, прислухується казкам, переказам, легендам.

Все те знайшло пізніше відгомін у літературній і научній творчості письменника.

Як студент університету І. Франко відбуває довші туристичні прогульки по ріднім Підгір'ї.

Дещо з тодішніх вражінь списав у сатиричній поемі «Як Русин товкся з бідой». Пізніше як журналіст і вчений їздив по інших околицях. Притягали його спеціально старі монастирські бібліотеки, як пр. у Крехові, старі замчиська, як в Уричі, чи старі бібліотеки зі стародруками і старими рукописами по приходствах. В р. 1883 сам уряд подбав про канікули для перемученого працею Франка: а саме по трьохмісячній арешті в Коломиї відставлено його етапами до рідного села на відпочинок. Але поет по кількох днях знов таки поїхав у Коломийщину до Березова і знов мусів вертати в рідні сторони. В 1883 р. поет зробив собі весняні вакації, перебуваючи у Вікні, Скалатського повіту, де збирав матеріали життєпису Федоровича, укр. посла до австрійської державної ради з 1848 р. Після одруження 1886 р., Ів. Франко виїжджає до рідного села Нагуєвичів, потім до Яйковець в долину над Дністром, до Циган на Поділлі і в долину Колодниці, до сел Завадова і Голобутова. Там батько чувся ще найліпше: були ліси багаті у гриби і річка з усякими гатунками риби. За це матір в Голобутові тяжко занедужала і мусіла їхати до Львова на операцію. Потім матері знудилися низини, подільські і підгірські околиці і забажала поїхати в гори. І в дійсності ми подалися на білий Черемош у село Довгополе до гр. Попеля. Потім перебралися над Чорний Черемош до Криворівні. Там проживали за рікою у гуцула Мітчука, а пізніше у Яків'юка, близько битого шляху. Батько не завжди і не всюди був з нами ввесь час літніх ферій. Ми виїздили звичайно на довго перед кінцем шкільного року, а батько тоді, коли дістав відпустку з редакції, і то брав зі собою всякі рукописи, книжки, діставав з почти коректу і більше працював, чим відпочивав. До фізичної праці уже за браком часу не забирався. Ми діти в тім з охотою його виручали. Йдучи з нами кудись до ліса

й минаючи селян при роботі, Батько завжди дуже чемно їх поздоровляв і нас привчав до цього. Селянську працю шанував так дуже, що ніколи не дозволив для скорочення дороги перейти не то через засіяне збіжжям поле, але навіть через леваду, чи бульбисько. Завжди йшов найрадіше стежками, від біди межею чи бороздою. За дорогу рідко питав селян і не любив з ними зустрічатися в лісі, шукаючи грибів або в річці, ловлячи рибу. В лісі йшов швидко і мовчки, крутився за грибами туди і сюди, між тим як ми, діти нипали радше за грибами, ягодами, суницями, дикими трускавками, малинами, чорницями й ожинами. Тато волів ягоди купувати у сільських збирачів і в тій цілі ми все носили зі собою плетені кошики чи козуби з кори, а батько або матір брали дрібні гроші. Батько, як тільки приїхав з міста в село, зараз кидав геть черевики і за приміром легендарного Сократа переходив на босу ногу. Ми малі також так робили і завжди мали ноги позбивані і подрапані. Кілько ж то разів батько або Мати витягали нам боляки з босих стіп. Батько часом брав зі собою паличку, звичайно в формі ключки, щоб можна для нас ліскові пригинати, ціпком часом каменем по мистецьки забивав по дорозі їдовиті гадюки, що особливо в горах часто попадалися. За те ніколи не дозволяв нам робити кривду невинному гадцю: ящіркам, вужам, вдетільницям. Тато і на ботаніці знався дуже добре і давав нам докладні відповіді про всякі зустрічні рослини, що нас цікавили, чи рідкою появою, чи гарним цвітом чи сильним запахом. З тих рослин ми з Мамою зривали передусім кменок і сушили на зиму, потім центурію й полип «як живіт заболить» – напитися відвару та інші лічнічі зілля. Сушили також гриби часом ягоди також овочі. Фрухти тато дуже любив, особлив сливки, і ми на зиму все купували кілька міхів яблук і з пів міха сушених сливков. Крім того Тато збирав усяке каміняче, особливо кристали, закаменілі кусники дерева, рідкі комахи, хрущі й інше дранте.

У вільних хвилях від праці батько завжди цікавився життям простих селян. До нас часто приходили гуцули й бойки за

різними справами. Батька вважали за дуже впливового чоловіка, за адвоката, лікаря й учителя в одній особі. Для цього з повним довірям оповідали йому про своє життя, прикрасі, кривди. Радилися в процесових справах, що-до за давних недуг, до яких шкіл дітей посилати. Богато сільських хлопців тато віз потім до Львова, розміщував по бурсах, або й держав у себе на станції. Сільські баби й діти приносили до нас часто всякі продукти на продаж: курчата, набіл, ягоди, рибу, гриби. Мама завжди любила торгуватися й обнижувала ціну, батько ж не признавав торгу з біднотою і радше переплачував. Мав добре серце і з бідним поділився б останнім. Кілько – ж то разів гостив жебраків, наділяв подорожників чи зарібників проношеною одежею чи й грішми, хоч і нам самим ніколи не переливалося. Викупані й обгорілі сонцем, з поріпаними ногами і відсвіженим умом, обвантажені всякими сушами й конфітурами вертали ми з вакацій до міста. На жаль батько не завжди користав з добродійств сільського відпочинку.

Тарас Іванович Франко.

дня 6.VI. 1941 р. переписала, Копистянська С. М.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «Ор», № 1039. – Зберігся машинописний варіант статті (його беремо за основу даної публікації) на друкарській машинці з чорною стрічкою на папері формату А4. Машинопис міститься на трьох аркушах, з яких два аркуші заповнені текстом з обох боків, а третій (верхній лівий куттик якого відірваний) – лише з одного боку (зворот порожній). Згори аркуша від середини машинописом представлена пагінація, згідно якої є 4 сторінки обсягу тексту. Машинопис з рукописними правками синім олівцем. Разом з машинописом є і рукописний оригінал, написаний фіолетовим чорнилом на розокремлених, очевидно використовуваних раніше іншими особами, листках (в лінійку і клітинку) шкільного зошита. У рукописному тексті – підкреслення і помітки червоною пастеллю. Рукописний і машинописний текст тотожні, тільки у машинописі внесено правки стилістичного характеру. У рукописі текст незавершений і закінчується словами: «До нас часто приходили гуцули й бойки».

№ 119

Стаття Тараса Франка «Франки в Калущині»

ФРАНКИ В КАЛУЩИНІ

А) В Підгірках

Іван Франко вичитав десь (1903) у газеті, що в селі Підгірках коло Калуша є на продаж 42 морги орної землі і поверх 10 моргів ліса. Оферта йому подобалася і зараз уложив план як би переселити туди двох своїх рідних братів Захарія, названого Михалом і Онофра з Нагуєвич, Дрогобицького району. В 1902 році перебрався І. Франко з родиною до ново-збудованої вілли при вулиці Понінського ч. 4, чувся у власній хаті дуже добре і хотів ущасливити братів, даючи їм більший варстат праці. В Нагуєвичах мали вони по 8 моргів власного поля й уживали також 8 моргів Іванової частки, в Підгірках мали одержати майже вдвічі стільки до того ще й ліс. Іван Франко навязав зараз переписку з братами, спровадив обох до Львова і того ж року поїхали всі три на обзорини до Підгірок. Власниця Качоровська, вдова, доживала віку зі сестрами в старезній хаті. І дім і господарські будинки і поля були крайно запущені і занедбані. Служба і сусіди тягли, що під руки попало так, що власники мали дуже невеликий дохід і хотіли позбутися тягару. В продажі посередничив суддя Файгель.

Новоприбулі зі Львова купці оглянули докладно розкидані по всіх рільних закутках парцелі, ліс і «лази» і зачали торгуватися за ціну. Справа тяглася довго і комплікувалася головню тим, що старший від Онофра Захарій, а радше його жінка рішучо відмовилася від купна нездалої на їх думку землі. «На якого дідька будемо позбуватися прадідної виробленої землі і йти на гіршу, зарослу бурянами і ще до того між запеклих бойків» – говорили обоє, а нота бене Нагуєвицькі люди також бойки, також меткі і з торговельним хистом. Але Онофрові нова маєтність подобалася, а ще більше найстаршому Іванові через водне багатство. Оба були завзяті риболови, Онофер ще

й рубшюц – мисливий і це був рішальний момент. Брати Іван і Онофер продали свої частки в Нагуєвичах і землю в Підгірках куплено. Грошей однак не вистарчило і прийшлося зтягнути довг у банку. Пізніше Онофер злякався банкових рат і спровадив спільника зі с. Попелів, також Дрогобицької області, якому випродав частину землі і позбувся довгів. Той спільник Андрій Костів викликавав на селі згіршення наловим п'янством і двоженством.

На новім господарстві (від 1904) рук до праці Онофрові не бракувало. Сам він був знаменитий рільник, крім того коваль і деревний майстер. Нарікав, щоправда, що ґрунт дуже ростикальний, ніби розтиканий (агар рустікаліс по латині), що до деяких парцель нема доїзду (пр. у Ренчія) і мусить процесуватися, але всередині був задоволений. Закутина прекрасно положена, близько міста, від Калуша 4 км, в садках і зелені, через ціле село численними закрутинами перепливає млинівка. Розташоване воно між двома підгірськими хребтами, що оба порослі лісами, серединою пливе гірська річка Лімниця, від південного сходу знімаються могутні Горгани. Крім того єсть іще зі старого русла ріки глибокі місцями охаби, як «черлене болото», всі рибні. І в лісах можна було часом полювати, назбирати грибів, в річках наловити риб. Жінка Онофра Юлія також була неабияка господиня. Помагали сини Яків (Ясько) і Антось, пізніше Михась і Володко. Гірше стало, коли Яків молодого помер, а Антось на деякий час виїхав до Америки. Але й дочки Мариня, Гандзя, Настя, Рузя були першорядні робітниці. Під час літніх ферій часто приїздила до Підгірок рідня Іванова, жінка Ольга і четверо дітей: Андрій, Тарас, Петро і Ганна. І вони також по змозі сил помагали при жнивах і косовиці. Спали в stodolі або на оборозі, бо в хаті і місця не було ані ліжок і мухи дуже докучали. Три сини Онофрієві крім господарки рільничої взялися промишляти ще й іншим способом. Помогли батькові збудувати простору stodolu, після його смерті поставили нову хату, згодом сини поженилися, дочки повиходили заміж і

всі крім Антося перейшли на нові гнізда. Антось узявся до теслярства, ставив з помічниками хати і господарські будинки не тільки в Підгірках, але і в сусідніх селах, а навіть у Калуші. Михась захопився городництвом, виводив дорогі сорти ярин, як каляфіори і трускавки (клубнику), шпараги, мав якийсь час чималу теплярню, вкінці завів прегарний сад. При тім брав визначну роль в культурнім піднесенню села, був душею усяких культурно-освітніх товариств, пізніше економічних і руханково-спортивних, був ініціатором корисних починів. Після смерті двоїх дітей він дещо відтягнувся від громадянської праці тим більше, що хронічна недуга виснажувала сили і відбирає охоту до праці. Наймолодший Влодко (Владзьо) побував у торговельній школі, мав перед війною в Калуші багату мануфактурну крамницю. Тепер за радянської влади працює дорожником і займається фотографією. Тай при війську служили Онофрієнки. Антосева жінка здобула рекорд материнства і досі отримує премії за велике число дітей, переважно синів. Декого з них забрав воєнний крутіж. Онофер часто в різних справах приїздив до Львова, кілька разів навіть кіньми, привозячи рільні продукти для брата. Їхав через село Збору просто на північ. – Був слабкого здоров'я, хворів довго на ревматизм, помер 1912 від кашлю. На похорони приїхав зі Львова брат Іван, повідомлений поштовою карткою: родина була вже в селі на вакаціях.

Б) по інших селах

Дві дочки Онофра вийшли заміж в інші села. Найстарша Марія видалася за парубка Антося Гринчака зі сусіднього села Студінка. Невеличкого був росту і тихонький, а сини Володимир, Микола (кравець), Олекса і Михайло на вдивовижу вдалися козарлюги: росли, сильні і задиркуваті з біса. Відзначилися у вітчизняній війні.

Молодша Розалія (Рузя) вийшла заміж за Гонту з дальшого села Збори, кажуть що потомка козацького роду, коли муж помер, віддалася вдруте за Бабяка, переселенця з Лемківщини.

Від Гонти син Іван загинув, а Бабяків син Михась живе, є тепер студентом художньої школи і працює як фотограф-аматор.

Кажуть, що Іван Франко встиг побувати в обох тих селах: Студінці і Зборі; красою вони не можуть рівнятися з Підгірками.

Село П. має добру комунікацію, три биті шляхи, як у книжній поезії: один на Калуш – 4 км., другий на Войнилів – 12 км., третій на Потоцьке місто Станіславів – 30 км; саме лежить між двома залізничними станціями: Хотіння і Вістове. Ріка Лімниця що-правда не сплавна, хіба для дараб, але має гарні плеса для плавання, риби до ловлення, пляжі до опалювання людської шкі. В самому центрі села лежить спортивний майдан з воротами до копаного м'яча. Всі ці моменти, а передусім багатство яри та іншої поживи, промовляють за тим, щоб у тій оселі Франків заложити літнись – для відпочинку трудящих. З тією метою треба б відновити давній панський двір, дещо побудувати. Поки що селяни могли б кращі хати адаптувати для побуту літників. Не шкодило б лісні джерела (Виговського, на Махнівці) оформити. Конче треба б припинити дику деваस्ताцію лісів. Бажано б було устатувати в селі пам'яткову таблицю, що там у таких то роках перебував Іван Франко.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди. – У фондах музею зберігся автограф статті (Інвентарний номер № 786 «ор»), написаний фіолетовим чорнилом на трьох картках білого паперу. Текстом заповнена одна картка з лицьового боку, а дві – з обох сторін. На картках видний слід поперечного їх згину. Зберігся також машинопис на тонкому (цигарковому) папері на друкарській машинці з фіолетовою стрічкою. Текст у рукописі та машинописі тотожний, тільки в машинописі зроблено певні стилістичні правки, а у рукописі відсутній останній абзац (від слів: «Село П. має добру комунікацію» і до кінця).

№ 120

Стаття Тараса Франка «Іван Франко у Криворівні»

ІВАН ФРАНКО У КРИВОРІВНІ

До Криворівні їздив Франко з ріднею в роках 1901–1914, але не кожного літа. Винаймав спершу хату у гуцула Мітчука Миколи на правім березі Черемоша зараз за кладкою. В сусідній хаті у дяка проживали Гнатюки. Мітчук був високий, плечистий, з орлиним носом. Служив колись при австрійським війську. Жив і його батько, на диво низький і слабосилий дідок, що він звікував у «бутинах» при вирубі ліса і при сплаві на дарабах. За винайм хати на цілі канікули, себто липень і серпень Франко платив 5 гульденів. Пізніше господар хотів підвищити ціну чиншу, покликуючися на те, що в долині Прута літники платили за хату далеко більше, пр. у Яремчі чи Дорі. Ледво батько, а радше мати, змогли вияснити хапливому гуцулові, що:

1) долиною Прута йде залізниця і тим самим доїзд менше коштує;

2) хати над Прутом вигідніші, в селах можна всього дістати;

3) літники приїзять туди багатші: купці, урядовці, спекулянти;

4) від укр. письменника, що терпів за нарід і сидів по тюрмах, ніякий гуцул, хоч би найтемніший, не може вимагати високої ціни за нужденну хатину без ніяких вигід, повну блох.

Щоб оминути тих влізливих насікомих, ми спали радше на оборозі, під верх набитім запашним сіном. У день І. Франко ходив залюбки в ліси за грибами, часом пробував ловити рибу: стругів чи головатиць, але частіше вдовольнявся бабками або пересипцями. Деколи приносили рибу місцеві селяни, але радше несли попові або корчмареві. Рідко виходив І. Франко з дітьми на верх «Кичери» (гори), де знов таки нипав за грибами, а діти за ягодами.

Вечером ходив до Гнатюка, а з ним часто до Волянського, в якого домі збиралося добірне товариство.

В Криворівні проживали: Коцюбинський, Леся Українка, Гнат Хоткевич, М. Грушевський, о. Ерме, Хв. Вовк і багато інших визначних укр. діячів, письменників, мистців. Як польська еліта з'їздила на літо до Закопаного, так українська до Криворівні. Користали з літників місцеві селяни: винаймали хати чимраз дорожче, продавали харчі, ягоди, гриби, рибу, доносили з міста муку і цукор. При тім одержували безплатно всякі поради: медичні, правничі, освітні і набирали оглади.

Гуцульські діти чимраз більше почали напливати до шкіл середніх, спеціальних і всяких. Інтелігенти, між ними Іван Франко, записували від гуцулів усякі перекази, легенди, казки і пісні. З гуцульського побуту зачерпнув Коцюбинський тему до свого величавого твору «Тіні забутих предків», а Іван Франко до збірки «Як Юра Шикманюк брів Черемош». Г. Хоткевич організував і вишколив із молоді гуцульської театральний аматорський гурток.

У пізніших роках, десь від 1910, Іван Франко винаймав кімнату у славного різьбаря Якиб'юка, що з верха переселився над сам гостинець і близько млинівки поклав вигідні прстори хати, виразно розраховуючи на літників з міста. Іван Франко приїздив тоді до Криворівні з сином, а в 1914 востаннє був уже сам, бо Андрій помер в 1913 році.

З Криворівні відбув Іван Франко в мішанім товаристві дві більші тури: першу на «Писаний камінь» (1909), полонинський стіжок за Ясеновим Горішним. Понизше вершка в ліску стоять великі скелі з численними написами (звідсіль назва гори) і печерами. Кажуть, що це був один з осідків славного Довбуша і його ватаги. На скелях вишукав Іван Франко рід папороті, що має долий солодкий корінь.

Вертаючи до Криворівні іншою дорогою, всі прогульковці мали від афин темно-сині губи і зуби. Вернулися втомлені, але збагачені переживаннями і здоров'ям.

Другу туру (десь 1906) відбуто на крайній шпиль Чорногори «Піп Іван», дещо низший від Говерлі (2081). З прогулькою були гуцульські провідники, жінки і харчі везлися на

конях. По дорозі туристи з захопленням оглядали величаве озеро – Клявзу Шибене, а потім купалися в гірському озерці під самим Піп Іваном (2058).

В колибах вимінювали у пастухів за тютюн молоко й овечий сир (будз), на зрубках і збочах було повно всяких ягід і гадин.

Тарас Франко

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Інвентарний номер 1100. – Група «Ор».

№ 121

Стаття Тараса Франка «Іван Франко як гуморист»

ІВАН ФРАНКО ЯК ГУМОРИСТ

Іван Франко з природи був погідної і веселої вдачі. Батько, господар і ремісник, був настільки заможний, що пряма і безпосередня нужда дітям не загрожувала. Знаємо, що малий Івась любив часто пересиджувати в татовій кузні, помагав дещо в праці й очевидно прислухався про що говорять люди свого села й чужосторонські, що все мають до полагоди різні орудки і кузні. Люди, ждучи й сидячи без праці, все оповідають собі різні новини, а то й анекдоти, в яких немалу ролю грає гумор. Ті заслухані хлопчиною оповідання послужили пізніше темою до літературних нарисів. Дальше гумор автора знаходив, мимо трудних не раз обставин, поживу і в студентському життю. Молодь з природи любить жарти й сміхи, а як знаю з оповідань К. Бандрівського, також дрогобицького студента і приятеля І. Франка в Дрогобицькій гімназії був тепер особливо насичений гумором і гімназійна молодь славилася дотепністю, зі старших класів жартами, а навіть вибриками.

Знаємо також, що І. Франко був етнографом. особисто обійшов значні простори краю, в різних околицях і рідних

селах списував з уст народу оповідання, анекдоти, перекази й приповідки, як се зрештою робили й інші чільні українські письменники. Ті матеріали І. Франко пізніше обробив науково, а до приповідок подав цінні і дуже влучні пояснення. Вони ж, ті пословиці, не раз являються скороченими анекдотами, витягом з оповідань, наукою з байок, міжнароднім добром, або льокальною особливістю і стають часто мало зрозумілі, якщо забудеться подія чи обставина, з якої вони зродилися. на всякий випадок крім життєвої мудрості, вони насичені ще й тонким гумором, влучним, часом рубашним дотепом. Такий народний гумор І. Ф. любив і в життю, забарвлював ним свої листи до приятелів і від них такі ж одержував. В життю серед родини Тато також говорив залюбки жартом, сипав каламбури і сміявся безжурно. часто переповідав прочитані в каварні анекдоти і віци з нім. гумористичних часописів як *Niegender Blätter*, *Simplicissimus* і інших. Нас, дітей, випитував що було цікавого в школі і сміявся з наших веселих пригод, переживань, оповідань.

З учителів укр. академічної гімназії Батько найбільше цікавився Іваном Верхратським, ц.к. професором від природи, що во время оно учив ще й Тата в Дрогобицькій гімназії. Мене вчив він ботаніки, зоології, мінеральогії і сотатології через цілу гімназію. То був цікавий тип, дивак, що вже самою своєю поставою, виглядом, напушистою повагою міг розсмішити найсумнішого чоловіка. Грубий, з круглою як диня головою, з довгими вусами, недбало з'одягнений викликував сміх не лише своєю поведінкою, але й мовою, відмінною від літературної і від розговірної. Тато казав, що Верхратський і замолоду був такий самий. Ученики прозивали його «сумом». «Сум іде!», «Сум злий нині як холера». «Сум у 8-ій клясі насипав повно двійок», «Не дрочіть нині сума!» – такі й подібні оклики падали на павзі перед годиною «натуральної». Прізвище таке надано професорови не ізза його суму чи смутку та мізантром самий запеклий він був своїм порядком – але через порівняння з рибою сомом чи як

у нас звали сумом. Такий сам чорний характер, що сторчить у багні егоїзму й заскорузлости, такі самі довгі вуса, та сама товстість і неповоротність.

Спочатку ми ученики ніяк не могли розчовпати вдачі нового професора. Ми вчилися, на годині вважали, тихо сиділи, книжки всі мали, а двійки сипалися з натуральної і на свідоцтвах слабенькі ноти кололи в очі. Професор Верхратський вимагав дуже докладних і точних відповідей і ще до того в тій чудернацькій мові, якою сам викладав і якою були надруковані його ж таки підручники. Тато сам сміявся з тої мови. Але нам, що фасували двійки з предмету, спочатку не до сміху було. Дехто зі слабших і заможніших ратувався задачами. А ще професор давав раз на піврік одну задачу письменну з натуральної. Ученики знали його страшну скупість і захланність на чистий папір. Задачу писали як будь, а зате долучували 20–30 карток чистого паперу і ноти випадали значно ліпше, як у тих, що на одній лише картці віддавали задачу. Але тих остатніх було більше і, не видержуючи поганих оцінок з такого маловажного предмету, як історія природи, вони повели зорганізований наступ проти системи професора, щоби добитися якнайліпших нот з предмету. А саме в кожній клясі самочинно зорганізовувався що так скажу гурток «юних натуралістів», зложений з талановитих підповідачів і дослідників тексту. Ціль гуртка: підвищення знань себто оцінок і удосконалення природи. Зараз на другий день один з членів гуртка виступив на довгій павзі з промовою до кляси: «Товариші, від нині аби ніхто з вас не вчився натуральної! Книжки, які хто має, зараз попродаати! За ваші відповіді відповідаємо ми! Маєте крутити, дурниці плести і двійки брати, то ліпше слухайте нас. Ми вам даємо справжнє знання, за останнім словом науки і дослівно згідне з текстом підручника. На жадне зілля, буряни чи камінячче навіть не дивіться!». Ми від таких слів аж повеселіли, бо тим способом відпадав би один тягар з плечей. На діла не прийшлося довго ждати.

Перед лекцією природи в класі відбувалися деякі пересування. А саме перші лавки зісовано до купи і підпихано суцільно під сам стілець і катедру так, щоби професор не міг йорзати між катедрою і лавками. Дальші лавки ішли дещо на скіс, щоби вчитель не міг між них ніяк дістатися. По краях лавок сиділи по одному ученики, як залога, вся середина ішла в перші лавки. Тим способом класа замінилася в твердиню науки, перша лавка з отвореними і перед хижим оком професора добре задекорованими книжками ставала огнищем знання. В засадній лавці згромадилася стара війна: друго- і треторічники, викинені з інших шкіл, пройдисвіти, неспокійні духи, танцюристи, гуляки, швагри. Вони вирішували на годині важні проблеми стратегічні (з картами в руках), економічні (пожички від 10 центів до 2 крон) політичні (як докучити полякам чи русофілам) і навіть научно-виховні (якого збитка зробити нелюбому або надто острому вчителеві).

Маючи такий прекрасно організований научний апарат і передовий загін натуралістів, ученики спокійно ждали лекцій природи. Тато знав про нашу організацію і щиро з неї сміявся.

Професор часом виходив споza катедри і дивувався з розташування лавок і загушення студентів у перших лавках. На се ученики відповідали невинно, що не бачать здалека і слух мають зіпсований. Професор, що сам не добачав і не дочував, не брав того нікому за зле. Учеників питав строго азбуки, шість-вісім на лекцію. Тихим і знудженим голосом викликав учня до катедри, показував на якийсь цвіт – модель в побільшенню чи випхану звірину або мінерал і задавав питання. Член гуртка – дежурний вже мав у книжці потрібне місце, читав його тихцем, а питаний ученик піднесеним голосом і з великою самопевністю відповідав. Ноти йшли напрочуд гарні, самі відзначаючи й дуже добрі. Професор був задоволений, що ученики так знаменито його предмет опановують. Часто скакав на давніші лекції. Але від чого знавці тексту? Кождий мав книжку, отворену на іншому місці й учитель ніяк не міг нас заскочити, але на кождий запит діставав від ученика бажану

відповідь, цілковито згідну з оригіналом. Вербальна метода навчання тріумфувала.

Ідиллю зіпсув раз непотрібно Юрій Гасина, кремезний блондин з остатньої лавки. На павзі перед лекцією природи заявив прилюдно і недвозначно, що напевно буде питаний, бо черга на нього приходить, але не чується на силах відповісти, зрештою, має важніші справи до полагоди і як професор його визве, най товариші скажуть, що його нема. На таку прикру паузу один з гуртовців сказав до Гасина: «Ти дурний цапе, чого боїшся? Та же ми є всі в комплеті, а натуральної навіть ми дома не вчимося, то й ти не є виїмок. Як би ти навіть затявся в якімсь місці чи не дочув, то п'ятох з нас ревне великим голосом, що ти є син священика і все піде як по маслі (а професор не любив чомусь селянських дітей!)». Але Гасина був невмолимий теж уже, сказав, що не піде до катедри.

Прийшла лекція. Верхратський викликав кількох учнів, вони відповідали знаменито і врешті викликав Гасину, той не йде, викликав ще раз, той знов сидить на місці. Професор запитав найблизших чи є Гасина в клясі. Всі оглянулися і деякі сказали, що мабуть є, інші забігмалися, що десь нема його. Професор вийшов зза кафедри, станув коло лавки, де сидів Гасина і грізно запитав де є Гасина. Я оглянувся і бачу, Юрко сидить ні живий ні мертвий блідне і червоніє на перемену. Професор показав на нього пальцем і запитав: «Чи ти є Гасина?» – той заперечив несміло, інші запитані чи вони є Гасинами – заперечили категорично. Професор вернув за стіл і з великою злістю записав Гасину як неprisутного. – На другий день ученики на запит господаря кляси посвідчили одноголосно, що Гасина був у клясі, але проф. Верхратський не знають гаразд всіх учеників і тому його записали на денника зовсім неслухно.

Як стара лекція Верхратського, себто питання учнів, проходила в піднесенім настрою, так нова не викликала ніякого зацікавлення. Професор викладав, а учні приготувлялися на дальші лекції. Не вважав ніхто так, що вкінці ніхто не знав

що і звідки доки задане. По лекції гурмою лізли до катедри з одною-двома книжками і професор особисто зазначував доки задано.

З інших учеників правдивим гумором відзначався Р. Цеглинський, що любив і сам жартувати і був задоволений, як кляса голосно реготалася. – Вчив він лат. і грецької мови і був моїм господарем кляси. Зі свого шкільного життя Батько оповідав багато смішних переживань, але час затер їх уже в моїй пам'яті. Пригадую собі такий факт. Один з Татових професорів був дуже острий. Його нотес, де записував скрупулятно двійки учеників, був пострахом кляс і предметом загальної ненависті студентів. Раз той професор питає ученика з лавки, станув собі перед ним, а нотес положив на лавці. Учні в задніх лавках – може за порозумінням – зробили штучний глум, професор звернув цілу свою увагу в той бік і в тім моменті нотес пропав, як камінь у воду. Гнівню звернувся професор до питаного ученика: «Ти тут був, ти стояв, ти то бачив хто брав!». Ученик з міною невинного ягнятка відповів парафразою «Я тут був, я стояв, я не бачив хто то брав». Не допомогли нічого, ані злість, ані погрози, ні ревізія. Нотес не віднайшовся.

Раз І. Франко був на вакаціях у с. Циганах Борщівського повіту, гостюючи в місцевого пароха о. Глібовицького, великого елеганта й людини високої оглади. Батько в один погідний день вибрався до ліса на гриби. Вийшов босий, в камізельці з торбою в руках. В лісі стрів селянку, що також збирала гриби. Розбалакався з нею. Як звичайно, баба цікава що «так» робить у селі і де мешкає. Батько сказав, що гостить у єгомостя. Селянка взяла се за несмачний жарт і сказала розлючено: «Ет, ви дурниці говорите! Наш єгомость таких батярів у себе не приймають!». Іван Франко щиро з того сміявся і залюбки оповідав знайомим.

Іван Франко, як відомо з життєпису, дописував до львівських гумористичних часописів як «Страхопуд», «Зеркало», «Нове зеркало» з 1884 р., де містив віршові і прозові сатири на коршмарів визискувачів, Швінделіса Пархенбліта. Висміював

також доморослих старорусинів Глосколобів (Площаньських) і інших. Містив теж числені сатири на польську шляхту. Раз піддав проект такого образка. Два розлючені бики з обличчями двох достойників, яких назвиск тут не варто надавати, рогами б'ють льокомотиву, що надїзжає по глинах. Вдолині був ніби латинський загадковий напис: «Ne spi nit... Tota para totu paru...» То значить «не спить пара шляхетських реакціонерів у паровій машині (поступу)». Була ще серія образків з Медведем, що зловився в сильку з привязаним величезним каменем і не міг ніяк від того тягару відчепитися, аж кинув його з кручі в плесо і сам шубовснув з ним у воду. – В іншій серії було показано як селянин хотів зарубати зловлену лисицю і то не вдалося йому.

Крім того Іван Франко написав цілу серію віршових і прозових гумористичних творів різної форми і жанру. Три твори мають лише наголовки жартовливі а саме: «Панські жарти», «Борислав сміється» і «Отець-гуморист», поза тим се письма поважні і далекі від гумору. – Цікаво відмітити деяку паралелю між «Панськими жартами» і Дубровським Пушкіна. Тут пан на жарт каже пустити комісара-німця між розжертх псів, щоби його покусали і роздерли, там магнат Проскуров втручає учителя франц. мови до темної комнати з голодним медведем також на жарт. Борислав сміється тричі. Раз, як капіталісти забирають робітникам касу, вдруге, як робітники страйкують, в третє як горять нафтові заводи – але читач не поділяє того сміху тай сам автор не мав на думці його викликати. В новелі «Отець-гуморист» автор п'ятує нікчемних педагогів старого типу, що не вміли жартувати, але злобно мучили підчинених.

Більше гумору знаходимо в серії оповідань з життя людей праці «В поті чола» (1890 р.), де особливим глуфом переняті новелі «Довбанюк», «Історія моєї січкарні» і «Два приятелі». Незрівняні зразки політичної сатири знаходимо в оповіданнях «Історія кожуха» (зафактованого за податки в перелюченім виді), «Свинська конституція» як протиставлене бракови

людяності супроти людей-дилетантів, «Як русин товкся по тім світі», «Хома з серцем і Хома без серця», «Чума». З дев'яти десятих років походять гумористичні віршові казки «Лис Микита», «Пригоди Дон Кіхота», «Абу Касимові капці» й старший дещо «Коваль Бассім». Крім того вийшли прозою оригінальні й перероблені байки для дітей «Коли ще звірі говорили» – також проняті гумором. Найвизначніший з тих творів безперечно «Лис Микита», де гумор прибирає різні види: насмішливих епітетів, відвернення речень (закляття Мавпи), кпин-глууму, іронії, сарказму, політичної сатири. До типу громадської сатири належить «Мандрівка Русина з бідною» щось як Некрасова «Кому на Руси жить хорошо?».

З драматичних творів І. Франка комічним елементом проникнуті «Рябина» (1892) про заслуги для народу нового покоління читальняних дячів; «Учитель» про боротьбу ідейного вчителя з темним селом у горах і «Майстер Чирняк» (1896) про боротьбу ремесла з фабричним промислом.

І в інших творах І. Франка, як «Без праці», розсипані перли невідлучного гумору. У полемічних творах «Як я став казенним радикалом», «Замість ювілейної силуетки» (Павликови), «До польсько-українського порозуміння» І. Франко не цурається сатири й іронії як могутнього засобу пропаганди й сильного зброї в боротьбі з зарозумілістю пануючих, заскорузлістю і тупістю москвофілів, нетерпимістю своїх же земляків.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «ор», інвентарний № 1092. – Автограф фіолетовим чорнилом на розрізнених листках шільного зошита в лінійку. Текст написано з одного боку листка, деякі листки з другого боку списані текстовими фрагментами іншою рукою чорним чорнилом. Заголовок праці підкреслено червоною пастеллю. В кінці тексту підпис автора синьо-фіолетовим олівцем (пастеллю) – «Т. Ф». У верхньому правому кутку кожного листка – нумерація аркушів синьо-фіолетовим олівцем (пастеллю). Рукопис понищений: у верхньому лівому куті на першій сторінці – слід замакання і відбиток скрепки, такі ж сліди замакання – на аркушах 11–14, аркуш 14 біля верхнього лівого кутка – надірваний.

№ 122

Стаття Зеновії Франко
«Франко і Закарпатська Україна»

ФРАНКО І ЗАКАРПАТСЬКА УКРАЇНА

З листування І. Франка і Драгоманова довідалася я, що в 1877 р. (перед першим арештом) мав Франко з намови Драгоманова їхати до Сигету, Мукачева і Ужгороду, щоб познайомитися з гімназійною молоддю, записати пісні і перекази, а теж зібрати етнографічні та економічні записки. Однак несподіваний арешт перешкодив цій поїздці. «А потім, – як писав Франко, – між Драгомановим і мною не було згадки про таку місію, до якої я зрештою тоді, неознайомлений ані з політикою, ані з історією, ані з економією, молодий слухач класичної філології, був зовсім нездібний».

В оповіданні «Чиста раса» описує Франко, як переїздив Закарпаття і оповідає з автопсії свою зустріч з попом З. В біографії немає про це згадок. Чи подорож дійсно відбулася – це для художнього твору немає значення.

Поїздку відбув автор ніби в 1895 р. Картини, які бачив Франко, були дуже невідраді, а навіть жалюгідні. Бідне гірське населення, мов ключ сірих журавлів у лету, масами йшло на південь, до Банату, шукаючи заробітку. Воно було мало культурне і національно несвідоме.

Ось як з погордою висловлюється про них пан З.:

«До тих руснаків ніякий поступ не доходить, їх ніякий розвій не доторкається, над ними страчена всяка культурна робота. Вони мусять вигинути, чей годі».

З тих слів б'є шовінізмом, але вони й не позбавлені правди. Про це свідчить хоч би звіт Едмунда Егана, комісара Закарпаття, який вийшов друком 1901 р. п. н. «Економічне положення руських селян в Угорщині». Передмову до цієї книжечки написав В. Гнатюк разом з І. Франком, в якій вказують на те, що:

«1. Інтелігентні угорські русини втратили цілковито народне почуття і не стараються підносити народ ні матеріально ні морально, а коли деякі одиниці й роблять це, то або цілком по-дитинному, або дуже невміло.

2. Інтелігентні угорські Русини втратили також всяке почуття єдності з іншими Русинами, а в першій лінії з нами, Галичанами...

3. Угро-руські селяни бідніють безнастанно і виходять безнастанно зі своєї батьківщини цілими масами, щоб знайти собі кращу долю за морем, в Америці. Може прийти отже до того, що за якийсь час вони винесуться зовсім, а коли яка їх частина і лишиться, то пропаде для нас, бо потоне в мадярським люді, винародовиться цілковито. Тоді не тільки ми, але ніхто вже не зможе їм прийти в поміч...»

Еган вказує на причини неможливості і некультурності селян: «Головно жерело теперішньої недолі руського селянства в північній Угорщині лежить в невідповіднім переведенню урбаріяльних відносин. Власті, що переводили ті справи, держалися букви закону, а не узглядали в нічім господарських потреб селянина. Вони не питалися з чого сей селянин, прив'язаний виключно до землі, буде жити? Селянам забрано сіножаті, пасовища і навіть по часті ті ґрунти, які вони уживали перед тим як спільну власність».

«Не диво проте, що ціле угорське Підкарпаття заселене тепер хліборобним пролетаріатом, в якого нема відповідних просторів землі, щоб з неї можна вижити. Все населення в руках т. зв. торговельників, тобто лихварів, які винаймають майже всі полонини і сіножаті більшої посілості і віднаймають їх опісля селянам. Вони держать у своїх руках всі корчми, де розпивають селян і цим підривають їх моральну і матеріальну екзистенцію. Здеморалізований і обіднілий селянин стає опісля для них певною жертвою. Нотарі теж здирають з народу, що можуть і тиранізують селян».

Еган стверджував це конкретними фактами.

Минуло з цього часу більш, як півстоліття.

Сьогодні Закарпаття цвітучий культурний край. Великий вклад в економічне піднесення внесла безперечно Чехословаччина, але щойно з прилученням Закарпаття до Радянської України пожвавився тут всесторонній культурний рух.

Маючи командіровку з музею І. Франка, поїхала я туди і була один тиждень.

Передовсім оглянула я два найбільші і найкращі міста: Мукачів і Ужгород. Ці міста, як населені пункти відомі в історії ще з середніх віків. Вони багато разів були соняшною Колхідою для численних походів азійських орд, багато разів були спалені і зруйновані, але після того вони знову розцвітали. Ще досі збереглися руїни залишків оборонних мурів, положених високо в горах, боронених природою: ріками і лісами.

Але сьогодні Ужгород і Мукачево не виглядають на старинні – навпаки це новочасні модерні міста. В містах націоналізовано більші підприємства, заводи, фабрики. На станції «Мукачів» побудовано нове залізничне депо, розширено залізничні тари, а в недалекому майбутньому буде пряме połącження і до Ужгороду. В Ужгороді побудовано дитячу залізницю, яка йде від дитячого парку, по-над рікою, до центра міста. Весь персонал до обслуговування залізниці складається виключно з дітей. З вікон вагонів виглядають щасливі, усміхнені обличчя радянської дітвори.

Всі школи тепер українські, в Ужгороді засновано університет і медичний інститут. Українська молодь, яка раніш ставилась пасивно, а навіть втікала від навчання в чужих школах, тепер горнеться до шкіл. Доказом цього може бути хоч би число заяв до Вузів. Багато закарпатських юнаків і дівчат вчаться і в Львівських вузах.

В Ужгороді є один музей – історичний, однаке багато експонатів з нього вивезли мадяри.

До кращих будівель міста належить «Дім Народної Ради Закарпаття» сьогоднішнє приміщення Обкому. Це безперечно найвиставніший будинок в модерному стилі. Тут панує взірцевий порядок і чистота.

Слід згадати теж про синагогу, що славиться своєю архітектурою і високо мистецькими малюнками внутрі. В ній міститься велика єврейська бібліотека.

Додатнім явищем є те, що до громадської роботи і на керівні становища притягнені місцеві українці. В Ужгороді улаштовано ресторан «Гуцул» цілковито в українському народньому стилі.

Дуже приємним є це, що Мукачів і Ужгород повернені Україні і що поволі щезає з них вся чужа – малярська поволока. Українські написи на вулицях, українські школи, університет, ресторани і українська панівна мова. Це заслуга Радянської Влади.

В глибині в горах я не була і оглянула лиш навколишні села. Як на вигляд вони чисті і гарні. Біля кожної хати виноградник і цвіти. Селяни досить свідомі, одначе вперто держаться релігії і при тому греко-католицького обряду. Це до речі зовсім зрозуміло, бо, між іншим, завдяки обряду вони лишилися українцями і не далися засимілювати.

Мене цікавило теж, чи відомі серед широких мас тут імена Шевченка і Франка і на диво: я знайшла в хатах поруч портрету Сталіна портрети наших поетів передусім І. Франка. Уважаю, що це безперечно досягнення останніх років.

Цікаво і мило було побачити Закарпаття – цю донедавна найбільш відсталу, занедбану і забуту частину України, а тепер цвітучий культурний край.

Клоню голову перед піонерами і невтомними працівниками на полі відродження Закарпаття.

Львів 22 вересня 1947

Франко Зеновія.

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка. – Фонди музею. – Група «Ор», інв. № 1091. – Автограф, фіолетове чорнило. Текст міститься на 7-ми аркушах невеликого формату.

Будинок музею, пошкоджений в роки війни

ПОСТАНОВА

Виконкому Львівської Обласної ради депутатів
трудящих

від "9" серпня 1944 року

№ 170...

"ПРО ВІДНОВЛЕННЯ РОБОТИ МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ ім. ФРАНКА"

Виконком Львівської Обласної ради депутатів трудящих
ПОСТАНОВЛЯЄ:

- 1/ Відновити роботу Львівського Меморіального музею ім. Франка.
- 2/ Зобов'язати голову виконкому Львівської міськради т. БОЖО
закріпити за музеєм ім. Франка приміщення по вул. Пуптітського, яке
йому належало в 1941 році.
- 3/ Доручити Обласному відділу народної освіти/т. Турченко/ про-
вести укомплектування штату музею ім. Франка.
- 4/ Просити Раднаком УРСР затвердити цю постанову.

Голова
Виконкому Львівської Обласної
Ради депутатів трудящих
Секретар

/Козирів/.

Виконкому Л

ьвівської

Облради деп. труд.

/Томенко/.

Постанова виконкому
Львівської обласної ради
про відновлення роботи
Львівського літературно-
меморіального музею
Івана Франка.
Фотокопія

Петро Карманський

Перші працівники музею в 1944–1946 рр.

Ф. Кулечко

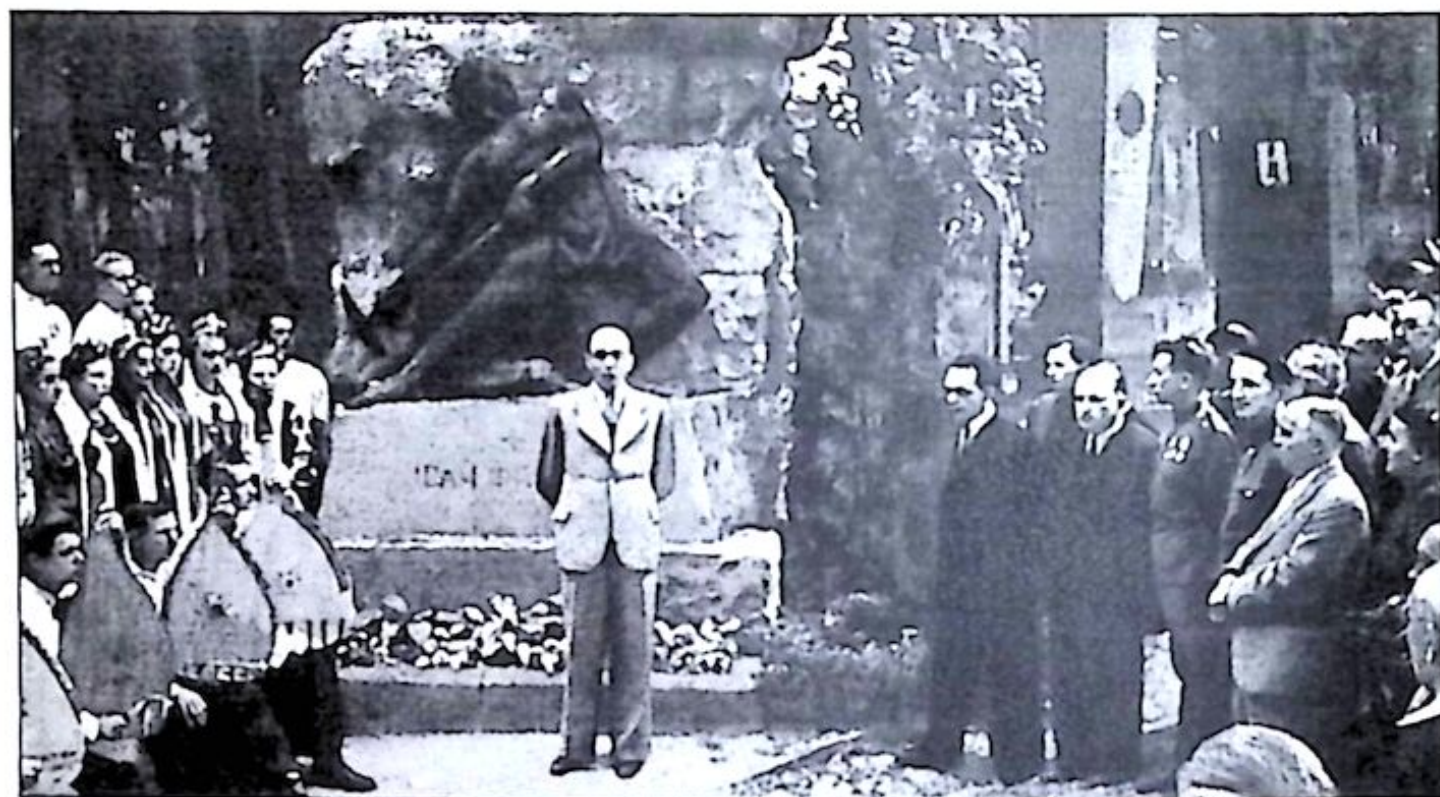

Л. Кедринська

С. Дутко

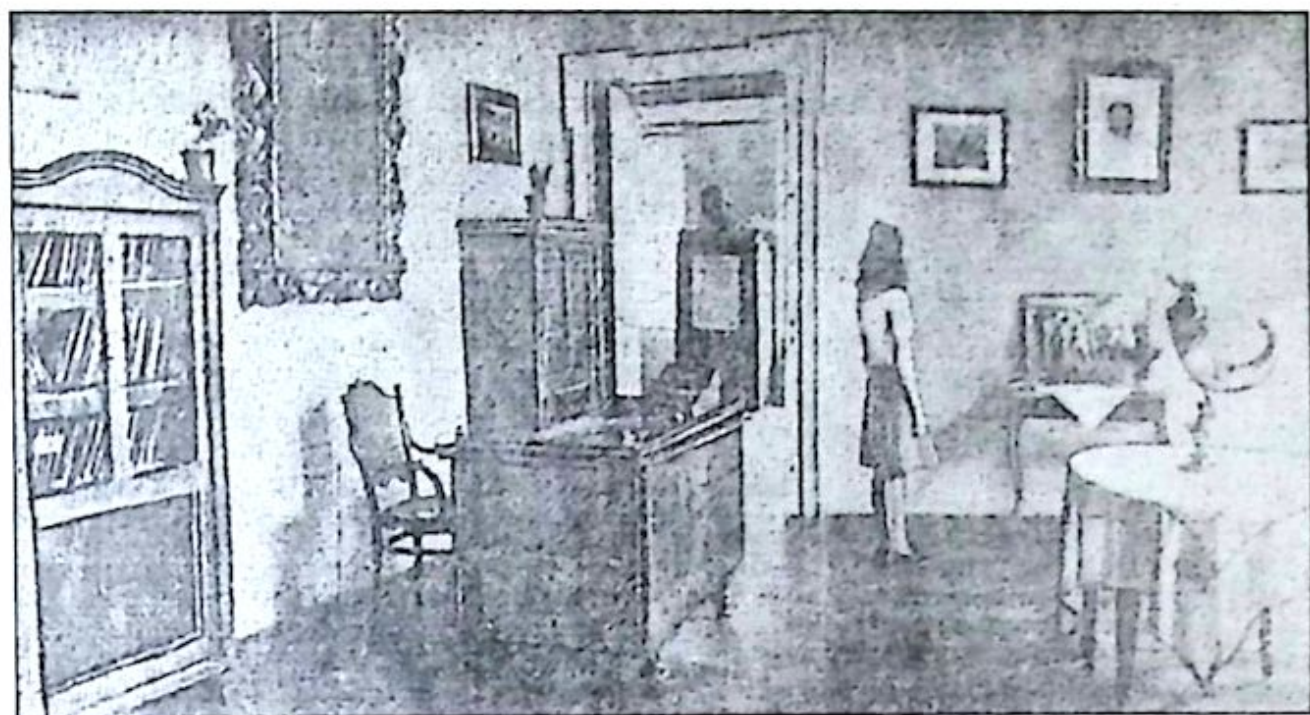
3 серпня 1944 року. Мітинг на могилі Івана Франка

Виступає М. Бажан

Виступає А. Малишко

*Робочий кабінет
І. Франка в 1946 р.*

*Денис Лукіянович
підбирає матеріали
до експозиції. 1946 р.*

Вчені-франкознавці, які брали участь в роботі
Науково-методичної ради Музею у 1945–1950 рр.

Яким Ярема

Іларіон Свенціцький

Василь Щурат

Михайло Пархоменко

*Погруддя Івана Франка.
Біля погруддя автор – скульптор Іван Севера. 1947 р.*

Могила П. Карманського на Личаківському цвинтарі

Тарас Франко в кабінеті

Зиновія Франко за роботою

*Тарас Франко на могилі свого батька зі студентами
філологічного факультету Львівського університету в 1948 р.*

*Тарас Франко зі своєю родиною –
дружиною Катериною і дітьми – Зиновією і Любою*

Тарас Франко з родиною. 1954 р.

Тарас Франко з вчителями і учнями СШ № 67 м. Львова у 1968 р.

Тарас Франко
і Клавдія Чумак
в кабінеті І. Франка.
1947 р.

Останні роботи
біля погруддя І. Франка
в музеї. 1949 р.

У день відкриття погруддя.
27 серпня 1949 р.

*Українські письменники біля пам'ятника
І. Франкові в Нагуєвичах. 1950 р.*

Відкриття музею у Нагуєвичах. 1951 р.

УДК 069.02:929(477.83-25)"1944/1950"(082)
ББК 4744(4Ук-25Львів)6я43+Ш5(4Ук)5/6-4Франкол61я43
Н 535

Н 535 Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові: Випуск 14. –
Львів : Априорі, 2013. – 372 с.
ISBN 978-617-629-193-0

Книга містить документи і матеріали про діяльність музею Івана Франка в 1944–1950 роках – час, в який директорами Музею були Петро Карманський, Тарас Франко. Книга адресується науковцям, філологам, франкознавцям і всім, кого цікавить історія української культури.

ISBN 978-617-629-193-0

Наукове видання
Львівський національний літературно-меморіальний
музей Івана Франка

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МУЗЕЮ ІВАНА ФРАНКА У ЛЬВОВІ**

Роки випробувань і протистоянь

*(Документи і матеріали
про історію музею в 1944–1950 роках)*

Випуск 14

Упорядники: *Роман Горак, Віра Бонь, Яким Горак*

Підготовка текстів до друку:

Віра Бонь, Марія Войціцька, Ольга Глібовицька, Яким Горак

Художнє редагування *Ольга Глібовицька*

Видавець *Юрій Николишин*

Заступник директора *Святослав Шот*

Технічний редактор *Надія Стахур*

Відповідальний за випуск *Валентина Хомів*

Свідоцтво держреєстру:
серія ДК № 3684 від 27.01.2010 р.

Підписано до друку 23.12.2013 р. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк офсетн. Гарнітура Palatino Linotype.
Умовн. друк. арк. 21,63. Умовн. фарбовідб. 22,14.
Обл.-вид. арк. 19,55. Наклад 500 прим.

ПП «Видавництво «Апріорі»
79000, м. Львів, вул. Сковороди, 4
тел./факс (032) 235-62-18, моб. 095-64-54-255, 067-314-05-10.
Для листування: 79000, м. Львів, а/с 242,
e-mail: apriori.knyga@gmail.com, www.apriori.lviv.ua

НБ ЛНУ ім. Івана Франка

Тр 0583

ISBN 978-617-629-193-0

9 786176 291930